

A. Saryýew, M. Batyrowa

PARS DILI

Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby

*Türkmenistanyň Bilim ministrligi
tarapyndan hödürlenildi*

Aşgabat
Türkmen döwlet neşirýat gullugy
2019

UOK 378:811.222.1

S 22

Saryýew A., Batyrowa M.

S 22 **Pars dili.** Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby. –
A.: Türkmen döwlet neşirýat gullugy, 2019.

TDKP №177, 2019

KBK 81.2 (Pars) ýa 73

© A. Saryýew, M. Batyrowa, 2019.

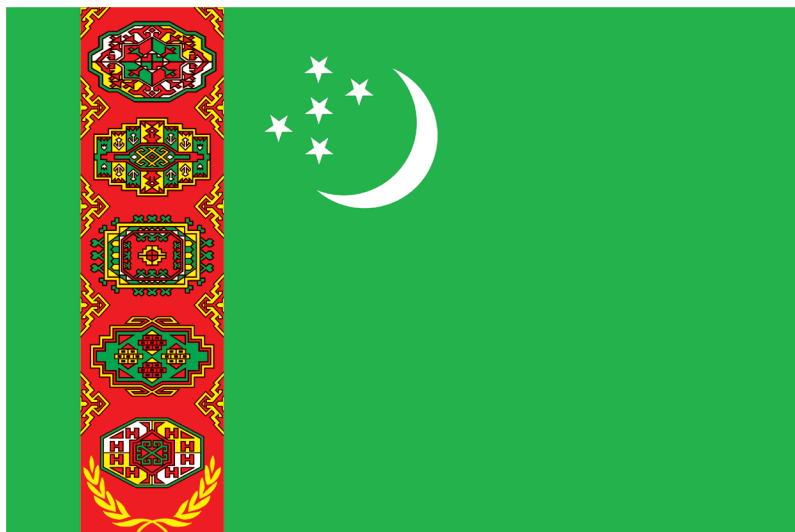

**TÜRKMENISTANYŇ PREZIDENTI
GURBANGULY BERDIMUHAMEDOW**

TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET TUGRASY

TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET BAÝDAGY

TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET SENASY

Janym gurban saňa, erkana ýurdum,
Mert pederleň ruhy bardyr köňülde.
Bitarap, garaşsyz topragyň nurdur,
Baýdagyň belentdir dünýäň öňünde.

Gaýtalama:

Halkyň guran Baky beýik binasy,
Berkarar döwletim, jigerim-janym.
Başlaryň täji sen, diller senasy,
Dünýä dursun, sen dur, Türkmenistanym!

Gardaşdyr tireler, amandyr iller,
Owal-ahyr birdir biziň ganymyz.
Harasatlar almaz, syndyrmaz siller,
Nesiller döş gerip gorar şanymyz.

Gaýtalama:

Halkyň guran Baky beýik binasy,
Berkarar döwletim, jigerim-janym.
Başlaryň täji sen, diller senasy,
Dünýä dursun, sen dur, Türkmenistanym!

SÖZBAŞY

Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe hormatly Prezidentimiziň baştutanlygynda Türkmenistan Watanymyz ylym, bilim ugrunda uly ösüşleri gazandy. Biziň ýurdumyzda dil öwretmek meselesine hem düýpli üns berilýär.

Ýurdumyzyň ýokary okuw mekdeplerinde pars dilini daşary ýurt dili hökmünde öwrenýän talyplar üçin niýetlenen bu okuw kitaby ilkinji gezek neşir edilýär.

Okuw kitaby:

1. Talyplara pars diliniň sesleriniň dogry aýdylyşyny öwretmegi, olary pars sözleriniň okalyşynyň esasy görnüşleri bilen tanyşdyrmagy;

2. Pars elipbiýinde okamagy we ýazmagy öwretmegi;

3. Pars diliniň grammatikasy boýunça talyplara ilkinji düşüňjeleriň berilmegi, iň işjeň ulanylýan sözleri, gepleşik nusgalaryny okamagy we olara düşüňmegi öwretmegi;

4. Sözleriň we söz düzümleriniň ýazylyşyny, okalyşyny hem-de aňladýan manylaryny öwretmegi;

5. Okalýan we diňlenilýän tekstlere anyk düşüňmegiň esaslaryny ýola goýmagy;

6. Sözleşiş we ýazuw diliniň esaslaryny öwretmegi maksat edinýär.

Eliňizdäki okuw kitaby häzirki zaman pars diliniň grammatik kadalary esasynda düzülse-de, onda nusgawy pars diliniň kâbir aýratynlygyna hem düşündiriş berilýär we oňa degişli nusgawy edebiyatdan nusgalar görkezilýär. Bu bolsa talyplara diňe bir häzirki zaman pars diline degişli tekstleri däl-de, eýsem, nusgawy edebiyata degişli tekstleri hem dogry terjime etmäge ýardam eder.

Okuw kitabyndan diňe bir ýokary okuw mekdepleriniň talyplary däl, eýsem, bu dili özbaşdak öwrenýänler hem peýdalanyp bilerler.

Okuw kitaby üç bölümden ybarat:

Birinji bölümde pars diliniň sesleri we ses birikmeleri düşündirilýär.

Ikinji bölümde pars diliniň elipbiýi barada giňişleýin maglumat berilýär. Harplaryň özbaşdak, sözüň başynda, ortasynda we soňunda ýazylyşy düşündirilýär we görkezilýär.

Üçünji bölümde pars diliniň grammatik kadalary we düzgünleri aňsat-dan kynrak görnüşlerine çenli yzygiderli tertipleşdirilip düşündirilýär.

Her sapak 2-4 akademik sagat üçin niýetlenildi. Täze tema düşündirilenden soňra ony berkitmek üçin 2-6 sany ýumuş berilýär. Elipbiý öwredilenden soňra, her sapakda tekst we oňa degişli sözlük getirilýär. Textler iň ýörgünli sözleri öz içine alýar we olaryň mazmuny gündelik durmuşda, adatça, amala aşyrylýan hereketlerden we duş gelýän ýagdaýlardan ybaratdyr.

Okuw kitabynyň üçünji bölüminden soňra okamak, terjime etmek we gürrüň bermek üçin tekstler we goşgular berildi. Kitabyň ahyrynda parsça-türkmençe sözlük bar, oňa sapaklarda hem-de tekstlerde getirilen sözlerden daşary gepleşikde peýdalanylýan sözler goşuldy.

GIRIŞ

Gözbaşyны örän gadymy döwürlerden alyp gaýdýan türkmen dilinde we edebiyatynda pars sözleriniň we söz düzümleriniň örän köp bolmagy, galyberse-de, türkmen we eýran dilli halklaryň gadyndan goňşy bolup ýaşamagy, ençeme atlaryň, işlikleriň, sypatlaryň aslynyň iki dil üçin hem bir kökden gaýtmagy, günorta goňşy döwlet Eýran Yslam Respublikasynyň resmi we edebi dili bolan pars dilini öwrenmegiň zerurlygyna şaýatlyk edýär.

Pars dilini bilmezden Azadynyň, Magtymgulynyň, Andalybyň, Gaýybynyň... özünde müň bir manyny, öwüşgini saklap ýatan setirlerine doly düşünmek mümkin däl, onsuz gadymyýet bizden has-da uzaklaşýar.

Pars dili hindi-ýewropa diller maşgalasynyň eýran dilleri toparyna degişli. Eýran dilleri 4 topara bölünýär: 1) demirgazyk-günbatar, 2) demirgazyk-gündogar, 3) günorta-günbatar, 4) günorta-gündogar.

Demirgazyk-günbatar dillerine midiýa dili (gadymy döwür), parfiýa ýa-da pehlewî-aşkany dili (orta döwür), azeri, gilan, mazenderan, talyş, kürt kermanjy, kürt surany, semnan, merkezi eýran dilleri, buluç, tat, täjik, şiwendi, sangsary, tabary dilleri (täze döwür) degişlidir.

Demirgazyk-gündogar dillerine awesta dili (gadymy döwür), sogdy, horezm, balh, günbatar sekaýy, alan dilleri (orta döwür), puшту, pamiir, osetin, ýagnob, täze sogdy dilleri (täze döwür) degişli.

Günorta-günbatar dillerine gadymy pars dili (gadymy döwür), orta pars ýa-da pehlewî dili (orta döwür), pars, lor, bagtyýar, beşakürt, kemzar dilleri (täze döwür) degişlidir.

Günorta-gündogar dilleri: tahar dili (orta döwür), peraçy, monjy, urmory (täze döwür).

Eýran dilleri üç taryhy döwre bölünýär: 1) gadymy, 2) orta, 3) täze.

Gadymy döwür. Biziň eýýamymyzdan öňki VI–III asyrlara degişli bolan gadymy döwre ahmeni (parsça: هخامنشی – hähamäneşi) patyşalarynyň «myhy» (çüý) köşk ýazgylary, gadymy söwda ýollarynyň ugrundaky gaýa ýazgylary degişli hasap edilýär.

Olaryň arasynda biziň eýýamymyzdan öňki 522–486-njy ýyllarda hökmürowanlyk eden Dari (parsça: داریوش – Darýuş) patyşanyň uly ýeňişlerine bagyşlanyp 500 metr ýokarda ýazylan Bisütün (terjimesi: *behso tun* – ajaýyp sütün) ýazgylary has-da ähmiýetlidir. Bu ýazgy häzirkî Kermanşah şäheriniň golaýynda ýerleşýär.

Eýran dilleriniň gadymy döwrüne degişli, ylmy taýdan iň ähmiýetli çeşmeleriň biri-de Awestadyr. Awestanyň dili flektiw dil bolup, onda üç rod, üç hili san (birlik, jübütlik we köplük) we sekiz düşüm bolupdyr, ýöne gadymy eýran dillerine degişli soňrakky ýazgylarda fleksiýanyň gowşap, analitik elementleriň ulanylyşynyň has güýjap başlandygy görünýär.

Ahmeniler döwrüne degisli gadymy dil – skif dili, midiýa (mad) dilleri gadymy eýran dillerine degişli hasap edilýär.

Orta döwür. Bu döwür biziň eýýamymyzyň III–VII asyrlaryny, ýagny sasanylar neberesi bilen arap basybalyjylygy aralygyndaky döwri öz içine alýar. Iki döwrüň arasyndaky alty asyra degişli ýazuw ýadygärlikleri örän az bolany sebäpli, ol döwür resminamalaşdyrylmadyk hasap edilýär. Resmi elipbiý hökmünde arameý harplarynyň esasynda düzülen pehlewî harplary ulanylypdyr. Orta döwrüň dili gadymy döwürden analitik häsiýetiň has işjeňleşendigi, rodларыň, düşümleriň, jübütlik sanларыň ulanyşdan galanlygy, flektiw işlik şekilleriniň azalanlygy, diliň fonetikasýnda-da, morfologiýasýnda-da, sözlemiň sintaktik gurluşynda-da birnäçe üýtgeşmeleriň ýüze çykanlygy bilen tapawutlanypdyr.

Arapларыň gelmeginden soňra, tä IX asyra çenli ýazuw dili arap dili bolup, başga dilde ýazylan hiç hili ýazuw ýadygärliklerine duş gelinmeyär.

Täze döwür. IX asyrdan Orta Aziýada we Horasanda emele gelen dile *dari dili* diýilýär. «Dari» sözüniň gelip çykyşy barada iki pikir bolup, alymlaryň käbiri «derbar» (köşk) sözünden alsa, beýleki dilçiler «dere» sözünden gelip çykandyr diýip çaklaýarlar. «Dari» dili IX–XI asyrlarda parslar, owganlar we täjikler üçin umumy bolan edebi dildir. Häzirkî zaman pars, owgan we täjik dilleri dari dilinden dürli şahalara bölünen asyldaş dillerdir.

Häzirkî zaman pars dili ilki «zäban-e farsî» atlandyrylyp, soňra arap diliniň täsiri bilen «farsî» diýlipdir.

Pars elipbiýi

Harpyň ady	Berýän sesi	Sözüň soňunda	Sözüň ortasynda	Sözüň başynda	Özbaşdak ýazylyşy
alef	a, ä, o, e	ا		آ	آ
be	b	ب	ب	ب	ب
pe	p	پ	پ	پ	پ
te	t	ت	ت	ت	ت
se	s	ث	ث	ث	ث
jim	j	ج	ج	ج	ج
çe	ç	چ	چ	چ	چ
he	h	ح	ح	ح	ح
he	h	خ	خ	خ	خ
dal	d	د	-	-	د
zal	z	ذ	-	-	ذ
re	r	ر	-	-	ر
ze	z	ز	-	-	ز
že	ž	ژ	-	-	ژ
sin	s	س	س	س	س
şin	ş	ش	ش	ش	ش
sad	s	ص	ص	ص	ص
zad	z	ض	ض	ض	ض
ta	t	ط	ط	ط	ط
za	z	ظ	ظ	ظ	ظ
eýn, aýn	-; ä, e, o	ع	ع	ع	ع
geýn, gaýn	ğ	غ	غ	غ	غ
fe	f	ف	ف	ف	ف
gaf	ğ	ق	ق	ق	ق
kaf	k	ک	ک	ک	ک

gaf	g	گ	گ	گ	گ
lam	l	ل-	ل-	ل	ل
mim	m	م-	م-	م	م
nun	n	ن-	ن-	ن	ن
waw	w, u, ou, o	و-	-	-	و
he, haýe häwwäz	h	ه	ه	ه	ه
ýe	i, ý, eý	ی-	ی-	ی	ی

Çekimli sesler

Häzirki zaman pars edebi dilinde 6 sany çekimli ses bar: **a, u, i, e, o, ä**.

Çekimli sesleri özara aşakdaky ýaly toparlara bölmek mümkin.

1. Hatarlara görä bölünişleri:

i, e, ä – alynky hatar

u, o, a – yzky hatar

Pars dilinde ortaky hatar çekimlileri ýok.

2. Diliň galşy taýdan bölünişleri:

i, u – ýokary galşy

e, o – orta galşy

ä, a – aşaky galşy

Alynky hatar çekimlileri dodaklanmaýanlar we yzky hatar çekimlileri dodaklanýanlar hasaplanýar.

Çekimli sesler (Monoftonglar)

Hatary boýunça Galşy boýunça	Dodaklanmaýan		Dodaklanýan
	Alynky	Orta	Yzky
Ýokary galşy	i – uzyn	-	u – uzyn
Orta galşy	e – gysga	-	o – gysga
Aşaky galşy	ä – gysga	-	a – uzyn

Çekimli sesleriň gysgaça häsiýetlendirilişi.

Uzyn çekimliler

Pars dilinde ulanylýan altý sany çekimliň üç sanysy uzyn we üç sanysy gysga çekimli hasaplanýar.

Uzyn çekimliler – **a, u, i**

Gysga çekimliler – **ä, e, o**

Ýazuwda uzyn çekimliler – harplar bilen, gysga çekimliler bol-
sa, köplenç, harplaryň ýokarsynda we aşagynda goýulýan «häräkät»
diýlip atlandyrylýan ýörite bellikler bilen aňladylýar.

A – yzky hatar, aşaky galyş, dodaklanýan, uzyn çekimli ses. Ol
basymly bolanda-da, basymsyz bolanda-da hiç hili ysgynsyzlanman,
şol durşuna aýdylýar.

آب – ab – suw

شاد – şad – şat

پا – pa – aýak

U – yzky hatar, ýokary galyş, dodaklanýan, uzyn çekimli ses.

او – u – ol

گوش – guş – gulak

بو – bu – ys

I – alynky hatar, ýokary galyş, dodaklanmaýan uzyn çekimli ses.
I sesi aýdylanda diliň ujy aşaky dişlere degýär we dodaklar dartylýar.

این – in – bu

شیرین – şirin – şirin, süýji

سیب – sib – alma

Gysga çekimliler

Ä – alynky hatar, aşaky galyş, dodaklanmaýan gysga çekimli ses.

ابر – äbr – bulut

من – män – men

E – alynky hatar, orta galyş, dodaklanmaýan gysga çekimli. Bu
çekimli sözüň ortasynda we ahyrynda aýdylyşyna garanyňda, sözüň
başynda has açyk eşidilýär.

امروز – emruz – şu gün

کتاب – ketab – kitap

E sesi söz ortasynda *y* çekimsiziniň öňünden gelende, köplenç,
i sesine ýakyn aýdylýar:

بیا – biýa – gel

پیاده – piýade – pyýada

О – yzky hatar, orta galyş, dodaklanýan gysga çekimli.

اتو – otu – ütük

اتوبوس – otobus – awtobus

شتر – şotor – düýe

2-nji sapak

Çekimsiz sesler

Häzirki zaman pars dilinde 23 sany çekimsiz ses bar.

Açyk çekimsiz sesler: b, w, g, ğ, d, ž, j, z, m, n, r, l, ý

Dymyk çekimsiz sesler: p, f, k, t, ş, ç, s, h, h, -'

Çekimsiz sesler

Emele geliş boýunça		Ses organlarynyň gatnaşygy boýunça		Dodak		Dilujy	Dilorta	Dilardy	Uwulýar sesler	Damak çekimsizler		Bogaz sesi
		Goşadodak	Dişdodak	Ýokary damak	Aşaky damak							
Zarpylar (değişikiler)	Galmagally	Arassa	p, b		t, d	k, g		ğ			(-')	
		Affrikatlar (çylşyrymlylar)				ç, j						
	Sonantlar (burun sesleri)	m		n	(n)	(n)						
Yşgalaňly	Galmagally	1 fokusly		f, w	s, z			h (ğ)		h		
		2 fokusly				ş, ž						
	Sonantlar	Aralyk				ý						
		Gapdal			l							
Titreyji					r							

1. Dil biliminde **p, t, k** sesleri aňyrdan gelýän howanyň önünde sesi aýtmaga gatnaşýan gep organlarynyň biri-birine degip, gapyşyp böwet emele getirmeginden emele gelýän degişikli zarply çekimsizler diýlip atlandyrylýar.

2. Sap galmagaldan durýan dymyk çekimsizlerden tapawutlylykda, ses perdeleriniň titremegi netijesinde dörän açyk çekimsizler sözün ahyrynda az-kem dymyklaşsalar-da, hiç wagt dymyk seslere öwrülmeýärler.

مدد – mädäd – medet, kömek

قادر – Gader – Kadyr

3. Sap galmagaldan ybarat bolan dymyk çekimsizler açyk çekimsizleriň önünden gelenlerinde-de, hiç wagt açyklaşmaýarlar.

پاسپورت – pasport – pasport

افزایش – äfzaýeş – artdyrma

4. Sözün ortasynda we ahyrynda çekimsiz sesiň goşalandyrylyp aýdylmagy pars diline häsiýetli hadysa. Eger şol çekimsiz goşalandyrylman, bir ses hökmünde aýdylsa, ol düýbünden başga many aňladyp biler.

بنا – bänä – bina

بنا – bänna – bina ediji, gurluşykçy

Teşdid «^ء» belgisi bilen belleniýän çekimsiz ses goşalandyrylanda iki ses bir ses hökmünde, arasy bölünmän uzyn aýdylýar.

Pars dilinde ulanylýan ähli çekimsiz sesleri üç hili häsiýetlendirme mümkin:

1. Artikulýasiýanyň hili boýunça;
2. Owaz perdeleriniň gatnaşygy boýunça;
3. Sesiň gatnaşygy boýunça.

3-nji sapak

Çekimsiz sesleriň häsiýetlendirilişi

Ş, ž – dilujy, yşgalaňly iki fokusly, galmagally ses. Ş – dymyk we ž – açyk çekimsiz.

شک – şäk – şek

ژاله – Žale – Žale (has at)

Ç, j – dilujy affrikat, dymyk we açyk sesler. Bu sesleriň aýdylyşy hem türkmen dilindäki ýaly bolup, diňe sözüň ortasynda **j** sesi dymyk çekimsizleriň önünden gelende **ç** sesine öwrülýär.

اجتماعی – ej(ç)temai – jemgyýetçilik

K, g – dilorta, zarply, galmagally. **K** – dymyk we **g** – açyk çekimsiz.

یک – ýek – bir

مکان – mäkän – mekan

گرم – gärm – yssy

مگر – mägär – meger

تگرگ – tägärg – doly

L – dilujy, dişdüýbi, yşgalaňly, gapdal sesi. Türkmençe aýdylyan **l** sesinden ýumşagrak aýdylýar.

لال – la:l – lal

لاله – lale – güläle

لیلی – Leýli – Leýli (has at)

بلبل – bolbol – bilbil

Ý – dilorta, yşgalaňly açyk çekimsiz ses.

یاد – ýad – ýat (zehin)

یار – ýar – dost

P, b – goşadodak, zarply, galmagally çekimsiz. **P** – dymyk we **b** açyk çekimsiz ses. Açyk **b** sesi sözüň ahyrynda birneme dymyklaşsa-da, hiç wagt dymyga öwrülmeýär.

لب – läb – dodak

شب – şäb – agşam, gije

پا – pa – ayak

پدر – pedär – kaka

لامپ – lamp – lampa

T, d – dilujy, dişdüýbi, zarply, galmagally ses. **T** – dymyk, **d** – açyk çekimsiz. **D** sesi sözüň ahyrynda birneme dymyklaşsa-da, hiç wagt dymyk **t** sesine öwrülmeýär.

تا – ta – tä, üçin

تار – ta:r – 1) tar, 2) garaňky

باد – bad – ýel, şemal

مراد – Morad – Myrat, maksat

T we **d** sesleri uzyn çekimli sesleriň önünden gelende gaty kentlewük çekimsizine öwrülmeýär.

تو – to – sen

دور – dur – uzak, daş

دو – do – iki

Pars dilinde ق – **gaf** we غ – **gaýn** harplary bilen aňladylýan iş-jeň organ hökmünde kiçi diliň titremeginden hasyl bolýan kiçi dil çekimsizidir. Oňa kätä *peltek çekimsiz* hem diýilýär. Bu ses zarply, galmagally açyk çekimsiz.

قادر – gader – 1) Kadyr (adam ady), 2) güýçli

غاز – gaz – gaz (guş)

Ġ sesiniň yşgalaňly görnüşi söz ortasynda we ahyrynda aşakdaky ýagdaýlarda duş gelýär.

a) iki çekimli sesiň arasynda gelende:

چاقو – çägu – çakgy

مغازه – mäğaze – magazin

b) çekimli bilen açyk çekimsiziň ya-da açyk çekimsiz bilen çekimliniň arasynda gelende:

مرغابی – morğabi – suw guşy

اقرار – eğrar – ykrar

Ġ sesi söz ortasynda dymyk çekimsizleriň önünden gelende käte kiçi diliň gatnaşmagynda emele gelýän dymyk **h** sesine meňzeş aýdylýar. Meselem: وقت – wägt – **wagt** sözi käte **wäht** görnüşinde aýdylýar.

Pars dilinde arap dilinden geçen sözlerde ulanylýan ع – **aýn** harpy transkripsiyada (-') apostrof bilen görkezilýär. Bu bogazda döreyän zarply, galmagally dymyk çekimsizdir.

عقل – ä'ğl – akył

جمع – jäm' – jem

M – goşa dodak, zarply, burun sesi.

مادر – madär – eje

دم – däm – dem (dem almak)

N – dilujy-dişdüýbi, zarply burun sesi.

نان – nan – çörek

جان – jan – jan

F, w – dodak-diş, yşgalaňly, galmagally ses. Diňe **i** sesiniň öňünden gelende ýumşagrak aýdylýar. **W** sesi sözün başynda **a** we dodaklanmaýan çekimli seslerden öň gelende rus dilindäki **в** we iňlis dilindäki **v** ýaly aýdylýar (sözün içinde gelende türkmen dilindäki **w** we iňlis dilindäki **w** sesi ýaly aýdylýar).

سفیر – säfir – ilçi

کوير – käwir – çöl

H – uwulýar, yşgalaňly, galmagally, dymyk çekimsiz. Bu ses aýdylanda kiçi dil esasy gep organy bolup hyzmat edýär.

خر – här – eşek

نخ – näh – nah

H – aşaky damak (faringal), yşgalaňly, galmagally, dymyk çekimsiz. Bu ses bogazdaky armyt şekilli kitirdewükler arasyndaky ýoldan howanyň gelmeginde döreyän galmagala owazyň goşulmagy bilen döreyär. **H** we **h** sesleri biri-birinden düýpli tapawutly bolup, aýry manyly sözleri emele getirýärler.

هر – här – her

حتماً – hätmän – hökman

R – sonorly, açyk, titreýji, dilujy çekimsiz.

رو – ru – ýüz

تر – tär – ter

Pars diliniň elipbiýi

Araplaryň gelmeginden soňra, Eýranda ýazuw grafikasyny hökmünde arap elipbiýi ýörgünli bolup başlaýar. Emma arap dilinde ulanylýan 28 sany harp pars diliniň hemme ses aýratynlyklaryny aňladyp bilmeýär. Şonuň üçin arap diline mahsus bolan 28 harpyň üstüne **p, ç, ž, g** seslerini aňladýan پ، چ، ژ، گ harplary goşulyp, jemi 32 harpdan ybarat bolan pars elipbiýi döreýär.

Bellik. Soňky döwürlerde dilçi alymlaryň köpüsi **älef** harpyny uzyn **a** sesini aňlatsa **älef**, eger gysga cekimlileri (**ä, e, o**) aňlatsa, **hemze** diýip atlandyryp başladylar. Şonuň üçin häzir Eýran Yslam Respublikasynda pars dilinde çykýan okuw kitaplarynda harplaryň sany 33 diýlip görkezilýär.

Pars dilinde harplar sagdan çepi ýazylýar. Harplar **baş harp** we **setir harpy** diýlip bölünmeýär.

Pars elipbiýinde ulanylýan 32 harpyň 7 sanysy arap sözlerine mahsus bolup, diňe arap we türki dillerinden pars diline geçen sözlerde ulanylýar.

ث، ح، ص، ض، ط، ظ، ع

Ýogyn **ğ** sesini aňladýan ق harpy arassa pars sözlerinde ulanylman, arap we beýleki dillerden geçen sözlerde peýdalanylýar.

1-nji gönükme. Harplaryň her görnüşinden bir setir ýazyň.

ث، ح، ص، ض، ط، ظ، ع، ق

Bir ses aňladýan dürli harplar

Arap dilinde dürli sesleri aňladýan käbir harplar pars dilinde bir sesi aňladýarlar, ýöne haýsy sözde haýsy harpyň ýazylyandygyny gowy bilmeli. Ýazuwda dört sany «z», üç sany «s», iki «t», üç «h», üç «g» sesini aňladýan harplar bolanda-da olaryň biriniň ýerine

beýleki harpy ýazmak bolmaýar. Sebäbi pars dilinde meñzeş ses aňladýan şol harplar arap dilinde dürli sesleri aňlatmak bilen başga-başga manylarda ulanylýar. Şol sebäpli pars dilinde meñzeş ses aňladýan bir harpyň ýerine beýleki bir harp ýazylsa, onda söz düýbünden ýalňyş bolýar. Meselem:

1	ضمان – zäman – zamun	زمان – zäman – wagt, zaman
2	صفر – säfär – hijri-kamary ýyl hasabynda ikinji aýyň ady	سفر – säfär – sapar, syýahat
3	سد – säd (d) – böwet, berkitme	صد – säd – ýüz (san)
4	خزینه – häzine – hazyna, egsilmeýän baýlyk	هزینه – häzine – çykdajy
5	غربت – gorbät – uzak ýer, ýat ülke	قربت – gorbät – ýakyn, golaý
6	فراغ – ferağ – asudalyk, parahatlyk, ümsümlük	فراق – ferag – aýralyk, hijran
7	ضليل – zälil – ýalňyşýan, ugruny ýitiren	ذليل – zälil – pes, ejiz
	<p>z – (dört harp) – ز – ze, ذ – zal, ض – zad, ظ – za s – (üç harp) – س – sin, ص – sad, ث – se t – (iki harp) – ت – te, ط – ta h – (üç harp) – ح – he, ه – ha, خ – ha g – (üç harp) – ق – gaf, غ – gaýn, گ – gaf</p>	

2-nji gönükme. Ýokarky sözleriň we harplaryň ýazuw düzgünini öwreniň.

Gysgaldylan älef (الف مقصور – älef-e mägsur)

Arap dilinden geçen birnäçe sözleriň soňundan gelýän, grammatikada الف مقصور (älef-e mägsur) diýlip atlandyrylýan ی – i harpy gysga aýdylýan a sesini aňladýar.

مصطفى – Mustafa – Mustapa

كبرى – Kobra – Kubra

موسى – Musa – Musa

عيسى – Isa – Ysa

سكنى – sokna – ýaşamak

حتى – hätta – hatda

صغرى – Sogra – Sugra

يحيى – Ýahýa – Ýahýa

عليه – älahädde – aýratyn

اعلى – ä'la – ýokary

Arap dilinden geçen käbir sözlerde **älef** harpyny ýa-da **a** sesini aňlatmak üçin hiç hili harp bolmasa-da, **a** sesi okalýar.

اسحق – Eshag – Yshak

اسماعيل – Esmail – Ysmaýyl

رحمن – Rähman – Rahman

3-nji gönükme. Ýokarky sözleriň hersinden bir setir ýazyň we sözleriň ýazuw düzgünini öwreniň.

5-nji sapak

ا – älef we ب – be harplary

1) ا – **älef** harpy özünden soň gelen harp bilen birleşmeýär we ondan aýry ýazylýar. ا – **älef** harpy sözüň başynda uzyn **a** sesini aňladan ýagdaýynda onuň ýokarsyndan uzynlyk aňladýan (~) **mädde** belgisi goýulýar.

آب – ab – suw

آباد – abad – abat, abadan

آمد – amäd – geldi

آدم – adäm – adam

ا – **älef** harpy sözüň ortasynda we ahyrynda gelende, üstünde **mädde** belgisi goýulmasa-da hemişe uzyn aýdylýar.

شام – şam – agşamlyk

نام – nam – at

أما – ämma – emma

تمام – tämam – tamam

ا – älef harpy iki görnüşde ýazylýar.

a) özbaşdak gelende – ا

b) birleşýän harplaryň soňundan gelende – ا

1-nji gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň ýazuw düzgünini we terjimesini öwreniň.

2-nji gönükme. Ýokarda görkezilen her sözden bir setir ýazyň.

2) **ب** – **be** harpy çekimsiz **b** sesini aňladýar. **ب** harpynyň dört görnüşi bar.

Başda: **ب**

با – ba – bilen, -ly/-li goşulmasy

با ادب – ba ädäb – edepli

ابر – äbr – bulut

بابا – baba – ata, baba

بار – bar – 1) ýük, 2) miwe

باد – bad – ýel, şemal

Ortada: **ب**

ببر – bäbr – gaplaň

تمبر – tämbr – marka

تبر – täbär – palta

كبير – käbir – beýik

Ahyrda: **ب**

تب – täb – gyzgyn (endamdaky)

طالب – taleb – 1) talyp, 2) talap edýän

لب – läb – dodak

شب – şäb – agşam

Özbaşdak: **ب**

تاب – tab – 1) hiňňildik, 2) tap

جواب – jurab – jorap

آب – ab – suw

جواب – jäwab – jogap

3-nji gönükme. **ب** – **be** harpyna degişli mysallaryň ýazuw düzgünini we terjimesini öwreniň.

4-nji gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň her birinden bir setir ýazyň.

Sanlar (اعداد – E’dad)

1 – ýek – ١

3 – se – ٣

5 – pänj – ٥

7 – häft – ٧

9 – noh – ٩

2 – do – ٢

4 – çähar – ٤

6 – şeş – ٦

8 – häšt – ٨

10 – däh – ١٠

5-nji gönükme. Ýokardaky sanlary sözlük depderiňize göçüriň, olaryň ýazylyşyny we okalyşyny öwreniň.

Gysga çekimlileriň aňladylyşy

Pars dilinde gysga aýdylýan **ä, e, o** çekimli sesleri bar. Olar ýazuwda aýratyn harp bilen görkezilmän, pars dilinde **حرکه – häräke** ýa-da **حرکت – häräkät** diýlip atlandyrylýan harpyň ýokarsyndan ýa-da aşagyndan goýulýan ýörite bellikler bilen aňladylýar. Türkmen dilinde olara **astyn-üstün** diýilýär.

Sesler	Hereketler	Parsça ady	Arapça ady	Türkmençe ady
ä	َ	zäbär	fäthe	üstün
e	ِ	zir	käsre	astyn
o	ُ	piş	zämme	otur

Söz başynda hereketler görkeziljek bolnanda, olara daýanç hökmünde **älef (ا)** harpy ulanylýar. **Älef** harpy bu ýagdaýda özbaşdak ses aňlatmaýar we **älef** däl-de, **hemze** diýlip atlandyrylýar.

أ – ä

إ – e

أ – o

a) أ – ä

اگر – ägär – eger

اندك – ändäk – az

انار – änar – enar

اهميت – ähämmiýät – ähmiýet

امير – ämir – emir

الفبا – älefba – elipbiý

انگور – ängur – üzüm

از – äz – -dan/-den (çykyş düşümiň goşulmasy)

b) إ – e

انسان – ensan – ynsan

امكان – emkan – mümkinçilik

انتظار – entezar – intizar

اصلاح – eslah – düzediş

ç) ا – o

ابوت – obäwwät – atalyk

اجاق گاز – ojag-e gaz – gaz plitasy

استوار – ostowar – mäkäm, berk

اجاق – ojag – ojak

اردو – ordu – goşun, orda

1-nji gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň ýazuw düzgünini we terjimesini öwreniň.

2-nji gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

Pars dilinde reňk atlary (رنگها – Rängha)

زرد – zärd – sary	سفید – sefid – ak
سیاه – siyah – gara	سرخ – sorh – gyzyl
سبز – säbz – ýaşyl	کبود – käbud – gök
آبی – abi – mawy	قهوه ای – gähweyi – goňur
خاکستری – hakestari – çal	

3-nji gönükme. Ýokardaky reňk atlaryny sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

7-nji sapak

ر – re, ت – te, د – dal, ز – ze harplary

3) ر – re harpy. Aňladýan sesi – çekimsiz r.

ر – re harpy hem ا – älef harpy ýaly özünden soň gelen harp bilen birleşmeýär we diňe iki görnüşde özbaşdak hem-de birleşýän harplaryň soňundan gelşi ýazylýar.

Özbaşdak ýazylyşy: ر

را – ra – ýeňiş düşümiň goşulmasy	آب را – ab ra – suwy
روز – ruz – gün	نوروز – nouruz – nowruz

Birleşýän harplaryň soňundan gelşi: ر

ابر – äbr – bulut	پر – pärr – ganat, per
برادر – bärädär – erkek dogan, aga, ini	پدر – pedär – kaka
خبر – häbär – habar	رود – rud – derýa
روز – ruz – gün	راز – raz – syr
درد – därd – dert	

1-nji gönükme. ر – re harpyna degişli mysallaryň ýazuw düzgünini we terjimesini öwreniň.

2-nji gönükme. Ýokarda görkezilen her sözden bir setir ýazyň.

4) ت – te. Aňladýan sesi çekimsiz t. ت – te harpynyň dört görnüşi bar:

Başda: ت

تار – tar – tar

دوتار – dutar – dutar

تبریز – Täbriz – Töwriz

(Eýranda şäher ady)

Ortada: ت

کتاب – ketab – kitap

دفتر – däftär – depder

مکتب – mäktäb – mekdep

شتر – şotor – düye

Ahyrda: ت

نیت – niýät – niyet

نیست – nist – ýok, däl

است – äst – -dyr/-dir, -dur/-dür

(habarlyk goşulmalary)

Aýratyn: ت

منات – mänat – manat

توت – tut – tut (agaç)

ذرت – zorrät – mekgejöwen

قوت – gowwät – güýç, kuwwat

لذت – lezzät – lezzet

3-nji gönükme. ت – te harpyna degişli mysallaryň ýazuw düzgünini we terjimesini öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

کتاب، دفتر، اسب، آب، برادر، دوتار، تار، جواب

5) د – dal harpy. Aňladýan sesi çekimsiz d bolup, diňe iki görnüş-de ýazylýar.

Aýratyn: د

داد – dad – berdi

دارد – daräd – (-y) bar, (-i) bar

آورد – aword – getirdi

برد – bord – äkitdi, alyp gitdi

Birleşýän harplardan soň: د

مداد – medad – galam

صدا – seda – ses

پیدا شدن – peýda – tapylmak

اندام – ändam – endam

5-nji gönükme. Ýokardaky sözleriň ýazuw düzgünini öwreniň.

6-njy gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

6) ز – ze harpy. Aňladýan sesi çekimsiz z bolup, diňe iki görnüşde ýazylýar.

Aýratyn: ز

زر – zär – zer, altyn

روز – ruz – gün

زور – zur – zor, güýç

بازار – bazar – bazar

Ahyrda: ز

بز – boz – geçi

بزرگ – bozorg – uly

سبز – säbz – ýaşyl

سبزوار – Säbzewar – Sebzewar

(şäher ady)

7-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

8-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

بازار، نوروز، روز، باز، ساز، راز، زار، زور، زر، دراز،
رزو، سبزوار، بيزار، سبز، بزرگ.

8-nji sapak

ن – nun we م – mim harplary

7) ن – nun harpy. Aňladýan sesi çekimsiz n bolup, dört görnüşde ýazylýar.

Başda: ن

انار – änar – nar

نان – nan – çörek

نانوا – nanwa – çörekçi, nanbaý

دندان – dändan – diş

Ortada: ن

چند؟ – çänd – näçe

پند – pänd – pent, nesihat

قند – gänd – gant

کنار – kenar – gyra, çet

Ahyrda: ن

من – män – men

تن – tән – ten

Özbaşdak: ن

زبان – zāban – dil

چوپان – çupan – çopan

چمن – çämän – çemen

دين – din – din

جان – jan – jan

1-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

3-nji gönükme. Sözleri türkmen diline terjime ediň.

نان، انار، چوپان، نانوا، پند، صدا، دين، کنار، تن

8) م – mim harpy. Çekimsiz m sesini aňlatmak bilen dört görnüş-de ýazylýar.

Başda: م

مور – mur – garynja

مادر – madār – eje

آمد – amād – geldi

مار – mar – ýylan

اما – ämma – emma, weli, yöne

Ortada: م

ياسمن – Ýasemän – Ýasemen,

1) gül ady, 2) has at

جمله – jomle – sözlem

تمبر – tämbr – marka

كلمه – käläme – söz

كمر – kämär – kemer, bil

تميز – tämiz – tämiz

Ahyrda: م

مريم – Märyäm – Merýem (has at)

نم – näm – çyg, nem, ol

Özbaşdak: م

نام – nam – at

تمام – tämam – tamam

كلم – käläm – kelem

قلم – gäläm – ruçka

بام – bam – tamyň üsti, üçek

شام – şam – ağşamlyk

4-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we terjimesini öwreniň.

5-nji gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

9-njy sapak

س – sin we پ – pe harplary

9) س – sin harpy. Çekimsiz s sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Başda: س

سر – sär – kelle, baş

سېب – sib – alma

ماست – mast – gatyk

سیر – sir – sarymsak

سنجد – sänjed – igde

Ortada: س

سست – sost – gowşak, sus

نیست – nist – ýok, däl

چیست – çist – näme, nämedir

بست – bäst – ýapdy

کیست – kist – kim, kimdir

Ahyrda: س

مس – mes – mis (metal)

خیس – his – öl, myžžyk

کس – käs – adam

Aýratyn: س

تړس – tärs – gorky

داس – das – orak

ناموس – namus – namys

درس – därs – sapak

1-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleriň hersinden pars elipbiýinde bir setir ýazyň.

Das, rast, mast, särd, bästär, saz, särwan, särdar, säbäb, kast. (Aşagyna bellik edilen harplar pars elipbiýinde gysga aýdylýany üçin ýazyлмаýar).

Bellik. س – sin harpy üç dişli we dişsiz hem ýazylyp biler.

10) پ – pe. Çekimsiz p sesini anlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar. پ – pe harpy ب – be harpyna meňzeş bolup, diňe nokatlarynyň sany boýunça tapawutlanýar.

Başda: پ

پا – pa – aýak

پدر – pedär – kaka

پرواز – pärwaz – perwaz, uçmak

پارو – paru – kürek

Ortada: پ

سپر – sepär – galkan

بپر – bepär – uç

(işligiň buýruk şekili)

پایپا – pabepa – ýörjen-ýörjen

تپه – täppe – depe

پ – pe harpy ahyrda we aýratyn görnüşlerinde hem edil ب be harpy ýaly ýazylyp, aşagyndan üç nokat goýulýandygy bilen tapawutlanýar.

3-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleriň hersinden pars elipbiýinde bir setir ýazyň.

Pust, pär, zip, por, täppe.

5-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň we terjime ediň.

Pär, pedär, täppe, pärwin, peýman, pa, pa-be-pa, zärd, märd, zän, äst, nist, çist, kist.

10-njy sapak

ش – şin we ل – lam harplary

11) ش – şin. Çekimsiz ş sesini anlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar. ش – şin harpynyň ýazylyşy hem س – sin harpynyň ýazylyşyna meňzeş bolup, ondan üstünde üç nokat goýulýanlygy bilen tapawutlanýar. ش – şin harpy hem edil س – sin harpy ýaly üç dişli we dişsiz ýazylýar.

Başda: ش

شاد – şad – şat

شام – şam – agşam

روشن – rouşän – ýagty, röwşen

شنبه – şämbe – şenbe

Ortada: ش

نشان – neşan – nyşan

پشقاب – boşgab – tarelka

Ahyrda: ش

ریش – riş – sakgal

آتش – atäş – ot

Aýratyn: ش

دوش – duş – döş

هوش – huş – huş

شربت – şerbät – şerbet

شیر – şir – ýolbars, süýt, kran

پیشانی – pişani – maňlaý, alyn

بشر – bāşär – adamzat

نیش – niş – neşder

شش – şeş – alty

گوش – guş – gulak

خورش – horeş – huruş

1-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçürüň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde bir setir ýazyň.

Wärzeş, räweş, rouşän, moşt, bāşär, şam, şäb.

12) ل – lam harpy. ل – lam harpy çekimsiz l sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Başda: ل

لب – läb – dodak

لاله – lale – çigildem (gül)

Ortada: -ل

سلام – sälam – salam

لیلا – Leýla – Leýla (has at)

Ahyrda: ل

عسل – äsäl – bal (hesel)

فیل – fil – pil

Aýratyn: ل

مال – mal – zat, mülk

حال – hal – hal-ýagdaý

لباب – Lebab – Lebab (welaýatyň ady)

لباس – lebas – lybas, eşik, geýim

لیلی – Leýli – Leýli (has at)

ملا – molla – molla

پل – pol – köpri

بیل – bil – pil

هلال – hälal – täze dogan aý

احوال – ähwal – (hal sözüniň köplügi)

3-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleriň hersinden pars elipbiýinde bir setir ýazyň.

دلبر، لیلی، سال، تالار، پل، بلبل، سلام، لباس.

11-nji sapak

ج – jim we و – waw harplary

13) ج – jim harpy çekimsiz j sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylyar.

Sözün başynda: ج

جا – ja – ýer, orun

جان – jan – jan

جالب – jaleb – gyzykly

جلال – jälal – Jelal (has at)

جليل – jälil – Jelil (has at)

Sözün ortasynda: ج

انجا – anja – ol ýer

اينجا – inja – bu ýer

كجا – koja – nire

جنجال – jänjal – jenjel, dawa

Sözün ahyrynda: ج

پنج – pänj – bäs

رنج – ränj – renç, azap

گنج – gänj – genç, hazyna

Aýratyn: ج

رواج – räwaj – rowaç, şowly

تاج – taj – 1) täç , 2) has at

محتاج – mohtaj – mätäç

ساج – saj – saç, taba

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleriň hersinden pars elipbiýinde bir setir ýazyň.

جالب، پنج، جوهر، جنت، جوش، جدا، جدیت، جاده.

14) و – waw harpy w, o, u, ou seslerini aňladýar.

Ýazuwda bir görnüşi bolan bu harp özbaşdak we dört görnüşi harplaryň soňundan goşulyp ýazylyar.

a) و – waw harpy sözüň başynda, önünden hiç hili harp getirilmese, hemişe çekimsiz w sesini aňladýar.

وطن – wätän – Watan
وفا – wäfa – wepa

وقت – wägt – wagt
ورزش – wärzeş – maşk

b) Sözüň başynda **و** – **waw** harpynyň öňünden hereketsiz **ا** – **älef** harpy getirilse, **u** sesini ýa-da **ou** diftongyny aňladýar.

او – u – ol

اوت – ut – awgust

اولاد – oulad – çaga, perzent

اوج – ouj – belent, ýokary

ç) **و** – **waw** harpynyň çekimli **u** sesini aňladyşy:

رو – ru – ýüz

ابرو – äbru – gaş

أبرو – aberu – abraý

آرزو – arezu – arzuw

دوست – dust – dost

d) **و** – **waw** harpynyň **o** sesini aňladyşy.

تو – to – sen

دو – do – iki

دوتار – dotar – dutar

خود – hod – öz, hut

خوردن – hordän – ýmek, içmek

e) Söz içinde we ahyrynda **ou** diftongyny aňladyşy.

روغن – rougän – ýag

روشن – rouşän – röwşen

دولت – doulät – döwlet

نو – nou – täze

نوروز – nouruz – täze gün, nowruz

(şemsi-hijri ýyl hasabynda täze

ýylyň birinji günü, mart aýynyň 21-i)

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň.

Säwad, mur, ru, pärwaz, jäwab, jäwan, räwan, näwäd, bud, şalwar, naw, nou, dur, zud, zur, äbru, amäd, bozorg.

At çalyşmalary (ضمایر شخصی – Zämaýer-e şähsi)

من – men – män

ما – biz – ma

تو – sen – to

شما – siz – şoma

او – ol – u

آنها – olar – anha

5-nji gönükme. At çalyşmalaryny sözlüğe göçüriň, olaryň ýazylyşyny we okalyşyny öwreniň.

ک – käf we گ – gaf harplary

15) **ک – käf** harpy çekimsiz **ك** sesini aňlatmak bilen dört görnüş-de ýazylýar.

Başda: **ك**

كبوتر – kăbutâr – kepderi

کتاب – ketab – kitap

كودك – kudäk – çaga

كو – ku – hany

كوچك – kuçek – kiçi

ک – käf harpy **ا – älef** we **ل – lam** harplarynyň öňünden gelende aşakdaky ýaly görnüşlerde ýazylýar:

ك = ل + ك

كا = ا + ك

كار – kar – iş

کارگر – kargär – işçi

كان – kan – magdan

کارد – kard – pyçak, gezlik

كليه – kolliýe – ähli, hemme, külli

Ortada: **ك**

مکتوب – mäktub – hat, ýazmaça

شکر – şekär – şeker

مکر – mäkr – mekir, hile

مکان – mekan – mekan

شكل – şäkl – şekil

مشکل – moşkel – kyn, kynçy-

امکان – emkan – mümkinçilik

lyk, päsgel

Ahyrda: **ك**

كمك – komäk – kömek

شريک – şarik – şerik

كبك – käbk – käkilik

مشک – moşk – müşk

نمک – nämäk – duz

Aýratyn: **ك**

خاک – hak – toprak

پاک – pak – päk, arassa

چالاک – çalak – çalasyn

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

مکان، چروک، کارخانه، سبک

16) گ – **gaf**. Bu harp çekimsiz **g** sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Başda: گ

گچ – gäç – hek

گردو – gerdu – hoz

گرد – gerd – tozan

گرگ – gorg – möjek, gurt

گنج – gänj – genç, hazyna

گ – **gaf** harpy hem edil ک – **kaf** harpy ýaly ا – **älef** we ل – **lam** harplarynyň öňünden gelende aşakdaky ýaly görnüşlerde ýazylýar.

گا = ا + گ

گل = ل + گ

گلزار – golzar – gülzar

گلو – gälu – bokurdak, bogaz

گاز – gaz – gaz (ýangyç)

گازدار – gazdar – gazly (suw)

گاهواره – gahware – sallançak

گاو – gaw – sygyr

Ortada: گ

مگر – mägär – meger

جگر – jegär – jiger

انگشت – ängöšt – barmak

انگشتر – ängöštär – ýüzük

آرامگاه – aramgah – aramgah, gubur

بچهگانه – bächegane – çaga ýaly, çaga kibi

جنگل – jängäl – jeňnel

جنگلبان – jängälban – tokaýçy, tokaý sakçysy

Ahyrda: گ

رنگ – räng – reňk

زنگ – zäng – 1) jaň, 2) zeň, pos

سنگ – säng – daş

جنگ – jäng – jeň, uruş

Aýratyn: گ

بزرگ – bozorg – uly

برگ – bärg – ýaprak

تگرگ – tägärg – doly

رگ – räg – damar

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

مگر، شاگرد، گرگ، زرگر، گناه، گدا، سیگار

ضرب المثل – zärbolmäsäl

پنج انگشت برادرند ولی برابر نیستند

Baş barmak dogandyr, emma deň däldir.

13-nji sapak

ی – ýa we ف – fe harplary

17) ی – ýa harpy ý, i, eý diftongyny aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Başda ý sesini aňladyşy:

ی harpy sözüň başynda یه görnüşinde ýazylmak bilen ý sesini aňladýar.

یک – ýek – bir

یار – ýar – dost, ýar

یاد – ýad – ýat, zehin, aň

یخ – ýäh – buz

Sözüň başynda ی harpynyň öňünden ¹ – älef harpy getirilende iki harp birlikde çekimli i sesini aňladýar.

این – in – bu, şu

ایران – Iran – Eýran

ایمان – iman – ynanç

ایشان – işan – olar

ی harpy ortada ی görnüşde ýazylýar.

چيست – çist – näme, nämendir

کيست – kist – kim, kimdir

نیست – nist – ýok, ýokdur

شیرین – şirin – süýji, şirin

دیر – dir – giç

ی harpy ortada ی görnüşinde ýazylmak bilen, eý diftongyny hem aňladyp bilýär.

دیر – dir – giç

دیر – deýr – buthana

سیر – sir – 1) doly, doý-gun, aç däl, 2) sarymsak

سیر – seýr – seýil, gezelenç

میل – mil – demir sim

میل – meýl – meýil, höwes

Sözün ahyrynda **ی** şekilinde ýazylýar we iki hili okalýar.

a) **i** sesini aňladýar:

بارانى – barani – plaş

شیرینی – şirini – süýji

یکی – ýeki – bir, biri

لیلی – Leýli – Leýli

b) **ý** sesini aňladýar:

نی – neý – tüýdük, gamyş

می – meý – meý, şerap

طی – teý – geçmek, soňlamak

Aýratyn gelende-de **i** ýa-da **ý** seslerini aňladyp bilýär.

a) **i** sesini aňladýar:

شادی – şadi – şatlyk

بازی – bazi – oýun

روی – ruý – ýüz

b) **ý** sesini aňladýar:

چای – çay – çay

دی – deý – hijri-şemsi ýyl hasa-

موی – muý – saç, gyl

bynda 10-njy aýyň ady

گوی – guý – şar, togalak

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň.

Daneşju, nâzdik, istgah, meý, weý, ýad, seýd, daneşgah, dârs mihanäd, kar mikonäd, dur, bimarestan, maşın, doktor, boländ, amäd.

18) **ف** – **fe** çekimsiz **f** sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Başda: **ف**

فارس – fars – pars

فارسی – farsi – pars, parsça

فرمان – färman – perman

فردا – fârda – ertir

وفا – wâfa – 1) wepa,

دفتر – dâftär – depder

2) Wepa (adam ady)

افسر – äfsär – ofiser

Ortada: **ف**

شفا – şäfa – şypa, gutulma, sagalma

سفر – säfär – sapar, syýahat

صفر – säfär – 1) aý ady, 2) has at

نفر – näfär – adam

سفید – sefid – ak

Ahyrda: ف

کیف – kif – portfel

کف – kâf – köpük

شریف – şârif – asylly, şerapatly

Aýratyn: ف

برف – bârf – gar

ظرف – zârf – gap-gaç

شرف – şâräf – abraý, hormat, şöhrat

نفت – näft – nebit

کشف – kâşf – açyş

کفگیر – kâfgir – kepgir

حرف – härf – 1) söz, 2) harp

طرف – târäf – tarap

3-nji gönükme. Täze sözlere sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözlere pars elipbiyi bilen ýazyň.

Färman, färmaýeş, târäf, etraf, sefid, bârf, näft, şâräf, şârif, näfäs, kâşf, kâfi, färş, aftab, äfsun, äfsus, säfär (aý ady), säfär (gezelenç), kif, äfsär (ofiser), Färid (has at), Ýusef.

14-nji sapak

ق – gaf we ه – ha harplary

19) ق – gaf. Pars dilinde çekimsiz g sesini aňladýan bu harp dört görnüşde ýazylyar.

Başda: ق

قربان – gorban – 1) gurban,

2) has at

آقا – aga – aga, jenap

قرار – gârar – karar

Ortada: ق

مقاله – mägale – makala

مقدار – megdar – mukdar

حقیقی – hägigi – hakyky

منقار – mängar – çüňk, çokja

اقبال – eghbal – ykbal, bagt

اقرار – egrar – ykrar

باقی – bagi – galan

مقیاس – mägýas – ölçeg

حقیقت – hägigät – hakykat

نقش – nägş – nagyş

Ahyrda: ق

حق – hägg – hak

رونق – rounäg – ýagty,
şöhle, ýalkym, üstünlik

خلق – hälg – 1) halk,
2) döredilen, ýaradylan

Aýratyn: ق

حقوق – hogug – 1) hukuk,
2) aýlyk

ورق – wäräg – sahypa

مشرق – mäşräg – gündo-
gar, günüň dogýan ýeri

شفق – şäfäg – şapak

منجنيق – mänjänig – 1) mina-
ra, 2) daşatar

منطق – mänteg – 1) söz,
2) logika

برق – bärg – 1) elektrik,
2) ýyldyrym

غرق – gärg – gark

اتاق – otag – otag

شرق – şärg – gündogar

Bellik. Kiçi dil çekimsizi ğ sesi ýogyn aýdylmak bilen inçe aýdylýan گ harpyndan tapawutlanýar.

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde bir setir ýazyň.

Bärg (elektrik togy), bärg (kagyz), hogug, täbäge, näfage, wägf.

20) ◦ – **ha** harpy. Pars dilinde **ha** ýa-da **ha-ýe höwwew** (türkmen dilinde **alehi** diýilýär) diýlip atlandyrylýan bu harp **h** we **e** seslerini aňladyp gelýär. Bu harp çekimli seslerden soň gelende çekimsiz **h** sesini, tersine, çekimsiz sesleriň soňundan gelende çekimli **e** sesini aňladyp gelýär. ◦ – **ha** harpynyň dört görnüşi bolup, onuň ýazmaça we basma görnüşleri biri-birlerinden tapawutlanýarlar.

Sözüň başynda ýazylyşy: ه. (Ýazuwda bu harp başda ه görnüşinde ýazylýar. Ol ilki د – **dal** harpy ýaly ýazylyp başlanyp, soňra ه görnüşine öwrülip ýazylýar.)

هوا – häwa – howa

هاون – hawän – soky

هجران – hejran – aýralyk

هلاک – hälak – heläk

هر – här – her

فرهنگ – färhäng – 1) mede-
niýet, 2) sözlük

هفت – häft – ýedi

هوس – häwäs – höwes
آهن – ahän – demir

آهنگ – ahäng – heñ, äheñ

Ortada: هـ

شهر – şähr – şäher

مهر – mehr – mähir

تهران – Tehran – Tähran

مهربان – mehreban – mähriban

بهار – bähar – bahar, ýaz

Ahyrda: هـ

Ýokarda belläp geçişimiz ýaly, هـ – **ha** harpy çekimli (gysga we uzyn) seslerden soň gelende, çekimsiz **h** sesini aňladýar.

نه – noh – dokuz

به – beh – beýi (miwe)

به – beh – gowy

ته – teh – teý, düýp

Çekimsiz sesleriň soňundan gelende, gysga çekimli **e** sesini aňladýar.

دسته – däste – desse, tutawaç

پیاله – piýale – käse

خانه – hane – öý, jaý

هفته – häfte – hepde

Aýratyn görnüşinde hem هـ şekilinde ýazylmak bilen, edil ahyrda gelşi ýaly, çekimli sesleriň soňundan çekimsiz **h** sesini, çekimsiz seslerden soň gelende çekimli **e** sesini aňladýar.

a) Çekimli seslerden soň:

راه – rah – ýol

همراه – hämrah – hemra, ýoldaş

ماه – mah – aý

ده – däh – on

ده – deh – oba

سیاه – siyah – gara

b) Çekimsiz seslerden soň gelende gysga aýdylýan çekimli **e** sesini aňladýar.

پنجره – pänjere – penjire,
äpişge

پرده – päرده – perde

آتش گیره – atäşgire – atyşgir

گوشواره – guşware – gu-
lakhalka

اشاره – eşare – yşarat, ala-
mat, bellik

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

هفته، ماه، دسته، شکسته، ماهواره، زنجیره، هواپیما

15-nji sapak

خ – he we ذ – zal harplary

21) خ – he harpy h sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylyar.

Başda: خ

خوب – hub – gowy

خبر – häbär – habar

خانه – hane – öý, jaý

خوراک – horak – iýmit, hörek

Ortada: خ

بخت – bähht – bagt

بخشش – bähşeş – sowgat

تخته – tähte – tagta

Ahyrda: خ

نخ – näh – sapak

میخ – mih – çüý

مریخ – merrih – 1) Mars

planetasy, 2) myrrih

Aýratyn: خ

نرخ – nerh – nyrh, baha

کاخ – kah – köşk, saraý

چرخ – çärh – çarh, aýlaw, tigr

خر – här – eşek

آخر – ahär – ahyr, soň

خشت – heşt – çig kerpiç

بخش – bähş – bölüm

تخت – täht – tagt

تاریخ – tarih – taryh, sene

شیخ – şeýh – şyh, ýaşuly,

hormatly aksakgal

یخ – ýäh – buz

شاخ – şah – şah, buýnuz

سرخ – sorh – gyzyl

خوا harp birleşmesiniň ýazuw kadasy

Pars dilinde birnäçe sözde خ harpy bilen ا – älef harpynyň

arasynda و harpy gelse, waw harpy okalmaýar we ha diýlip aý-dylýar. Meselem:

خواهر – hahär – uýa, gyz
jigi, aýal dogan

خواستن – hastän – islemek

خوابیدن – habidän –

1) ýatmak, 2) uklamak

خواننده – hanände – 1) oky-
jy, aýdymçy

خواربار – harbar – azyk
önümleri

خواهش – haheş – haýyş

خواب – hab – 1) uky,

2) düýş

خواندن – handän – okamak

خوار – har – hor-homsy, har,
hor

خواستار – hastar – isleyän,
oraýan

Şonuň ýaly-da خویش – hiş – öz, خویشان – hiştän – öz, خویشاوند – hişawänd – özüňki, öz ýakynlaryň, öz kowum-garyndaşlaryň ýaly sözlerde خ – ha we و – ýa harplarynyň arasyndaky و – waw harpy okalmaýar.

1-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň.

Habide, mihahänd, mihabänd, goum-o-hişan, mihanänd

2-nji gönükme. Ýokarky sözleri depderiňize göçüriň, olaryň ýazuw düzgünini öwreniň.

خواهر – hahär – gyz jigi,
aýal dogan

خوابیدن – habidän – ukla-
mak, ýatmak

خوان – han – saçak, des-
terhan

خواب – hab – 1) uky,
2) düýş

خواندن – handän – 1) oka-
mak, 2) aýdym aýtmak

خواهش – haheş – haýyş

خواستن – hastän – islemek

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. خ – he harply 6 sany sözi ýazyň.

5-nji gönükme. Şekilleri meňzeş bolup, nokatlary bilen tapawutlanýan sözleriň ýazylyşyny we terjimesini öwreniň.

بهار – bāhar – bahar, ýaz
جواب – jāwab – jogap
جان – jan – jan
خار – har – tiken

نهار – nāhar – nahar
خواب – hab – uky, düýş
خان – han – han
جار – jar – jar (jar çekmek)

22) ذ – **zal** harpy د – **dal** harpy ýaly ýazylmak bilen, bir noka-dynyň barlygy bilen ondan tapawutlanýar. ذ – **zal** harpynyň iki görnüşi bar.

Özbaşdak ýazylyşy: ذ

ذره – zārre – zerre, atom,
ownuk bölek
ذات – zat – 1) zat,
2) häsiýet, 3) zandy
ذليلی – zālili – Zelili

ذکر – zekr, gaýtalamak
ذليل – zālil – zelil, ejiz, pes,
hor-homsy
ذهن – zehn – zehin

Ortada we ahyrda ýazylyşy: ذ

نذر – nāzr – sadaka
لذت – lezzāt – lezzetli
مذاق – māzag – maza, tagam

بذر – bāzr – tohum
لذیذ – lāziz – lezzetli

6-njy gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

7-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň, sözlük depderiňize göçüriň we sözlük kitabyndan sözleriň terjimesini tapyp ýazyň hem-de öwreniň.

عذرخواهی، ذیل، مذکور، ذیربط، ذیقعده، ذرت، ذخیره

16-njy sapak

چ – çe we ژ – že harplary

23) چ – çe harpy çekimsiz چ sesini aňlatmak bilen dört hili görnüşde ýazylýar.

Başda: چ

چوب – çub – çöp, taýak
چطور – çetour – nâhili
چرخ – çärh – çarh, aýlaw, tigr

Ortada: چ

چمچه – çämçe – çemçe, susak
لچک – läçäk – ýaglyk
پیچک – piçäk – peçek, çyrmaşyk

Ahyrda: چ

مچ – moç – bilek, goşar
هیچ – hiç – hiç
پیچ – piç – tow, burum

Aýratyn: چ

قارچ – garç – kömelek
قوچ – guç – goç
پوچ – puç – puç, pak

چند – çänd – näçe
چیست – çist – nâme

چالچه – çelçele – garlawaç
قیچی – geýçi – gaýçy

پنج – pänj – baş
گچ – gâç – hek

قاچ – gaç – bölek
کوچ – kuç – göç

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Nakyllary öwreniň.

نابرده رنج گنج میسر نمی شود.

Naborde ränj gänj moyässär nâmişäwäd. (Sözme-söz «Azap çekmedige baýlyk miýesser bolmaz»). – Tomus depesi gaýnamadygyň gyş gazany gaýnamaz.

کاچی به از هیچی

Kaçi beh äz hiçi. – Ýokdan gowy.

3-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň we sözlük kitabyndan terjimesini göçürip ýat tutuň.

Çärb, çap, çay, çare, çoruk, çäsb, çämedan.

24) ژ – že. ژ harpy iki görnüşli harplardan bolup, çekimsiz ž sesini aňladýar.

Özbaşdak: ژ

ژانویه – žanwiýe – ýanwar
ژوئن – žuýän – iýun
ژاکت – žaket – žaket, kurtka
ژاله – žale – 1) sāher çygy,
2) gyraw, 3) çagba, 4) zenan ady

ژوئیه – žuiýe – iýul
ژilet – žilet – žilet
ژل – žel – gel (reñksiz
krem)
واژه – waže – söz

Ahyrda: ژ

کژدم – káždom – ičýan
مژه – može – kirpik
مژدگانى – moždegani –
buşluk
منیژه – Māniže – Maniže
(zenan ady)

پژمرده – pážmorde – solan,
sülleren
مژده – možde – hoş habar
بیژن – Bižän – Bižen
(adam ady)

4-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

5-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

پژوهشگر، ژوئیه، ژوئن، کژدم، ژاکت، پژمرده، پژمان

17-nji sapak

ح – he we ص – sad harplary

25) ح – he harpy. Ýazylyşy taýdan ج – jim, چ – çe we خ – he harplaryna meňzäp, olardan nokat goýulmaýandygy bilen tapawutlanýan bu harp edil ۵ harpy ýaly h sesini aňladýar. ح – he harpynyň dört görnüşi bar.

Başda: ح

حلوا – hālwa – halwa
احوال – āhwal – hal-ýagdaý
راحت – rahāt – rahat
حميد – hāmid – Hamyt (has at)

حال – hal – hal-ýagdaý
حرکت – hārākāt – hereket
رحيم – rāhim – Rahym (has at)
حالا – hala – hāzir

Ortada: ح

سحر – sähär – säher

محاورة – mohawäre – gep-
leşik

محل – mähäll – ýer, orun

خوشحال – hoşhal – hoşal,
razy

محکم – mohkäm – mäkäm

محفل – mähfâl – ýyg-
nanyşyk, toplum

لحاف – lähaf – ýorgan

محبت – mohäbbät – söýgi

Ahyrda: ح

فتح – fäth – ýeňiş

توضیح – touzih – düşündiriş

تسبیح – täsbih – 1) tesbi,
2) doga

صلح – solh – parahatçylyk

تفریح – täfrih – şatlyk, göwün
açma

تشریح – täşrih – düşündiriş

صالح – saleh – 1) dogruçyl,
2) Salyh (has at)

Aýratynlykda: ح

فرح – färäh – şatlyk

اصطلاح – estelah – adalga, termin

اصلاح – eslah – düzediş

تمساح – temsah – krokodil

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň, terjime ediň we öwreniň.

Herarät, häd, mohit, ehteram, häräkät, hesap, hozur, hefazät,
hefz, häg, hokm, hokumät.

3-nji gönükme. Nakyllary öwreniň.

از حلو حلو گفتن دهان شیرین نمی شود.

Äz «hälwa-hälwa» goftän dähan şirin nämişäwäd.

«Halwa-halwa» diýeniň bilen agyz süýjemez.

از تو حرکت، از خدا برکت.

Äz to häräkät, äz hoda bäräkät.

Herekete bereket.

4-nji gönükme. Has atlary pars elipbiýinde ýazyň.

Hämüd, Hämide, Hälüm, Hälime, Rähim, Rähime, Wahed, Wahe-de, Heýdär, Ähmäd, Ähäd, Häsän, Hoseýn, Mähmud, Mohämmäd.

26) **ص** – **sad**. Bu harp **se** we **sin** harplary ýaly çekimsiz **s** sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Başda: **ص**

صبر – säbr – sabyr

صالح – saleh – Salyh (has at)

صادق – Sadeg – Sadyk
(has at)

صد – säd – ýüz (san)

مقصد – mägsäd – maksat

صابر – saber – 1) sabyrly,

2) Sabyr (has at)

صالحه – Salehe – Salyha
(has at)

صبح – sobh – ir, säher

أصف – Asef – Asyf (has at)

Ortada: **ص**

قصد – gäsd – maksat

مصلحت – mäslähät – maslahat

قصيده – gäside – kasyda

مصر – Mesr – Müsür

تصديق – täsdig – tassyk

محصول – mähsul – hasyl

قصر – gäsr – köşk

Ahyrda: **ص**

رقص – rägs – aýakoýun,
tans

خالص – hales – arassa,
garnuwsyz

تخلص – tähällös – edebi
lakam

حريص – häris – açgöz,
husyt

تخصص – tähässös – hünär,
ýörite

Aýratyn: **ص**

خاص – has – 1) ýörite,
2) gr. has at

قرص – gors – 1) tegelek,
2) gerdejik

مخصوص – mähsus – mah-
sus, ýörite

5-nji gönükme. Täze sözlere sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

6-njy gönükme. Has atlaryň ýazuw düzgünini öwreniň.

صنم – Sänäm – Senem	حميد – Hämid – Hamyt
حميده – Hämide – Hamyda	واحد – Wahed – Wahyt
واحدة – Wahede – Wahyda	صنوبر – Sänubär – Senuber
صمد – Sämäd – Samat	سليم – Sälim – Selim
سليمه – Sälime – Selime	

7-nji gönükme. Sözlere pars elipbiýinde ýazyň.

Sänubär, Saleh, hass, rägs, sabun, sändäli, nogsan, täswir, gäsd, gäsede, sähih, saheb, sobh, solh, sohbät.

18-nji sapak

ط – ta we غ – geýn harplary

27) ط – ta. Bu harp hem ت – te harpy ýaly çekimsiz t sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylyar. ط – ta harpynyň ýazylyşy ظ – za harpyna meňzeş bolup, nokat goýulmaýanlygy bilen ondan tapawutlanýar.

Başda: ط

طاوس – tawus – tawus
اطراف – ätraf – (طرف)
– tarap sözüniň köplügi) –
taraplar
طالب – taleb – isleyän,
talap edýän

Ortada: ط

قطار – gätar – otly, kerwen
مطرب – motreb – sazanda,
bagşy
قطب – gotb – polýus,
merkez

طرف – täraf – tarap
طلب – täläb – isleg, haýyş,
talap
طایفه – taýefe – taýpa
طناب – tänap – tanap, ýüp

مطلب – mätläb – maksat,
mesele
نطق – notg – çykyş, söz
قطره – gätre – damja

Ahyrda: ط

خط – hätt – 1) hat, 2) çyzyk

شرائط – şärayät – şertler

(شرط – «şärt» sözüniň köplügi)

ضبط – zäbt – 1) zäbt, 2) tussag, 3) ýazga geçirmek

غلط – gälät – ýalňyş

ربط – räbt – bag, baglama, birleşme

مسلط – mosällät – eýelik edýän, erk edýän, belet, bilýän

Aýratyn: ط

شرط – şärt – şert

مربوط – märbut – degişli

مضبوط – mäzbut – 1) berk, durnukly, 2) elinden alnan

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde bir setir ýazyň, terjime ediň we ýat tutuň.

Mätläb, motale'e, motalebat, täbäge, motagebät.

3-nji gönükme. Nakyly öwreniň.

هر که را ط او س باید جور هندوستان کشد.

Här ke ra tawus baýäd jour-e Hendustan keşäd.

Kime tawus zerur bolsa, ol Hindistanyň jebrini çekmeli bolar.

(Der dökmesen – zer dökmersiň).

28) غ – geýn. غ harpy hem dört görnüşli harplardan bolup,

ق – gaf harpynyň aňladýan sesi, çekimsiz ğ sesi ýaly ses aňladýar.

Başda: غ

غرب – gärb – günbatar

باغبان – bagban – bagban

غريب – gärib – ýat, gelmişek

و غیره – wä geýre – we ş.m.

غروب – gorub – agşamara, günbatar wagty

غرق – gärg – gark (bolmak)

غير – geýr – özge, başga

اغيار – ägýar – özgeler, başgalar

Ortada: غ

مغازه – mägaze – dükan,
magazin

مغرب – mägräb – magryp,
günbatar

سغد – sogd – Sogd, Sogdi-
ana

Ahyrda: غ

تیغ – tig – 1) tyg, 2) gylyç

بالغ – baleg – ýetişen

دریغ – dārig – puşmanlyk

Aýratyn: غ

باغ – bag – bag

تخم مرغ – tohm-e morg –
ýumurtga

داغ – dag – 1) tagma,

2) gyzgyn

مغز – mägz – 1) ýilik,

2) maňyz

مغناطیس – mägnatis – mag-
nit

نغمه – nägme – nagma,
aýdym

جیغ – jig – gykylyk, galmagal

مبلغ – mäbläg – puluň mukdary

چراغ – çerag – çyra

مرغ – morg – guş

دماغ – dämag – 1) beýni,
2) burun

زاغ – zag – garga

4-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

5-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň.

Dorug, gäza, gäzäl, giýab, gäräz, gorfe.

6-njy gönükme. Nakyllary öwreniň.

تا تنور داغ است نان باید پخت.

Ta tänur dag äst, nan baýäd poht. – Tamdyr gyzgynka, çöregi ýap.

انگور خوب نصیب شغال است.

Ängur-e hub näsib-e şagal äst. – Üzümiň ýagşysy şagalyň nesi-
besidir. (Gawunyň gowusyny şagal iýer).

چراغ کسی تا صبح نمی سوزد.

Çerag-e käsi ta sobh nämisuzäd.

Hiç kimiň çyrasy ertire çenli ýanmaýar. (Hiç zat hemişelik däl-
dir, baky zat ýokdur).

19-njy sapak

ض – zad we ث – se harplary

29) ض – zad harpy. ز – ze, ذ – zal harplary ýaly çekimsiz z sesini aňladýan bu harpyň hem ýazuwda dört görnüşi bar.

Başda: ض

ضرب – zärb – urgy, zarp

ضخيم – zähim – galyň

ضامن – zamän – zamun

رضا – reza – Reza (adam ady)

ضربه – zärbe – 1) urgy,

2) gram. basym

ضرر – zärär – zeled, zyýan, ýitgi

راضى – razi –razy

Ortada: ض

غضب – gäzäb – gazap, gahar

مضمون – mäzmun – mazmun

فضل – fäzl – bilim, danalyk

هضم – häzm – iýmit siňdiriş

فضولى – Fezuli – Fizuly (has at)

عضو – ozw – agza

Ahyrda: ض

مريض – märeiz – syrkaw

تعويض – tä'wiz – alyş-çalyş

Aýratyn: ض

مرض – märeáz – kesel

قرض – gärz – karz

عريض – äriz – giň

نبض – näbz – puls

حوض – houz – howuz

عوض – äwäz – öwezine, ýerine, deregine

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri parsça ýazyň we nokatlaryň goýluşyna üns beriň.

Tar (tar), änar (nar)

Bar (ýük), baz (oýun)

Därd (agyry), dozd (ogry)

Tir (ok), tiz (ýiti)

Bähar (bahar), nähar (günor-

tan nahary)

Hab (uky, düýş), jāwab
(jogap)

Märd (adam), mozd (muzt)

30) ث – se harpy edil س – sin we ص – sad harplary ýaly çekimsiz s sesini aňlatmak bilen dört hili şekilde ýazylýar.

Başda: ث

ثريا – soräýýa – 1) ýyldyz
ady, 2) Suraý (has at)

ثبوت – sobut – subutnama,
subut

كوثر – Kousär – Köwser
(zenan ady)

Ortada: ث

مثل – mesl-e – misli, ýaly

عثمان – Osman – Osman
(has at)

تمثال – temsal – tymsal,
şekil, surat, heýkel

نثر – näsr – proza

Ahyrda: ث

بحث – bähş – bäs, bäsleşme

مثالث – mosälläs – üçburç-
luk

Aýratyn: ث

ارث – ers – miras, galan zat

ميراث – miras – miras

ثابت – sabet – berk, durnukly

ثانيه – saniýe – sekunt

ثمر – sāmār – 1) miwe,
2) peýda

ثروت – sārwāt – baýlyk

ضرب المثل – zärbolmäsäl –
nakyl

كلثوم – Kolsum – Kulsum
(zenan ady)

متقال – mesgal – mysгал
(4,64 gram)

ثلث – sols – üçden biri

بحث – mähbäs – maslahat-
laşylmaly mesele

وارث – wares – mirasdüşer

الغياث – älg-iyas – kömek
sorap ýüzlenmek

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleriň ýazuw düzgünini öwreniň we sözleriň terjimesini ýat tutuň.

مثنوی – mäsñawi – mesnewi

اثر – äsär – 1) eser, 2) täsir

تأثير – tä`sir – täsir

Nakyl:

بحث – bähş – bäs, çekeleşme

آثار – asar – eserler

كثيف – käsif – hapa

حساب به مثقال، بخشش به خروار

(Häsab be mesgal, bähşeş be härwar. – Hasap mysgal bilen, peşgeş harwar bilen. Manysy: Mysgallap ýygnamasaň, köp mukdarda bagyşlap bilmersiň)

20-nji sapak

ظ – za harpy

31) ظ – za harpy. ظ – za harpy hem edil ز – ze, ذ – zal we ض – zad harplary ýaly çekimsiz z sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar. Bu harp diňe arap dilinden geçen sözlerde ulanylýar.

Başda: ظ

ظالم – zolm – zulum

ناظر – nazer – görýän,
gözegçi

ظهر – zohr – günortan

ظالم – zalem – zalym

وظيفة – wäzife – wezipe

ناظم – nazem – tertipleşdiriji,
düzgün-nyzama gözegçi,
serenjam beriji, adam ady

Ortada: ظ

منظور – mänzur – maksat

منظره – mänzäre – görnüş,
peýzaž

نظامی – nezami – 1) harby,
2) Adam ady

مظلوم – mäzlum – zulum
edilen

Ahyrda: ظ

تألف – täläffoz – aýdylyş

غلیظ – gäliz – goýy

حافظ – hafez – 1) gorajy,
2) adam ady

ألفظ – läfz – söz

Aýratyn: ظ

الفاظ – älfaz – sözler

ملفوظ – mälfuz – aýdylyan

1-nji gönükme. Täze sözlere sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

2-nji gönükme. Has atlaryň ýazuw düzgünini öwreniň.

ظريف – Zärif – Zarif
(adam ady)

ظريفه – Zäriife – Zarifa (zenan ady)

رضوان – Rüzwan – Ryzwan (adam ady)

رضا – Reza – Ryza (adam ady)

فاضل – Fazel – Fazyl
(adam ady)

ضيا – Ziýa – Zyýa (adam ady)

آذر – Azär – Azer (aýyň ady)

3-nji gönükme. Öz atlaryňyzy we familýalaryňyzy mugallymyň kömegi bilen pars harplarynda dogry ýazmagy öwreniň.

Görkezme çalyşmalary (ضمير اشاره – Zämaýer-e ešare)

edit bu – hämin – همین

bu – in – این

edit ol – häman – همان

ol – an – آن

ol ýerde – anja – آنجا

bu ýerde – inja – اینجا

4-nji gönükme. Görkezme çalyşmalaryny sözlük depderiňize göçüriň, olaryň ýazylyşyny we okalyşyny öwreniň.

21–22-nji sapaklar

ع – eýn harpy

32) ع – eýn. ع – eýn harpy diňe arap dilinden pars diline geçen sözlerde ulanylýar we pars dilinde bu harpy anyk bir ses bilen aňladyp bolmaýar. Ýazuwda ع – eýn harpy dört görnüşde ýazylýar. Ol غ – geýn harpy ýaly ýazylýar we ondan diňe nokat goýulmaýandygy bilen tapawutlanýar.

Başda: ع

عادت – adät – adat

عباس – Äbbas – Apbas (adam ady)

عطر – ätr – atyr

Ortada: ع

نعل – nä'l – nal

معلوم – mä'lum – mälim

معروف – mä'ruf – belli
معلم – mo'ällem – mugallym

Ahyrda: ع

سمع – şäm' – şem

وسيع – wäsi' – giñ

Aýratyn: ع

نوع – nou' – görnüş

انواع – änwa' – görnüşler

ممنوع – mämnu' – gadagan

معادن – mä'dän – magdan

منع – män' – gadagan

موضوع – mouzu' – tema

دفاع – defa' – gorama

Ýokarda belläp geçişimiz ýaly, ع – eýn harpyny aňladýan belli bir ses bolmaýanlygy üçin, ol, esasan, ses hadysalaryna eýedir.

1) ع – eýn harpy uzyn aýdylýan a, u, i çekimlilerinden we ou diftongynyň öňünden gelende, şol sesleriň uzyn aýdylýandygyny görkezýär.

a) ا – älef harpynyň öňünden gelende: a sesini aňladýar.

عالم – alem – alym

عالى – ali – ýokary

عاقبت – agebät – soňy,

ahyry

عالم – aläm – älem

عادى – adi – sada, ýönekeý,

adaty

عاشق – aşeg – aşyk

b) و – waw harpynyň öňünden gelende u sesini aňladýar.

عود – ud – 1) saz guralynyň ady, 2) hoşboý ysly agaç

عور – ur – ýalaňaç

عودسوز – udsuz – ud ýakylýan (tüsseledilýän) gap

ç) ى harpynyň öňünden gelende i sesini aňladýar:

عيسى – Isa – Isa (adam ady)

عيسوى – isawi – isaýy

عيسويان – Isawiýan – isaýylar

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

2-nji gönükme. ع – eýn harpy ۱ – älef harpynyň önünden gelende
 ۱ – älef harpynyň uzyn a çekimlisini aňladýandygyny
 görkezýär. Şu kada boýunça sözleri pars elipbiýinde ýa-
 zyň, olaryň ýazuw düzgünini we terjimesini öwreniň.

Nusga: عاچ – aj – pil süňki

... – adät – adat

... – amel – ýerine ýetiriji

... – moawen – orunbasar

... – ali – ýokary

... – adel – adyl

... – moadel – ýerine, öwezine

... – ar – aýyp, kemçilik

... – ajez – ejiz

II) ع – eýn harpy arap dilinden pars diline giren birnäçe sözler-
 de gysga aýdylyan ä, e, o seslerini hem aňladyp bilýär. Bu ses ha-
 dysasyny ýazuwda hereketler (astyn, üstün) bilen aňlatmak mümkin.

a) Gysga ä sesini aňladyşy.

عرب – äräb – arap

عرق – äräg – 1) der, 2) arak

عمل – ämäl – iş, amal

علف – äläf – ot

علاج – äläj – 1) alaç,

عقل – ägl – akyl

2) keselden bejeriş

عزیز – äziz – eziz

عدد – ädäd – san

b) Gysga e sesini aňladyşy.

عيد – eýd – baýram,

عيب – eýb – aýyp

baýramçylyk

عبرت – ebrät – nusga, sapak

علم – elm – alym

اعداد – ä'dad – sanlar

عدد – ädäd – san

عينک – eýnäk – äýnek

عشق – eşq – yşk, söýgi

ç) Gysga o sesini aňladyşy:

عضو – ozw – agza

عمر – omr – ömür

عمق – omg – çuň, çuňňur,
 ymyk

عذر – ozr – ötünç

عهده – ohde – borç, wezipe

عمده – omde – esasy, iň
 ähmiýetli

عثمان – Osman – Osman
 (adam ady)

عمر – Omär – Omar (adam
 ady)

III) **ع** – **eýn** harpy söz ortasynda gelende hem gysga aýdylýan **ä, e, o** seslerini aňladyp bilýär, ýöne onuň anyk haýsy gysga çekimsizi aňladýandygyny görkezýän ses kanuny ýok. Söz ortasynda gelen **ع** – **eýn** harpy okalanda ses az-kem säginýär we transkripsiyada apostrof (') bilen aňladylýar. Ol harpyň haýsy sesi aňladýandygyny görkezmek üçin degişli hereketi (astyn, üstün) ulanmak mümkin.

Gysga **ä** sesini aňladyşy:

تعاليم – tä'lim – tälim, taglym
تعريف – tä'rif – taryp

اعلا – ä'la – beýik, ýokary,
agla

Gysga **e** sesini aňladyşy:

شعر – şe'r – şygyr, goşgy
نعمت – ne'mät – nygmat

فعل – fe'l – iş, hereket, işlik
معمار – me'mar – heýkeltaraş

Gysga **o** sesini aňladyşy:

شعله – sho'le – şöhle
شعبه – sho'be – bölüm

معتبر – mo'täbär – ygtybarly
لعاب – lo'ab – syrça

Arap dilinden pars diline giren sözlerde **ع** – **eýn** harpy sözün ortasynda ýazylmak bilen, dürli hili aýdylýan iki çekimliniň yzly-yzyna gelmegine getirýär.

معلم – moällem – mu-
gallym
ساعت – saät – sagat
سعيد – säid – bagtly, Säid
(has at)

شعار – shoar – şygar
سعادت – seadät – bagtlylyk
ساعى – sai – erjel, tutanýer-
li

IV) **ع** – **eýn** harpy arap dilinden pars diline giren birnäçe sözleriň soňundan hem gelýär. Şeýle ýagdaýda **ع** – **eýn** harpy öňünden gelýän ses bilen uýgunlaşýar ýa-da düýbünden okalmaýar.

ارتفاع – ertefa' – belentlik
شروع – şoru' – başlangyç
نفع – näf' – nep, peýda

دفاع – defa' – gorag
ممنوع – mämnu' – gadagan

Arap dilinden pars diline giren, soňlary **ع** – **eýn** sesi bilen gutaran käbir sözler ses taýdan pars sözleriniň käbirine meňzeşräk okalsa-da, olar başga-başga manylarda ulanylýar. Ýokarda ýatlaýşymyz ýaly, arap sözleriniň soňundan gelen **ع** – **eýn** harpy okalmasa-da, ol ýerde sesiň kesilýändigini, ýagny säginilýändigini mälimdir.

Arapça:

زرع – zär' – 104 sm-e deň
bolan uzynlyk ölçegi

دفع – däf' – yzyna gaýtarmak, dep bolmak

منع – män' – gadagan

زر – zär – gyzył, altyn, tylla

دف – däf – dep (saz guruly)

من – män – men (at çalyşma)

نو – nou – täze

نوع – nou' – görnüş

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň we sözleri öwreniň.

Nusga: شعله – şo'le – şöhle

mä'ruf – tanyml, belli

mä'na – many

mä'lum – mälim

şo'be – bölüm

mä'lum – mälim

ýä'ni – ýagny

bä'd – soň, soňra

jä'be – guty, gapyrjak

3-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň. Yzly-yzyna gelen gysga çekimlileriň ýerine ع – eýn harpyny ýazyň.

Nusga: ساعت – saät – sagat

mäaş – aýlyk haky, zähmet haky

moaleje – bejergi

mäaref – magaryf

moawen – orunbasar

moaf – boşadylan, azat edilen

moaýene – anyklama, gözden geçirme

mäaden – magdanlar

4-nji gönükme. Has atlaryň ýazuw düzgünini öwreniň.

عمر – Omär – Omar

على – Ali – Aly

عثمان – Osman – Osman

عارف – Aref – Aryf

ر ع ن ا – Rā’na – Ragna

ع ز ت – Ezzät – Yzzat

ع ا د ل – Adel – Adyl

ن ع م ت – Ne’mät – Nygmat

ع ا ط ف ه – Atefe – Atyfa

س ع ا د ت – Sä’adät – Sagadat

ع ب ا س – Äbbas – Abbas

ع ا ق ل – Agel – Akyl

ع ا ط ف – Atef – Atyf

23-nji sapak

Goşmaça ýazuw belgileri

ﷲ – täşdid belgisi

Türkmen dilinde **emma**, **hemme** ýaly sözlerde çekimsiz sözleriň goşalandyrylyp aýdylyşyna meňzeş dil hadysasy pars dilinde hem bar. Şeýle sözler ýazylanda goşalanýan çekimsiziň ýokarsyndan ﷲ – **täşdid** belgisi goýulýar.

ن ق ا ش – näggaş – nakgaş

ت ج ا ر – tojjar – täjirler

ج ب ا ر – Jäbbar – Jepbar

ح ر ا ت – härrat – agaç ýonuujy

ب ز ا ز – bäzzaz – mata satyjy

ر س ا م – rässam – suratkeş

ن ج ا ر – näjjar – agaç ussasy

ح ي ا ط – häýýat – geým tikiji

ﻻ – hämze belgisi

Arap dilinden pars diline geçen sözlerde ulanylýan bu belgi, esasan, üç ýagdaýda gabat gelýär. ﻻ – **hämze** belgisi ۱ – **älef** harpynyň üstünden goýlanda apostrofyň hyzmatyny ýerine ýetirmek bilen ä çekimlisini aňladýar.

ت ا خ ي ر – tä’hir – gijä gal-maklyk

ت ا ل ي ف – tä’lif – (kitap we ş.m.) ýazmak, düzmek

م ا ي و س – mä’ýus – umytsyz, aljyraňly

ر ا س – rä’s – baş, kelle

ت ا س ي س – tä’sis – esaslandyрма

ت ا ك ي د – tä’kid – nygtamak, tekrarlamak

ت ا ث ي ر – tä’sir – täsir

ر ا ي – rä’ý – 1) ses, 2) pikir

a) ﻻ – **hämze** belgisi arap dilinden geçen birnäçe sözlerde ۱ – **älef** harpynyň üstünde goýulmak bilen goşalanýan ä çekimlisini aňladýar.

تأسف – tä’äsof – gynanç

تأمل – tä’ämmol – pikirlenme

b) ء – **hämze** belgisi و – **waw** harpynyň ýa-da dişiň üstünde goýlanda şol ýerde sesiniň az-kem säginýändigini aňladýar.

رئيس – räis – başlyk

مؤلف – moällef – ýazar, awtor

قرائت – gäraät – okama

مؤدب – moäddäb – edepli

مؤسسە – moässese – edara

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçürüň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

◌ – **tänwin belgisi**

Arap dilinden pars diline birnäçe tänwinli hal sözleri geçipdir. Ol sözlerde tänwin belgisi ا – **älef** harpynyň üstünden goýlup **än** sesini aňladýar. Bu hili sözlere **tenwin hallar** diýilýär.

مثلاً – mäsälän – meselem

حتماً – hätmän – hökman

شخصاً – şähsän – hut özüne,
özi

اقلاً – ägällän – hiç bolmanda

عموماً – omumän – umuman

معمولاً – mä’mulän – adatça

رسماً – rasmän – resmi

تقريباً – tägribän – takmynan

görnüşde

عادتاً – adätän – adatça

◌ – **sokun belgisi**

Sokun belgisi (köne türkmen ýazuwynda **säkin** diýilýär) haýsy harpyň ýokarsyndan goýulsa, şol harpdan soň hiç hili gysga çekimli-niň artdyrylmaýandygyny, ýagny şondan soň hiç hili hereketiň (as-tyn, üstün) ýokdugyny aňladýar. Meselem, sözleri dogry okamak üçin sokunyň we hereketleriň hyzmatyna üns beriň.

مَلَكٌ ◌ – mäläk – perişde

مَالِكٌ ◌ – malek – şa, patyşa

مَوْلَاكُ ◌ – molk – mülk

2-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçürüň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

Şemsi we kamary harplary (حروف شمسی و قمری – Horuf-e şämsi wä gämäri)

حرف – härf – 1) harp, 2) söz   حروف – horuf – harplar
شمس – şäms – gün   قمر – gämär – aý

Arap dilinde bar bolan 28 harpyň 14 sanysy şemsi (gün) we 14 sanysy kamary (aý) harplarydyr.

Şemsi (gün) harplary (حروف شمسی – Horuf-e şämsi)

ت، ث، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ل، ن

Bu harplar diliň uýy bilen aýdylýarlar. Arap dilinden pars diline geçen birnäçe sözde we söz düzüminde arap dilinde anyklyk aňladýan ال artikli ulanylýar. ال artikli bilen ulanylan sözlerde ال artikliniň soňundan gelýän sözün birinji harpy şemsi (gün) harplaryndan haýsy-da bolsa biri gelse, ال **al** artikliniň **l** sesi özünden soňky ses bilen uýgunlaşýar (assimilleşýär).

الشمس – äş-şäms – gün

السلام عليكم – äs-sälam äleykom – salamäleykim

والسلام عليكم – wä äleykom äs-sälam – wäleykimessalam

ديوان لغات الترك – Diwan-e logät ät-tork – Türki sözleriň diwany
(Mahmyt Kaşgarlynyň belli sözlüginin ady)

فارغ التحصيل – faregottähsil – okuwy tamamlan

Kamary (aý) harplary (حروف قمری – Horuf-e gämäri)

ا، ب، ج، ح، خ، ع، غ، ف، ق، ك، م، و، ه، ي

ال artikli bilen arap dilinden pars diline geçen sözlerde ال artikliniň soňundan gelýän söz kamary harplarynyň haýsy-da biri bolsa, ل – **lam** harpy assimileşdirilmän, şol durşuna okalýar. ال artikli arap dilinde **al** görnüşinde aýdylsa-da, pars diline geçende söz düzümlerinde käbir ses üýtgeşmelerine sezewar bolmak bilen, köplenç, «ol» diýlip okalýar.

طرفة العين – tärfätoleýn – göz açyp-ýumýança (tarpa-taýyn)
 ذوالقرنين – Zolgärneýn – Zülkarneýn, iki şahly (Iskender Zülkarneýniň lakamy)
 ذوالفقار – Zolfägar – Zülpikar (Hezreti Alynyň gylyjynyň ady. Terjimesi: oňurgany ikä bölýän)
 محاكمة المغتئين – muhakimatolmugateýn – Iki dili deňşdirme (Alyşir Nowaýynyň türk we pars dilleri deňşdirip ýazan kitabynyň ady)
 ال artikli sada sözlerde **äl** şekilinde aýdylyar:

الان – äl'an – häzir	البتة – älbätte – elbetde
الجبر – äljäbr – algebra	القصة – älgesse – elkyssa, gysgaça
الغرض – älgäräz – elgaraz, gysgaça	الحذر – älhäzär – elheder, habardar bol
الجوع – älju – açlyk	الحفيظ – Älhäfiz – älhepus (Allanyň bir ady)
الامان – äl-aman – elaman, «ýazygymy öt» diýip ýalbarmak	الحمدالله – älhämdolellah – alhamdililla, hudaýa şükür

Pars elipbiýine mahsus bolan käbir häsiýetli aýratynlyklar

1. Pars dilinde bir sesi aňladýan iki, üç ýa-da dört harp-da bolup biler. Meselem:

T – ط، ت	S – ص، س، ث	G – ق، غ
H – ه، ح	Z – ز، ذ	

«Eger z sesini aňlatmak üçin dört sany harp ulanylman, olardan biri ulanylsa, ýazuw üçin amatly bolmazmydy?» diýen sowal ýüze çykmagy mümkin, ýöne şol harplaryň pars dilinde birmeňzeş sesi aňlatsa-da, olar arap dilinde biri-birinden tapawutly aýdylyan dürli seslerdir. Meňzeş ses aňladýan bolsalar-da, biriniň ýerine beýleki harp ýazylsa, düýbünden başga many çykýar.

Meselem:

ض – ضليل – zälil – ýalňyş-
ýan, ýoluny ýalňyşan
حيات – ت – häýat –
ýaşaýyş, dirilik
غريب – غ – gärib – gel-
mişek, ykmanda
قربت – غ – gorbät, ýat
ülke, ýat ýer

ذ – ذليل – zälil – ejiz, pese
düşen
حياط – ط – häýat – haýat,
howly
قريب – ق – gärib – garyn-
daş, ýakyn hossar
قربت – gorbät – ýakyn,
golaý

2. Pars elipbiýinde ulanylýan 8 harp diňe arap sözleri üçin häsiýetlidir.

ث – se, ح – he, ص – sad, ض – zad, ط – ta, ظ – za, ع – eýn, ق – gaf.

3. Dört harp diňe pars sözleri üçin häsiýetli bolup, arap sözlerinde ulanylmaýar:

پ – p, چ – çe, ژ – že, گ – gäf.

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

2-nji gönükme. Birmeňzeş okalýan, dürli manyly 5 sany söz ýazyň.

است – Äst habarlyk goşulmasy (فعل ربطی است – Feel-e räbti-ýe äst)

Pars dilinde است – äst habarlyk goşulmasy ýerine ýetirýän hyzmaty taýyndan türkmen dilindäki -dyr/-dir, -dur/-dür habarlyk goşulmalaryna gabat gelýär. Meselem:

است این قلم – in gäläm äst – bu ruçkadyr
است آن کتاب – an ketab äst – ol kitapdyr
است آن مداد – an medad äst – ol galamdyr
است آن کلاس – an kelas äst – ol synpdyr
است آن اتاق – an otag äst – ol otagdyr

Türkmen dilinde -dyr/-dir, -dur/-dür goşulmalarynyň basym kabul etmeýşi ýaly, pars dilinde هم است – äst habarlyk goşulmasy basym kabul etmeýär we basym است – äst habarlyk goşulmasynyň öňünden gelen sözün iň soňky bognuna düşýär.

است آن گچ – an gäç äst – ol hekdir
است این کاغذ – in kagäz äst – bu kagydyr
است این دفتر – in däftär äst – bu depderdir
است آن خطکش – an hätkeş äst – ol çyzyçdyr
است این دانشیار – in daneşýar äst – bu mugallymdyr (ýokary okuw mekdebiniň mugallymy)
است آن دانش آموز – an daneşamuz äst – ol okuwçydyr
است این آموزگار – in amuzgar äst – bu mugallymdyr (orta mekdebiň mugallymy)

است – äst habarlyk goşulmasynyň ýazuw düzgüni we okalyş kadalary

1) است – äst habarlyk goşulmasynyň öňünden gelýän sözün soňky harpy dört görnüşli çekimsiz harplaryň haýsy-da bolsa biri bilen

gutarýan bolsa, است – **äst** habarlyk, goşulmasy, köplenç, aýry ýazylýar.

این است – in äst – budur   آن است – an äst – oldur
کتاب است – ketab äst – kitapdyr   قلم است – gäläm äst – ruçkadyr

Pars dilinde hut şeýle ýagdaýda است – **äst** habarlyk goşulmasynyň öňünden gelýän söz bilen goşulyp ýazylýan ýagdaýlaryna hem gabat gelinýär, است – **äst** habarlyk goşulmasynyň başyndaky ا – **älef** harpy ýazuwda düşürilýär we galan bölegi öňündäki söz bilen goşulyp ýazylýar.

اینست – inäst – budur   آنست – anäst – oldur
کتابست – ketabäst – kitapdyr   قلمست – gälämäst – ruçkadyr

است – **äst** habarlyk goşulmasy çekimsiz sesleriň soňundan gelende ا – **älef** harpynyň ä sesi hemişe saklanýar.

2) است – **äst** habarlyk goşulmasynyň öňünden gelýän sözün soňky harpy **a, u** çekimli sesleri bilen gutaran bolsa, ýazuwda iki hili ýagdaýda gabat gelýär.

a) است – **äst** habarlyk goşulmasynyň başky ا – **älef** harpy ýazuwda düşürilýär we okalmaýar, galan bölegi öňündäki söz bilen goşulyp okalýar.

a sesi:

این مرد داناست – in märe dana-st – ol adam danadyr
آن پاست – an pa-st – ol aýakdyr
آن بناست – an bänä-st – ol binadyr
آن دریاست – an däreya-st – ol deňizdir

u sesi:

این آهوست – in ahu-st – bu keýikdir
این پسر دانشجوست – in pesär daneşju-st – bu oglan talypdyr
آن گردوست – an gerdu-st – ol hozdur
آن موست – an mu-st – ol saçdyr, gyldyr

b) است – **äst** habarlyk goşulmasy hiç hili özgerişe sezewar edil-män, şol durşuna ulanylanda hem ýalňyş hasap edilmeýär. Meselem:

این مرد دانا است – in märe dana äst – bu adam danadyr

این آهو است – in ahu äst – bu keýikdir

3) است – **äst** habarlyk goşulmasynyň öňünden gelyän sözüň soňky **i** sesi bilen tamamlanýan bolsa, edil ýokardaky ýagdaý ýaly aýry-da, goşulyp-da ýazylyp bilner.

a) Aýry ýazylyşy:

این ماهی است – in mahi äst – bu balykdyr

این کشتی است – in keşti äst – bu gämidir

آن صندلی است – an sändäli äst – ol oturgyçdyr

آن بخاری است – an bohari äst – ol peçdir

b) Goşulyp ýazylyşy (köne ýazgylarda şeýle hem ulanylypdyr):

این ماهیست – in mahi-st – bu balykdyr

این کشتیست – in keşti-st – bu gämidir

آن صندلیست – an sändäli-st – ol oturgyçdyr

4) است – **äst** habarlyk goşulmasynyň öňünden gelyän sözüň soňy **e** sesi bilen gutarýan bolsa, است – **äst** habarlyk goşulmasy hiç hili özgerişe sezewar bolman, şol durşuna ulanylýar.

این خانه است – in hane äst – bu öýdür

آن پرنده است – an pärände äst – ol guşdur

این بچه است – in bächçe äst – bu çagadyr

آن گوینده است – an guýände äst – ol alypbaryjydyr

5) است – **äst** habarlyk goşulmasy که – **ke** – **kim?** چه – **çe** – **näme?** sorag çalyşmalarynyň نه – **nä** – **däl** ýokluk aňladýan modal sözüniň soňundan goşulanda aşakdaky şekilde ulanylýar.

که است – ke äst däl-de کیست – kist – kimdir?

Gepleşik dilinde: کیه – kiye – kim? چیه – çiyе – näme?

چه است – çe äst däl-de چیست – çist – nämedir?

نه است – ne äst däl-de نیست – nist – däl-dir

6) است – **äst** habarlyk goşulmasynyň öňünden gelýän söz **ou** diftongy bilen gutarsa است – **äst** habarlyk goşulmasy şol durşuna-da, **ا** – **älefsiz-de** ýazylyp bilner.

a) Şol durşuna ýazylyşy:

راهرو است – rahrou äst –

koridordyr (däliz)

جو است – jou äst – arpadyr

نو است – nou äst – täzedir

پیشرو است – pişrou äst –

öňdebaryjdyr

b) است – **äst** habarlyk goşulmasyndaky **ا** – **älef** harpynyň gal-dyrylyp ýazylyşy.

راهروست – rahrou-st –

koridordyr

جوست – jou-st – arpadyr

نوست – nou-st – täzedir

پیشروست – pişrou-st – öňde-

baryjdyr

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözlemleri pars elipbiýinde ýazyň we sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

Diwar sorh nist, sefid äst. Aman kargär nist, dehgan äst. In kist? In pezeşk äst. An kist? An daneşýar äst. In çist? In gol äst. Gol sorh äst. An çist? An däftär äst, ketab nist. Ketab bäd nist, hub äst. In pesär daneşju-st. An dohtär daneşju nist, daneşamuz äst. Kagäz siyah nist, sefid äst.

3-nji gönükme. Sözlemleri göçüriň we türkmen diline terjime ediň.

این کیست؟ این دانشیار است. این دانشجوست. این دانش آموز است. آن کیست؟ آن مرد کارگر است. آن مرد کشاورز است. آن پزشک است. آن نقاش است. آن دفتر است. آن دفترچه است. آن کتابچه است. این چیست؟ این جوست، گندم نیست. آن دیوان است. این درخت کوچک نیست، بزرگ است. مراد دهقان نیست، کارگر است.

Tekst

این اتاق است. اتاق بزرگ، تمیز و روشن است. آن راهرو است. راهرو دراز و وسیع است. این سردار است. آن مراداست. سردار پزشکی است. مراد مهندس است. پزشک عاقل است. مهندس ماهر است. این دریا است. آن رودخانه است. دریا آبی است. رودخانه نیلگون است. این روزنامه است. روزنامه جالب است. آن کتاب است. کتاب جدید است. این دختر است. دختر زیبا است. آن پسر است. پسر کوچک است.

Sözlük

آن – an – ol	این – in – bu
اتاق – otag – otag	راهرو – rahrou – koridor, däliz
وسیع – wäsi – giň	مهندس – mohändes – inžener
پزشک – pezeşk – lukman	عاقل – agel – akyllly
ماهر – mäher – ussat	رودخانه – rudhane – derýa
دریا – därýa – deňiz	بزرگ – bozorg – uly
آبی – abi – asman reňk	نیلگون – nilgun – asman reňk, açyk gök reňk
روزنامه – ruzname – gazet	جالب – jaleb – gyzykly
جدید – jädid – täze	دختر – dohtär – gyz
زیبا – ziba – owadan	پسر – pesär – oglan
کوچک – kuçek – kiçi	
سردار – Särdar – Serdar	

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň.

2-nji gönükme. Köp nokadyň ýerine degişli reňk aňladýan sypatlary ýazyň we sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

این دفتر ... است. این قلم ... است. این کاغذ ... است. این مداد ... است. این پارچه ... است. این کیف ... است. این دیوار ... است. آن دیوار ... نیست، ... است. این گل ... نیست، ... است. آن لباس ... نیست، ... است. این برگ ... است، ... نیست.

3-nji gönükme. Teksti sesli okaň we terjime ediň.

آن چيست؟ آن كيف است. كيف قهوه ای رنگ است.
آن چيست؟ آن پيراهن است. پيراهن آبی رنگ است.
آن چيست؟ آن پارچه است. پارچه هم آبی رنگ است.
آن چيست؟ آن قلمدان است. قلمدان قهوه ای رنگ است.
اين کيست؟ اين پسر دانش آموز است. آن مرد دانشيار است.
آن کيست؟ آن زن پزشک است. اين خانم گوينده است.
آن خانم کيست؟ آن خانم آموزگار است.
آن آقا کيست؟ آن آقا راننده است.

Sözlük

رنگ – rāng – reňk

پيراهن – pirahän – köýnek

قلمدان – gälämdan – galamdan

آقا – aga – aga

هم – häm – hem

كيف – kif – portfel

پارچه – parçe – mata

خانم – hanom – hanym

راننده – ranände – sürüji

پس – päs – soň, soňra

27-nji sapak

Görkezme çalyşmaları

(ضمایر اشاره) – Zämaýer-e eşare)

Pars dilinde görkezme çalyşmalaryna ضمایر اشاره – zämaýer-e eşare ýa-da جانشین های اشاره – janeşinha-ýe eşare diýilýär.

ضمير – zämîr – çalyşma

جانشین – janeşin – çalyşma

اشاره – eşare – görkezme

ضمایر – zämaýer – çalyşmalar

جانشین ها – janeşinha – çalyşmalar

a) Golaýdaky predmetleri görkezmek üçin türkmen dilindäki **bu, şu** görkezme çalyşmalaryna **این** – **in** çalyşmasy ulanylýar. Meselem:

این میز – in miz – bu stol

این دختر – in dohtär – bu gyz

این پسر – in pesär – bu oğlan

این مرد – in märd – bu adam

این زن – in zän – bu aýal

b) Uzakdaky predmetleri görkezmek üçin türkmen dilindäki **ol, şol** görkezme çalyşmalaryna derek **آن** – **an** görkezme çalyşmasy ulanylýar. Meselem:

آن کارگر – an kargär – ol işçi

آن دهقان – an dehqan – ol

آن درخت – an deräht – ol

daýhan

agaç

آن گل – an gol – ol gül

آن پنجره – an pänjere – ol

سردار – Särdar – Serdar

penjire

ç) Anyk predmetleri, wakalary, hadysalary görkezmek üçin **این** – **in – bu**, **آن** – **an – ol** görkezme çalyşmalarynyň öňünden **هم** – **häm** baglaýjysy artdyrylýar. Bu ýagdaýda **این** çalyşmasynyň **ا** – **älef** harpy düşürilýär, **آن** çalyşmasynyň hem **آ** – **älef** harpynyň üstündäki (~) mädde belgisi galdyrylyp, galan bölerkler goşulyp ýazylýar.

این + هم = همین – hämin – edil şu

آن + هم = همان – häman – edil şol

Meselem:

همین روز – hämin ruz –

edil şu gün

همان مرد – häman märd –

edil şol adam

همان کیف – häman kif –

edil şol portfel

همین جا – hämin ja – edil şu

ýer

همان کتاب – häman ketab –

edil şol kitap

1-nji gönükme. Görkezme çalyşmasyna degişli täze sözleriň hemmesine است – äst habarlyk goşulmasyny ulanyp söz düzümlerini ýazyň. Olaryň ýazuw düzgünini we okalyşyny öwreniň.

2-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Bu kimdir? Bu adam işçidir. Ol adam işçi dälidir, daýhandyr. Ol kimdir? Ol talypdyr, ol okuwçydyr. Bu gyz talyp dälidir, okuwçydyr. Bu aýal işçi dälidir, lukmandyr. Ol nämedir. Ol güldür. Gül gyzyldyr. Bu gül gyzyl dälidir, akdyr.

28-nji sapak

Sorag sözlemi

Pars dilinde sorag sözlemleri iki hili ýol bilen aňladylýar:

- 1) Sorag äheňi bilen;
- 2) Sorag çalyşmalarynyň kömegi bilen.

1. Sorag äheňi bilen aňladylyşy.

Bu hili sorag sözlemlerinde sorag maksady bilen ulanylýan sözün soňky bogny güýçli basym bilen we sorag äheňi arkaly aýdylýar. Sorag äheňi bilen ýasalan sorag sözlemleri ýazuwda habar sözlemlerine meňzeş bolýar. Meselem:

؟این گل است – In gol äst? – Bu gülmi?

؟این گل سرخ است – In gol sorh äst? – Bu gül gyzylymy?

؟آن درخت است – An deräht äst? – Ol daragtmý?

؟آن درخت بلند است – An deräht boländ äst? – Ol daragt beýikmi?

Bu şertinde ýasalan sorag sözlemleriniň önünden آیا – **aýa** (-my, -mi sorag goşulmasynyň ýa-da **eýsem** sözüniň manysynda ulanylýan söz) ýa-da مگر – mägär – **meger** sözleri hem ulanylyp bilner. Meselem:

؟آیا این برگ است – Aýa in bärg äst? – Bu ýaprakmydyr?

؟مگر این برگ سبز رنگ است – Mägär in bärg säbz räng äst? – Bu ýaprak ýaşylmydyr?

Sorag sözleminiň jogaby iki hili ulanylýar

a) Sorag sözleminde aňladylýan pikir ykrar edilýän bolsa, jogap sözleminiň önünden türkmen dilindäki **hawa** sözüne derek بلی – **bäli**, بله – **bäle**, آری – **ari**, آره – **are** sözleriniň haýsy-da bolsa biri getirilýär.

– آیا دفتر سفید است؟

– بلي، دفتر سفید است.
– مگر، این دفتر هم سفید است؟
– بلي، آن دفتر هم سفید است.

- Aýa, däftär sefid äst? (Eýsem, depder akmydyr?)
– Bäle, däftär sefid äst. (Hawa, depder akdyr.)
– Mägär, in däftär häm sefid äst? (Meger, bu depder hem akmydyr?)
– Bäle, an däftär häm sefid äst. (Hawa, ol depder hem akdyr.)

b) Sorag sözleminde aňladylýan many sözlemiň jogabynda inkär edilýän bolsa, pars dilinde jogap sözleminiň öňünden türkmen dilindäki **ýok** sözüne derek ulanylýan **نه** – **nä** (gepleşik dilinde), **heýr** ýa-da **خیر** – **näheýr** sözleriniň haýsy-da bolsa biri, sözlemiň soňunda bolsa türkmen dilindäki **däl**, **däldir** sözleriniň manysyndaky **نیست** – **nist** sözi ulanylýar.

– آیا این مداد سیاه است؟
– نخیر، آن مداد سیاه نیست، قرمز است.
– مگر این مداد هم قرمز است؟
– نه، آن مداد قرمز نیست، کبود است.

- Aýa, in medad siyah äst? (Eýsem, bu galam garamydyr?)
– Näheýr, an medad siyah nist, germez äst. (Ýok, ol galam gara däldir, gyrmyzydyr.)
– Mägär, in medad häm germez äst? (Meger, bu galam hem gyrmyzydyr?)
– Nä, an medad germez nist, käbud äst. (Ýok, ol galam gyrmyzy däldir, gökdür.)

2. Sorag sözlemleri sorag çalyşmalaryny ulanmak bilen hem ýasalyp bilinýär.

؟ که – ke – kim?

؟ چه – çe – näme?

؟ چه کی است؟

– kimdir?

؟ کیست – kist – kimdir?

؟ چیست – çist – nämedir?

؟ چه کسی – çe käsi – kim?

؟ کو – ku – hany?

چه چیز؟ - *çe çiz - nâme?*
 چند؟ - *çänd - nâçe?*
 چه جور؟ - *çejur - nâhili?*
 کی؟ - *key - haçan?*
 کدام؟ - *kodam - haýsy?*

چه چیز است؟ - *çe çiz äst - nâmedir?*
 چطور؟ - *çetour - nâhili?*
 چگونه؟ - *çegune - nâhili?*
 کجا؟ - *koja - nire?*

Tekst

اینجا کجاست؟ اینجا کلاس است. این کلاس بزرگ و روشن است. دیوار کلاس بلند و سفید است. در این کلاس چه چیزهایی هست؟ در این کلاس میز، صندلی، نیمکت، گچ، کهنه پاره و تخته سیاه هست؟ تخته سیاه کجاست؟ تخته سیاه روی دیوار است. میز بزرگ است؟ بلی، میز بزرگ و سیاه است. نیمکت هم بزرگ است؟ نخیر، نیمکت بزرگ نیست. آیا صندلی بزرگ است؟ نخیر، صندلی بزرگ نیست، صندلی کوچک است. آیا آن دفتر سفید است؟ بلی، آن دفتر سفید است. آیا آن کیف سفید است؟ خیر، آن کیف سفید نیست، سیاه است.

Sözlük

روشن - *rouşan - ýagty*
 روی دیوار - *ru-ýe diwar - diwaryň ýüzi*
 صندلی - *sändäli - oturgyç*
 در - *där - 1) gapy, 2) wagt-orun düşümiň goşulmasy*

دیوار کلاس - *diwar-e kelas - synp diwary*
 میز - *miz - stol*
 نیمکت - *nimkät - 1) parta, 2) oturgyç*

1-nji gönükme. Teksti sesli okaň we dilden terjime ediň.

این چیست؟ این کیف است. کیف چه رنگ است؟ کیف قهوه ای رنگ است. آیا مداد قرمز رنگ است؟ نخیر، مداد کبود رنگ است. آن چیست؟ آن کتاب است. بلی، آن کتاب است. کتابچطور است؟ کتاب خوب است. آن دفتر است. آن دفتر سفید است. این کیست؟ این آقاراننده است. آن زن پزشک است. مادرم آموزگار است. قربان آموزگار است. او در دبستان است.

2-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

این چیست؟ آن چیست؟ اینجا کجاست؟ دانشیار کجاست؟ این قلم چه رنگ است؟ آن مداد چه رنگ است؟ کلاس چطور است؟ در کلاس چه چیزها هست؟ منزل چطور است؟ در منزل چه چیزها هست؟ در کلاس چند دانشجو هست؟ آن دفتر چه رنگ است؟ این پارچه چه رنگ است؟ آن پارچه آبی رنگ است؟ بلی، آن پارچه آبی رنگ است.

3-nji gönükme. Soraglaryň hem tassyk edýän, hem inkär edýän jogap-laryny beriň.

آیا این زن کارگر است؟ آیا آن زن هم کارگر است؟ این کلاس روشن است. آن کلاس بزرگ است؟ لباس آبی رنگ است؟ این مرد دانشیار است؟

29-njy sapak

Sorag çalyşmalarynyň many taýdan bölünişleri

1) Adama degişli sorag çalyşmalary:

کی – ki – kim?   چه کسی – çe kâsi – kim?

2) Zatlara degişli:

چه – çe – nâme?   چه چیز – çe çiz – nâme?

3) Adama we zatlara degişli:

کجا – koja – nirede?   کو – ku – hany?

کدام – kodam – haýsy?

4) Sypatlar we işlikler üçin soraglar:

چطور – çetour – nâhili?   چه جور – çe jur – nâhili?

چگونه – çegune – nâhili?

5) Mukdar bildirýän düşüňjeler üçin.

چقدر – çegädr – nâçe?   چه اندازه – çe endaze – nâçe?

6) Işin, hadysanyň sebäbini anyklaşdyrmak üçin ulanylýan soraglar:

بچه علت – beçe ellät –
näme sebäpli?

بچه دلیل – beçe dälil –
nähili delile görä?

برای چه – beraýe çe –
näme üçin?

بچه سبب – beçe sebäb –
näme sebäpli?

چرا – çera – näme üçin?

7) San bilen baglanyşykly düşüňjeleri anyklamak üçin.

چند – çänd – näçe?

8) Wagt we zaman düşüňjelerinde:

کی – key – haçan?

چه زمانی – çe zämani –
haýsy zaman?

چه وقت – çe wägt – haýsy
wagt?

چه موقع – çe mouge – näwagt?

9) Mekan, orun bildirýän düşüňjeler üçin:

کجا – koja – nire? nirede?

1-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

این خانم کیست؟ این خانم دانشیار است. آن آقا کیست؟ آن آقا آموزگار است. آن پسر کیست؟ آن پسر دانشجو است. آن دختر کیست؟ آن دختر هم دانشجویست. این دختر دانش آموز است. این کاغذ چه رنگ است؟ آن کاغذ سفید است. آن جوهر چه رنگ است؟ آن جوهر قرمز رنگ است. آن مرکب چه رنگ است؟ آن مرکب سیاه است. آیا این سر قلم است؟ بلی، این سر قلم است. قلم چطور است؟ قلم بلند است. کلاس چطور است؟ کلاس روشن و تمیز است.

Sözlük

گچ – gäç – hek

مرکب – moräkkäb – tuş,

syýa

تخته سیاه – tähtesiýah – ýa-

zuw tagtasy

خطکش – hätkesç – çyzgyç

جوهر – jouhär – syýa

تخته پاک کن – tähtepakkon –

esgi

سر قلم – särgäläm – pero

پرگار – pärgar – sirkul

2-nji gönükme. Täze sözleri depderiňize göçüriň we olaryň ýazuw düzgünini öwreniň

3-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Bu näme? Bu kitap. Bu ruçka. Bu galam. Bu galam garadyr. Ol galam gara däldir, gökdür. Ol nämedir? Ol ýazuw tagtasy. Ol esgi. Ol hek. Ol ruçka. Ol pero. Pero täze. Ol otag. Otag ýagty we tämiz. Bu çyzgyç. Ol sirkul. Bu kim? Bu adam lukman. Ol adam lukman däl, mekdep mugallymy. Bu aýal işçi. Ol aýal işçi däl, daýhan. Bu adam daýhan däl, sürüji.

30-njy sapak

At çalyşmalary

ضمایر شخصی – zämaýer-e şähsi ýa-da

جانشین های شخصی – janeşinha-ýe şähsi

Pars dilinde atlaryň ýa-da at ornunda gelen sözleriň ýerini çalşyryp ulanyp bolýan sözlere at çalyşmalary diýilýär. Olar şulardan ybaratdyr.

Birlik san (مفرد – mofräd)

1. من – män – men
2. تو – to – sen
3. او، وی – u , weý – ol

Köplük san (جمع – jäm’)

1. ما – ma – biz
2. شما – şoma – siz
3. آنها، آنان، ایشان – anha, anan, işan – olar

Düşündirişlerden görnüşi ýaly, 3-nji yönkemäniň birligi üçin او – u we وی – weý ýaly iki söz ulanylýar, yöne او – u çalyşmasy وی – weý çalyşmasyndan has köp işledilýär we edebi dilde-de, gepleşik dilinde-de işjeň ulanylýar. وی – weý at çalyşmasy gepleşik dilinde ulanylmaýar.

3-nji ýöňkemäniň köplügini bildirýän **anha**, **آنان** – **anan**, **آنان** – **anan** çalyşmalaryndan **ایشان** – **işan** at çalyşmalaryndan **آنان** – **anan** çalyşmasy gepleşik dilinde ulanylmaýar, edebi dilde hem diňe janly zatlary aňladýan ýagdaýynda selçeňräk gabat gelýär.

Tekst

او کارگر نیست، معلم است. آیا این فنجان است؟ نخیر، آن فنجان نیست، استکان است. آن استکان نیست، لیوان است. آیا این گلدان است؟ نخیر، آن گلدان نیست، دوات است. دوات چه رنگ است؟ دوات قهوه ای رنگ است. این بشقاب است؟ نخیر، این بشقاب نیست، کاسه است. آیا این هم کاسه است؟ خیر، آن کاسه نیست، پیاله است. این پیاله است؟ خیر، آن پیاله نیست، جام است. این قاشق است. بلی، آن قاشق است. این هم قاشق است؟ خیر، آن قاشق نیست، چنگال است. آیا این سماور است؟ خیر، آن سماور نیست، کتری است. این کتری نیست، قوری است. پس این چیست؟ این نعلبکی است. این کفگیر است؟ نخیر، آن کفگیر نیست، آبکش است. آیا این هم آبکش است؟ نخیر، آن آبکش نیست، ملافه است. این دیگ است. آن دیگدان است. آن تاوه است. این سینی است. آیا این هم سینی است؟ نخیر، آن سینی نیست، لگن است.

Sözlük

راننده – ranände – sürüji
معلم – moallem – mekdep
mugallymy
استکان – estekan – bulgur
گلدان – goldan – güldan
بشقاب – boşgab – tarelka
پیاله – piýale – käse
قاشق – gaşog – çemçe
سماور – sämawär – se-
mawar
قوری – guri – çäýnek
کفگیر – käfgir – kepgir

کوشا – kuşa – erjel
فنجان – fenjan – çay, kofe
üçin
لیوان – liwan – bulgur
دوات – dawat – syýa gaby
کاسه – kase – jam
جام – jam – meý bulgury
چنگال – çangal – çarşak
کتری – ketri – kitir
نعلبکی – nä'lbäki – bulguryň
aşagyna goýulýan kiçijek
tarelka

آبکش – abkeş – süzgüç,
çolpy
دیگ – dig – gazan
تاوله – tawe – taba, saç

ملاقه – mälage – susak
دیگدان – digdan – tagan
سینی – sini – mejime
لگن – lägän – legen

1-nji gönükme. Teksti pars diline terjime ediň.

Bu nämedir? Bu çemçedir. Ol hem çemçemi? Ýok, ol çemçe däldir, susakdyr. Bu kepgirdir. Ol kepgir däldir, çarşak. Bu gazandyr. Gazan garadyr. Ol tagandyr. Bu çäýnekdir. Bu hem çäýnekdir? Ýok, ol çäýnek däldir, kitirdir. Ol jamdyr. Bu jam däldir, tarelkadyr. Ol güldandyr. Güldan nähili reňklidir? Güldan mawy reňklidir.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiyi bilen ýazyň.

Torkämänestan, Eşgabad, şähr, ziba, paýtaht, şen, şenzar, käwir, kuh, Gäragom, kanal, därýä, därýäçe, mase.

31-nji sapak

Habarlyk kategoriýasy

Habarlyk kategoriýasy üç usul bilen aňladylýar:

1. است – **äst** habarlyk goşulmasynyň kömegi bilen;
2. هست – **häst** işliginiň kömegi bilen;
3. Habarlyk goşulmalarynyň kömegi bilen.

1. Geçen sapaklarda است – **äst** habarlyk goşulmasynyň ulanylyşy bilen tanşypdyk.

2. Habarlyk kategoriýasynyň هست – **häst** işligi bilen aňladylyşy:

هست – **häst** işligi türkmen diline iki hili terjime edilýär.

1) «Bar bolmak» manysynda.

Ýöňkeme مفرد – mofräd – birlik san جمع – jäm’ – köplük san

1. هستم – hästäm – bardyryn هستیم – hästim – bardyrys

2. هستی – hästi – barsyň هستید – hästid – barsyňyz

3. هست – häst – bar هستند – häständ – bardyrlar

من آنجا هستم. تو در اتاق هستی. او در گروه هست. ما در کوچه هستیم. شما اینجا هستید. آنها در ساختمان هستند.

1-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

تو کجا هستی؟ من اینجا هستم. در بازار سیب، انگور، زردالو هست. در خیابان چراغ هست. در کلاس دانشجو هست. در کوزه آب هست. اینجا کتاب هست. اینجا دو دانشجو هست. در کلاس دانشیار هست.

Sözlük

بازار – bazar – bazar

سیب – sib – alma

انگور – ängur – üzüm

زردالو – zärdalu – erik

خیابان – hiýaban – köçe

چراغ – çerag – çyra

آبدان – abdan – howuz

2-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Synpda ýazuw tagtasy bar. Synp arassa we ýagty. Köçede çyra bar. Köçe ýagtydyr, garaňky däldir. Öýde kakam bar, ejem aşhanada. Bu ýerde galam, ruçka, depder bar.

Sözlük

پدرم – pedäräm – kakam

مادرم – madäräm – ejem

تاریک – tarik – garaňky

آشپزخانه – aşpāzhane –

aşhana

2) هست – häst habarlyk goşulmasy türkmen dilindäki -dyr, -dir, -dur, -dür goşulmalarynyň manysynda ulanylýar.

Doly şekilinde هست – häst habarlyk goşulmasy ýöňkemedede üýtgedilip ulanylýar. Bu ýagdaýda 3-nji ýöňkemäniň birlik sany است – äst habarlyk goşulmasy bilen aňladylýar.

مفرد – mofräd – birlik san

من کارگر هستم – män kargär hästäm – men işçidirin

تو کارگر هستی – to kargär hästi – sen işçisiň

او کارگر است – u kargär äst – ol işçidir

جمع – jām' – köplük san

ما کارگر هستیم – ma kargär hästim – biz işçidiriz

شما کارگر هستید – şoma kargär hästid – siz işçisiñiz

آنها کارگر هستند – anha kargär häständ – olar işçidirler

هست – **häst** habarlyk goşulmasynyň doly şekiliniň ýöňkemedede üýtgeýşini bilmek üçin aşakdaky galyby öwrenmeli.

Hästä – من (دانشجو، کارگر، پزشک، آموزگار) هستم

Hästi – تو (دانشجو، کارگر، پزشک، آموزگار) هستی

Äst – او (دانشجو، کارگر، پزشک آموزگار) است

Hästim – ما (دانشجو، کارگر، پزشک، آموزگار) هستیم

Hästid – شما (دانشجو، کارگر، پزشک، آموزگار) هستید

Häständ – آنها (دانشجو، کارگر، پزشک، آموزگار) هستند

Eger 3-nji ýöňkemäniň birliginde **äst** sözüne derek
هست – **häst** sözi ulanylsa, ol diňe **bar** manysyny aňladýar. Meselem:

در کلاس دانشیار هست. – Okuw otagynda mugallym bar.

دانشیار در کلاس است. – Mugallym okuw otagyndadyr.

3-nji gönükme. هست – **häst** habarlyk goşulmasynyň iki manysyny-da ulanyp mysal ýazyň.

4-nji gönükme. Soraglara jogap beriň.

– آیا این مرد دانشیار است؟

– آیا ما دانشجو هستیم؟

– مگر آنها آموزگار هستند؟

– آیا احمد در کلاس است؟

– آیا دانشجویان در کلاس هستند؟

هست – häst habarlyk goşulmasynyň gysga şekili

(Zämaýer-e mottäsäl be esm) – ضمائر متصل باسم)

Habarlyk kategoriýasynyň aňladylyşynyň üçünji usuly habarlyk goşulmalarynyň kömegi bilen ýasalýar.

Habarlyk kategoriýasynyň gysga şekilinde **هست – häst** sözi ulanylman, ol goşulma görnüşinde ýöňkeme bilen üýtgeýän atlaryň

ýa-da at hyzmatyny ýerine ýetirip gelýän sözleriň soňundan degişli goşulmalaryň goşulmagy bilen ýasalýar.

a) Çekimsiz sesleriň soňundan goşulmalar goşulýar.

جمع	مفرد
äm – م	im – يم
i – ى	id – يد
äst – است	änd – ند

کارگر – işçi sözüniň ýöňkemedä üýtgeýşi:

مفرد

جمع

من کارگرم – män kargäräm
– men işçidirin

تو کارگری – to kargäri –
sen işçidirsiniň

او کارگر است – u kargär
äst – ol işçidir

ما کارگريم – ma kargärim –
biz işçidiris

شما کارگرید – şoma kargärid
– siz işçidirsiniňiz

آنها کارگرنند – anha kar-
gäränd – olar işçidirler

کیست؟ – kist? – kimdir?, چيست؟ – çist – nämedir?, نیست؟ – nist – däl sözleri hem ýöňkemedä ýokardaky görnüşde üýtgeýärler.

Meselem: کیست؟ – kimdir?

مفرد

جمع

من کیستم؟ – män kistäm? –
men kimdirin?

تو کیستی؟ – to kisti? – sen
kimdirsiniň?

او کیست؟ – u kist? – ol
kimdir?

ما کیستيم؟ – ma kistim? – biz
kimdiris?

شما کیستيد؟ – şoma kistid? –
siz kimdirsiniňiz?

آنها کیستند؟ – anha kiständ?
– olar kimdirler?

نیست – nist – ýok, däl

من نیستم – män nistäm – men däldirin, ýokduryn

تو نیستی – to nisti – sen däldirsiniň, ýokdursyň

او نیست – u nist – ol däldir, ýokdur

ما نیستيم – ma nistim – biz däldiris, ýokdurys

şoma nistid – siz dälirsiniňiz, ýokdursyňyz
– شما نیستید
anha niständ – olar dälidir, ýokdur
– آنها نیستند

5-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň

من کیستم؟ من دانشجو هستم. او کارگر است. ما دانش آموز هستیم. من
کارگرم. تو کیستی؟ تو کارگری. تو دانشجو هستی. تو دانش آموز
هستی. تو دهقان هستی. او کیست؟ او کارگر است. او دانشجو است. او
دانش آموز است. او دهقان است.

b) a, u çekimlilerini aňladýan و we ا harplaryndan soň ýöňkeme
goşulmalary goşulýarlar.

جمع	مفرد
یم – ýäm	یم – ýim
ی – ýi	ید – yid
است – äst	یند – ýänd

دانا – dana – dana

من دانایم – män dana-ýäm – men danadyryn
تو دانایی – to dana-ýi – sen danadyrsyň
او داناست – u dana-st – ol danadyr
ما داناییم – ma dana-ýim – biz danadyrys
شما دانایید – şoma dana-ýid – siz danadyrsyňyz
آنها دانایند – anha dana-ýänd – olar danadyrlar

دانشجو – daneşju – talyp

من دانشجویم – män daneşju-ýäm – men talypdyryn
تو دانشجویی – to daneşju-ýi – sen talypdyrsyň
او دانشجویست – u daneşju-st – ol talypdyr
ما دانشجویم – ma daneşju-ýim – biz talypdyrys
شما دانشجویید – şoma daneşju-ýid – siz talypdyrsyňyz
آنها دانشجویند – anha daneşju-ýänd – olar talypdyrlar

Bellik. Iki sany ی – ýe harpy ýanaşyk gelende birinji ý sesini

aňladýan **ى** – **ýe** harpynyň ýerine **ء** – **hämze** belgisiniň ýazylýan ýerleri hem bolýar.

Meselem:

تو دانشجوئى – to daneşju-ýi

ما دانشجوئیم – ma daneşju-ým

شما دانشجوئید – şoma daneşju-ýid

ç) **e** – **ه** sesi bilen gutaran sözleriň soňundan ýöňkeme goşulmalary artdyrylýar.

جمع	مفرد
ام – äm	ایم – im
ای – i	اید – id
است – äst	اند – änd

نویسنده – newisände – ýazyjy

من نویسنده ام – män newisände-äm – men ýazyjydyryn

تو نویسنده ای – to newisände-i – sen ýazyjydyrsyň

او نویسنده است – u newisände äst – ol ýazyjydyr

ما نویسنده ایم – ma newisände-im – biz ýazyjydyrys

شما نویسنده اید – şoma newisände-id – siz ýazyjydyrsyňyz

آنها نویسنده اند – anha newisände-änd – olar ýazyjydyrlar

6-njy gönükme. Sözlari doly we gysga şekilde ýöňkemedede üýtgediň.

راننده، کوشا، پزشک، آموزگار.

32-nji sapak

Sanlar (اعداد – Ä' dad)

Mukdar sanlar (اعداد مقدری – Ä' dade-e megdari)

Pars dilinde mukdar sanlar zatlaryň sanyny (mukdaryny) aňlatmak bilen, aşakdaky görnüşde ýazylýar:

Birlikler:

۱ – یک – ýek – 1

۲ – دو – do – 2

۳ – سه – se – 3	۴ – چهار – çähar – 4
۵ – پنج – pänj – 5	۶ – شش – şeş – 6
۷ – هفت – häft – 7	۸ – هشت – häşt – 8
۹ – نه – noh – 9	۱۰ – ده – däh – 10

Pars dilinde nokat nol (0) belgisini añladýar. Meselem:

۲۰ – بیست – bist – 20

Mukdar sanlar, edil türkmen dilinde bolşy ýaly, atlaryň önünden gelýär.

کتاب چهار – çähar ketab – dört kitap

روز پنج – pänj ruz – baş gün

Pars dilinde 11-den 19-a çenli sanlarda ilki birlik sanlar, soň onluklar getirilýär. Sanlar çepden saga ýazylyar.

۱۱ – یازده – ýazdäh – 11	۱۲ – دوازده – däwazdäh – 12
۱۳ – سیزده – sizdäh – 13	۱۴ – چهارده – çähardäh – 14
۱۵ – پانزده – panzdäh – 15	۱۶ – شانزده – şanzdäh – 16
۱۷ – هفده – hefdäh – 17	۱۸ – هیجده – hijdäh – 18
۱۹ – نوزده – nuzdäh – 19	۲۰ – بیست – bist – 20

Mysallardan görnüşi ýaly, 20-ä çenli sanalanda ilki birlik sanlar getirilip, ده – däh – 10 sözi olardan soň getirilýär. چهل – çehel sözi hem gepleşikde چل – çel diýlip aýdylyar.

Pars gepleşik dilinde, edebi dilden tapawutlylykda, چهارده – çähardäh sözi çardäh, پانزده – panzdäh sözi punzdäh, شانزده – şanzdäh sözi şunzdäh ýaly aýdylyar.

Onluklar:

۱۰ – ده – däh – 10	۲۰ – بیست – bist – 20
۳۰ – سی – si – 30	۴۰ – چهل – çehel – 40
۵۰ – پنجاه – pänjah – 50	۶۰ – شصت – şäst – 60
۷۰ – هفتاد – häftad – 70	۸۰ – هشتاد – häştad – 80
۹۰ – نود – näwäd – 90	۱۰۰ – صد – säd – 100

Ýüzlükler:

۲۰۰ – دو بیست – dewist – 200	۳۰۰ – سیصد – sisäd – 300
۴۰۰ – چهار صد – çäharsäd – 400	۵۰۰ – پانصد – pansäd – 500
۶۰۰ – ششصد – şeşsäd – 600	۷۰۰ – هفتصد – häftsäd – 700
۸۰۰ – هشتصد – häštsäd – 800	۹۰۰ – نهصد – nohsäd – 900

20-den ýokary sanlarda ilki uly sanlar (onluklar, ýüzlükler, müňlükler...), soňra kiçi sanlar ýazylyar. Olar söz bilen ýazylanda, arasynda و – **waw** harpy ýazylyp, okalanda **o** diýlip okalýar. Söz bilen däl-de, sanlaryň özi ýazylanda olaryň arasyndan hiç hili harp ýa-da belgi artdyrylmaýar. Meselem:

۲۱ – بیست و یک – bist-o ýek – 21
۲۲ – بیست و دو – bist-o do – 22
۱۰۱ – صد و یک – säd-o ýek – 101
۱۲۱ – صد و بیست و یک – säd-o bist-o ýek – 121
۱۹۹۱ – یک هزار و نهصد و نود و یک – ýek hezar-o nohsäd-o năwäd-o ýek – 1991
۹۱ – نود و یک – năwäd-o ýek – 91
۱۷۲ – صد و هفتاد و دو – säd-o häftad-o do – 172
۱۹۹۵ – هزار و نهصد و نود و پنج – hezar-o nohsäd-o năwäd-o pänj – 1995
۲۳۴۶ – دو هزار و سیصد و چهل و شش – do hezar-o sisäd-o çehel-o şeş – 2346

Müňlükler:

۱۰۰۰ – یک هزار – ýek hezar – 1000
۲۰۰۰ – دو هزار – do hezar – 2000
۳۰۰۰ – سه هزار – se hezar – 3000

1-nji gönükme. Birden ona çenli mukdar sanlary ýazyň.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

2-nji gönükme. Sanlary pars dilinde sesli okaň.

55, 15, 25, 978, 17, 18, 175, 186, 999, 567, 122, 422, 225, 417, 414, 315, 301, 92, 88, 83, 99, 10, 321, 466, 2002, 20, 50.

Wagt ölçegleri we pasyl atlary

فصل – fäsl – pasyl

بهار – bähär – bahar

تابستان – tabestan – tomus

پائیز – paýiz – güýz

زمستان – zemestan – gyş

سال – sal – ýyl

ماه – mah – aý

هفته – häfte – hepde

روز – ruz – gün

ساعت – sa’ät – sagat

دقیقه – dägige – minut

ثانیه – saniýe – sekunt

3-nji gönükme. Ýokarky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sanlary parsça san bilen ýazyň.

5, 6, 9, 7, 6, 15, 12, 19, 18, 17, 25, 36, 66, 101, 203, 25, 250, 260, 266, 1951, 1999, 2001, 2002, 1991, 65, 77, 86, 85, 1001, 1011, 1111, 1112.

5-nji gönükme. Ýokardaky gönükmedäki sanlary ilki parsça san bilen, soňra parsça harplar bilen ýazyň.

6-njy gönükme. Gepleşigi sesli okaň we türkmen diline terjime ediň.

گفتگو

– یک سال چند ماه است؟

– یک سال دوازده ماه است.

– آنها کدام ماهها اند؟

– ژانویه، فوریه، مارس، آوریل، مه، ژوئن، ژوئیه، اوت، سپتامبر، اکتبر، نوامبر، دسامبر.

– یک سال چند روز است؟

– یک سال صد و شصت و پنج روز است.

– یک ماه چند روز است؟

- يك ماه سی یا سی و یک روز است. ماه فوریه بیست و هشت روز و گاهی بیست و نه روز است.
- یک هفته چند روز است؟
- یک هفته هفت روز است.
- یک ماه چند هفته است؟
- یک ماه چهار هفته است.
- یک فصل چند ماه است؟
- یک فصل سه ماه استیک.
- سال چند فصل است؟
- یک سال چهار فصل است.
- آنها کدام فصلها اند؟
- بهار، تابستان، پاییز و زمستان.

33-nji sapak

Tertip sanlar (اعداد ترتیبی) – Ä'dad-e tärtibi)

Pars dilinde tertip sanlar zygydirliligi, tertibi aňladýarlar we usullar bilen ýasalýarlar.

1. Mukdar sanlaryň soňundan **om** goşulmasynyň goşulmagy bilen:

چهار – çähar – dört	چهارم – çäharom – dördünji
پنج – pänj – bäş	پنجم – pänjom – bäşinji
بست و پنج – bist-o pänj –	بست و پنجم – bist-o pänjom
ýigrimi bäş	– ýigrimi bäşinji

Şu goşulmaly tertip sanlar atlaryň soňundan getirilýär:

کلاس پنجم – başinji synp	ردیف ششم – altynjy hatar
سال چهارم – dördünji ýyl	اتاق دهم – ikinji otag
بار دوم – ikinji gezek	کوچه یکم – birinji köçe

2. Mukdar sanlaryň soňuna **omin** goşulmasyny goşmak bilen:

پنجمین – pänjomin –	هشتمین – häştomin –
başinji	sekizinji

شش – şeşomin –
altynjy
هفت – häftomin –
ýedinji

نه – nohomin –
dokuzynjy
ده – dähomin –
onunjy

Şu goşulmaly tertip sanlar atlaryň öňünden getirilýärlär:

پنجمین کلاس – başınjy synp

ششمین ردیف – altynjy hatar

چهارمین سال – dördünji ýyl

دهمین اتاق – onunjy otag

دومین بار – ikinji gezek

اولین کچه – birinji köçe

Tertip sanlar barada käbir bellemeli kadalar:

1) **Ikinji** we **üçünji** diýen sanlar iki hili ulanylýar:

دوم – dowwom – دویم – doýýom

سوم – sewwom – سویم – seýýom

Bu sanlaryň ikinji görnüşi seýrek ulanylýar. Sanlaryň iki görnüşinde-de basym م – **om** goşulmasyna düşýär.

2) Anyk bir şahs ýa-da zat barada gürrüň edilende tertip sanlaryň soňundan ی – **i** harpy artdyrylýar.

یکمی – ýekomi – birinji, başky

اولی – äwwäli – birinji, başky

دومی – dowwomi – ikinjisi

سومی – sewwomi – üçünjisi

3) Pars dilinde نخست – **nohost**, اول – **äwwäl**, آخر – **ahär** sözleriniň soňundan ين – **in** goşulmasynyň goşulmagy bilen hem tertip sanlar ýasalýar.

نخست – nohost – baş, bir

نخستین – nohostin – birinji

اول – äwwäl – ilki

اولین – äwwälin – birinji, ilkinji

آخر – ahär – soň

آخرین – ahärin – soňky

1-nji gönükme. Mukdar sanlary tertip sanlar görnüşinde parsça ýazyň we türkmen diline terjime ediň.

21, 34, 567, 1 439, 9 546, 89 342, 156 739, 9 128 462.

2-nji gönükme. Mukdar sanlary tertip sablar görnüşinide parsça okaň we ýazyň.

5, 6, 9, 7, 6, 15, 12, 19, 18, 17, 25, 36, 66, 101, 203, 25, 250, 260, 266, 1951, 1999, 2001, 2002, 1991, 65, 77, 86, 85, 1001, 1011, 1111, 1112.

3-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

یک هفته از چند روز عبارت است؟ یک ماه از چند هفته عبارت است؟
یک ماه از چند روز عبارت است؟ یک روز از چند ساعت عبارت است؟
یک ساعت از چند دقیقه عبارت است؟ یک دقیقه از چند ثانیه عبارت است؟

4-nji gönükme. Sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

زیر – zir – aşak

پائین – paýin – aşak

بالا – bala – ýokary

جلو – jelou – öň, gabat

پیش – piş – ýany, öňi

پشت – poşt – yz, arka, geriş,

وسط – wäsät – orta, ara

ýeňse

رو – ru – ýüz, üst

پهلو – pählu – ýan, gapdal

34-nji sapak

Ezafet (اضافه) – ezafe ýa-da (اضافت) – ezafet)

اضافت – **ezafet** arap sözi bolup, pars dilinde *artdyrmak, goşmak, üstüni doldurmak* ýaly manylary aňladýar. *Ezafet* eýelik düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirýän, aýyklanýan söz bilen aýyklaýjy agzalaryň arasyndaky sintaktik baglanyşykdyr. Türkmen dilinde *meniň kitabym, Amanyň kakasy* ýaly söz düzümlerinde ilki aýyklaýjy agza, soňra aýyklanýan söz gelyän bolsa, pars dilinde ezafetli söz düzümlerinde, onuň tersine, ilki aýyklanýan söz **مضاف** – **mozaf**, soňra aýyklaýjy agza **مضاف اليه** – **mozafoneleýh** getirilýär. Meselem:

کتاب من – ketab-e män – meniň kitabym

پدر آمان – pedär-e Aman – Amanyň kakasy

Ezafet birleşmesiniň ýazuw düzgüni

1) **اضافت** – ezafet birleşmesinde birinji sözüň, ýagny aýyklanýan sözüň soň çekimsiz ses bilen gutarsa, ýazuwda aýyklanýan,

ýagny birinji sözüň soňundan hiç hili ezafet belgisi görkezilmeyär. Şeýle söz düzümleri okalanda aýyklanýan sözüň soňundan gysga e sesi artdyrylyp okalýar. Meselem:

ديوار خانه – diwar-e hane – öýüň diwary

پایتخت ترکمنستان – paýtäht-e Torkämänestan – Türkmenistanyň paýtagty

Bellik. Başlangyç okuw ýazgylarynda käte aýyklanýan sözüň soňundan gysga e sesini aňladýan زیر – **zir** (astyn) belgisi goýulýar.

Meselem:

وطن ما – Wätän-e ma – biziň Watanymyz

گل سرخ – gol-e sorh – gyzyl gül

Ezafet belgisini aňladýan gysga e sesi basym kabul etmeyär.

2) Aýyklanýan sözüň soňy uzyn aýdylýan **a, u** çekimlileri bilen gutarsa, ýazuwda aýyklanýan sözüň soňundan **ى** harpy artdyrylýar we **ýe** diýlip okalýar. Meselem:

هوای دریا – häwa-ýe därýa – deňiz howasy

پای فیل – pa-ýe fil – piliň aýagy

دانشجوی دانشگاه – daneşju-ýe daneşgah – uniwersitetiň talyby

بوی گل – bu-ýe gol – gülüň ysy

روی زیبا – ru-ýe ziba – owadan ýüz

3) Aýyklanýan sözüň, ýagny birinji sözüň soňy **ى** – **ýa** çekimlisi bilen gutarsa, ýazuwda hiç hili ezafet belgisi artdyrylmasa-da, okalanda aýyklanýan sözüň soňundan **ýe** sesi artdyrylyp okalýar. Meselem:

ماهی طلا – mahi-ýe täla – tylla balyk

کشتی دریا – keşti-ýe därýa – deňiz gämisi

صندلی راحتی – sändäli-ýe rahäti – kreslo

4) Aýyklanýan sözüň soňy **e** çekimlisi bilen gutarsa, ýazuwda aýyklanýan sözüň soňundaky **ه** – **ha-ýe häwwäz** harpynyň üstündäki **ء** – **hämze** belgisi **ýe** diýlip okalýar.

a) آشیانه بلبول – ašýane-ýe bolbol – bilbiliň höwürtgisi

لانه مور – lane-ýe mur – garynjanyň hini

خانه زنبور – hane-ýe zämbur – arynyň öýi

b) آشیانه ی بلبول – ašýane-ýe bolbol – bilbiliň höwürtgisi

لانه ی مور – lane-ýe mur – garynjanyň hini

خانه ی زنبور – hane-ýe zämbur – arynyň öýi

5) Aýyklanyan sözüň soňy **ou** goşa çekimlileri bilen gutarsa, ezafet birleşmelerinde çekimsiz **w** sesine öwrülýärler we edil soňlary çekimsiz ses bilen gutaran sözler ýaly ulanylýarlar. Meselem:

جلو دانشگاه – jelow-e daneşgah – uniwersitetiň öňi

راهرو دراز – rahrow-e deraz – uzyn koridor

1-nji gönükme. Sözleri sözlük depderiňize göçürüň we ýat tutuň.

پدر – pedär – kaka

خانه – hane – öý, jaý, hana

ترکمنستان – Torkämänestan

– Türkmenistan

هوا – häwa – howa

فیل – fil – pil

دانشگاه – daneşgah –

uniwersitet

منظره – mänzere – görnüş

دیوار – diwar – diwar

پایتخت – paýtäht – paýtagt

وطن – wätän – Watan

پا – pa – ayak

دانشجو – daneşju – talyp

بو – bu – ys

زیبا – ziba – owadan

رو – ru – ýüz

2-nji gönükme. Nakyllary öwreniň.

دوست همه کس دوست هیچ کس است.

Dust-e häme käs dust-e hiç käs äst.

(Hemmäniň dosty hiç kimiň dosty.)

عقل سالم در بدن سالم است.

Ägl-e salem där bädän-e salem äst.

(Sagdyn akyl sagdyn bedendedir.)

3-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

كجاست ؟

قالی كجاست؟ قالی وسط اتاق است. چار پایه كجاست؟ چار پایه پشت میز است. قلم كجا است؟ قلم و مداد روی میز است. پس دفتر و كتاب كجاست؟ دفتر و كتاب هم روی میز است. خطكش كجاست؟ خطكش توی كشو میز است. سبد كجا است؟ سبد زیر میز است. آینه كجاست؟ آینه روی میز است. دستمال و رویمال كجاست؟ دستمال و رویمال توی كيف است. حوله كجاست؟ حوله پشت صندلی راحتی است. شانه كجاست؟ شانه جلو آینه است.

Sözlük

میز – miz – stol

سبد – säbäd – sebet

آینه – aýine – aýna

رویمال – ruýmal – ýaglyk,
uly ýaglyk

چار پایه – çarpaýe – oturgyç

كشو – keşou – çeker

دستمال – dästmal – elýaglyk

شانه – şane – darak

حوله – houle – elsüpürgiç

قالی – gali – haýy

4-nji gönükme. Sözlemleri parsça ýazyň we terjime ediň.

Sabun koja-st? Sabun tu-ýe jasabuni äst. Mäs wak koja-st? Mäs wak tu-ýe jamäswak äst. Jarähti koja-st? Jarähti guşe-ýe otag äst. Mahutpakkon koja-st? Mahutpakkon bala-ýe jarähti äst. Näh koja-st? Näh wä suzän tu-ýe guti äst.

Sözlük

مسواک – mäswak –
meswek, diş arassalaýan
esbap

جامسواک – jamäswak –
meswek gaby

گوشه – guşe – gyra, çet

سوزن – suzän – iňne

ماهوت پاککن – mahut-
pakkon – geým arassa-
lanýan

جاصابونی – jasabuni – sa-
byngaby

رخت – räht – geým-geým

نخ – näh – sapak, ýüp,
ýüplük

قچی – geýçi – gaýçy

قوطی – guti – guty

جارختی – jarähti – geým
asawaç

صابون – sabun – sabyn

5-nji gönükme. Söz düzümlerini ulanmak bilen sözlem düzüň.

كلاس ما، اتاق پدرم، پیراهن برادرم، میز بزرگ، مداد سبز، تالار بزرگ، راهرو دراز، نام من، اسم شما، در اطاق، رنگ لباس، کیف مراد، جلد کتاب، اسب برادرم، کاغذ سفید، روغن نباتی.

Sözlük

پیاده رو – piyaderou –
pyýada ýol

روغن – rougän – ýag

در – dâr – 1) gapy, 2) wagt-
-orun düşüm goşulmasy
(-da/-de)

تالار – talar – zal

جلد – jeld – 1) jilt, 2) tom

نبات – näbat – 1) ösümlük,

2) nabat, 3) has at

پیراهن – pirahän – köýnek

6-njy gönükme. Söz düzümlerini pars diline terjime ediň.

Biziň synpymyz, ýagty we uly synp, ak we beýik diwar, meniň köýnegim, doganymyň köýnegi, doganymyň gök köýnegi, kakamyň portfeli, kakamyň gara portfeli, stoluň çekeri, nahar çemçesi, gülüň ysy, bilbiliň sesi, guş höwürtgesi, garynjanyň hini, ýylanyň hini.

35-nji sapak

Ezafetiň gurluşy (ترکیب اضافت – Tärkib-e ezafet)

Ezafetli söz düzümleri gurluşlary taýdan iki hili bolýarlar:

1) sada ezafet, 2) ezafet zynjyry.

Sada ezafet

Iki sözden, ýagny diňe aýyklanýan sözden we aýyklaýjy agzadan bolan ezafetli söz düzümlerine sada ezafet diýilýär. Meselem:

اتاق روشن – otag-e rouşän – ýagty otag

شاعر نامدار – şa'er-e namdar – atly şahyr

بحر خزر – bähr-e häzär – Hazar deňzi

Sada ezafetli söz düzümleri sözlemde eýe-de, habar-da bolup gelip bilýärler.

a) Sözlemiň eýesi:

برادر من این است. – Bärädär-e män in äst. – Meniň doganym budur.

b) Sözlemin habary:

.این برادر من است. – In bāradār-e mān āst. – Bu meniñ doganymdyr.

1-nji gönükme. Nakyllary öwreniň.

دیوار موش دارد موش گوش دارد.

Diwar muş daräd, muş guş daräd. – Tamda gulak bar.

بی مایه فطیر است.

Bimaýe fâtir āst. – Hamyrmaýa bolmasa petir bolar.

ریش و قیچی در دست تو است.

Riş o geýçi dār dāst-e to āst. – Ygtyýar eliñde.

2-nji gönükme. Sada ezafete degişli 5 sany mysaly parsça ýazyň we türkmen diline terjime ediň.

3-nji gönükme. Söz düzümlerini pars diline terjime ediň.

Ak diwar, onuň dogany, uly otag, meniñ depderim, kiçi synp, arassa kagyz, sary galam.

36-njy sapak

Ezafet zynjyry (زنجیر اضافه) – Zänjir-e ezafet

Üç ýa-da ondan-da artyk bolan ezafetli söz düzümlerine *selsele-ýe* – سلسله اضافه *zänjir-e ezafet* ýa-da زنجیر اضافه *ezafet* diýilýär. Bu hili ezafet birleşmelerinde aýyklanýan söz, ýagny birinji bölek ýa-da aýyklaýjy ikinji bölek bir ýa-da birnäçe sözden ybarat bolup biler.

a) Birinji bölek, ýagny aýyklanýan bölek bir sözden, aýyklaýjy bölek iki sözden ybarat:

کیف برادر من – kif-e bāradār-e mān – meniñ doganymyň portfeli

اسم پدر قربان – esm-e pedār-e Gorban – Gurbanyň kakasynyň ady

نام نویسنده معروف – nam-e newisānde-ýe mā'ruf – tanymal ýazyjynyň ady

Mysallardan görnüşi ýaly, کیف – kif – *portfel*, اسم – esm – *at*, برادر – nam – nam – *at* aýyklanýan bölek bolup, ol bir sözden ybarat, ol

من – bärädär-e män – *meniň doganym*, پدر – pedär-e Gorban – *Gurbanyň kakasy*, نوسینده معروف – *newisände-ýe märuf* – *tany-mal ýazyjy ýaly* iki sözden ybarat söz düzümleri sözlemde aýyklaýjy bölekdir.

b) Birinji bölek, ýagny aýyklanýan bölek iki sözden, aýyklaýjy bölek bir sözden hem bolup biler.

درس امروز دانشجویان – *därs-e emruz-e daneşjuýan* – *talyplaryň şu günki sapagy*

گل سرخ صحرا – *gol-e sorh-e sähra* – *sähranyň gyzyl güli*

رئیس دانشگاه مخدومقلى – *räyis-e daneşgah-e Mähdumgoli* – *Mag-tymguly adyndaky uniwersitetiň rektory*.

Mysallardan görnüşi ýaly, درس امروز – *därs-e emruz* – *şu günki sapak*, گل سرخ – *gol-e sorh* – *gyzyl gül*, رئیس دانشگاه – *räyis-e daneşgah* – *rektor aýyklanýan bölek bolup, iki sözden ybaratdyr*.

Ezafetli sözlerde aýyklanýan we aýyklaýjy bölek san taýdan dürli hili bolup bilerler.

Ezafet zynjyryna düzülen sözler türkmen diline terjime edilende, türkmen dilindäkininiň tersine, sözlemiň gutarýan ýerinden terjime edilip başlanýar. Meselem:

كيف سياه برادر کوچک دوست من.

«Kif-e siyah-e bärädär-e kuçek-e dust-e män» ýaly söz düzümi türkmen diline terjime edilende iň soňky sözden terjimesi edilýär: «Meniň dostumyň (kiçi) oğlan jigisiniň gara portfeli».

1-nji gönükme. Teksti türkmen diline terjime ediň.

Tekst

اتاق کار پدرم روشن است. كيف برادر کوچکم قهوه ای رنگ است. اسم خواهر کوچک من زهرا است. اسم برادر کوچک من نظر است. نظر دانش آموز کلاس چهارم است. نمره های مدد همیشه عالی است. شهر عشق آباد پایتخت جمهوری ترکمنستان است. ترکمنستان وطن محبوب من است. طرف جنوب شهر عشق آباد کوهستانی است. طرف شمال شهر عشق آباد کویر قراقوم است. من کشور عزیز خودم را دوست دارم.

2-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

اسم دوست شما چیست؟ اسم سرپرست کلاس شما چیست؟ حال شما چگونه است؟ احوال دوست شما چگونه است؟ استاد زبان فارسی شما کیست؟ درس امروز شما چیست؟ نام پایتخت کشور شما چیست؟ هوای شهر عشق آباد چه جور است؟ رنگ پیراهن شما چگونه است؟ گچ کجاست؟ تخته پاک کن کجاست؟ یک هفته چند روز است؟

3-nji gönükme. Ezafetli söz düzümlerini pars diline terjime ediň.

Ýagty we ak synp, bu öýüň diwary, siziň pars dili mugallymyňyz, siziň synp ýolbaşçyňyz, meniň mähriban dostum, agajyň ýaşyl ýapragy, gülüň hoşboý ysy, biziň Watanymyzyň paýtagty, Aşgabat şäheriniň howasy, bu keselhananyň lukmany, uly keselhananyň lukmany, uly keselhananyň tanyml lukmany, siziň ýagdaýlaryňyz, siziň dostuňyzyň ýagdaýy, inimiň ady.

Tekst

من دانشجوی دانشگاه هستم. برادر من دانش آموز مدرسه است. پایتخت کشور ترکمنستان عشق آباد است. شمال وطن عزیز ما کویر است. این مرد استاد معروف دانشگاه است. در جنوب کشور کوهستانی هست. بیمارستان در مرکز شهر است. امروز هوا خوب است آن برگ درخت است.

Sözlük

الی – ali – ýokary
نمره – nomre – baha, belgi
دانش آموز – daneşamaz – okuwçy
جمهوری – jomhuri – respublika
شمال – şomal – demirgazyk
کویر – käwir – çöl
دوست دارم – dust daräm – söýýärim

رئیس دانشگاه – räýis-e daneşgah – rektor
همیشه – hämişe – hemişe
عزیز – äziz – eziz
محبوب – mähbub – söýgüli
جنوب – jänub – günorta
طرف – täräf – tarap
کوهستانی – kuhestani – daglyk
عشق آباد – Eşgabad – Aşgabat
حال – hal – hal-ýagdaý

احوال – ähwal – hal-ýag-
daý
نام – nam – at
اسم – esm – at
کشور – keşwār – ýurt
دارد – darād – bar
مايه – maýe – maýa, hamyr-
maýa
ریش – riş – sakgal
مهربان – mehreban –
mähriban
بوی، بو – bu (bui) – ys
پزشک – pezeşk – lukman
معروف – mä’ruf – tanyml

استاد – ostad – ýokary mekde-
biň mugallymy
سرپرست کلاس – särpärest-e
kelas – synp ýolbaşçysy
وطن – Wätän – Watan
هفته – häfte – hepde
موش – muş – syçan
فطیر – fätir – petir
قیچی – geýçi – gaýçy
برگ – bārg – ýaparak
هوا – häwa – howa
بیمار – bimar – keselli
بیمارستان – bimarestan – ke-
selhana

37-nji sapak

Ezafet birleşmelerinde و – wä baglaýjysynyň ulanylyşy

Ezafet birleşmelerinde aýyklanýan bölek-de, aýyklaýjy bölek-de و – wä baglaýjyly birnäçe sözden ybarat bolup biler. و – wä baglaýjysy ezafet birleşmelerinde, köplenç, o diýlip okalýar.

a) Aýyklanýan bölek birnäçe sözden ybarat:

کتاب و قلم و مداد دانشجو – ketab-o gälām-o medad-e daneşju – talybyň kitaby, ruçkasy we galamy

رنگ و بوی گل – rāng-o bu-ýe gol – gülüň reňki we ysy

b) Ikinji bölek birnäçe sözden ybarat:

مادر عزیز و مهربانم – madār-e āziz-o mehrebanām – eziz we mähri-
ban ejem

رشته زبان و ادبیات فارسی – rešte-ýe zāban wä ādābiyat-e farsi – pars
dili we edebiýaty bölümi

ç) Ezafet birleşmelerinde aýyklanýan tarap-da, aýyklaýjy tarap-da birnäçe sözden ybarat bolup biler.

دوست صمیمی و کوشای برادر بزرگ و کوچک شما – Dust-e sāmimi wā kuşa-ýe bāradār-e bozorg-o kuçek-e şoma. – Siziň agaňyzyň we iniňiziň ýürekdeş we yhlasly dosty.

1-nji gönükme. Teksti türkmen diline terjime ediň.

برادران بزرگ و کوچک مراد دانشجو هستند. من پزشک هستم. برادر کوچک من مشغول درس است. من هم مشغول درس هستم. خواهر کوچک من مشغول تمرین است. خواهر بزرگ من مشغول تدریس زبان فارسی است. مادرم مشغول کار است. پدر من هم مشغول کار است. اما شما مشغول کار نیستید. من دانشجوی دانشگاه ترکمنستان هستم. من در دانشکدهٔ خاور شناسی درس می خوانم. ما مشغول آموختن زبان فارسی هستیم. برادر من در رشته زبان عربی تحصیل می کند. مادر بزرگم مشغول خانه داری است. زبان فارسی شیرین و آسان است.

2-nji gönükme. Sözlemleri we söz düzümlerini pars diline terjime ediň.

Bu oğlan meniň inimidir. Inim Gündogary öwreniş fakultetiniň talybydyr. Ol arap dilini öwrenmek bilen meşguldyr. Men pars dilini öwrenmek bilen meşguldyryn. Ejem öý hojalyk işleri bilen meşguldyr. Bu kitap pars dili kitabydyr. Bu adam biziň pars dili mugallymy-myzydyr.

Eýran edebiyaty, eýran edebiyatynyň taryhy, eýran edebiyatynyň gadymy taryhy.

3-nji gönükme. Naklyly öwreniň.

نیم حکیم خطر جان، نیم واعظ خطر ایمان. – Nim häkim hâtär-e jan, nim waez hâtär-e iman. – Bilmez tebib jan alar. (Sözme-söz: Ýarym tebib jana howply, ýarym molla imana howply.)

Sözlük

صمیمی – sāmimi – ýürekdeş

تمرین – tämrin – gönükme

کوشا – kuşa – yhlasly, erjel

تدریس – tädris – okatmak, ders bermek

زبان فارسی – zāban-e farsi
 – pars dili
 مادر بزرگ – madār bozorg
 – ene
 آسان – asan – aňsat
 نیم – nim – ýarym, ýarpy
 واعظ – wa’ez – wagz ediji,
 molla
 ایمان – iman – iman, ynam,
 ynanç
 خاورشناسی – hawārşenasi
 – gündogary öwreniş

شیرین – şirin – şirin, süýji
 حرکت – häräkät – hereket
 برکت – bäräkät – bereket
 حکیم – häkim – lukman,
 tebip
 خطر – hätäř – howp, hatar
 تحصیل – tähsil – okuw
 خانه داری – hanedari – öý
 hojalyk işleri
 از – äz – -dan/-den (çykyş
 düşüm goşulmasy)

38-nji sapak

«Bar» manysynda ulanylýan داشتن – *daştän* işliginiň ulanylyşy barada gysgaça maglumat

Türkmen dilinde «Meniň kitabym bar, Seniň sapagyň bar, Bir hepdede ýedi gün bar» ýaly sözlemlerde ulanylan **bar** sözi pars dilinde داشتن – *daştän* işliginiň köki دار – **dar** sözi bilen aňladylýar. Bu işligiň köki دار – **dar** türkmen dilinde häli-şindi ulanylýan *puldar, maldar, çarwadar...* ýaly onlarça sözleriň düzüminde hem gabat gelýär. دار – **dar** köki **bar** sözüni aňlatmak üçin häzirkiz zamanda ýöňkemedede üýtgände ýöňkeme goşulmalaryny kabul edýär we sözlemiň habary bolup gelýär.

مفرد

- 1) م – äm
- 2) ی – i
- 3) د – äd

جمع

- یم – im
- اید – id
- اند – änd

مفرد

دارم – daräm – -ym (-im) bar
 داری – dari – -yň (-iň) bar

جمع

داریم – darim – -ymyz
 (-imiz) bar

دارد – darād – -y (-i) bar   دارد – darid – -yňyz (-iňiz)
دارند – daränd – -y (-i) bar   بار

«**Meniň kitabym bar**» diýen sözleminiň düzüminde **دار** – dar köki ýöňkemedede şular ýaly üýtgeýär.

مفرد

من کتاب دارم – män ketab daräm – meniň kitabym bar
تو کتاب داری – to ketab dari – seniň kitabyň bar
او کتاب دارد – u ketab darād – onuň kitaby bar

جمع

ما کتاب داریم – ma ketab darim – biziň kitabymyz bar
شما کتاب دارید – şoma ketab darid – siziň kitabyňyz bar
آنها کتاب دارند – anha ketab daränd – olaryň kitaby bar

Ýokluk galybyny ýasamak üçin **دار** – dar işliginiň öňünden
نه – nä goşulmasy goşulýar we **ýok** sözüne derek ulanylýar. Meselem:

من کتاب ندارم. – Män ketab nădaräm. – Meniň kitabym ýok.

تو کتاب نداری. – To ketab nădari. – Seniň kitabyň ýok.

او کتاب ندارد. – U ketab nădarād. – Onuň kitaby ýok.

ما کتاب نداریم. – Ma ketab nădarim. – Biziň kitabymyz ýok.

شما کتاب ندارید. – Şoma ketab nădarid. – Siziň kitabyňyz ýok.

آنها کتاب ندارند. – Anha ketab nădaränd. – Olaryň kitaby ýok.

1-nji gönükme. Gepleşigi okaň we terjime ediň.

- سلام عليكم، آقای آمان.
- سلام قربان! احوال شما چگونه است؟
- متشکرم، خوب است. شما چگونه هستید؟
- الحمد لله، خوب هستم.
- آیا شما امروز درس دارید؟
- بلی، امروز ما درس زبان فارسی داریم.
- در کلاس شما چند دانشجو هست؟
- در کلاس ما نه دانشجو هست؟

- آیا شما کتاب درس زبان فارسی دارید؟
- بلی، ما کتاب زبان فارسی داریم.
- شما چند برادر و چند خواهر دارید؟
- من دو برادر و یک خواهر دارم.
- پدر شما چکاره است؟
- پدرم پزشک بیمارستان است.

2-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Meniň kakam we ejem bar. Kakam işçidir. Ol uly kärhanada. Onuň gara paltosy bar. Ejem lukmandyr. Ol keselhanadadyr. Inim mekdep okuwçysydyr. Onuň gara portfeli bar. Ol sekiz ýaşynda. Ol birinji synpyň okuwçysydyr. Onuň bahalary hemişe ýokary.

3-nji gönükme. Soraglara tassyklaýjy we inkärleýji görnüşinde jogap beriň.

آیا کلاس ما بزرگ است آیا این میز سیاه رنگ است؟ آیا این کتاب درس زبان فارسی است؟ آیا استاد زبان فارسی شما ایرانی است؟ مگر امروز هوا گرم است؟ مگر شما کیف دارید؟ مگر رنگ این برگ سبز است؟ آیا این درخت گل دارد؟ آیا شما برادر دارید؟

4-nji gönükme. Nakyllaryň ýazuw düzgünini we manysyny ýat tutuň.

یک دست صدا ندارد.

Ýek däst seda nädaräd. – Ýekäniň çaňy çykmaz.

یک بچه دارد، شیر بچه دارد.

Ýek bäge daräd, şir bäge daräd. – Birim bar, müňüm bar.

سیر از گرسنه خبر ندارد.

Sir äz gorosne häbär nädaräd. – Dokuň açdan habary ýok.

در هفت آسمان یک ستاره ندارد.

Där häft asman ýek setare nädaräd. – Ýedi asmanda ýeke ýyldyzy ýok. (Manysy: Hiç zada umydy ýok.)

5-nji gönükme. 20-ä çenli sanamagy öwreniň.

11 – یازده – ýazdäh – 11

16 – شانزده – şanzdäh – 16

12 – دوازده – dāwazdäh – 12

17 – هفده – hefdäh – 17

13 سیزده – sizdäh – 13
14 چهارده – çähardäh – 14
15 پانزده – panzdäh – 15

18 هیجده – hijdäh – 18
19 نوزده – nuzdäh – 19
20 بیست – bist – 20

Sözlük

متشکرم – motäşäkkeräm –
sag boluň
الجمدا لله – älhämdolellah –
alhamdililla
ایرانی – irani – eýranly
شیر – şir – ýolbars, şir

چکاره – çekare – näme işde
گرم – gärm – yssy
صدا – säda – ses
سیر – sir – dok, doýgun
ستاره – setare – ýyldyz
گرسنه – gorosne – aç

39-njy sapak

Birikdirme ýoly bilen emele gelen söz düzümleri (تركيب مجانب – Tärkib-e mojaneb)

Pars dilinde ezafetli söz düzümlerinden başga, bir-birine garaşly bolmadyk, birikdirme ýoly bilen emele gelen söz düzümleri hem bar. Bu hili söz düzümlerine pars dilinde **تركيب مجانب – tärkib-e mojaneb** diýilýär. Pars dilinde hem birikdirme ýoly bilen emele gelen söz düzümlerinde sözleriň orny edil türkmen dilindäki ýalydyr.

Birikdirme ýoly bilen emele gelýän söz düzümlerini ýasamak üçin این – in – **bu, şu**, آن – an – **ol, şol**, چنین – çänin – **şeýle**, چنان – çenan – **şonuň ýaly**, همین – hämin – **edil şunuň ýaly**, چنان – çenan – **edil şonuň ýaly** görkezme çalyşmalaryndan başga mukdar sanlary, sorag çalyşmalary ulanylýar. Meselem:

این دانشجو – in daneşju – bu talyp
پنج استاد – pänj ostad – baş mugallym
همان روز – häman ruz – şol gün
چنین کار – çänin kar – şeýle iş

Birikdirme ýoly bilen emele gelen söz düzümleriniň haýsy-da bolsa bir tarapy ezafetli söz düzümi hem bolup biler.

a) Birinji tarap:

لباس این دانشجو – lebas-e in daneşju – bu talybyň eşigi
دفتر دو دانش آموز – dāftār-e do daneşamuz – iki okuwçynyň depderi

b) Ikinji tarap:

آن روز سرد – an ruz-e sârd – şol sowuk gün
چنین کار آسان – çänin kar-e asan – şeýle aňsat iş

1-nji gönükmä. Teksti okaň we söz düzümlerine üns beriň.

پدرم کارگر آن کارخانه است. آن کارخانه خیلی بزرگ است.
برادرم مهندس برق است. او هم در آن کارخانه است. مادرم
پزشک است. او در بیمارستان است. خواهرم سه کتاب و دو دفتر
دارد. برادرم دوازده سال دارد. او شاگرد کلاس پنجم است. اسم او
جهان است. مادر بزرگم پیر است. او در خانه مشغول خانه داری
است. پدر بزرگم باغ دارد. در باغ پدر بزرگم سیب، زردالو،
شفتالو و انجیر هست. پدربزرگم باغبان است. برادر تو دانش آموز
کدام دبیرستان است؟ برادر من دانش آموز دبیرستان چهارم است.

Tekst

اعضای بدن انسان

بدن انسان از سه قسمت عبارت است: سر، تنه، دست و پاها،
پیشانی، ابرو، چشم، بینی، لب، دهان، زبان، دندان، چانه، گوش،
گونه، گردن، گلو، سینه، پشت، دست، بازو، آرنج، مچ دست، کف
دست، انگشت، پا، مچ پا، ناخن. بعضی از اعضای بدن انسان جفت
هستند. مثلاً: چشم، گوش، لب، گونه، ابرو، دست، پا.

Sözlük

ترکیب – tärkib – düzüm

مهندس – mohändes – inžen
ner

سیب – sib – alma

شفتالو – şaftalu – şetdaly

خیلی – heýli – örän

پدر بزرگ – pedärbozorg –
ata

زردالو – zärdalu – erik

انجیر – änjir – injir

باغبان – bagban – bagban

اعضاء – ä'za – agzalar

انسان – ensan – ynsan

عبارت – ebarät – ybarat

تنه – täne – göwre

پا – pa – a'yak

ابرو – äbru – gaş

بینی – bini – burun

دهان – dähan – agyz

چانه – çane – eñek

گوش – guş – gulak

گلو – gälu – bogaz

بازو – bazu – gol (eginden

tirsege çenli)

مچ دست – moç-e däst – bi-

lek, goşar

انگشت – ängoşt – barmak

زانو – zanu – dyz

مجانب – mojaneb – 1) ýanaşyk, 2) tapawutlandyryan

برق – bärg – 1) tok, elektrik togy, 2) ýyldyrym

2-nji gönükme. Sözlükden peýdalanmak bilen teksti terjime ediň.

انسان با پنج عضو با محیط خارج تماس دارد. این پنج عضو را
حواس پنجگانه می نامند. حواس پنجگانه عبارتند از.

1. حس بینایی

2. حس بویایی

3. حس چشایی

4. حس شنوایی

5. حس بساوابی

چهار نوع از حواس پنجگانه در سر انسان است.

Sözlük

با – ba – 1) bilen, 2) -ly/ -li goşulmasy	خارج – harej – daşgy
محیط – mohit – gurşaw, daş-töwerek	حس – hess – duýgy
تماس – tämas – gatnaşyk, baglanyşyk	می نامند – minamänd – at- landyrýarlar
بینایی – binaýi – görüş, görme	بویایی – buýaýi – ys alyş
چشایی – çeşäyi – datma, tagam bilmek	شنوایی – şenäwaýi – eşidiş
بساوایی – besawaýi – ten duýgusy, syzmak	حواس – häwas(s) – duýgular
	حس – hess (sözün köplük sany)
	حواس پنجگانه – häwas-e pänjgane – baş duýgy

3-nji gönükme. Nakyllary öwreniň.

خدا کس بی کسان است.

Hoda käs-e bikāsan äst. – Enäniň ýary Hudaý.

کس نخارد پشت من بجزء ناخن انگشت من.

Käs nāharād pošt-e män, bejoz-e nahon-e ängošt-e män.

Manysy: Özüňki özüňe ýakyn.

40-njy sapak

Değişlilikniň ýa-da eýeligiň aňladylşy

Şahsyň ýa-da zadyň kime, nämä degişlidigi pars dilinde, esasan, üç usul bilen beýan edilýär.

1) Zady aňladýan söz bilen onuň eýesini bildirýän sözün arasynda ezafet baglanyşygy bolýar.

.این مرد پدر رفیقم است. – In märe pedär-e räfigäm äst. Bu adam dostumyň kakasydyr.

.آن دفتر دانشجوست. – An däftär-e daneşju-st. Ol talybyň depderidir.

2) Zadyň adyndan soň مال – mal (mal, zat) sözi getirilýär we hemişe ezafetli aýdylýar.

این دفتر مال دانشجوست. – In däftär mal-e daneşju-st. – Bu depder talybyňkydyr.

آن عینک مال پدر بزرگم است. – An eýnäk mal-e pedärbozorgäm äst. – Ol äýnek atamyňkydyr.

3) Eýelik we degişlilik aňlatmak üçin – äz (-dan/-den goşulmalarynyň manysynda) we آن – an goşulmalary goşulyp ulanylýar we ezafetli aýdylýar:

از آن من است
äst – meniňki

از آن تو است
äst – seniňki

از آن اوست
onuňky

از آن ماست
biziňki

از آن شماست
ma-st – siziňki

از آن ایشان است
işan äst – olaryňky

Meselem:

این کتاب از آن من است. – In ketab äz an-e män äst. – Bu kitap meniňki.

Eýeligiň we degişliliğiň üçünji aňladylyş usuly edebi dilde örän seýrek gabat gelýär we gepleşik dilinde düýbünden ulanylmaýar.

1-nji gönükme. Gepleşigi okaň we täze sözlere sözlükden serediň.

مکالمه

– این قلم کیست؟
– این قلم قربان است.
– این عینک کیست؟
– این عینک مادر بزرگم است.

– این عینک شماست.
– این کراوات نظر است.
– این قلم شیرین است.

– این قلم مال کیست؟
– این قلم مال قربان است
– این عینک مال کیست؟
– این عینک مال مادر بزرگم است.

– این عینک مال شماست.
– این کراوات مال نظر است.
– این قلم مال شیرین است.

- این بارانی مال زهره است.
 – این پیراهن مال احمد است.
 – این بارانی مال کیست؟
 – این دستکش مال کیست؟
 – این دستکش جاری است.

2-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

اسم شما چیست؟ اسم پدر شما چیست؟ اسم پدربزرگ شما چیست؟ اسم برادر شما چیست؟ اسم برادر کوچک شما چیست؟ این کلاه برادر شماست؟ این دستکش کیست؟ این دستکش مال کیست؟

3-nji gönükme. Söz düzümlerini pars diline terjime ediň.

Gyzyl gül, gülüň ysy, bilbiliň sesi, biziň mekdebimiz, toparymyzyň ýolbaşçysy, Türkmenistan döwleti, Türkmenistanyň paýtagty, Türkmenistanyň welaýatlary, Türkmenistanyň derýalary, kakamyň paltosy, gyş pasly, yssy gün, gündogary öwreniş fakulteti, uniwersite-tiň talyby, Magtymguly adyndaky Türkmen döwlet uniwersiteti, pars dili bölüminiň talyby.

41-nji sapak

Atlar (اسامی – Äsami)

اسم – esm – at	اسامی – äsami – atlar
اسم جنس – esm-e jens – jyns atlar	اسامی عام – äsami-ýe aam – jyns atlar
اسامی خاص – äsami-ýe has – has atlar	اسم مفرد – esm-e mofräd – täk atlar
اسم جمع – esm-e jäm – topar atlar	اسم گروهی – esm-e goruhi – topar atlar
اسم ذات – esm-e zat – anyk atlar	اسم معنی – esm-e mä’ni – many atlary (abstrakt)

Pars dilinde atlar edil türkmen dilindäki ýaly *kim* – که – ke? *näme* – چه – çe? *we nire* – کجا – koja? diýen soraglara jogap bolmak bilen ynsanyň, haýwanyň, wakanyň, hadysanyň, zadyň ýa-da zat

alamaty bolan düşüňjeleri atlandyrmak üçin ulanylýan söz toparydyr. Atlar many aňladýşlary taýdan birnäçe topara bölünýär. Olar barada aşakda düşündirilýär.

Has atlar (اسامی خاص – Äsami-ýe has)

Meňzeş zatlardan tapawutlandyrmak üçin ulanylýan ýalňyz zatlaryň, düşüňjeleriň atlaryny, adamlaryň atlaryny, atalarynyň atlaryny, lakamyny, gazet-žurnallaryň, kärhanalaryň, ýer-ýurtlaryň we ş.m. aňladýan sözlere اسامی خاص – äsami-ýe has (has atlar) diýilýär.

Meselem:

عشق آباد – Eşgabad – Aşgabat

ترکمنستان – Torkämänestan – Türkmenistan

احمد – Ähmäd – Ahmet

قربان – Gorban – Gurban

Jyns atlar (اسامی عام – Äsami-ýe aam)

Pars dilinde hem edil türkmen dilindäki ýaly bir jynsdan bolan zatlaryň, hadysalaryň, haýwanlaryň, guşlaryň we ş.m. umumy atlary aňladýan sözlere اسامی عام – äsami-ýe aam, ýagny jyns atlar diýilýär. Meselem:

مړغ – morg – guş

ستاره – setare – ýyldyz

کوه – kuh – dag

لباس – lebas – geým

خوراک – horak – iýmit

دریا – därýa – deňiz

رود – rud – derýa

Bu hili atlara seýregräk hem bolsa اسامی جنسی – äsami-ýe jensi – jyns atlar hem diýilýär, ýöne pars dilinde جنس – jens sözünüň nesil, tohum, tebigy boluş, jyns, hil, haryt ýaly köpdürlü manylarynyň barlygy üçin, olar, köplenç, عمومی – omumi – umumy sözünüň köki عام – aam sözi bilen aňladylyp, اسامی عام – esami-ýe aam – umumy atlar diýlip atlandyrylýar.

Abstrakt atlar (اسامی معنی – Esami-ýe mä’ni)

Anyk bir zady görkezmän, şolara degişli bolan umumy düşün-

jeleri aňladýan atlara اسم معنی – esm-e mä’ni, ýagny abstrakt atlar diýilýär. Meselem:

خنده – hände – gülki

قهر – gähr – gahar

(بو) بو – bu (bui) – ys

خواب – hab – 1) uky, 2) düýş

Sözleriň abstrakt manysyna umumy many hem diýilýär.

1-nji gönükme. Atlaryň many taýdan haýsy görnüşine degişlidigini ýazyň.

فکر، انصاف، شادی، عشق آباد، روسیه، انسان، دانش آموز، میز.

2-nji gönükme. Abstrakt atlara degişli 5 sany söz ýazyň.

3-nji gönükme. Has atlara degişli 5 sany söz ýazyň.

42-nji sapak

Atlaryň düşümlerde ütgeýşi

Pars dilinde düşüm diýen adalga ýok, ýöne kömekçiler arkaly düşüm goşulmalarynyň hyzmaty ýerine ýetirilýär.

Baş d. کتاب – ketab (goşulmasy ýok) – kitap

Eýelik d. کتاب من – ketab-e män (ezafet bilen ýasalýar) – meniň kitabym

Ýöneliş d. به کتاب – be ketab (sözüň öňünden به – **be** kömekçisiniň goşulmagy bilen ýasalýar) – kitaba

Ýeňiş d. کتاب را – ketab ra (sözüň soňundan را – **ra** sözsoňy kömekçisiniň goşulmagy bilen ýasalýar) – kitaby

Wagt-orun d. در کتاب – dār ketab (sözüň öňünden در – **dār** kömekçisi goşulýar) – kitapda

Çykyş d. از کتاب – āz ketab (sözüň öňünden از – **āz** kömekçisi goşulýar) – kitapdan

1) به – **be**. Bu kömekçi ýöneliş düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirmek bilen, köplenç, hereketiň ugruny görkezip gelýär.

به خانه – be hane – öýe

به برادرم – be bāradārām – doganyma

پدرم ساعت نه به خانه آمد.

Pedārām sa'āt-e noh be hane amād. – Kakam sagat dokuzda öýe geldi.

من به برادرم گفتم.

Mān be bāradārām goftām. – Men doganyma aýtdym.

ضرب المثل – zārbolmāsāl – nakyl:

چه بمن بگو، چه به در بگو، چه به خر.

Çe be mām begu, çe be dār begu, çe be hār. (Terjimesi: Maña diý-digiňem bir, gapa diýdigiňem bir, eşege diýdigiňem.)

به – **be** kömekçisi türkmençe, parsça, iňlisçe... diýen sözlerdäki -ça -çe goşulmasynyň hyzmatyny hem ýerine ýetirip gelýär.

به ترکمنی – be torkāmāni – türkmençe

به فارسی – be farsi – parsça

به انگلیسی – be englisi – iňlisçe

به ترکی – be torki – 1) türki, 2) türkçe

Bellik. به – **be** kömekçi özünden soňky gelýän söze goşulyp-da, aýry-da ýazylyp biler, ýöne iki ýagdaýda hem meňzeş okalýar.

دانشجو به دانشگاه آمد. – دانشجو بدان دانشگاه آمد.

Daneşju be daneşgah amād. – Talyp uniwersitete geldi.

2) **bār.** Bu sözöni gepleşik dilinde duşmaýar, ýöne çeper edebiyatda käte به – **be** ýöneliş düşümiň ýerine ulanylýar. Meselem:

لبخند نهاد بر لب من.

Lābhānd nehad bār lāb-e mām. (Meniň dodaklarymy ýylgyrtdy.)

بر غنچه گل شکفتن اموخت.

Bār gonçe-ýe gol şekoftān amuht. (Gülüň gunçasyna açylmagy öwretti.)

3) را – **ra**. Ýeňiş düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirýän bu sözsoňy kömekçisi sözün soňundan goşulýar. را – **ra** sözsoňy kömekçisi goşulyp ýazylanda-da, aýry ýazylanda-da birmeňzeş okalýar.

کتاب را خواندم. – Kitaby okadym.

Ketab ra handäm. – Kitaby okadym.

را – **ra** sözsoňy kömekçisi ه – **ha-ye häwwâz** we iki görnüşli harplaryň soňundan gelende goşulman, aýry ýazylýar.

در را بست. – Dâr ra bäst. – Gapyny ýapdy.

تخته را پاک کردم. – Tähte ra pak kârdäm. – Tagtany arassaladym.

ضرب المثل:

آردم را بیختم، آردبیزم را آویختم.

Ardäm ra bihtäm, ardbizäm ra awihtäm.

Sözme-söz: Unumy eledim, elegimi asdym. Manysy: Öz işimi tamamladym.

را – **ra** sözsoňy kömekçisi من – **män**, تو – **to** at çalyşmalarynyň soňundan gelende şular ýaly ulanylýar.

را – män ra   däl-de   مرا – mära – meni

را – to ra   däl-de   ترا – tora – seni

پدرم مرا صدا کرد. – Pedäräm mära säda kârd. – Kakam meni çagyrdy.

دیروز ترا در بازار دیدم. – Diruz to ra dâr bazar didäm. – Düyň seni bazarda gördüm.

4) در – **dâr**. Wagt-orun düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirýän bu kömekçi sözün öňünden getirilýär.

مادرم در آشپزخانه است. – Madäräm dâr aşpâzhane äst. – Ejem aşhanadadyr.

دانشجو در دانشگاه است. – Daneşju dâr daneşgah äst. – Talyp uniwersitetdedir.

5) زا – **âz**. Çykyş düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirýän **âz** kömekçisi sözün öňünden getirilýär.

.مد. – مادرم از بازار آمد. – Madārām āz bazar amād. – Ejem bazardan geldi.
.پرسید. – شاگرد از آموزگار پرسید. – Şagerd āz amuzgar porsid. – Okuwçy mugallymdan sorady.

1-nji gönükme. Düşüm aňladýan pars sözöňülerini ulanyp, sözlem düzüň.

Meselem:

.م. – من دیروز به خانه عموم رفتم. – Men dün daýymyň öýüne gitdim.

2-nji gönükme. Türkmen dilinde düşümler boýunça bir sözi üýtgediň we olaryň pars dilinde aňladylşyny ýazyň.

43-nji sapak

Değişlilik çalyşmalary

(Zämaýer-e melki-ýe peýwäste – ضماير ملكى پيوسته)

Değişlilik aňladýan çalyşmalar türkmen dil biliminde atlaryň ýöňkeme bilen üýtgeýişleri ýa-da suffiks at çalyşmalary, suffiksleşen at çalyşmalary diýen ýaly adalgalar bilen atlandyrylsa, pars dilinde bu hili at çalyşmalaryna ضماير ملكى پيوسته – zämaýer-e melki-ýe peýwäste (goşulýan değişlilik çalyşmalary) ýa-da ضماير متصله – zämaýer-e mottäsele (birleşdirilýän çalyşmalar) diýilýär.

a) Pars dilinde değişlilik aňladylanda ezafetiň kömegi bilen hem ýasalyp bilinýär.

مفرد
کتاب من – ketab-e män –
meniň kitabym
کتاب تو – ketab-e to – seniň
kitabyyň
کتاب شما – ketab-e şoma –
siziň kitabyyňyz

جمع
کتاب ما – ketab-e ma – biziň
kitabymyz
کتاب او – ketab-e u – onuň
kitaby
کتاب آنها – ketab-e anha –
olaryň kitaby

b) Değişlilik goşulmalaryny atlaryň soňundan goşup, (at çalyşmalarynyň ýerine) ulanmak pars dilinde köp ýaýran usuldyr.

مفرد

م – äm – (-ym)

ت – ät – (-yň)

ش – äş – (-y)

جمع

مان – man – (-ymyz)

تان – tan – (-yňyz)

شان – şan – (-lary)

Pars dilinde degişlilik aňladýan goşulmalar basym kabul etmeyärler, basym degişlilik goşulmasynyň öň ýanyndaky bogna, ýagny degişlilik goşulmasyny kabul eden sözüň soňky bognuna düşýär.

مفرد

کتابم – ketabäm – kitabym

کتابت – ketabät – kitabyň

کتابش – ketabäş – kitaby

جمع

کتابمان – ketabeman – kitabymyz

کتابتان – ketabetan – kitabyňyz

کتابشان – ketabeşan – kitaby

1-nji gönükme. Sözleri ýöňkemedede üýtgediň.

Meselem: دفتر – دفتر – depder – depderim

دفتر، لباس، دستمال، مداد، کیف.

2-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

اسم شما چیست؟ اسمم مراد است. آقای مراد، شما قلم دارید؟ بلی من چهار عدد قلم دارم. آیا مداد هم دارید؟ بلی، مداد هم دارم. آقای مراد، برادرت در خانه است؟ خیر، او در کارخانه است. پدرت در منزل است؟ بلی، پدرم در منزل است. پس برادر کوچکت کجاست؟ برادر کوچکم در کودکستان است. پدرت کجاست؟ پدرم در شهر تهران است. تهران پایتخت کدام کشور است؟ تهران پایتخت جمهوری اسلامی ایران است.

44-nji sapak

Değişlilik goşulalarynyň ýazuw düzgüni

1. Eger ýöňkemedede üýtgeýän sözüň soňy çekimsiz ses bilen gutarýan bolsa, bir söz bolsa-da, goşma söz bolsa-da ýokardaky goşulmaları kabul edýär.

مفرد
 برادر بزرگم – bāradār-e
 bozorgām – agam
 برادر بزرگت – bāradār-e
 bozorgāt – agaň
 برادر بزرگش – bāradār-e
 bozorgāş – agasy

جمع
 برادر بزرگمان – bāradār-e
 bozorgeman – agamyz
 برادر بزرگتان – bāradār-e
 bozorgetan – agaňyz
 برادر بزرگشان – bāradār-e
 bozorgeşan – (olaryň) agasy

2. Eger aýyklanýan söz uzyn aýdylýan **a, u** çekimlileri bilen gutarýan bolsa ýöňkeme goşulmalary goşulýar.

مفرد
 1) یم – ýäm
 2) یت – ýät
 3) یش – ýäş

جمع
 یمان – ýeman
 یتان – ýetan
 یشان – ýeşan

صدا – **sāda** – **ses** sözünüň ýöňkemedede üýtgeýşi:

مفرد
 1) صدایم – sādayām – sesim
 2) صدایت – sādayāt – sesiň
 3) صدایش – sādayāş – sesi

جمع
 صدایمان – sādayeman – sesimiz
 صدایتان – sādayetan – sesiňiz
 صدایشان – sādayeşan –
 (olaryň) sesleri

ابرو – **ābru** – **gaş** sözünüň üýtgeýşi:

مفرد
 1) ابرویم – ābruýām –
 gaşym
 2) ابرویت – ābruýāt – gaşyň
 3) ابرویش – ābruýāş – gaşy

جمع
 ابرویمان – ābruýeman – gaşymyz
 ابرویتان – ābruýetan – gaşyňyz
 ابرویشان – ābruýeşan – (olaryň)
 gaşlary

3. Soňlary **o – e** çekimlisi bilen gutaran sözler degişlilik goşulmalaryny kabul edenlerinde:

a) Birlik sanda ýöňkeme goşulmalarynyň öňünden ¹ – **älef** harpy artdyrylýar.

خانه ام – hane-ām – öýüm

خانه ات – hane-āt – öýüň

خانه اش – hane-āş – öýi

b) Köplük sanda sözüň ahyryndaky **o** – **e** harpynyň üstünden **ء** – **hämze** belgisi goýulýar we **ýe** diýlip ezafetli okalýar.

خانه مان – hane-ýe man – öýümüz

خانه تان – hane-ýe tan – öýüňiz

خانه شان – hane-ýe şan – öýi

ç) Ýokardaky ýaly soňlary **o** – **e** sesi bilen gutaran sözler ýöňkemedede üýtgänlerinde, üýtgeýän sözüň soňundan degişlilik goşulmalary däl-de, özbaşdak ulanylýan at çalyşmalary ezafet birleşmesiniň düzüminde ulanylýar.

خانه ما – hane-ýe ma – biziň öýümüz

خانه شما – hane-ýe şoma – siziň öýüňiz

خانه آنها – hane-ýe anha – olaryň öýi

d) Ýöňkemedede üýtgeýän sözüň soňy uzyn çekimli **ى** – **i** sesi bilen gutarsa, birlik sanda **ى** harpyndan soň degişlilik goşulmasy birikdirilýär.

کشتی ام – keşti-ām – gämim

کشتی ات – keşti-āt – gämiň

کشتی اش – keşti-āş – (onuň) gämisi

Köplük sanda düýp sözden soň ýazuwda **ى** harpy artdyrylyp, **ý** diýlip okalýar.

کشتیمان – keşti-ýeman – gämimiz

کشتیتان – keşti-ýetan – gämiňiz

کشتیشان – keşti-ýeşan – (olaryň) gämisi

4. Ezafetli söz düzümlerinde degişlilik goşulmalary iň soňky aýykklanýan sözüň soňundan goşulýar.

برادر بزرگم – bärädär-e bozorgäm – agam

dust-e bāradār-e bozorgām – agamyň dosty
 دوست برادر بزرگ
 hämsaýe-ýe dust-e bāradār-e bozorgām – agamyň dostunyň goňşusy
 همسایه دوست برادر بزرگ
 hane-ýe hämsaýe-ýe dust-e bāradār-e bozorgām – agamyň dostunyň goňşusynyň öýi
 خانه همسایه دوست برادر بزرگ
 diwar-e sefid-e hämsaýe-ýe dust-e bāradār-e bozorgām – agamyň dostunyň goňşusynyň ak diwary
 دیوار سفید همسایه دوست برادر بزرگ

1-nji gönükme. Sözleri degişlilik ýöňkeme goşulmaly bilen üýtgediň.

گفتگو، بو، ابرو، صدا، درس، کشور، وطن، رو، جوی، بازو.

2-nji gönükme. Sözelemleri pars diline terjime ediň.

- Seniň erkek doganyň barmy?
- Hawa, meniň iki erkek doganym bar.
- Olar senden ulumy?
- Olaryň biri iki ýaş uly, beýlekisi bir ýaş kiçi.
- Olar haýsy şäherde ýaşaýar?
- Olar Aşgabat şäherinde ýaşaýar.
- Aşgabat owadan şähermi?
- Hawa, Aşgabat örän owadan şäher. Ol Türkmenistanyň paýtagty.
- Siz öz şäheriňizi söýýärsiňizmi?
- Hawa, men öz mähriban şäherimizi söýýärim.

3-nji gönükme. Söz düzümlerini degişlilik ýöňkeme goşulmasy bilen ýazyň.

باغ پدر بزرگ من، درختان میوه ای پدر تو، لباس سرخ تو، لباس قرمز خواهر کوچک او، خانه بزرگ و روشن شما، دفتر زبان فارسی تو، مادر بزرگ من، پدر بزرگ شما، خانه گرم آنها، منزل من، اتاق تو، درس شما، دانشگاه شما، لباس او، پیراهن سفید تو.

4-nji gönükme. Sözlere we söz düzümlerine ezafetli söz düzümlerine öwrüp terjimesi bilen ýazyň.

لباس نوت، پیراهن سفیدش، پدرش، مادرش، برادرت، برادرمان، شهرهایمان، رویت، بویش، قلمم، صدایت، خانه اش، دفترش، خانه مان، اتاق درستان، منزلشان، پیراهن آبی ام، گل سرخش.

Nusga: لباس نو تو – seniň täze lybasyň

Işligiň nämälim şekili (مصدر – mäsdär)

Türkmen dilinde işligiň nämälim şekili **-mak/-mek** goşulmalary bilen ýasalýar. Meselem: görmek, okamak, ýazmak.

Pars dilinde işligiň nämälim şekili öten zaman düýp işliginiň soňundan ن – **än** goşulmasynyň goşulmagy bilen ýasalýar.

ن + دید = دیدن – didän – görmek

ن + گفت = گفتن – goftän – aýtmak, diýmek

ن + پرسید = پرسیدن – porsidän – soramak

Eger nämälim işlik şekilleriniň soňundan nämälimlik aňladýan

ن – **än** goşulmasy aýrylsa, öten zaman düýp işlikleri galýar.

Soramak پرسیدن – پرسید – porsid – sorady

Gitmek رفتن – رفت – räft – gitdi

Okamak خواندن – خواند – hand – okady

Pars dilinde işligiň nämälim görnüşinde şahs, zaman, san... nämälim bolup galýanlygy üçin, olara nämälim işlikler diýilýär.

Pars dilinde nämälim işlikler ýaly ýagdaýlarda ulanylýar.

1) Nämälim işlikler atlar ýaly degişlilik goşulmalaryny kabul edýärler.

مفرد

خواندندم – handänäm – okamagym

خواندنت – handänät – okamagyň

خواندنتش – handänäş – okamagy

جمع

خواندندان – handäneman – okamagymyz

خواندنتان – handänetan – okamagyňyz

خواندنتشان – handäneşan – okamaklary

2) Olar ezafet birleşmesinde birinji, ýagny aýyklanýan bölek bolup gelip bilýär:

من شنیدن – şenidän-e män – meniň eşitmegim

آنها دیدن – didän-e anha – olaryň görmegi

تو رفتن – räftän-e to – seniň gitmegiň

3) Ezafet birleşmesinde ikinci, ýagny aýýklaýan bölek bolup gelip bilýär:

وقت رفتن – wägt-e räftän – gider wagty

هنگام خوابیدن – hängam-e habidän – ýatar wagty

4) Kâbir düşümlerde gelip bilýär:

a) Baş düşümde:

دیدن لازم است – didän lazem äst – görmek gerek

b) Ýöneliş düşümde:

به دیدن آمد – be didän amäd – görmäge geldi

ç) Çykyş düşümde:

کار نیکو کردن از پر کردن است. – Kar-e niku kârdän äz por kârdän äst. – İşe ökdelemek, şol işiň üstünde irmän-arman işlemekdendir. (nakyl)

5) Sözlemde eýe hyzmatynda gelip bilýär:

Şenidän key bowäd manänd-e didän – Eşiden deň bolmaz, gören göz bilen.

6) Sözlemde nämälim işlik bilen aňladylýan habar bolup gelip bilýär.

Hastän täwanestän äst. – Islemek başarmakdyr. – خواستن توانستن است.

1-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

- پدیرت کجاست؟
- پدرم و مادرم در شهر عشق آباد هستند.
- آیا عشق آباد شهر بزرگی است؟
- بلی، عشق آباد شهر بزرگ و قشنگی است.
- در عشق آباد باغ زیاد است؟
- بلی، شهر عشق آباد پر از پارک و باغ و چمن است.
- اسم برادرت چیست؟
- اسم برادر بزرگم قربان و اسم برادر کوچکم احمد است.

İşlikleriň görnüşleri (انواع افعال – Änwa-e äf'al)

İşlikler ýasalyşy taýdan üç topara bölünýärler:

1. Sada işlikler
2. Ýasama işlikler (prefiksli işlikler)
3. Goşma işlikler

1. Sada işlikler (أفعال سادة – Äf'al-e sade)

Diňe bir düýp sözden ybarat bolan işliklere افعال سادة – äf'al-e sade – **sada işlikler** diýilýär.

فروختن – foruhtän – satmak   گذشتن – gozäştän – geçmek
گرفتن – gereftän – tutmak   یافتن – ýaftän – tapmak

2. Ýasama işlikler (أفعال مشتق – Äf'al-e moştäg)

Sada işlikleriň önünden بر – bär, در – där, فرو – foru (فرو – fo-rud), فرا – fära, باز – baz ýaly sözöňi goşulmalaryny goýmak arkaly ýasalan işliklere **ýasama işlikler** – افعال مشتق – **äf'al-e moştäg** diýilýär. İşlikleriň bu görnüşi sözöňi goşulmaly işlikler diýlip hem atlandyrylýar.

1) بر – **bär** sözöňi goşulmasy bilen:

Sada işlikler

گشتن – gäştän – gezmek
خوردن – hordän – iýmek
نشستن – neşästän – oturmak
آمدن – amädän – gelmek

Ýasama işlikler

برگشتن – bär gäştän – gaýtmak
برخوردن – bär hordän – duşmak, gabat gelmek
برنشستن – bär neşästän – münmek
برآمدن – bär amädän – çykmak

2) باز – **ba** sözöňi goşulmasy bilen:

آمدن – amädän – gelmek

باز آمدن – baz amädän – gaýdyp gelmek

آوردن – awärdän – getirmek

باز آوردن – baz awärdän – gaýtaryp getirmek

خواستن – hastän – islemek

بازخواستن – baz hastän – zyna çagyrmak

نشستن – neşästän – oturmak

بازنشستن – baz neşästän – nepaga çykmak

3) فرو – **foru** sözöni goşulmasy bilen:

بردن – bordän – äkitmek

فروبردن – foru bordän – ýuwutmak

نشاندن – neşandän – oturtmak

فرونشاندن – foru neşandän – oturtmak

رفتن – räftän – gitmek

فرورفتن – foru räftän – çümek

4) فرا – **fära** sözöni goşulmasy bilen:

آوردن – awärdän – getirmek

فرا آوردن – fära awärdän – taýynlamak

آمدن – amädän – gelmek

فرا آمدن – fära amädän – öňe çykmak

بردن – bordän – äkitmek

فرا بردن – fära bordän – öňe çykarma

رسیدن – räsüdän – ýetmek

فرا رسیدن – fära räsüdän – gelip ýetmek

گرفتن – gereftän – tutmak

فرا گرفتن – fära gereftän – almak, öwrenmek

5) در – **där** sözöni goşulmasynyň kömegi bilen:

آمدن – amädän – gelmek

در آمدن – där amädän – çykmak

آوردن – awärdän – getirmek

در آوردن – där awärdän – çykarmak

رفتن – räftän – gitmek

در رفتن – där räftän – geçmek

گذشتن – gozäştän – geçmek

درگذشتن – där gozäştän – ýogalmak

ماندن – mandän – galmak

در ماندن – där mandän – hatardan galmak, çykgynsyz ýagdaýa düşmek

یافتن – ýaftän – tapmak

دریافتن – dâr ýaftän – düşünmek

1-nji gönükme. Sada işliklerden we sözöňi goşulmalaryndan işlikleri düzüň we terjime ediň.

فرو، باز، فرا، در، بر
گشتن، ریختن، انگیختن، داشتن، خواستن.

2-nji gönükme. Ýasama işliklerden 5 sany mysal getiriň we olardan sözlem düzüň.

3-nji gönükme. Sada işliklerden ýasama işlikleri ýasaň we türkmen diline terjime ediň.

47-nji sapak

Goşma işlikler (افعال مرکب) – Äf'al-e moräkkäb

Düzümünde iki ýa-da ondan-da artyk sözden ybarat özbaşdak many aňladýan işliklere افعال مرکب – äf'al-e moräkkäb – goşma işlikler diýilýär. Goşma işliklerde birinji bölek at, sypat, hal ýaly isimlerden we soňky bölek kömekçi işliklerden ybarat bolýar. Pars dilinde kömekçi işliklere افعال معین – äf'al-e moäýýän diýilýär.

فعل مرکب در زبان فارسی به چند شکل ساخته می شود:

مثال: پیش آمدن، دیر کردن،
پس گرفتن؛

مثال: شرمنده شدن، بلند
کردن، سخت شدن؛

مثال: سلام کردن، گوش
کردن، آتش کردن؛

مثال: دل برکندن، دست
مثال: از دست دادن، به کار

بردن، برداشتن؛

مثال: پرداخت کردن، گیر
کردن؛

از یک قید + یک فعل

از یک صفت + یک فعل

از یک اسم + یک فعل

از یک حرف + یک اسم +

یک فعل

از یک بن فعل + یک فعل

از یک اسم + پیشوندی و یک

فعل

Goşma işlikleri ulanyşlary taýdan iki topara bölmek mümkin.

a) Iki sözden ybarat bolan goşma işlikler:

خوردن – hordän – **iyemek, içmek** manylaryny aňladýan bu söz, köplenç, goşma işlikleriň ikinji bölegi bolup ulanylýar:

سرما خوردن – särma hordän – üşemek

زمین خوردن – zämin hordän – ýykylmak

فريب خوردن – färrib hordän – aldanmak

قسم خوردن – gäsäm hordän – ant içmek

کتک خوردن – kotäk hordän – ýenjilmek

غصه خوردن – gosse hordän – gaýgylanmak

b) آمدن – amädän – «gelmek» işliginiň kömekçi işlik hyzmatynda ulanylyşy:

پیش آمدن – piş amädän – öňe çykmak

کنار آمدن – kenar amädän – razylaşmak, dilleşmek

عاجز آمدن – ajez amädän – ejiz gelmek

خوش آمدن – hoş amädän – ýaramak, halamak

بدآمدن – bäd amädän – ýigrenmek

خواب آمدن – hab amädän – ukyň tutmak

غلغلک آمدن – gelgelek amädän – gyjygyň tutmak

بحال آمدن – be hal amädän – özüňe gelmek

آوردن – awärdän – «getirmek» işliginiň kömekçi işlik hökmünde ulanylyşy:

بهانه آوردن – bähane awärdän – bahana tapmak

پناه آوردن – pänah awärdän – gaçyp atmak, penasynda bolmak

تاخت آوردن – taht awärdän – çozmak, çapawullamak

بجا آوردن – be ja awärdän – ýerine ýetirmek

بدست آوردن – be däst awärdän – ele salmak

بخشم آوردن – be häşm awärdän – gazaplandyrmak

بیاد آوردن – be ýad awärdän – ýada salmak

رو آوردن – ru awärdän – ugramak (bir tarapa)

افتادن – oftadän – «düşmek, aşak kaçmak» işliginiň kömekçi işlik hyzmatynda ulanylyşy:

راه افتادن – rah oftadän – ýola düşmek

به زمین افتادن – be zämin oftadän – ýykylmak

پسند افتادن – päsänd oftadän – synyň oturmak, pisint etmek

بجا افتادن – be ja oftadän – ýerine düşmek

جلو افتادن – jelou oftadän – öňe düşmek

از چشم افتادن – äz çeşm oftadän – gözden düşmek

به یاد افتادن – be ýad oftadän – ýadyňa düşmek

به دست افتادن – be däst oftadän – ele düşmek

انداختن – endahtän – «zyňmak, taşlamak» işliginiň kömekçi işlik hökmünde ulanylyşy:

از دست انداختن – äz däst endahtän – eliňden gaçyrmak

از نظر انداختن – äz näzär endahtän – ünsden gaçyrmak

نظر انداختن – näzär endahtän – nazar salmak

دست انداختن – däst endahtän – ele salmak

Bulardan başga-da بردن – bordän – äkitmek, گذاشتن – gozaştän – goýmak, گذشتن – gozaştän – geçmek, چیدن – çidän – ýygnamak, باختن – bahtän – utulmak, نهادن – nehadän – goýmak, شکستن – şekäs-tän – döwmek, زدن – zädän – urmak, ساختن – sahtän – gurmak, ýa-samak, خواستن – hastän – islemek ýaly onlarça işlikler hem goşma işligiň hyzmatynda ulanylýarlar.

Pars dilinde کردن – kârdän – etmek we onuň bilen manydaş نمودن – nämudän – etmek, görünmek işlikleri hemişe kömekçi işlik hyzmatynda bolup, özbaşdak ulanylmaýarlar.

جمع کردن (مودن) – jäm' kârdän (nämudän) – jemlemek, ýygnamak, ýygnaşdyrmak

بلند کردن (نمودن) – boländ kârdän (nämudän) – ýokary galdyrmak

باز کردن (نمودن) – baz kârdän (nämudän) – açmak

روشن کردن (نمودن) – rouşän kârdän (nämudän) – ýagtylandyrmak

شدن – *şodän* – *bolmak* we onuň bilen manydaş bolan گشتن – *gäştän* we گردیدن – *gärdidän* degişli düşüm goşulmalary bilen kömekçi işlik hyzmatynda hemişe täsirini geçirmeýän işlikleri (فعل لازم – *fe’l-e la-zem*) emele getirýär. Meselem:

(آشنا شدن (گشتن، گردیدن) – *aş(e)na şodän (gäştän, gärdidän)* – tanyşmak

(پنهان شدن (گشتن، گردیدن) – *penhan şodän (gäştän, gärdidän)* – gizlenmek

(روانه شدن (گشتن، گردیدن) – *räwane şodän (gäştän, gärdidän)* – rowana bolmak, ugramak

(مشهور شدن (گشتن، گردیدن) – *mäşhur şodän (gäştän, gärdidän)* – meşhur bolmak

Pars dilinde işligiň nämälim görnüşiniň hyzmatyny ýerine ýetirip gelyän, düzüminde ikiden artyk söz bolan dürli söz düzümleri hem işjeň ulanylýar. Meselem:

دست بکار شدن – *däst be kar şodän* – işe başlamak

مورد مذاکره قرار دادن – *mouräd-e mozakere gärar dadän* – maslahata goýmak

در معرض نمایش گذاشتن – *där mä’ärz-e nämaýeş gozaştän* – sergide goýmak, sergä çykarmak

به شگفت افکندن – *be şegeft äfkändän* – haýran galdyrmak

رشته سخن را بدست گرفتن – *reşte-ýe sohän ra be дәst gereftän* – söz almak (çykyş etmek üçin söz almak)

1-nji gönükme. Sada işliklerden goşma işlikleri ýasaň we olary türkmen diline terjime ediň.

کردن، انداختن، افتادن، داشتن، گذاشتن، گرفتن

2-nji gönükme. Sada işliklerden we sözlerden goşma işlikleri ýasaň we olary türkmen diline terjime ediň.

گرفتن، کردن، زدن، گرفتن، داشتن
در نظر، تعجب، لبخند، چشمک، درد، میل

**Kesilen ýa-da gysga mäsdär
(مصدر مرخم – mäsdär-e morähhäm)**

Soňlary **ن – äñ** goşulmasy bilen tamamlanýan işliklere مصدر كامل – mäsdär-e kamel, ýagny «işligiň nämälim şekiliniň doly görnüşi diýilýär. Meselem:

پرسیدن – porsidän – soramak
برگشتن – bär gäştän – gaýdyp gelmek
بازی کردن – bazi kârdän – oýnamak

Soňlaryndan nämälimlik aňladýan **ن – äñ** goşulmasy taşlanyp, ýöne şol manyda ulanylýan işliklere مصدر مرخم – mäsdär-e morähhäm – gysga nämälim şekili diýilýär.

1-nji gönükme. Teksti türkmen diline terjime ediň.

Tekst

میهن من خاک پاک ترکمنستان مستقل است. من کشور خود را خیلی دوست دارم. پایتخت ترکمنستان شهر عشق آباد است. عشق آباد شهر بزرگ و قشنگی است. خیابانها و میادین عشق آباد وسیع و پر از گل و چمن است. طرف جنوب ترکمنستان کوهستانی و سمت شمال آن کویر قراقوم است. رود بزرگ قراقوم از طرف شمال عشق آباد می گذرد. در ترکمنستان پنج استان هست: آخال، ماری، لباب، داش آغوز و بالکان. ترکمنستان شهرهای زیادی دارد. مهمترین آنها عشق آباد، ترکمنباشی، ماری، ترکمن آباد و داش آغوز است.

Sözlük

میهن – Mihän – Watan	کشور – keşwâr – ýurt
پایتخت – paýtäht – paýtagt	قشنگ – gäşäng – owadan
وسیع – wäsi’ – giň	کویر – käwir – çöl
طرف – täräf – tarap	پر از – por äz – -dan (-den)
شمال – şomal – demirga-zyk, gaýra	doly
	جنوب – jänub – günorta, ileri

رود – rud – derýa
خاک پاک – hak-e pak –
arassa toprak
مستقل – mostägäl – özbaş-
dak, garaşsyz

سمت – sämt – tarap
می گذرد – migozäräd – geçýär
مهمترین – mohemtärin – iň
mohüm

49-njy sapak

Işlik köküni almagyň kadalary

(قواعد ساختن ریشه فعل – Gäwa’äd-e sahtän-e rişe-ýe fe’l)

Türkmen dilinde işligiň nämälim şekiliniň soňundan **-mak/-mek** goşulmalaryny aýyrsaň düýp işlik galýar. Meselem:

Gelmek – gel (geldim – gelyärin)

Okamak – oka – (okadym – okaýaryn)

Görmek – gör – (gördüm – görýärin)

Mysallardan görnüşi ýaly, ol düýp işliklerden işligiň öten zamanyny-da, häzirki zamanyny-da ýasap bolýar. Emma pars dilinde türkmen dilinden düýpli tapawutlylykda işligiň nämälim şekiliniň soňundaky nämälimlik aňladýan, türkmen dilindäki **-mak/-mek** goşulmalarynyň hyzmatyny ýerine ýetirýän ن – **än** goşulmasy aýrylsa, diňe öten zaman düýp işligi (öten zaman işliginiň köki – ستاک گذشته, ýagny اساس فعل – **esas-e fe’l**) galýar.

آمدن – amädän

آمد – geldi

خواندن – handän

خواند – okady

دیدن – didän

دید – gördi

Bu hili işlikler görnüşleri taýyndan sada öten zaman işliginiň, ýagny ماضی مطلق işlik görnüşiniň 3-nji ýöňkemesiniň birligine gabat gelýär.

Pars dilinde işlik köküni, ýagny häzirki zaman düýp işligini tapmak üçin, ýörite kadalardan ugur alynýar we özara üç topara bölünýär:

1. افعال تام – **ef’al-e tam** – dogry işlikler. Soňlaryndan دن – **dän**, تن – **tän**, یدن – **idän** goşulmalary aýrylanda häzirki zaman düýp işli-

gi, ýagny köki (ريشه – rişe) galýan bolsa, beýle işliklere افعال تام – ef'al-e tam ýa-da افعال با قاعده – ef'al-e ba gaede – kadaly işlikler diýilýär.

2. افعال قیاسی – ef'al-e giýasi – deňeşdirme işlikleri. Nämälim işliklerden kök almak üçin belli bir kadalar saklanýan bolsa, olar ýaly işliklere افعال قیاسی – ef'al-e giýasi, ýagny çäkli işlikler diýilýär.

3. افعال سماعی – ef'al-e semai – nädogry işlikler. Işligiň köküni tapmak üçin hiç hili kada gabat gelmeýän işliklere افعال سماعی – ef'al-e sämai ýa-da افعال بی قاعده – ef'al-e bigaede – nädogry işlikler diýilýär.

Häzirki zaman düýp işliklerinden, ýagny işlik kökünden häzirki zaman işlikleri, häzirki zaman ortak we hal işlikleri ýasalýar, şeýle-de olar ähli ýasama we goşma işlikleri ýasamakda esasy hyzmaty ýerine ýetirýärler.

Dogry işlikler (افعال تام – Ef'al-e tam)

Işligiň nämälim şekiliniň soňundan دن – dän, تن – tän, یدن – idän goşulmalary aýrylanda özbaşdak many aňladýan işlik köki galsa, beýle işliklere افعال تام – ef'al-e tam, ýa-da افعال با قاعده – ef'al-e багаede diýilýär. Işligiň bu görnüşi san taýyndan beýleki işliklere görä azdyr. In köp ulanylýan dogry işlikler şulardan ybaratdyr.

مصدر	تلفظ	معنا	ريشه
İşligiň nämälim şekili	Aýdylyşy	Aňladýan manysy	Häzirki zaman köki
أوردن	awärdän	getirmek	أور
اندیشیدن	ändişidän	pikirlenmek, aladalanmak	اندیش
ارزیدن	ärzidän	degmek (baha)	ارز
باریدن	baridän	ýagmak	بار
برگرداندن	bärgärdandän	gaýtarmak	برگردان
بریدن	boridän	kesmek	بر

بويدن	buýidän	ysgamak	بوي
بوسیدن	busidän	öpmek	بوس
پاشیدن	paşidän	sepmek, sepelemek	پاش
پریدن	päridän	uçmak	پر
پروریدن	pärwäridän	terbiýelemek	پرور
پرسیدن	porsidän	soramak	پرس
پرستیدن	pärästidän	çokunmak, uýmak	پرست
پژوهیدن	päžuhidän	agtarmak, gözlemek	پژوه
پسندیدن	päsändidän	öwmek	پسند
پوشیدن	puşidän	geýmek, geýinmek	پوش
پیچیدن	piçidän	burmak, towlamak	پیچ
ترساندن	tärsandän	gorkuzmak	ترسان
ترسیدن	tärsidän	gorkmak	ترس
تراشیدن	täraşidän	ýonmak, gyrkmak, syrmak, taraşlamak	تراش
تراویدن	tärawidän	syzmak, süzülme	تراو
ترکیدن	tärkidän	jaýrylmak	ترک
تپیدن	täpidän	tarsyldamak	تپ
تکاندن	tekandän	yralamak, silkelemek, kakmak	تکان
جنبیدن	jonbidän	gymyldamak	جنب
جهیدن	jehidän	bökmek	جه
چاپیدن	çapidän	çapawullamak	چاپ
چرخیدن	çärhidän	pyrlanmak	چرخ
چریدن	çäridän	bakmak, ot ormak	چر
چشیدن	çeşidän	datmak	چش
چکاندن	çekandän	damdyrmak	چکان
چکیدن	çekidän	dammak	چك
خاریدن	haridän	gaşamak	خار
ستاندن	setandän	almak	ستان
سپردن	sepordän	tabşyrmak	سپر

سراییدن	sārayidān	goşgy okamak, aýdym aýtmak, saýramak	سرا
سنجیدن	sānjidān	ölçemek	سنج
سوزاندن	suzandān	ýandyrmak	سوزان
شکافتن	şekaftān	jaýyrmak	شکاف
شمردن	şomordān	sanamak	شمر
طلبیدن	tālābidān	talap etmek	طلب
غلطیدن	gāltidān	togarlamak, tigirlemek	غلط
فریبیدن	fāribidān	aldamak	فریب
فهمیدن	fāhmidān	düşünmek	فهم
قاپیدن	gapidān	gapmak, dartyp almak	قاپ
کشاندن	keşandān	çekdirmek	کشان
کشتن	koştān	öldürmek	کش
کشیدن	keşidān	çekmek	کش
کندن	kāndān	gazmak	کن
کوشیدن	kuşidān	çalyşmak, jaň etmek	کوش
گذاشتن	gozaştān	goýmak	گذار
گذراندن	gozārandān	geçirmek	گذران
گردیدن	gārdidān	aýlanmak, öwrülme	گرد
گزیدن	gāzidān	dişlemek	گز
گستردن	gostārdān	giñeltmek, ýaýratmak, ýazmak (saçak)	گستر
خراشیدن	heraşidān	gaşamak	خراش
خریدن	hāridān	satyn almak	خر
خواباندن	habandān	ýatyrmak	خوابان
خوابیدن	habidān	ýatmak	خواب
خروشىدن	horuşidān	joşa gelmek	خروش
خزیدن	hāzidān	süýrenmek	خز
خندیدن	hāndidān	gülmek	خند
خواندن	handān	okamak	خوان
خوردن	hordān	iýmek, içmek	خور
درخشیدن	derāhşidān	parlamak, ýalpyldamak	درخش

درویدن	däräwidän	ormak	درو
دریدن	däridän	parçalamak, ýyrtmak	در
دزدیدن	dozdidän	ogurlamak	دزد
دمیدن	dämidän	üfleme	دم
دویدن	däwidän	ylgamak	دو
دوشیدن	duşidän	sagmak	دوش
رساندن	resandän	ýetirmek	رسان
رسیدن	räsidän	ýetmek, ýetişmek	رس
رقصیدن	rägsidän	tans etmek	رقص
رنجاندن	ränjandän	ynjytmak, öýkeletmek	رنجان
رنجیدن	ränjidän	ynjamak	رنج
رهاندن	rähandän	boşatmak, halas etmek	رهان
رویدن	ruýidän	gögermek, ösmek	روی
سائیدن	saýidän	saýmak, owkalamak	سای
گشادن	goşadän	açmak	گشا
گنجیدن	gonjidän	ýerleşmek, sygmak	گنج
لرزاندن	lärzandän	titretmek, lerzana getirmek	لرزان
لرزیدن	lärizidän	titretmek, sandyramak	لرز
لنگیدن	längidän	agsamak	لنگ
لمیدن	lämidän	ýazylyp-ýaýrap oturmak	لم
لیسیدن	lisidän	ýalamak	لیس
مالیدن	malidän	sürtmek, sypalamak	مال
ماندن	mandän	galmak, meňzemek	مان
نالیدن	nalidän	nala çekmek, zarynlamak	نال
نوشتیدن	nuşidän	içmek	نوش
ورزیدن	wärzidän	türgenleşmek	ورز

1-nji gönükme. İşlikleriň häzirkî zaman düýp işligini ýazyň.

فرستادن، کوشیدن، دویدن، خوردن، چشیدن، گزیدن، بریدن.

2-nji gönükme. Dogry işliklerden 5 sany mysal ýazyň we türkmen diline terjime ediň.

50-nji sapak

Çäkli işlikler (افعال قیاسی – Ef'al-e giyasi)

Pars dilinde birnäçe işlikleriň nämälim şekilinden (mäsdärlerden) işligiň köküni almak üçin çäkli (belli bir ölçegdäki) kadalaryň saklanmagy zerur. Olar şulardan ybaratdyr.

1. Soňlary ختن – **htän** bilen gutaran işliklerden kök almak üçin تن – **tän** goşulmasynyň önünden gelyän خ harpyny ز – **z** harpy bilen çalşyrmaly.

آموختن – amuhtän – öwrenmek, öwretmek	آموز – amuz
انداختن – ändahtän – atmak, zyňmak	انداز – ändaz
دوختن – duhtän – tikmek	دوز – duz
ریختن – rihtän – dökmek	ریز – riz
ساختن – sahtän – gurmak	ساز – saz
سوختن – suhtän – ýakmak	سوز – suz
گریختن – gorihtän – gaçmak	گریز – goriz
افروختن – äfruhtän – ýandyrmak	افروز – äfruz
آمیختن – amihtän – garmak, garjamak	آمیز – amiz
پرداختن – pardahtän – tölemek	پرداز – pärdaz
نواختن – näwahtän – çalmak (saz)	نواز – näwaz

2. Soňlary شتن – **ştän** goşulmalary bilen gutaran işliklerden تن – **tän** goşulmasyny aýryp, galan bölegiň soňundaky ش – **ş**, ر – **re** bilen çalşyrylýar.

داشتن – daštān – (-ly) bol-
mak

پنداشتن – pāndaštān – gūman
etmek

گذاشتن – gozaštān – goýmak

نگاشتن – negaštān – ýaz-
mak, çyzmak

کاشتن – kaštān – ekmek

دار – dar

پندار – pāndar

گذار – gozar

نگار – negar

کار – kar

3. فتن – **ftān** goşulmasy bilen gutaran işlikleriň soňundaky
تن – **tān** bölegi aýrylyp, ف sesi ب sesi bilen çalşyrylýar.

تافتن – taftān – çyzmak,
ýalpyldamak

شتافتن – şetaftān – howluk-
mak

روفتن – ruftān – süpürmek

فریفتن – fāriftān – aldamak

کوفتن – kuftān – owratmak,
döwmek

یافتن – ýaftān – tapmak

تاب – tab

شتاب – şetab

روب – rub

فرب – fārib

کوب – kub

ياب – ýab

4. ودن – **udān** goşulmasy bilen gutaran işlikleriň kökünü almak
üçin دن – **udān** goşulmasy taşlanandan soň, galan و sesi ا bilen çal-
şyrylýar.

آزمودن – azmudān – synamak

افزودن – āfzudān – artdyrmak

پیمودن – peýmudān – ýol ýöremek

ربودن – robudān – ogurlamak

ستودن – setudān – öwme

سرودن – sorudān – aýdym aýtmak

نمودن – nāmudān – görkezme

فرمودن – fārmudān – buýurmak

آزما – azma

افزا – āfza

پیما – peýma

روبا – roba

ستا – seta

سرا – sāra

نما – nāma

فرما – fārma

5. Soňlary ستن – **stän** goşulmasy bilen gutaran işlikleriň kökünü almak üçin ستن – **stän** goşulmasyny dolulygyna taşlamaly.

آراستن – arastän – bezemek	آرا – ara
توانستن – täwanestän – başarmak	توان – täwan
دانستن – danestän – bilmek	دان – dan
زیستن – zistän – ýaşamak	زی – zi
مانستن – manestän – meňzemek	مان – man
بايستن – baýestän – zerur bolmak	باي – baý
شايستن – şaýestän – mynasyp bolmak	شاي – şaý

1-nji gönükme. İşlikleriň häzirki zaman düýp işligini ýazyň.

فرمودن، شتافتن، پنداشتن، آموختن، دانستن.

2-nji gönükme. Çäkli işliklerden 5 sany mysal ýazyň we türkmen diline terjime ediň.

51-nji sapak

Nädogry işlikler (افعال سماعی – Ef'al-e sämai)

Nädogry işliklerden kök almak üçin hiç hili kadanyň ýoklugy sebäpli, olary diňe ýat tutmak arkaly öwrenmeli. Pars dilinde nädogry işlikler san taýdan beýle köp däl. Olaryň in köp ulanylýanlary aşaklardan ybarat.

آشفتن – aşoftän – aljyramak	آشوب – aşub
آفریدن – afäridän – döretmek, ýaratmak	آفرین – afärin
آفراشتن – äfraştän – galdyrmak	آفراز – äfraz
آمدن – amädän – gelmek	آ (آی) – a, aý
بودن – budän – bolmak	بو (باش) – bow, baş

پذیرفتن – päziroftän – kabul etmek
جستن – jestän – bökmek
جستن – jostän – agtarmak
چیدن – çidän – ýygmak, üz-
mek, ýolmak
خواستن – hastän – ýeriňden
turmak
دادن – dadän – bermek
رستن – rostän – gögermek,
ösmek
دیدن – didän – görmek
رستن – rästän – boşamak,
halas bolmak
رشتن – reştän – egirmek
رفتن – räftän – gitmek
زدن – zädän – urmak
سپردن – sepordän – tabşyrmak
شدن – şodän – bolmak
شستن – şostän – ýuwmak
شکستن – şekästän – döwmek
شناختن – şenahtän – tanamak
شمردن – şomordän – sanamak
شنیدن – şenidän – eşitmek
فروختن – foruhtän – satmak
فشردن – feşordän – sykmak,
gysmak
نهادن – nehadän – goýmak
مردن – mordän – ölmek
کردن – kärdän – etmek

پذیر – päzir
جه – jeh, jäh
جو – ju
چین – çin
خیز – hiz
ده – däh, deh
روی – ruý
بین – bin
ره – räh
ریس – ris
رو – rou, räw
زن – zän
سپار – separ
شو – şou, şaw
شوی – şuý
شکن – şekän
شناس – şenas
شمار – şomar
شنو – şenow
فروش – foruş
فشار – feşar
کن – kon
گیر – gir
گزين – gozin
گسل – gosäl

گرفتن – gereftän – tutma
گسستن – gosästän – üzmek,
gyrmak
گسیختن – gosihtän – üzmek,
gyrmak
گشتن – gäştän – gezmek,
aýlanmak
گفتن – goftän – diýmek, aýt-
mak
گریستن – geristän – aglamak
نوشتن – neweştän – ýazmak
نگریستن – negäristän – seret-
mek

گسل – gosäl
گرد – gärd
گو – gu
گری – geri
میر – mir
نویس – newis

نگر – negär
نه – neh, näh

1-nji gönükme. Işlikleriň häzirkî zaman düýp işligini ýazyň.

رفتن، نگاشتن، پختن، چکیدن، بردن، شدن، پرسیدن.

2-nji gönükme. Nädogry işliklerden 5 sany mysal ýazyň we türkmen di-
line terjime ediň.

52-nji sapak

Işligiň häzirkî-geljek zamany **(مضارع اخباری – Mozare-e ähbari)**

Häzirkî-geljek zaman işligi («Mozare-e ähbari») häzirkî wagtda dowam edýän ýa-da häzirkî döwürde gaýtalanyp durýan ýa-da geljek-de amala aşyryljak hereketi we ýagdaýy aňladýar. Işligiň bu zaman şekili häzirkî zaman köküniň öňüne **mi** sözöni goşulmasyny, soňuna-da degişli ýöňkeme goşulmasyny goşmak arkaly ýasalýar.

دیدن – **görmek** işligine mysal:

(işligiň h. z. köki) بین – (işligiň nämälim şekili) دیدن

می بینم = م + بین + می بینم

مفرد – birlik san

من می بینم – men görýärin

sen görýärsiň – to mibini – تو می بینی

ol görýär – u mibinäd – او می بیند

köplük san – جمع

biz görýäris – ma mibinim – ما می بینیم

siz görýärsiňiz – şoma mibinid – شما می بینید

olar görýärler – anha mibinänd – آنها می بینند

Işligiň häzirki-geljek zaman şekiliniň ulanylyşy:

1. Häzirki zamanda hereketiň ýa-da ýagdaýyň dowam edip durandygyny aňladýar.

Biz şu wagt terjime edýäris. – ما الان ترجمه می کنیم.

Men telewizor görýärim. – من تلویزیون تماشا می کنم.

2. Häzirki zamanda belli döwrüň içinde hereketiň ýa-da ýagdaýyň gaýtalanyp durandygyny ýa-da durnuklydygyny aňladýar. Meselem:

Men institutda okaýaryn. – من در دانشگاه تحصیل می کنم.

Ol günde mekdebe gidýär. – او هر روز به مدرسه می رود.

Seniň kakaň goşgy ýazýar. – پدر تو شعر می نویسد.

Kemalyň aýal dogany hassahanada işleýär. –

خواهر کمال در بیمارستان کار می کند.

3. Geljek zamanda hereketiň amala aşyryljakdygyny ýa-da onuň göz önünde tutulýandygyny aňladýar.

Hasan ertir geler. – حسن فردا می آید.

Okuwçylar bu teksti indiki sapakda okarlar. –

دانش آموزان این متن را در درس آینده می خوانند.

Jeren ejesine öýleden soň jaň eder. –

چرن به مادرش بعد از ظهر زنگ می زند.

4. Ylmy kanunlary we umumy maglumatlary beýan etmek üçin ulanylýar.

Suw 100 gradus temperaturada gaýnaýar. –

آب در حرارت 100 درجه می جوشد.

Häzirki-geljek zaman işliginiň ýokluk galyby **mi** sözöni goşulmasynyň öňünden **nä** sözöni goşulmasynyň goşulmagy bilen ýasalýar. Meselem:

	ن + می + رو + م = نمی روم
Men gitmeýärim – من نمی روم	Biz ýazmaýarys – ما نمی نویسیم
Sen okamaýarsyň – تو نمی خوانی	Siz bermeýärsiňiz – شما نمی دهید
Ol gelmeýär – او نمی آید	Olar almaýarlar – آنها نمی گیرند

Häzirki-geljek zaman işligi bilen sorag sözlemiň ýasalşy:

1) Sorag sözlemi sorag äheňi bilen aňladylyar.

Meselem: تو می روی؟ – to miräwi? – Sen gidýärsiňmi?

دكان باز می شود؟ – Dokan baz mişawäd? – Dükän açylyarmy?

2) Sorag sözleriniň sözlemiň başynda goýulmagy bilen ýasalýar. Sözlemde eýe bar bolsa, ol sorag sözünüň öňünden goýulýar. İşlik sözlemiň ahrynda goýulýar.

Meselem:

کجا می روی؟ – Nirä gidýärsiň?

مراد به شما چه می گوید؟ – Myrat size näme diýýär?

شیرین کی به منزل می آید؟ – Şirin haçan öýe geler?

1-nji gönükme. İşlikleri häzirki-geljek zamanda, ýöňkemedede üýtgediň we terjime ediň.

نشستن، خوابیدن، گذاشتن، گذاشتن، خندیدن، افتادن، گفتن، پرسیدن.

2-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň we işlikleriň nämälim şekilini ýazyň.

من كيف شما را روی میزتان می گذارم. بچه های کلاس ششم دور استادایوم سه بار می دوند. شاگردان چه می خوانند؟ دوستان شما چه می خواهند؟ شما فردا چه ساعتی می آئید؟ من فردا ساعت 6 غروب برای دیدار با دوستانم می روم. باغبان درخت می کارد. پزشک به بیمار دارو می دهد. معلم درس می دهد. از شمال باد می وزد. امروز آفتاب ساعت 7 و 10 دقیقه غروب می نشیند. ورزشکاران پس فردا در مسابقه شرکت می کنند.

Sözlük

درجه – dārāje – gradus,
dereje

استادیوم – estadyum – stadi-
on

پس فردا – päsfārda – birigün
مسابقه – mosabege – ýaryş

حرارت – herarät – tempera-
tura

ورزشکار – wärzeşkar –
sportsmen

شرکت کردن – şerkät kărdän
– gatnaşmak

آفتاب – aftar – gün

3-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Men ertir diş lukmanynyň ýanyna giderin. Ol öýüne gidip barýar. Siz şu wagt nirede okaýarsyňyz? Biz uniwersitetde pars dili hünärinde okaýarys. Biz öz mugallymlarymyza uly hormat goýýarys. Sen stadionda her gün maşk edýärsiň. Siz her ýyl ýaryşa gatnaşýarsyňyz.

4-nji gönükme. İşligiň häzirki-geljek zamanyna degişli 5 sözlem düzüň.

5-nji gönükme. İşligiň häzirki-geljek zaman şekilini ulanyp günde gaýtalaýan hereketiňiz we edýän işiňiz barada 6 sany sözlem düzüň.

53-nji sapak

Ýasama we goşma işliklerden häzirki-geljek zaman işliginiň ýasalyşy

Ýasama işliklerden häzirki-geljek zaman işligi ýasalanda می – mi sözöni goşulmasy asyl işligiň sözöni goşulmasyndan soňra goýulýar. Meselem:

برخوستن – ýeriňden turmak, برمی خیزد – yerinden turýar,
برگشتن – dolanmak, برمی گردد – dolanýar.

Goşma işliklerde häzirki-geljek zaman işligi ýasalanda می – mi goşulmasy işligiň ikinji bölegine goşulýar. Meselem:

حرف زدن – geplemek, گürlemek, حرف می زند – härf mizänäd –
gürleýär

ترجمه کردن – terjime etmek, ترجمه می کند – tärjome mikonäd
– terjime edýär

Ýasama we goşma işlikleriň häzirkî-geljek zaman şekiliniň ýokluk galyby **mi** sözöňi goşulmasynyň öňünden **nä** sözöňi goşulmasynyň goşulmagy bilen ýasalýar. Meselem:

برداشتن – bärdaştän – galdyrmak

بر نه + می + دار + م = برنمی دارم – galdyrmaýaryn, galdyrmaryn

1-nji gönükme. Ýasama we goşma işlikleriň häzirkî-geljek zaman şekilini ýasaň we türkmen diline terjime ediň.

برخواستن، درآوردن، درست کردن، فرورفتن، قسم خوردن، برشمردن.

2-nji gönükme. 1-nji ýumuşdaky işlikleriň häzirkî-geljek zaman şekiliniň ýokluk galybyny ýasaň we türkmen diline terjime ediň.

54-nji sapak

Işligiň buýruk şekili (وجه امری – Wäjh-e ämri)

Pars dilinde buýruk işligi tabşyrygy, buýrugy, maslahaty we gönükdirmäni aňladýar hem-de diňe 2-nji ýöňkemedede ulanylýar. İşligiň bu şekilini ýasamak üçin onuň häzirkî zaman kökünüň öňünden **به** – **be** sözöňi goşulmasyny, soňundan bolsa köplük sanda **ید** – **id** goşulmasyny atrdyrmaly, birlik sanda hiç hili goşulma goşulmaýar.

خواندن – handän – okamak	بخوان – behan – oka	بخوانید – behanid – okaň
نوشتن – neweştän – ýazmak	بنویس – benewis – ýaz	بنویسید – benewisid – ýazyň
پرسیدن – porsidän – soramak	پرس – bepors – sora	پرسید – beporsid – soraň

Bellik. Türkmen dilindäki ähli ýöňkemeler üçin ulanylýan buýruk şekili pars dilinde 2-nji ýöňkemededen başga ýöňkemelerde işligiň **aorist** şekili bilen aňladylýar. Bu barada **aorist** işligine degişli temada düşündiriş berilýär.

Işligiň buýruk şekiliniň ýokluk galyby

Buýruk işliginiň ýokluk galybyny ýasamak üçin **به** – **be** sözöňi goşulmasy taşlanyp, onuň ýerine ýokluk aňladýan **نه** – **nä** ulanylýar.

Buýruk işliginiň ýokluk galyby:

نخوانید – نخواندن – nāhan (nāhanid) – okama (okamañ)
نوویسید – نوشتن – nānewis (nānewisid) – ýazma (ýazmañ)
نپرسید – نپرسیدن – nāpors (nāporsid) – sorama (soramañ)

Buýruk işliklerinde basym به – **be** we نه – **nä** goşulmalaryna düşýär.

1-nji gönükme. İşlikleri buýruk şekilinde ýazyň.

Nusga: رفتن – برو – بروید gitmek – git – gidiň
خواستن، نوشتن، دویدن، گذاشتن، گفتن، پرسیدن، کندن، تراشیدن.

2-nji gönükme. İşlikleri pars dilinde buýruk şekilinde ýazyň we olardan sözlem düzüň.

Ýuwmak, almak, bermek, iýmek, seretmek, görmek, eşitmek, oturmak, durmak, gelmek, çekmek.

55-nji sapak

Işligiň buýruk şekiliniň okalyşy we ýazuw kadalary

a) A çekimlisi bilen başlanýan buýruk işlikleriniň barlyk we ýokluk galyplarynda به – **be** we نه – **nä** goşulmalarynyň önünden ý sesi art-dyrylýar we ol ses ýazuwda ی harpy bilen aňladylýar.

آمدن (آ) – gelmek	بیا (بیایید) – gel (geliň)
آوردن (آور) – getirmek	بیاور (بیاورید) – getir (getiriň)

Ýokluk galyby:

نیا – nāya – gelme	نیاوید – nāyāyid – gelmāñ
نیاور – nāyāwār – getirme	نیاورید – nāyāwārid – getir-māñ

b) İşligiň köki o sesi bilen başlanýan bolsa buýruk işliklerinde başky ا – **älef** aýdylsa-da, ýazuwda düşirilýär.

افتادن (افت) – ýykylmak   بیفت (بیفتید) – beýoft (beýoftid)

(نیفتید) نيفت – näýoft (näýoftid) – ýykylma (ýykylmaň)

ç) Işligiň köki ä sesi bilen başlasa hem ýokarky mysallardaky ýaly başky ¹ – **älef** aýdylsa-da, ýazuwda düşürilýär.

افکندن – zyňmak, taşlamak

(بیفکنید) بیفکن – beýäfkän
(beýäfkänid) – taşla, taşlaň

Ýokluk galyby:

(نیفکنید) نیفکن – näýäfkän (näýäfkänid) – taşlama (taşlamaň)

افکندن – äfkändän – **taşlamak, zyňmak** işliginiň buýrugynda käte me – **mä** goşulmasy ulanylýar.

.فردا مفکن – کار امروز را بفردا مفکن. – Kar-e emruz ra be fârda mä-äfkän. – Bu günki işiňi ertä goýma.

.آنجا که نمک خوردی نمکدان را مشکن. – Anja ke nämäk hordi nämäk-dan ra mäşekän. – Duz iýen ýeriňde duz gabyny döwme.

فلفل مبین که ریز است

بشکن ببین چه تیز است.

Felfel mäbin ke riz äst

Beşekän, bebin çe tiz äst.

Burçy ownuk görme, onuň aýlygyny döweniňde görersiň.

1-nji gönükme. Nakyllary ýatdan öwreniň we olaryň türkmençesini tapyň.

سحر خیز باش تا کامروا باشی.

همسایه را بپرس بعد خانه را بخر.

دختر بتو می گویم عروس تو بشنو.

تنبل برو به سایه خودش می آیه. (می آید)

رویش را ببین و حالش را بپرس.

بزرگ نمیر بهار میاد خربوزه و خیار میاد. (می آید)

اول بچش بعد بگو که بی نمک است.

برای کسی بمیر که برایت تب کند.

پایت را به اندازه کلیم دراز کن.

دماغش را بگیر جانش در می رود.

چیزی بخور، چیزی بده، چیزی بنه.

2-nji gönükme. Ýokardaky nakyllarda ulanylan buýruk işlikleriniň nämälim şekilini ýazyň.

غم خودت را بخور: Nusga

خوردن – hordän – iýmek,
içmek

بخور – behor – iý, iç

3-nji gönükme. Gepleşigi terjime ediň.

احمد: مادر، من گرسنه ام. غذا را بیاور.

مادر: چند دقیقه صبر کن.

پرویز: امروز نهار چه داریم؟

مادر: چلو مرغ.

مریم: مادر، من چلو کباب را نیز دوست دارم.

حسن: من ماکارونی دوست دارم.

احمد: پدر کی میاید؟ من گرسنه ام.

مادر: همین حالا میاید.

مریم: زنگ زدند. پدر آمد. احمد برو در را باز کن.

مادر: مریم، بیا سفره را ببر.

حسن: من چی را ببرم؟

پرویز: تو بشقابها را بیاور.

پدر: نه، بشقابها را نیاور. تو قاشقها و چنگالها را بیاور.

پرویز: احمد، تو هم کمک کن. قدری آب بیاور.

4-nji gönükme. Soraglara jogap beriň.

(1) امروز ناهار چه غذائی داریم؟

(2) مریم چه غذایی را دوست دارد؟

(3) حسن چه غذایی را دوست دارد؟

(4) آیا شما هم با قاشق و چنگال غذا می خورید؟

(5) آیا شما هم در خانه ناهار می خورید؟

(6) آیا پدر غذا می پزد؟

(7) کی گرسنه بود؟

(8) کی ماکارونی دوست دارد؟

(9) آیا شما ماکارونی دوست دارید؟

- 10) شما ظهر ساعت چند غذا می خورید؟
 11) پدر شما شبها زود به خانه می آید؟
 12) شما چه غذایی دوست دارید؟

56-njy sapak

Ýasama we goşma işliklerden buýruk işlikleriniň ýasalyşy

Ýasama işliklerden buýruk işlikleri ýasalanda به – **be** sözöňi goşulmasy ulanylmaýar.

Meselem:

برخیزید – ýeriňden tur, برخیز – ýeriňden turmak, برخوستن – ýeriňizden turuň, برگردید – dolanmak, برگرد – dolanmak, برگشتن – dolanyň

Goşma işliklerde buýruk şekilini ýasaýan به – **be** sözöňi goşulmasy ulanylyp-da, ulanylman-da biler.

حرف زدن – geplemek, gürlmek

gürlän – حرف زنید (بزنیډ), gürlä – حرف زن (بزن)

ترجمه کن – terjime etmek, ترجمه بکن (ترجمه بکنید)

ترجمه کنید – terjime edin

Buýruk işlikleriniň ýokluk galybynda نه – **nä** goşulmasynyň ulanylmagy hökman.

حرف نزن – härf näzän –
gepleme

ترجمه نکن – tärojme näkon
– terjime etme

حرف نزنید – härf näzänid –
geplemän

ترجمه نکنید – tärojme näkonid –
terjime etmän

1-nji gönükme. İşlikleriň nämälim şekillerinden buýruk işlikleriniň barlyk we ýokluk galybyny ýasaň.

تراشیدن، پوشیدن، پریدن، پاشیدن، بریدن، آوردن، جنبیدن،
چشیدن، خوابیدن، خوردن، دویدن، شمردن، لرزیدن.

**داشتن (-ly bolmak) we بودن (bolmak)
işlikleriniň buýruk şekilleri**

Bu işlikler özbaşdak ulanylanda-da, goşma işlikleriň düzümünde bolanda-da, buýruk işligini ýasaýan به – **be** sözöni goşulmasy goşulmaýar.

آماده باش – amade baş –
taýýar bol
داشته باش – dašte baş –
(-ly) bol
اینجا باش – inja baş – bu
ýerde bol

آماده باشید – amade başid –
taýýar boluň
داشته باشید – dašte başid –
(-ly) boluň
اینجا باشید – inja başid – bu
ýerde boluň

Meselem:

در نظر داشته باشید – dâr nâzâr dašte başid – göz öňünde tutuň
مداد داشته باشید – medad dašte başid – galamly boluň (ýanyňyzda
galam bolsun)

Buýruk işlikleriniň ýokluk galybynda نه – **nä** sözöni goşulmasynyň ulanylmagy hökmandyr.

نباشید – nâbaşid – bolmaň
نداشته باش – nâdašte baş –
(-ly) bolma
نداشته باشید – nâdašte başid
– (-ly) bolmaň

تنبّل نباش – tâmbäl nâbaş –
ýalta bolma
خسته نباشید – häste nâbaşid
– armaň
نباش – nâbaş – bolma

1-nji gönükme. Goşgyny ýat tutuň.

نصیحت به فرزند خود

بشنو ز پدر نصیحت چند
پس یاد بگیر هر چه گویم
و ز خواب سحرگهان بپرهیز
پاکیزه بشوی دست و روی را
پس شانه بزن بزلف و ابرو

هان ای پسر عزیز و دل‌بند
زین گفته سعادت تو جویم
می باش بعمر خود سحر خیز
دریاب سحر کنار جو را
با حوله پاک خشک کن رو

کاین کار ضرورت است
 کردن
 کان وقت سخن شود نمایان
 پاکیزه لباس خود ببر کن
 انگشت مبر به گوش و بینی
 (ایرج میرزا)

کن پاک و تمیز گوش و
 گردن
 چرکین مگذار بیخ دندان
 در آئینه خویش را نظر کن
 چون غیر به پیش خویش بینی

Sözlük

هان – han – ägä bol, habardar
 bol
 بشنو – beşenow – eşit
 زین گفته – ze-in (äz in) gofte
 – bu aýdylandan
 جویم – juýäm – gözleýärin,
 agtarýaryn
 هر چه گویم – här çe guýäm –
 näme aýtsam
 سحر خیز – sähär hiz – säher
 turýan, ir turýan
 بپرهیز – bepärhiz – saklan
 (جوی) جو – ju (juý) – ýap,
 aryk, akar ýap
 حوله – houle – el-ýüz
 süpürilýän desmal
 خشک کن – gurat, süpür
 شانه – şane – darak
 زلف – zolf – 1) zülp, 2) saç
 پاک کن – pak kon – arassala
 گوش کن – guş kon – diňle
 چرکین – çerkin – hapa
 بیخ – bih – 1) düýp, 2) kök

– delbänd – eziz, mähriban
 چند – çänd – birnäçe
 سعادت – seadät – bagt
 یاد بگیر – ýad begir – ýat
 tut, öwren
 می باش – mibaş – bol
 سحرگهان – sähergähan –
 daň, daňdan, säher
 دریاب – dāryab – tap
 بشوی – beşuý – ýuw
 خشک – hoşk – gury
 پس – päs – 1) soň, 2) diý-
 mek
 شانه بزن – şane bezän –
 dara
 ابرو – äbru – gaş
 دلبندگوش – guş – gulak
 آینه – aýine – aýna
 گردن – gärdän – boýun
 مگذار – mägozar – goýma
 نمایان شود – nämaýan
 şawäd – görner

نظر کن – nāzār kon – seret
چون – çun – sebābi
بینی – bini – görseñ
انگشت – āngošt – barmak

خویش را – hiş ra – özüñi,
özüñe
ببر کن – bebār kon – geý,
geýin
پیش خویش – piş-e hiş – öz
ýanyñda
بینی – bini – burun
مبر – mabār – eltme, salma

Goşgy okalyşynyň käbir düzgünleri:

1) Tirkeş sözleriň arasynda و baglaýjysy, köplenç, o diýlip okalýar.

هان ای پسر عزیز و دلبدن   بشنو ز پدر نصیحت چند

Han eý pesär-e äziz-o delbänd, beşenou ze pedär näsihät-e çänd.
– Ýatda sakla, eý ýürek bendim we eziz oglum, kakaňdan birnäçe nesihaty diñle.

دریاب سحرگهان کنار جو را   پاکیزه بشوی دست و رو را

Där ýab sähergähan kenar-e jui ra, pakize beşuý däst-o ru ra. –
Säher akar ýabyň boýna bar-da eliñi we ýüzüñi päkize ýuw.

2) Goşma işliklerden buýruk işligi ýasalanda käte به – be sözöñi goşulmasy ulanylýar.

زین گفته سعادت تو جویم   پس یاد بگیر هر چه گویم

Z-in gofte seadät-e to juýäm, päs ýad begir här çe guýäm.
– Bu aýdylanlardan seniň bagtyňy gözleýärin, diýmek, näme aýtsam (diýsem), öwren, ýat tut.

با حولهٔ پاک خشگ کن رو   پس شانه بزن بزلف و ابرو

Ba houle-ýe pak hoşk kon ru, päs şane bezän be zolf-o äbru. –
Arassa desmal bilen ýüzüñi süpür, soň saçyňy we gaşyňy dara.

3) Buýruk işliginden aňladylýan hereketiň birnäçe gezek gaýtalanýandygyny aňlatmak ýa-da nygtamak üçin käte işligiň öňünden می – mi goşulmasy artdyrylýar.

از خواب سحرگهان بپرهیز می باش به عمر خود سحر خیز

Mibaş be omr-e hod sähärhiz, äz hab sähergehan bepärhiz. – Öm-rün boýy säher irden turgun, daň ukusyndan saklangyn.

Mysallardan görnüşi ýaly, سحرخیز می باش – sähärhiz mibaş – **irden oýan** goşma işliginde می – **mi** goşulmasy ulanylypdyr.

4) Goşgy setirlerinde, atalar sözlerinde, nakyllarda käte çykys düşümiň goşulmasy از – **äz** goşulmasyna derek ز – **ze** ulanylýar: zin gofte – äz in gofte – bu aýdylandan. از این گفته – زین گفته

5) Goşgy setirlerinde, atalar sözlerinde we nakyllarda käte ýokluk aňladýan نه – **nä** goşulmasyna derek mä ulanylýar.

چرکین مگذار بیخ دندان کان وقت سخن شود نمایان

Çerkin mägozar bih-e dändän, ke-an wägt-e sohän şawäd nämaýan. – Dişiň düybüni hapa goýma, ol geplän wagtynda görner.

چون غیر به پیش خویش بینی انگشت مبر به گوش و بینی.

Çun geýr be piş-e hiş bini ängoşt mäsär be guş-o bini. – Öz ýanynda gaýry bir adam görseň, barmagyňy gulagyňa we burnuňa eltme.

2-nji gönükme. İşlikleriň nämälim şekillerini birlik we köplük sanda buýruk şekilinde üýtgediň.

مثال: کتاب را (خریدن). کتاب را بخر. کتاب را بخريد.

سه روز بیشتر (نماندن). کتابش را همان جا (گذاشتن). حرفهای مرا (گوش کردن). اینها را ارزان (فروختن). خود را (شناختن). همیشه به فارسی (صحبت کردن). این را (گم نکردن). آنها را به من (نشان دادن). به سؤالم (جواب دادن). با ما (حرف زدن). دست (نزدن). حرفهایش را (فهمیدن). او را خیلی (دوست داشتن). روزنامه را همین جا (گذاشتن). صندوقی را (آوردن). فردا به خانه ما (آمدن). توپ را (انداختن). این شعر را برای آنها (خواندن). این عکس را (دیدن). دو ساعت اینجا (بودن).

Sagat

Pars dilinde sagat bilen minutyň arasynda و – wä baglaýjysy goýulýar. **15 minut**, köplenç, **ýek rob** söz düzümi bilen, **30 minut** bolsa **nim saät** diýlip aýdylýar. Sagat görnüşi aýdylýar we ýazylýar:

1) Sagat 14.00 – (روز) – ساعت دو (روز) – ۱۴.۰۰ – saät do (ruz)

2) Sagat 15.45 – ساعت پانزده و چهل و پنج دقیقه – ۱۵.۴۵ saät panzdäh-o çehel-o pänj dägige

ýa-da

ساعت یک ربع به چهار – saät ýek rob`be çähar

3) Sagat 8.10 – ساعت هشت و ده دقیقه – ۸.۱۰ – saät häšt-o däh dägige

4) Sagat 10.30 – ساعت ده و نیم – ۱۰.۳۰ – saät däh-o nim

5) Sagat 11.50 – ساعت ده دقیقه به دوازده – ۱۱.۵۰ – saät däh dägige be dāwazdäh

Sözlük

روز – ruz – gün, gündiz

ظهر – zohr – günortan

بعد از ظهر – bääd äz zohr

– günortadan soň

شب – şäb – agşam

هفته – häfte – hepde

ماه – mah – aý

سال – sal – ýyl

ربع – rob` – çäryék, dörtten bir bölek

نیم – nim – ýary

دهه – dāhe – dekada

ثانیه – saniýe – sekunt

دقیقه – dägige – minut

ساعت – saät – sagat

بامداد – bamdad – säher

1-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlüğe göçüriň we ýatdan öwreniň.

2-nji gönükme. Sagatlaryň wagtyny pars dilinde ýazyň we okaň.

16.20, 18.25, 19.00, 22.30, 23.05, 15.40, 17.35.

3-nji gönükme. Sagat wagtynyň 5 mysalyny türkmençe we parsça ýazyň.

Hepdäniň günleri we aý atlary

Pars dilinde hepdäniň günleri aşakdaky görnüşde aýdylýar we ýazylýar:

- دوشنبه – doşämbe – duşenbe
- سه شنبه – seşänbe – sişenbe
- چهارشنبه – çäharşänbe – çarşenbe
- پنجشنبه – pänjšämbe – penşenbe
- جمعه – jom-e – anna
- شنبه – şämbe – şenbe
- یک شنبه – ýekşämbe – ýekşenbe

Hijri şemsi ýyl hasaby boýunça aý atlary

Eýranda resmi taýdan hijri şemsi ýyl hasaby ulanylýar we aý atlary aşakdaky görnüşde aýdylýar we ýazylýar:

- 1) färwärdin (21-nji mart – 20-nji aprel) – فروردین
- 2) ordibeheşt (21-nji aprel – 20-nji maý) – اردیبهشت
- 3) hordad (21-nji maý – 20-nji iýun) – خرداد
- 4) tir (21-nji iýun – 20-nji iýul) – تیر
- 5) mordad (21-nji iýul – 20-nji awgust) – مرداد
- 6) şähriwär (21-nji awgust – 20-nji sentýabr) – شهریور
- 7) aban (21-nji sentýabr – 20-nji oktýabr) – آبان
- 8) mehr (21-nji oktýabr – 20-nji noýabr) – مهر
- 9) azär (21-nji noýabr – 20-nji dekabrar) – آذر
- 10) deý (21-nji dekabrar – 20-nji ýanwar) – دی
- 11) bähmän (21-nji ýanwar – 20-nji fewral) – بهمن
- 12) esfänd (21-nji fewral – 20-nji mart) – اسفند

Milady ýyl hasaby boýunça aý atlary

- 1) ýanwar – žanwiýe – ژانویه
- 2) fewral – fewriýe – فوریه
- 3) mart – žanwar – ژانوار
- 4) aprel – apriýe – اپریل
- 5) maý – majiýe – مئی
- 6) iýun – jüniýe – جونیو
- 7) iýul – jüliýe – جولای
- 8) awgust – ut (agust) – اوت (آگوست)
- 9) sentýabr – septambr – سپتامبر

- 3) mart – mars – مارس
 4) aprel – awril – آوریل
 5) maý – meh (meý) – مه (می)
 6) iýun – žuiän (jun) – ژوئن
 (جون)
 7) iýul – žuiýe (julaý) –
 ژوئیه (جولای)

- 9) sentýabr – septambr –
 سپتامبر
 10) oktýabr – oktobr – اکتبر
 11) noýabr – nowambr –
 نوامبر
 12) dekabr – desambr –
 دسامبر

1-nji gönükme. Hepdäniň günlerini we aýlaryň atlaryny depderiňize göçürin we ýat tutuň.

2-nji gönükme. Seneleri pars dilinde aýdyň we ýazyň.

22-nji ýanwar, 3-nji fewral, 5-nji mart, 20-nji aprel, 6-njy maý, 8-nji iýun, 9-njy iýul, 10-njy awgust, 11-nji sentýabr, 17-nji oktýabr, 18-nji noýabr, 31-nji dekabr.

60-njy sapak

Öten zaman düýp işligi (اساس فعل – esas-e fe'l)

Pars dilinde işligiň nämälim görnüşiniň soňundan ن – **än** goşulmasy aýrylsa, diňe öten zaman düýp işligi ýa-da öten zaman köki (اساس فعل – esas-e fe'l) galýar. Pars dilinde öten zaman düýp işlikler bilen häzirkizaman düýp işlikleriniň (ريشة فعل – rişe-ýe fe'l – işligiň h. z. köki) ýasalyşlary biri-birinden düýpli tapawutlydyr.

اساس فعل

خواند

رفت

دید

گفت

درآورد

برگشت

مصدر

خواندن

رفتن

دیدن

گفتن

درآوردن

برگشتن

بیدار کرد
جواب داد

بیدار کردن
جواب دادن

Işligiň sada öten zamany (ماضی مطلق – Mazi-ýe motläg)

Pars dilinde sada öten zaman işligi hereketiň ýa-da ýagdaýyň öten zamanda bolup geçendigini we tamamlanandygyny aňladýar. Meselem:

. Aman az şahr-e Torkämänbaşy amäd. – Aman Türkmenbaşy şäherinden geldi.

. Diruz baran barid. – Düýn ýagyş ýagdy.

. Män karäm ra tämam kãrdãm. – Men işimi tamamladym.

Işligiň sada öten zaman şekiliniň ýasalyşy

Sada öten zaman işligini ýasamak üçin öten zaman düýp işlikleriniň soňundan ýöňkeme goşulmalary artdyrylýar.

جمع – jãm ' – köplük san

مفرد – mofräd – birlik san

1) م – äm

م – im

2) ی – i

ید – id

3) goşulmasyz

ند – änd

Sada öten zaman işliklerinde basym soňky bogna düşýär.

Sada işligiň ýöňkemedede üýtgeýşi

رفتن – räftän – gitmek

مفرد – mofräd – birlik san

جمع – jãm – köplük san

1) رفت = م + رفت – räftäm
– gitdim

رفت = يم + رفت – räftim –
gitdik

2) رفتی = ی + رفت – räfti
– gitdiň

رفت = يد + رفت – räftid
– gitdiňiz

3) رفت – räft – gitdi

رفت = ند + رفت – räftänd –
gitdiler

Ýasama işligiň ýöňkemedede üýtgeýşi

برگشتن – bär gäştän – gaýdyp gelmek

مفرد – mofräd – birlik san

1) برگشتم – bärğäštäm – dolandym

2) برگشتی – bärğäšti – dolandyň

3) برگشت – bärğäšt – dolandy

جمع – jäm' – köplük san

برگشتیم – bärğäštım – dolandyk

برگشتید – bärğäštıd – dolandyňyz

برگشتند – bärğäštänd – dolandylyar

Goşma işligiň ýöňkemedede üýtgeýşi

بیدار شدن – bidar şodän – oýanmak

مفرد – mofräd – birlik san

1) بیدار شدم – bidar şodäm – oýandym

2) بیدار شدی – bidar şodi – oýandyň

3) بیدار شد – bidar şod – oýandy

جمع – jäm – köplük san

بیدار شدیم – bidar – şodım oýandyk

بیدار شدید – bidar şodıd – oýandyňyz

بیدار شدند – bidar şodänd – oýandylyar

Sada öten zaman işliginiň ýokluk galyby

Sada öten zaman işliginiň ýokluk galybyny ýasamak üçin öten zaman düýp işliginiň öňünden نه – nä sözöni goşulmasy artdyrylýar.

دیدن – didän – **görmek** işliginiň sada öten zamanda ýokluk galybynda ýöňkemedede üýtgeýşi:

مفرد

من ندیدم – män nädidäm – men görmedim

تو ندیدی – to nädidi – sen görmediň

او ندید – u nädid – ol görmedi

جمع

ما ندیدیم – ma nädidim – biz görmedik

شما ندیدید – şoma nädidid – siz görmediňiz

آنها ندیدند – anha nädidänd – olar görmediler

Ýöňkemedede üýtgeýän işlik çekimli ses bilen başlanýan bolsa, aşakdaky düzgünlerden ugur almaly.

a) Eger ýönkemede üytgeýän işlik **a, ä, o** çekimlileri bilen başlanýan bolsa, işligiň ýokluk galybynda iki çekimli sesiň, ýagny, نه – **nä** sözöňi goşulmasy bilen öten zaman düýp işliginiň arasyndan ý çekimlisi artdyrylýar.

آمدن – amädän – **gelmek** işliginiň ýönkemede üýtgeýşi:

مفرد

نيامدم – näyamädäm – gel-
medim

نيامدی – näyamädi – gel-
mediň

نيامد – näyamäd – gelmedi

جمع

نيامديم – näyamädim – gel-
medik

نيامديد – näyamädid – gelme-
diňiz

نيامدند – näyamädänd – gel-
mediler

انداختن – endahtän – **zyňmak, taşlamak, oklamak** işlikleriniň ýönkemede üýtgeýşi:

مفرد

من نيانداختم – män näyändahtäm – men zyňmadym

تو نيانداختی – to näyändahti – sen zyňmadyň

او نيانداخت – u näyändaht – ol zyňmady

جمع

ما نيانداختيم – ma näyändahtim – biz zyňmadyk

شما نيانداختيد – şoma näyändahtid – siz zyňmadyňyz

آنها نيانداختند – anha näyändahtänd – olar zyňmadylar

افتادن – oftadän – **ýykylmak** işliginiň ýönkemede üýtgeýşi:

مفرد

من نيافتادم – män näyoftadäm – men ýykylmadym

تو نيافتادی – to näyoftadi – sen ýykylmadyň

او نيافتاد – u näyoftad – ol ýykylmady

جمع

ما نيافتاديم – ma näyoftadim – biz ýykylmadyk

شما نيافتايد – şoma näyoftadid – siz ýykylmadyňyz

آنها نيافتادند – anha näyoftadänd – olar ýykylmadylar

Ýazuwda başky ¹ – **älef** harpy saklansa-da, onuň mädde (~) belgisi düşürilip ulanylýar.

b) Eger ýöňkemedede üýtgeýän işlik **i** çekimlisi bilen başlanýan bolsa, başda **نه** – **nä** goşulmasy bilen ¹ – **älef** harpynyň arasyndan hiç hili harp artdyrylmaýar. Meselem:

ایستادن – istadän – **durmak, saklanmak** işlikleriniň ýöňkemedede üýtgeýşi:

جمع	مفرد
نایستادم – näistadäm – durmadym	نایستادیم – näistadim – durmadyk
نایستادی – näistadi – durmadyň	نایستادید – näistadid – durmadyňyz
نایستاد – näistad – durmady	نایستاداند – näistadänd – durmadylar

Bellik. Ýazuwda käte **ä, o** çekimlileri bilen başlanýan işliklerde ýoklugy aňladýan **نه** – **nä** sözüni goşulmasy goşulanda işligiň başyndaky ¹ – **älef** harpy düşürilip ýazylyar. Meselem:

انداختم – endahtäm – taşladym	نینداختم – näyändahtäm – taşlamadym
افتادم – oftadäm – ýykyladym	نیفتادم – näýoftadäm – ýykylamadym

1-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

من دیروز صبح زود از خواب بیدار شدم، بیست دقیقه ورزش کردم و دوش آب سرد گرفتم. صورتم را تراشیدم و لباس پوشیدم. بعد از آن با پدر و مادرم و پدر بزرگم و مادر بزرگم سر سفره نشستیم و صبحانه خوردیم. بعد از صبحانه من با برادر کوچکم مراد به پارک رفتم.

2-nji gönükme. Soraglara ýazmaça jogap beriň.

احوال شما چطور است؟ اسم شما چیست؟ شما چند سال دارید؟ شما دیر روز

صبح کی از خواب بیدار شدید؟ دیروز چند دقیقه ورزش کردید؟ آیا دیروز صبح دوش آب سرد گرفتید؟ آیا شما تنها صبحانه خوردید؟ بعد از صبحانه کجا رفتید؟ اسم برادر کوچک شما چیست؟ او چند سال دارد؟

3-nji gönükme. Ýaý içindäki işlikleri degişli zamanda getirin.

بعد از زنگ دانشیار بکلاس (وارد شدن). دانشجویان (برخاستن) و با (دانشیار سلام (کردن). دانشیار به دانشجویان (گفتن): (نشستن). دانشیار مرجان را (صدا کردن). مرجان جلو تخته (آمدن). دانشیار (گفتن): «مرجان شعر را (گفتن)». مرجان شعر را از یاد (گفتن). دانشیار (گفتن): «آفرین. مرجان (نشستن)». مرجان در جای خود (نشستن). دانشیار سپس قربان را جلو تخته (صدا کردن و گفتن): «قربان، تو این شعر را (خواندن)». قربان شعر را (خواندن) و (ترجمه کردن). معلم به قربان (گفتن): «بسیار خوب (نشستن) قربان هم خود (نشستن). بعد دانشیار درس نو را (شروع کردن).

4-nji gönükme. Hekaýany türkmen diline terjime edin.

حکایت

از لقمان پرسیدند: ادب را از کی آموختی؟
گفت: ادب را از بی ادبان آموختم.
باز پرسیدند: ادب را از بی ادبان چگونه آموختی؟
لقمان جواب داد: هر چه از ایشان در نظرم ناپسند آمد از آن پرهیز کردم و عبرت گرفتم.

Sözlük

صبح زود – sobh-e zud – irden	از خواب – äz hab – ukudan
بیدار شدن – bidar şodän – oýanmak	بعد از آن – bā'd äz an – ondan soň
تراشیدن – täraşidän – syrmak	لباس – lebas – lybas, egin-eşik
پوشیدن – puşidän – geýmek	پدر بزرگ – pedärbozorg – ata
مادر بزرگ – madärbozorg – ene, mama	سرسفره – sār-e sofre – saçak başy

صبحانه – sobhane – ertirlik
 ديگران – digäran – beýlekiler
 ادب – ädäb – edep
 آموختن – amuhtän – öwrenmek
 عبرت – ebrät – nusga, sapak,
 akyl
 ورزش کردن – wärzeş kãrdän
 – maşk etmek
 صورت – surät – ýüz (bu ýerde
 sakgal we murt)
 صبحانه – sobhane – iýmek
 دوش آب سرد گرفتن – duş-e ab-e särd gereftän – sowuk duşa
 düşmek

شروع کردن – şoru' kãrdän –
 başlamak
 کی – key – haçan
 بی ادبان – biädeban – biedep-
 ler
 ناپسند – napäsänd – erbet,
 ýaramaz
 پرهیز کردن – pärhiz kãrdän
 – saklanmak
 در نظر – dâr nãzãrãm – ga-
 raýşymda

61-nji sapak

Näbelli birlik aňladýan ی – i goşulmasy **(یا-ýe näkäre – یای نکره یا-da wähdät یا-ye wähdät)**

Türkmen dilindäki **bir** sözüniň hyzmatyny ýerine ýetirýän näbel-
 li birlik aňladýan ی goşulmasy atlaryň soňuna goşulmak bilen basym
 kabul etmeýär. Bu ýagdaýda basym ی goşulmasynyň öňünden gelýän
 bogna düşýär. Meselem:

روزی – ruzi – bir gün
 مردی – märdi – bir adam
 فقیری – fägiri – bir garyp

روزی مادرم پیش من آمد و گفت.

Ruzi madäräm piş-e män amäd wä goft.

Bir gün ejem meniň ýanyma geldi we aýtdy.

مردی پیش قاضی رفت و شکایت کرد.

Märdi piş-e gazi räft wä şekaýät kãrd.

Bir adam kazynyň ýanyna bardy we şikaýat etdi.

فقیری وارد شهری شد.

Fägiri wared-e šähri şod.

Bir garyp šähere geldi.

Näbelli birlik aňladýan ی – i goşulmasy durnukly sözlemlere goşulanda aýyklanýan söze-de, aýyklaýjy söze-de goşulyp bilýär.

ساعتی قشنگ – sa'āti gäşäng – bir owadan sagat

ساعت قشنگی – sa'ät-e gäşangi – bir owadan sagat

برادر کوچکم برای من ساعت قشنگی (ساعتی قشنگ) خرید.

Bäradär-e kuçekäm bäräýe män sa'ät-e gäşangi (sa'āti gäşäng) härid.

Jigim meniň üçin owadan sagat satyn aldy.

Näbelli birlik aňladýan ی – i goşulmasy käte يك – ýek – **bir** sözüniň soňundan goşulyp, türkmen dilindäki **biri**, ýagny **bir adam, bir aýal, bir oğlan...**, umuman, näbelli bir şahsy aňlatmak üçin ulanylýar.

یکی پیش حاکمی رفت و گفت.

Ýeki piş-e hakemi räft wä goft.

Biri häkimiň ýanyyna bardy we aýtdy.

یکی گوید که غمگینم، دگر گوید که شادابم.
تفاوت می کند موقع گهی اینم گهی آنم. (آزیر)

Ýeki guýäd ke gämginäm, digär guýäd ke şadabäm.

Täfawot mikonäd mouge, gehi inäm gehi anäm.

Biri aýdýar gamgyn sen, beýleki şadyýanlygymy aýdýar.

Käte men munuň ýaly, käte onuň ýaly, sebäbi pursat tapawutly. (Azir)

1-nji gönükme. Sözleri näbellilik şekilinde ýazyň we türkmen diline terjime ediň.

روز، فرد، دست، گوسفند، پسر، میدان، چراغ.

2-nji gönükme. Sözleri pars dilinde näbellilik şekilinde ýazyň.

Adam, ynsan, lukman, mugallym, howly, ýyl.

Näbelli birlik aňladýan *ى* – *i* goşulmasynyň ýazuw düzgüni

a) *ياى نكره* – *ýa-ýe näkäre* we *يا-ýe wähdät* diýlip atlandyrylýan, näbelli birlik aňladýan bu goşulma çekimsiz sesler bilen gutaran sözlerden soň gelende hiç hili ses özgerişine sezewar bolman, şol durşuna ulanylýar.

روباہ – rubah – tilki

روباہی – rubahi – bir tilki

شیر – şir – ýolbars

شیری – şiri – bir ýolbars

گرگ – gorg – möjek

گرگی – gorgi – bir möjek

شیری و گرگی و روباہی بشکار رفتند.

Şiri wä gorgi wä rubahi be şekar räftänd.

Bir ýolbars, bir möjek we bir tilki awa gitdiler.

b) **A, u** çekimlileri bilen gutaran atlaryň soňundan näbelli birlik aňladýan *ى* – *i* goşulmasy goşulanda ýazuwda düýp söz bilen goşulmanyň arasynda *ى* – *ýa* harpy artdyrylýar we *ý* diýlip okalýar.

دانا – dana + *ى* = *دانایی* danaýi – bir akyldar

نابینا – nabina + *ى* = *نابینایی* nabinaýi – bir kör

دانشجو – daneşju + *ى* = *دانشجویی* daneşjuýi – bir talyp

Bellik. Ozal soňlary **a, u** çekimlileri bilen gutaran atlaryň soňundan näbelli birlik aňladýan *ى* goşulmasy goşulsa, onuň öňünden **ء** – **hämze** belgisi artdyrylýar. Meselem:

دانایی

däl-de

دانائی

نابینایی

däl-de

نابینائی

دانشجویی

däl-de

دانشجویئی

ç) **ه** – **e** sesi bilen gutaran atlaryň soňundan nämälim birlik aňladýan *ى* – *i* goşulmasy artdyrylanda düýp söz bilen goşulmanyň arasyndan **ا** – **älef** harpy artdyrylýar.

خانه – hane   خانه ای – hane-i – bir öý
 نامه – name   نامه ای – name-i – bir hat
 کارخانه – karhane   کارخانه ای – karhane-i – bir kärhana
 بلبلی بالای درختی آشیانه ای داشت.

Bolboli bala-ýe derähti aşýane-i dašt.
 Bir bilbiliň bir agajyň üstünde höwürtgese bardy.

ç) Soňlary ی – i çekimlisi bilen gutaran sözleriň soňundan nämälim birlik aňladýan ی – i goşulmasy goşulanda, ýazuwda hiç hili belgi artdyrylmasa-da, okalanda düýp sözün soňundan ýi sesi art-dyrylýar.

صندلی – sändäli   صندلی – sändäli-ýi – bir oturgyç
 بخاری – bohari   بخاری – bohari-ýi – bir peç

1-nji gönükme. Sözlemleri türkmençä terjime ediň.

روزی مادرم کتابی به من نشان داد. شاعری پیش توانگری رفت. شاعر برای او شعری خواند. توانگر از شعر خوشش آمد. پدرم ساعت قشنگی به مادرم هدیه داد. روباه زیر درختی آمد و کلاغی را دید. خانه ای که دیروز دیدی خانه ماست.

2-nji gönükme. Nakyly öwreniň.

روزی که در آن نکرده ای کار   آنروز را ز عمر خویش مشمار
 Ruzi ke dār an nākārde-i kar, an ruz ra āz omr-e hiş māşomar.
 Iş etmedik günüňi öz ömründen hasaplama.

3-nji gönükme. Teksti okaň we öwreniň.

نابینا و چراغ

نابینایی در شب تاریک چراغی در دست و سبویی بردوش در بازار راه می رفت. شخصی از او پرسید: ای نابینا، شب و روز پیش چشمت یکسان است. چراغ برای تو چه فایده دارد؟ نابینا خندید و گفت: این چراغ برای من نیست، بلکه برای تو است که در شب تاریک سبوی مرا نشکنی.

4-nji gönükme. Gepleşigi iki bolup okaň.

مرجان: سلام علیکم، خواهر جان.
انه جان: علیکم السلام، عزیزم. حالتان چطور است؟
مرجان: خیلی ممنونم، بد نیستم. پس تو چطوری؟
انه جان: من هم بد نیستم، متشکرم.
مرجان: پدر شما از ماری آمد؟
انه جان: بلی، دیروز ساعت دو بعد از ظهر پدرم از ماری برگشت.
مرجان: پدر شما با هواپیما آمد یا با قطار؟
انه جان: پدرم از ماری با هواپیما آمد.
مرجان: از ماری تا عشق آباد چند ساعت راه است؟
انه جان: پدرم گفت که از ماری تا عشق آباد يك ساعت راه است.
مرجان: مادر شما کجا کار می کند؟
انه جان: مادرم آموزگار است. او در دبیرستان زبان و ادبیات ترکمنی را درس می دهد.
مرجان: شما در دانشگاه کدام زبان خارجی را می آموزید؟
انه جان: من در دانشگاه زبان فارسی را می آموزم. این زبان آسان و شیرین است.
مرجان: از دیدن تو، عزیزم، خیلی خوشحال شدم.
انه جان: من هم خیلی خوشحال شدم.
مرجان: خدا حافظ.
انه جان: خدا نگهدار.

Sözlük

آشیانه – aşýane – höwürtgе
نشان دادن – neşan dadän – görkezmek
خوشش آمد – hoşaş amäd – ýarady, halady
کلاغ – käläg – garga
چراغ – çerag – çyra

متشکرم – motaşäkkeräm – minnetdarlyk bildirýärin
بلبل – bolbol – bilbil
شاعر – şa'er – şahyr
خواند – hand – okady
توانگر – täwangär – baý

تاریک – tarik – garaňky
دوش – duş – egin
می رفت – miräft – gidýardi,
barýardy
نشکني – näşekäni – döw-
meziň ýaly
ممنون – mämnum – minnet-
dar
خارجی – hareji – daşky,
daşary ýurt
خدا نگهدار – hoda negähdar
– sag boluň (hoşlaşyk)

نابينا – nabina – kör
شب – şäb – gije, agşam
سبو – säbu – küýze
راه – rah – ýol
شخصی – şähsi – biri, bir
adam
یکسان – ýeksan – birmeňzeş
خیلی – heýli – örän
هوایما – häwapeýma – uçar
قطار – gätar – otly
خوشحال – hoşhal – hoşal
شعر – şe’r – şygyr

63-nji sapak

Nämälim çalyşmalary (مبهمات – mobhämat)

Pars dilinde, esasan, nämälim çalyşmalar ulanylýar:

برخی – bärhi, بعضی – bä’zi – käbir
قدری – gädri, کمی – kämi, اندکی – ändäki – az-owlak
شخصی – şähsi, کسی – käsi – biri, kimdir biri, bir adam
ای عده – äddei – birnäçe, käbir (bellibir mukdary)

Nämälim çalyşmalaryň bellibir topary diňe ýokluk aňladyp gelyärler. Olaryň köpüsi هیچ – hiç sözi bilen başlanýar.

هیچکس – hiç käs – hiç kim
هیچوقت – hiç wägt – hiç wagt
هیچکدام – hiç kodam – hiç biri, hiç haýsy
هیچ چیز – hiç çiz – hiç zat

Nämälim çalyşmalaryň bu topary hemişe işligiň ýokluk galyby bilen utgaşyp gelyärler.

هیچکس نرفت – hiç käs näräft – hiç kim gitmedi

هیچوقت ندید – hiç wägt nädid – hiç wagt görmedi
هیچکدام نگفت – hiç kodam nâgoft – hiç biri aýtmady
هیچ چیز نبود – hiç çiz nâbud – hiç zat ýokdy

Pars dilinde kâbir umumylyk bildirýän nâmâlim çalyşmalar hem ulanylýar.

کلیه – kolliýe, همه – häme, همگی – hämegi – külli, hemme, ähli, bary...

Sözlem içinde bu hili çalyşmalardan soň habar bolup gelen söz hemişe köplük sanda gelýär.

همه آمدند – häme amädänd – hemmeler geldiler
همگی جمع شدند – hämegi jâm' şodänd – hemmeler ýygnandylyar
همه – häme çalyşmasy sözlemde ezafetli we ezafetsiz (utgaşyp) ulanylýar.

a) Ezafetli ulanylyşy. همه çalyşmasy ezafetli ulanylanda ondan soňky gelýän at çalyşmasy köplük sanda gelýär ýa-da topar aňladýan söz ulanylýar.

ما همه – häme-ýe ma – biziň hemmämiz
همه شما – häme-ýe şoma – siziň hemmãñiz
همه آنها – häme-ýe anha – olaryň hemmesi
همه مردم – häme-ýe märdom – adamlaryň hemmesi
همه دانشجویان – häme-ýe daneşjuýan – talyplaryň hemmesi

b) Ezafetsiz ulanylyşy:

ما همه – ma häme – biziň hemmämiz
شما همه – şoma häme – siziň hemmãñiz
همه (ایشان) – anha (işan) häme – olaryň hemmesi
مردم همه – märdom häme – adamlaryň hemmesi
دانشجویان همه – daneşjuýan häme – talyplaryň hemmesi
همه häme çalyşmasy degişlilik goşulmalaryny kabul edip, köplük sanda ýöňkemedede üýtgäp bilýär:

همه‌مان – häme-ýeman – biziň hemmämiz

همه‌تان – häme-ýetan – siziň hemmäňiz

همه‌شان – häme-ýeşan – olaryň hemmesi

هر – här nämälim çalyşmasy:

Bu çalyşma özbaşdak ulanylman, söz birleşmeleriniň düzümünde ulanylýar.

هر کس – här käs – her kes, هر که – här ke – her kim, هر جا – här ja – her ýer, هر کدام – här kodam – her haýsy, هر یک – här ýek – her biri.

فلان – felan nämälim çalyşmasy:

Bu çalyşma hem goşulýan sözleriniň önünden gelmek bilen, ulanylyşy taýdan türkmen dilindäki ýalydyr.

فلان کس – felan käs – pylan kes

فلان جا – felan ja – pylan ýer we ş.m.

1-nji gönükme. Teksti türkmen diline terjime ediň.

روز تعطیل

امروز روز دوشنبه است. دیروز روز یکشنبه، یعنی روز تعطیل بود. من صبح زود ساعت شش و نیم از خواب بیدار شدم و بیست و پنج دقیقه ورزش کردم. بعد از ورزش دستم و رویم را با صابون شستم، دندانهایم را با مسواک پاک کردم. موهایم را شانه زدم و لباس پوشیدم. بعد به اتاق غذاخوری آمدم و با پدر و مادرم احوالپرسی کردم. مادرم صبحانه حاضر کرد. من به مادرم کمک کردم. من دیروز صبح یک لیوان چای با شکر و شیر خوردم. مادرم نان شیرین تعارف کرد. من کمی نان با کره و پنیر خوردم. بعد از صرف صبحانه مثل هر روز یکبار دیگر «درس زبان فارسی را تکرار کردم. موضوع درس ما شعر «مهر مادر بود. چند بار آن شعر را از حفظ خواندم و درست ساعت نه از خانه خارج شدم و برای استراحت با برادر کوچکم به پارک رفتم.

2-nji gönükme. Teksti parsça gürrüň beriň.

در پارک

دیروز من با برادر کوچکم قادر به پارک رفتم. در شهر عشق آباد

پارک و باغ زیاد است، بلوارها پر از گل و چمن است. من با برادرم به پارکی بنام «گلزار» رفتیم. این پارک نزدیک خیابان مختومقلی واقع است. من در پارک همکلاس همکارانم را دیدم. من با چاری دو دست شطرنج بازی کردم. بعد ما تا ظهر در پارک گردش کردیم و در باره درس زبان فارسی صحبت کردیم. من با چاری گاهی بزبان فارسی و گاهی بزبان ترکمنی صحبت می کردیم. چاری زبان فارسی را دوست دارد و زیاد کار می کند.

Sözlük

یعنی – ýä'ni – ýagny

با صابون – ba sabun – sa-byň bilen

دندان – dāndan – diş

پاک کردن – pak kărdān – arassalamak

نهار – nāhar – nahar (günortanlyk)

حاضر کردن – hazer kărdān – taýýarlamak

شانه زدن – şane zădān – daramak

شیر – şir – 1) süýt, 2) suw krany, 3) ýolbars

نان شیرین – nan-e şirin – süýjüli çörek

کمک کردن – komäk kărdān – kömekleşmek

شعر – şe'er – şygyr, goşgy

تعارف کردن – tä'arof kărdān – hödürlemek

تکرار کردن – tekrar kărdān – gaýtalamak

تعطیل – tä'til – dynç alyş

شستن – şostān – ýuwmak

بترکمنی – be torkāmāni – türkmençe

لیوان – liwan – bulgur

شام – şam – aqşamlyk

غذا – gāza – nahar, iýmit

شکر – şekăr – şeker

کره – kăre – mesge

پنیر – pānir – peýnir

برای – bāra-ýe – üçin

مثل – mesl-e – misli, ýaly

شطرنج – şătrānj – küşt

از حفظ – äz hefz – ýatdan

ظهر – zohr – günorta (wagt)

بفارسی – be farsi – parsça

همکلاس – hämkelas – synpdaş

بعد از صرف صبحانه – bā'd äz sār-f-e sobhane – ertirlikden soň

اتاق غذاخوری – otag-e gā-zahori – nahar otagy

مهر مادر – mehr-e madär –
ene mähri
خارج شدن – harej şodän –
çykmak
صحبت کردن – sohbat kār-
dän – gürleşmek
احوالپرسی – ähwalporsi –
hal-ýagdaý soramak

واقع بودن – wage' budän –
ýerleşmek
بازی کردن – bazi kãrdän –
oýnamak
درس زبان فارسی – dãrs-e
zãban-e farsi – pars dili sapagy
چای – çay – çay

3-nji gönükme. Sözlükdäki sada we goşma işlikleri aýry-aýrylykda dep-deriňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Ejem Mary şäherinden geldi. Ol şäherde meniň agam ýaşayar. Ol lukman. Ol hassahanada işleyär. Kakam mekdep mugallymy. Ol her gün ir bilen gazet okaýar. Şu gün biziň hemmämiz öýde. Olaryň hemmesi okuwçy. Biziň hemmämiz talyp. Biziň hemmämiz synpda. Olaryň hemmesi otagdadyrlar. Düýn dynç günü boldy. Olaryň hemmesi dynç aldylar. Biz düýn kitaphana gtdik. Biz okalga bardyk. Ol ýerde «Görogly» kitabyny okadyk. Olaryň jogaby dogry. Olaryň käbiriniň jogaplary dogry däl.

5-nji gönükme. Nämälim işliklerini sada öten zamanda degişli sanda we ýöňkemedede ýazyň.

ساعت شش پدرم با مادرم از کارخانه (آمدن). مادرم در آشپزخانه صبحانه (حاضر کردن). خواهرم درس فردا را (تکرار کردن). همه ما به فیلم (تماشا کردن). آنها در قرائت خانه کتاب (خواندن). من به آشپزخانه (رفتن) و به مادرم (کمک کردن). همه ما در اتاق غذاخوری (جمع شدن). همه ما سر سفره (شستن) و شام (خوردن). دوستم (تلفن کردن) و (پرسیدن) تو درسهایت را (انجام دادن). آنها ساعت سه از کردش (برگشتن).

Sözlük

زندگی کردن – zendegi
kãrdän – ýaşamak

گور اوغلی – Gorogly –
Görogly

بیمارستان – bimarestan –
 keselhana
 آموزگار – amuzgar – mek-
 dep mugallymy
 دانش آموز – daneşamuz –
 okuwçy
 دانشگاه – daneşgah –
 uniwersitet
 کتابخانه – ketabhane – kitap-
 hana
 جمع شدن – jām’ şodän –
 ýygnanyşmak
 انجام دادن – änjam dadän –
 ýerine ýetirmek
 استراحت کردن – esterahät
 kârdän – dynç almak

پزشک – pezeşk – lukman
 روزنامه – ruzname – gazet
 دانشجو – daneşju – talyp
 جواب – jäwab – jogap
 دانشکده – daneşkäde –
 1) fakultet, 2) institut
 کمک کردن – komäk kârdän
 – kömekleşmek
 درست – dorost – dogry
 گردش – gârdeş – gezelenç
 آشپزخانه – aşpâzhane –
 naharhana
 قرائت خانه – gâraâthane –
 okalga
 برگشتن – bârgâştän – dolan-
 mak

**6-njy gönükme. Goşma işlikleri sada öten zamanda getirip, sözlem dü-
 züň.**

پاک کردن، شانه زدن، احوالپرسی کرد، تعارف کردن، تکرار،
 کردنخارج شدن، واقع بود، بازی کرد، صحبت کردن.

64-nji sapak

Gaýdym çalyşmaları **(Zämaýer-e moştäräk – ضمائر مشترک)**

Pars dilinde iki sany gaýdym çalyşmasy bar خود – hod – öz we
 خویش – hiş – öz. Bulardan in köp ulanylýany خود – hod – öz çalyş-
 masydyr. Bu gaýdym çalyşmasy degişlilik ýöňkeme goşulmalaryny
 kabul etmek bilen, ýöňkemedä aşakdaky şekilde üýtgeýärler.

مفرد

خودم – hodäm – özüm

جمع

خودمان – hodeman – özümüz

خودت – hodät – özüň
خودش – hodäş – özi

خودتان – hodetan – özüňiz
خودشان – hodeşan – özleri

خود – **hod** çalyşmasy türkmen dilinde meniň **özüm**, seniň **özüň**, onuň **özi**, biziň **özümüz**, siziň **özüňiz**, olaryň **özleri** ýaly ýöňkemedede aşakdaky ýaly üýtgände iki hili şekilde üýtgeýär:

1. دوخ – **hod** gaýdym çalyşmasyndan soň at çalyşmalary getirilýär.

مفرد

خود من – hod-e män – meniň özüm
خود تو – hod-e to – seniň özüň
خود او – hod-e u – onuň özi

جمع

خود ما – hod-e ma – biziň özümüz
خود شما – hod-e şoma – siziň özüňiz
خود آنها – hod-e anha – olaryň özleri

2. Kābir ýagdaýda degişli ýöňkeme goşulmalaryny kabul eden خود – **hod** gaýdym çalyşmalarynyň öňünden at çalyşmalary getirilýär.

مفرد

من خودم – män hodäm – meniň özüm
تو خودت – to hodät – seniň özüň
او خودش – u hodäş – onuň özi

جمع

ما خودمان – ma hodeman – biziň özümüz
شما خودتان – şoma hodetan – siziň özüňiz
آنها خودشان – anha hodeşan – olaryň özleri

خود – **hod** gaýdym çalyşmasy ezafet birleşmeleriniň düzüminde gelende birlik sanda we degişlilik goşulmalaryny kabul edip gelip bilýär:

Men öz otagymda kitap okadym.

من در اتاق خود کتاب خواندم. – من در اتاق خودم کتاب خواندم.

Biz öz öýümüzde işledik.

ما در منزل خود کار کردیم. – ما در منزل خودمان کار کردیم.

Olar öz synplaryndadyrlar.

آنها در کلاس خود هستند. – ایشان در کلاس خودشان هستند.

1-nji gönükme. Sözlari sözlem içinde getiriň.

من خودم، تو خودت، او خودش، ما خودمان، شما خودتان، آنها خودشان.

2-nji gönükme. Gepleşigi öwreniň.

صحبت قادر و کمال

– سلام علیکم، کمال. احوال شما چطور است؟

– و علیکم السلام، قادر. من خوب هستم، تو چطوری؟

الحمدالله، من هم خوبم. احوال پدرت و مادرت چطور است؟

– آنها هم خوب هستند. متشکرم، مادر شما چطور است؟

– متشکرم، حال مادرم خوب است.

– پدر بزرگ شما چطور است؟

– پدر بزرگم کمی بیمار است. او سرما خورده است.

– او الان کجاست؟

– او الان در بیمارستان است.

– در کدام بیمارستان است؟

– در بیمارستان مرکزی.

– از خانه شما تا بیمارستان دور است؟

– نخیر، چندان هم دور نیست.

– پزشک پدر شما کیست؟

– پزشک پدرم دکتر معروف آقای مرداف است.

– الان حال او چطور است؟

– الان حالش بد نیست.

Sözlük

سلام – sälam – salam

سلام علیکم – sälam

äleýkom – salamaleýkim

پدر بزرگ – pedärbozorg – ata

مادر بزرگ – madärbozorg –

ene

الحمد لله – älhamedolellah –
 हुदाया शुकूर – huda'ya şükür
 سرما خوردن – särma hor-
 dän – sowuklamak
 بیمارستان – bimarestan –
 keselhana
 سرما خورده است – särma
 horde äst – sowuklapdyr
 دکتور معروف – doktor-e
 mä'ruf – belli lukman
 بیمار – bimar – syrkaw

الان – älan – häzir
 کمی – kämi – az-owlak
 مرکزی – märkäzi – merkezi
 دور – dur – daş
 چندان هم – çändan häm –
 be'yle bir
 و علیکم السلام – wä äleýkom
 ässälam – waleýkimessalam
 متشکرم – motäşäkkeräm – sag
 boluň

کلاس ما

من دانشجوی سال اول دانشگاه مخدومقلی هستم. من در شعبهٔ زبان فارسی درس می‌خوانم. این زبان شیرین و آسان است. در کلاس ما ده دانشجو هست. از آنها چهار دانشجو پسر و شش دانشجو دخترند. دانشجویان ما ساعی و کوشا هستند. همهٔ دانشجویان کلاس ما عضو اتحادیه جوانان هستند. بعضی از دانشجویان فارغ التحصیل رشتهٔ زبان فارسی اکنون در ردیف دانشمندان هستند. بعضی از فارغ التحصیلان ما در داخل کشور عزیزمان و برخی خارج از ترکمنستان مشغول کارند.

Sözlük

عضو – owz (köp. s.
 اعضاء – ä'za) – agza
 ساعی و کوشا – sai wä kuşa
 – erjel we janypkеş
 جوانان – jäwanan – ýaşlar
 فارغ التحصیلان – fareg
 ol-tähsilan – uçurymlar
 داخل کشور – dahel-e
 keşwär – ýurduň içinde

شعبه – şo'be – bölüm
 اتحادیه – ettehadıye – gurama
 بعضی – bä'zi – birnäçe,
 kâbir
 رشته – reşte – 1) sapak,
 2) ugur
 اکنون – äknun – häzir
 ردیف – rädif – hatar

خارج از کشور – harej äz
keşwâr – ýurtdan daşary
مشغول به کار بودن – mäş-
gul be kar budän – iş bilen
meşgul bolmak

دانشمند – daneşmänd – alym
برخی – bärhi – birnäçe, käbir
فارغ التحصيل – fareg ot-
tähsil – okuwy tamamlan
(uçurym)

65-nji sapak

پیش – piş, پهلو – pählu, نزد – näzd sözöňüleri

Pars dilinde نزد – **näzd-e**, پهلو – **pählu-ýe**, پیش – **piş-e** sözöňüleri at çalyşmalary we adam atlary bilen ulanylanda hemişe ezafet birleşmesiniň düzüminde gelýärler. Şunuň ýaly söz düzümlerinde hiç wagt در – **där** sözöňüsi ulanylman, onuň ýerine *ýan, gapdal, golaý* manysyndaky atlardan emele gelen نزد – **näzd-e**, پهلو – **pählu-ýe**, پیش – **piş-e** sözöňüleri ulanylýar.

نزد من – näzd-e män
پیش من – piş-e män

پهلو من – pählu-ýe män

Terjimesi: mende, meniň ýanymda, golaýymda, gapdalymda

نزد ما – näzd-e ma
پیش ما – piş-e ma

پهلو ما – pählu-ýe ma

Terjimesi: bizde, biziň ýanymyzda, golaýymyzda, gapdalymyzda

نزد پدرم – näzd-e pedäräm
پیش پدرم – piş-e pedäräm

پهلو پدرم – pählu-ýe pe-
däräm

Terjimesi: kakamda, kakamyň ýanynda, golaýynda, gapdalynda

نزد قربان – näzd-e Gorban
پیش قربان – piş-e Gorban

پهلو قربان – pählu-ýe
Gorban

Terjimesi: Gurbanda, Gurbanyň ýanynda, golaýynda, gapdalynda

Bular ýaly ezafet birleşmesi bilen wagt-orun düşümiň aňladyl-
ýanlygyny ýa-da **ýanynda, golaýynda, gapdalynda** manysynda

ulanylýandygyny sözlemiň manysyna görä saýgarmaly. Meselem:

مداد قرمز تو پهلوۍ (نزد) آمان است .
Seniň gyzyl galamyň Amanda.
برادر کوچک تو پیش (نزد) آمان آمد و گفت .
Seniň iniň Amanyň ýanyna geldi we aýtdy.

Türkmen dilinde **işde, sapakda, synpda** ýaly wagt-orun düşümde gelen sözler, pars dilinde کار – kar – **iş**, درس – dars – **sapak**, کلاس – kelas – **synp** sözleriniň öňünden سر – sār – **baş, kelle** sözlerini ezafetli ulanmak arkaly ýasalýar.

استاد سر درس است . – Ostad sār-e dars äst. – Mugallym sapakda.
پدرم سر کار است . – Pedārām sār-e kar äst. – Kakam işde.
دانشجو سر کلاس است . – Daneşju sār-e kelas äst. – Talyp synpda.
سر کلاس، سردرس، سرکار aňlatmalary käte ýöneliş düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirip gelýärler.
پدرم سرکار رفت . – Pedārām sār-e kar räft. – Kakam işe gitdi.
دانشجو سر کلاس روانه شد . – Daneşju sār-e kelas rāwane şod. – Talyp synpa ugrady.
برادرم سردرس دیر کرد . – Bāradārām sār-e dars dir kārđ. – Doganym sapaga giç geldi.

Bellik. پیش، نزد، پهلو، سر، sözleri aslynda özbaşdak manyly sözlerdir. Ýagny سر – sār – **baş, kelle**, پهلو – pählu – **böwür, gapdal**, نزد – nāzd – ýan, پیش – piş – **öň** diýen manylary aňladýarlar. Meselem:

پهلوۍ پزىشك نشستم و گفتم كه پهلويم درد مى كند . – Pählu-ýe pezeşk neşästäm wä goftäm ke pähluýäm dārd mikonād. – Lukmanyň ýanynda oturdym we **böwrümiň agyrýandygyny** aýtdym.

1-nji gönükme. Sözlemleri okaň we türkmen diline terjime ediň.

مراد پیش مادرش آمد و پرسید: مادر، خواهر کوچکم گزل كجاست؟
مادرش گفت: خواهر كوچكت نزد پدر بزرگش است. من از برادرم
پرسیدم. مداد قرمز من پیش تو نیست؟ او جواب داد: خواهر عزیزم،
مداد قرمز تو پیش من است. من مداد قرمز خودم را گم کردم. به این

دلیل مداد تو را برداشتم. امروز رفیقم قربان سر درس دیر کرد. من صبح زود سر درس آمدم و پشت نیمکت سر جای خود نشستم. پدرم سرکار رفت. برادرم به کلاس درس رفت. امروز برادرم دو دقیقه دیر کرد. آموزگار پرسید: احمد، چرا امروز دیر کردی؟ احمد از سر جا برخاست و گفت: ببخشید، اتوبوس امروز دیر آمد.

2-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Men kakamdan: «Inim Çary atamyň ýanyndamy?» diýip soradym. Ol: «Çary atasynyň ýanynda, olar bagda işleýärler» diýdi. Meňiň ýaşyl galamym seniň ýanyňdamy? Ol jogap berdi: «Hawa, seniň ýaşyl galamyň mende, çünki men öz ýaşyl galamymy ýitirdim». Şu gün men sapaga baş minut gijä galdym, çünki awtobus giç geldi.

3-nji gönükme. Sözleriň her birine degişli bir sözlem düzüň.

خودم، خودت، خودش، خودمان، خودتان، خودشان، سردرس، سرکار، سرراه، سرسفره، پیش من، نزد پدر بزرگم، پهلوئی مادر بزرگ.

Sözlük

خواهر کوچک – hahär-e
kuçek – gyz jigi
مادر بزرگ – madär bozorg
– ene
به این دلیل – be in dälil – şu
sebäpli
برداشتن – bärdaştän –
1) almak, 2) galdyrmak
پشت – pošt – arka, yz
برخاست – bärhast – turdy
باغ – bag – bag
چون – çun – sebäbi

پدر بزرگ – pedär bozorg –
ata
گم کردن – gom kändän –
ýitirmek
دیر کردن – dir kändän – gijä
galmak
صبح زود – sobh zud – ertir
irden
نیمکت – nimkät – parta
ببخشید – bebähşid – bagyşlaň
سبز – säbz – ýaşyl

4-nji gönükme. Hekaýany öwreniň.

حكايت

روزی ملا بخانه یکی از دوستانش رفت. میزبان برای او نان و عسل آورد. ملا بسرعت مشغول خوردن شد. نان که تمام شد عسل خالی را همچنان می خورد. دوستش گفت: عسل خالی نخور، دلت را می سوزاند. ملا گفت: می بینم، دل کی را می سوزاند.

Sözlük

ملا – molla – molla	روزی – ruzi – bir gün
دوستان – dustan – dostlar	میزبان – mizban – öý eýesi, mediwan
برای – bāraýe – üçin	بسرعت – be sor’āt – çalt, tiz
مشغول شدن – mäşgul şodän – meşgul bolmak	می خورد – miħord – iýýärdi
همچنان – hämçenan – öňki ýaly	دل – del – ýürek
می بینم – mibinäm – görýärin	می سوزاند – misuzanäd – ýakar
عسل خالی – äsäl-e hali – (bu ýerde) diňe bal, balyň özi	کی را – ki ra – kimiň
عسل – äsäl – bal	نخور – nähor – iýme
	دلت را – delät ra – ýüregiňi

5-nji gönükme. Sözlemleri okaň we öwreniň, işlikleri aýratyn göçüriň we terjime ediň.

من دیروز صبح زود از خواب بیدار شدم، ورزش کردم، دست و رویم را با صابون شستم، دندانهایم را با مسواک تمیز کردم موهام را شانه زدم و لباس پوشیدم. بعد در اتاق غذاخوری سرسفره نشستم و صبحانه خوردم. من دیروز صبح کره، پنیر، تخم مرغ و یک لیوان چائی خوردم. بعد با برادر بزرگم به بازار رفتم. برادر بزرگم از بازار: دو کیلو زردالو، یک کیلو شفتالو و یک کیلو آلبالو خرید. من پرسیدم: چرا سیب نخریدی؟ او گفت: خوب شد که گفتم و دو کیلو سیب خریدیم.

Sözlük

ليونان – liwan – bulgur	زردالو – zärdalu – erik
تخم مرغ – tohm-e morg – ýu-murtga	شفتالو – şaftalu – şetdaly
آلبالو – albalu – ülje	سيب – sib – alma
كيلو – kilu – kilogram	پنير – pänir – peýnir
خوب شد – hub şod – oňat boldy	خوب شد که گفتی – hub şod ke gofti – aýdanyň gowy boldy

66-njy sapak

مال – mal-e we از آن – äz an-e sözleri bilen degişiligiň aňladylyşy

Türkmen dilinde **meniňki, seniňki, biziňki, Amanyňky, Çarynyňky, goňsýmyňky...** ýaly degişlilik bildirýän düşüňjeler pars dilinde مال – mal-e, از آن – äz an-e sözleri bilen hem aňladylýar. Meselem:

Meniňki: مال من – mal-e män, از آن من – äz an-e män

Seniňki: مال تو – mal-e to, از آن تو – äz an-e to

Onuňky: مال او – mal-e u, از آن او – äz an-e u

Biziňki: مال ما – mal-e ma, از آن ما – äz an-e ma

Siziňki: مال شما – mal-e şoma, از آن شما – äz an-e şoma

Olaryňky: مال آنها – mal-e anha, از آن آنها – äz an-e anha

Kakamyňky: مال پدرم – mal-e pedäräm

Myradyňky: مال مراد – mal-e Morad

1-nji gönükme. Sözlemleri iki bolup okaň.

این کتاب من است. – این کتاب مال من است.

این دفتر تو است. – این دفتر مال تو است.

این قلم اوست. – این قلم مال اوست.

این تلویزیون ماست. – این تلویزیون مال ماست.

آن اتاق شماسست. – آن اتاق مال شماسست.
 آن خطکش آنهاست. – آن خطکش مال آنهاست.
 آن پرگار برادرم است. – آن پرگار مال برادرم است.
 آن دوربین چاری است. – آن دوربین مال چاری است.
 آن قالی مادر بزرگم است. – آن قالی مال مادر بزرگم است.
 آن سوزن خواهرم است. – آن سوزن مال خواهرم است.

2-nji gönükme. Nakyllary ýat tutuň.

1 پای مار و چشم مور و نان ملا را کس ندید

Pa-ýe mar o çeşm-e mur o nan-e molla ra kas nädid.

Ýylanyň aýagyňy, garynjanyň gözüni, mollanyň çöregini gören ýok.

2 عالم شدن چه آسان، آدم شدن چه مشکل.

Alem şodän çe asan, adäm şodän çe moşkel.

Alym bolmak aňsat, adam bolmak kyn.

3 آرزو به جوانان عیب نیست.

Arezu be jäwanan eýb nist.

Ýaşlara arzuw etmek aýyp däl.

Sözlük

تلویزیون – telewizýon –
telewizor

پرگار – pärgar – sirkul

قالی – gali – haly

سوزن – suzän – iňňe

مور – mur – garynja

عالم – alem – alym

چه – çe – (bu ýerde) bolmak

آرزو – arezu – arzuw

خطکش – hätkeş – çyzgyç

دوربین – dürbin – dürbi

قیچی – geýçi – gaýçy

مار – mar – ýylan

ندید – nädid – görmedi

شدن – şodän – bolmak

مشکل – moşkel – kyn

عیب – eýb – aýyp

Atlaryň san goşulmasy
(اسامی جمع – Esami-ýe jām’)

Pars köplük san goşulmalary

Pars dilinde atlaryň köplük sany birnäçe goşulmalar arkaly aňladylýar. Mundan başga-da arap dilinden geçen käbir atlaryň köplük sany sözün düýbünüň üýtgedilmegi bilen ýasalýar. Ulanylýan köplük san goşulmalaryny gelip çykyşlary taýyndan iki topara bölmek mümkin:

- 1) pars köplük san goşulmalary
- 2) arap köplük san goşulmalary

1. Pars köplük san goşulmalary

Pars dilinde iki sany köplük san goşulmasy bar: ان – **an** we ها – **ha**. Basym köplük san goşulmalaryna düşýär. Käbir sözlerde agzalan iki goşulmany hem ulanmak bolýar. Bu goşulmalar, esasan, kadalara görä ulanylýar.

1) ها – **ha** köplük san goşulmasy, köplenç, jansyz zatlary aňladýan sözleriň soňundan goşulýar.

کتاب – ketab – kitap

کتابها – ketabha – kitaplar

درس – dârs – sapak

درسها – dârsha – sapaklar

مداد – medad – galam

مدادها – medadha – galamlar

2) نا – **an**. Bu goşulma aşakdaky ýagdaýlarda ulanylýar.

a) Diňe janly zatlary aňladýan sözleriň soňundan goşulýar.

پسر – pesär – oglan

پسران – pesäran – oglanlar

دختر – dohtâr – gyz

دختران – dohtâran – gyzlar

مادر – madâr – eje

مادران – madâran – ejeler

b) Agaçlary, ösümlikleri aňladýan sözleriň soňundan goşulýar.

درخت – deräht – agaç

درختان – derähtan – agaçlar

گیاه – giyah – ösümlük

گیاهان – giyahan – ösümlükler

ç) Beden agzalaryny aňladýan sözlere goşulýar.

چشم – çeşm – göz

چشمان – çeşman – gözler

انگشت – ängošt – barmak

انگشتان – ängoštan – barmaklar

Bellik. Beden agzalaryndan سر – **sär** we گردن – **gärdän** sözlerine ان – **an** we ها – **ha** köplük san goşulmalary goşulanda hersi başga manylarda ulanylýar.

سران – säran – ýolbaşçylar

سرها – särha – kelleler

گردنان – gärdänan – ýolbaşçylar

گردنها – gärdänha – boýunlar

d) Öz wagtynda janly bolan zatlary aňladýan sözleriň soňundan goşulýar:

کشته – košte – öldürilen

کشتگان – koštegan – öldürilenler

مرده – morde – ýogalan

مردگان – mordegan – ýogalanlar

ان – an köplük san goşulmasynyň ýazuw düzgüni

a) ان – an köplügi çekimsiz sesler bilen gutaran sözleriň soňundan gelende hiç hili ses üýtgemesine sezewar bolmaýar.

مرد – märe – adam

مردان – märdan – adamlar

زن – zän – aýal

زنان – zänan – aýallar

دانشیار – daneşýar – mugallym

دانشیاران – daneşýaran – mugallymlar

مور – mur – garynja

موران – muran – garynjalar

گاو – gaw – sygyr

گاوان – gawan – sygyrlar

چشم – çeşm – göz

چشمان – çeşman – gözler

b) a, u uzyn çekimlileri bilen gutaran sözleriň soňundan ان – an köplük san goşulmasy goşulanda düýp söz bilen goşulmanyň arasyndan ýazuwda ی (ýa) harpy artdyrylýar we ý diýlip okalýar.

دانا – dana – dana
دانشجو – daneşju – talyp
سخنگو – sohängu – sözleýji

دانايان – danaýan – danalar
دانشجویان – daneşjuýan –
talyplar
سخنگویان – sohänguýan –
diktolar, sözleýjiler

ç) Pars dilinde sözler ol kadadan çykmak bilen **ان** – **an** köplük san goşulmasy goşulanda düýp sözüň soňundaky **و** – **u** sesi **ow** goşa sese öwrülýär.

ابرو – äbru
أهو – ahu
بانو – banu
بازو – bazu
زانو – zanu
گیسو – gisu
جادو – jadu

ابروان – äbrowan – gaşlar
أهوان – ahowan – keyikler
بانوان – banowan – hanymlar
بازوان – bazowan – gollar
زانوان – zanowan – dyzlar
گیسوان – gisowan – saçlar
(örülen)
جادوان – jadowan – jadylar

ç) Soňlary **ه** – **e** sesi bilen gutaran sözleriň soňundan **ان** – **an** köplük san goşulmasy goşulanda, düýp sözüň soňundaky **e** sesi okalsa-da ýazuwda görkezilmeyär we **ان** – **an** köplük san goşulmasynyň öňünden, düýp sözüň soňundan **گ** – **g** çekimsizi artdyrylýar.

خواننده – hanände

خوانندگان – hanändegan –
okyjylar

نویسنده – newisände

نویسندگان – newisändegan –
ýazyjylar

راننده – ranände

رانندگان – ranändegan – sürü-
jiler

مورچه – murçe

مورچگان – murçegan –
garynjalar

پرنده – pärände

پرندگان – pärändegan –
guşlar

d) **ان** – **an** goşulmasy **ی** – **i** çekimlisi bilen tamamlanan söz-

leriň soňundan goşulanda, düýp sözüň soňundan, ýagny iki çekimli-
niň arasyndan ý sesi artdyrylýar. Bu ses ýazuwda görkezilmeyär.

ایرانی – irani	ایرانیان – iraniýan – eýran-lylar
رومی – rumi	رومیان – rumiýan – rumlular
شهری – şähri	شهریان – şähriýan – şäher-liler
دهاتی – dähati	دهاتیان – dähatiýan – obalylar
اروپایی – orupaýi	اروپایان – orupaýan – ýewro-palylar

1-nji gönükme. Sözlemleri türkmençä terjime ediň.

کتابهای آنها روی میز است. این آقایان و بانوان دیروز از ایران آمدند روستاییان مشغول کارهای کشاورزی هستند. همه دانشجویان سردرس هستند. درختان این باغ همیشه سبز و خرم است. کودکان به کودکان رفتند. مربیان کودکان مهربان هستند. پدران و مادران کودکان از مربیان راضی هستند. در باغ پدر بزرگم درختان میوه ای زیاد است. در آنجا درختان زردالو و سیب، گیلاس و آلبالو هست. بچه ها در آنجا بازی می کردند. دانایان گفتند: «يك دست صدا ندارد». سعدی شیرازی گفت: «گاو ان و خران باربردار به از آدمیان مردم آزار».

Sözlük

کشاورزی – keşawärzi – oba hojalyk	همیشه – hämişe – hemişe
کودک – kudäk – çaga	سبز – säbz – ýaşyl
خرم و خرم – säbz o horräm – gök öwüsýän, ter	صدا – seda – ses
کودکستان – kudäkestan – çagalar bagy	مربی – moräbbi – terbiýeçi
مهربان – mehreban – mähri-ban	گاو – gaw – sygyr
	خر – här – eşek
	به – beh – gowy
	مردم آزار – märdomazar – adamlara azar beriji

باربردار – barbärdar – yükçi,   مردم – märdom – adamlar
yük daşayan

2-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

اسم شما چیست؟ شما چند سال دارید؟ شما چه سالی متولد شدید؟ پدر شما کجا کار می کند؟ مادر شما چه کاره است؟ شما کجا درس خواندید؟ شما چند برادر و خواهر دارید؟ يك هفته چند روز است؟ يك ماه چند روز است؟ ماه فوریه چند روز است؟ يك سال چند ماه است؟ يك ماه چند هفته است؟ يك ساعت چند دقیقه است؟ يك دقیقه چند ثانيه است؟

3-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Kakam işçi, ol kärhanada işleýär. Ejem çagalar bagynda terbiyeçi. Ol çagalar bagynda işleýär. Çagalar öz terbiyeçilerindenrazy. Çagalaryň ata-eneleri hem terbiyeçilerdenrazy. Agamyň dostlary bize geldi. Gyz jigilerim kitaplaryny, depderlerini we galamlaryny portfellerine saldylar. Biziň mekdebimiziň synplary uly we ýagty. Talyplar uniwersitete ir gelyärler we giç öýlerine gaýdýarlar. Çemen mugallymyň ýanynda oturdy we aýtdy. Talyplar sapakdan gijä galmaýarlar. Talyplar ders otagyňa girdiler we öz ýerlerinde oturdylar.

68-nji sapak

Arap köplük san goşulmalary

Pars dilinde arap köplük san goşulmalary hem ulanylýar:

1) ين – in. Bu goşulma arap dilinden gelip çykan we adamy, käri aňladýan sözlerde ulanylýar. Meselem: معلمين – معلم – moällemin – mugallymlar

طرف – طرفين – täraf – täräfeýn – taraplar

2) ات – at. Arap dilinden gelip çykan bu goşulma käbir pars sözlerinde ulanylýar. Meselem:

حيوان – حيوانات – heýwanat – haýwanlar

ده – دهات – dehat – obalar

3) جات – **jat**. Bu goşulma **-at** goşulmasynyň bir görnüşi bolup, soňunda **e** ýa-da **i** harplary bolan käbir sözlerde ulanylýar. Meselem:

کارخانه – کارخانجات – karhane – karhanejat
سبزی – سبزیجات – sâbzi – sâbzijat

Köp sözlerde köplük san ýokarda görkezilen goşulmalardan daşary pars goşulmalary arkaly hem ýasalýar. Meselem:

کارخانه ها
حکایات – حکایتها

1-nji gönükme. Sözleri köplük sanda ýazyň we terjime ediň.

حکایت، توضیح، مجله، ساعت، جمله، حاضر، پیشنهاد، مرد، زن
دختر.

2-nji gönükme. Sözlerden iki görnüşde köplük sany ýasaň we terjime ediň.

درخت، بیمار، سرباز، مربی، پرنده، سر.

3-nji gönükme. Sözleri köplük sanda ýazyň we sözlemleri terjime ediň.

بچه وی صندلی می نشینند. (نویسنده) در اتاق هستند. امورز
(فروشگاه) را باز کردند. خواهرم (پنجره) را بست. (دانش آموز)
بهمدرسه آمدند. (همکلاس)(کیف) خود را در گوشه گذاشتند.

69-njy sapak

Döwük köplük san

(جمع مکسر یا شکسته) – Jäm'e mokässär ýa şekäste)

Pars dilinde köplük sanyň başga-da bir görnüşi bar. Ol döwük köplük san diýlip atlandyrylýar. Döwük köplük sanda sözün düzümi üýtgeýär, ýagny onuň içine bir ýa-da birnäçe harp goşulýar ýa-da aýrylýar. Köplük sanyň bu görnüşi diňe arap dilinden geçen käbir sözlerde ulanylýar we birnäçe ülnä görä ýasalýar. Meselem:

işler – omur – امور	iş – ämr – امر (1)
alymlar – oloma – علما	alym – alem – عالم (2)
amallar – e`emal – اعمال	amal – ämäl – عمل (3)
sebäpler – eläl – علل	sebäp – ellät – علت (4)
mekdepler – mädares – مدارس	mekdep – mädräse – مدرسه (5)

Sözlüklerde bu sözleriň döwür köplük sany görkezilýär we olary ýat tutmaly.

1-nji gönükme. Sözlükden peýdalanyň, sözleriň döwür köplük sanyny ýazyň, terjime ediň we ýat tutuň.

مطلب، مجلس، افق، شیخ، ناظر، تاجر، نفع، حرف، شریف، جزء.

2-nji gönükme. Ýokardaky gönükmeden baş sözi saýlaň we olardan sözlem düzüň.

3-nji gönükme. Sözlükden peýdalanyň, 8 sany döwür köplük sanda sözi ýazyň we terjime ediň.

4-nji gönükme. Sözleri terjime ediň.

شیخ – شیوخ، حکیم – حکما، دولت – دول، ملت – ملل
 اثر – آثار، سم – سموم، عظیم – عظام

70-nji sapak

İşligiň dowamly öten zamany (ماضی استمراری – Mazi-ýe estemrari)

ماضی استمراری – **mazi-ýe estemrari**, ýagny işligiň dowamly öten zamany öten zamanda bir döwürüň dowamynda hereketiň (ýagdaýyň) gaýtalanyp amala aşyrylandygyny (ýüze çykandygyny) we hereketiň (ýagdaýyň) öten zamanda dowam edendigini aňladýar. Meselem:

1) Eziz geçen ýylda (her gün) mekdebe gatnaýardy.

عزیز در سال گذشته (هر روز) به مدرسه می رفت.

Äziz dâr sal-e gozâşte (hâr ruz) be mädräse miräft.

2) Dostum günorta tarap gidip barýardy.

دوستم به سمت جنوب راه می رفت.

Dustäm be sämt-e jonub rah miräft.

3) Men bar güýjüm bilen ylgaýardym we ses hem meni yzarlaýardy.

من با تمام قوا می دویدم و صدا هم مرا تعقیب می کرد

Män ba tämam-e gowa midäwidäm wä säda häm mära tä'gib mikärd.

Işligiň dowamly öten zaman şekiliniň ýasalşy:

Işligiň dowamly öten zaman şekilini ýasamak üçin öten zaman düýp işliginiň öňünden **می** – **mi** sözöni goşulmasy, soňundan bolsa degişli ýöňkeme goşulmalary goşulýar. Basym **می** – **mi** goşulmasynyň üstüne düşýär.

(م، ی، -، یم، ید، ند) ýöňkeme goşulmalary + öten zaman düýp işlik
می + گفتن – می گفتم، می گفتی، می گفت، می گفتیم، می گفتید، می گفتند

رفتن – räftän – gitmek

مفرد

میں رفتم – män miräftäm –
men gidýärdim

تو رفتی – to miräfti – sen
gidýärdiň

او رفت – u miräft – ol
gidýärdi

جمع

ما رفتیم – ma miräftim – biz
gidýärdik

شما رفتید – şoma miräftid –
siz gidýärdiňiz

انها رفتند – anha miräftänd –
olar gidýärdiler

Ýasama işliklerde می – **mi** sözöni goşulmasy öten zaman düýp işliginiň öňünden goşulýar. Meselem:

برگشتن – bärgäştän – gaýdyp gelmek

مفرد

من برمی گشتم – män bärmigäştäm – men gaýdyp gelyärdim

تو برمی گشتی – to bärmigäşti – sen gaýdyp gelyärdiň

او برمی گشت – u bärmigäšt – ol gaýdyp gelyärdi

جمع

ما بر می گشتیم – ma bārmigāštim – biz gaýdyp gelyärdik
شما بر می گشتید – şoma bārmigāštid – siz gaýdyp gelyärđiniz
آنها بر می گشتند – anha bārmigāštānd – olar gaýdyp gelyärdiler

Goşma işliklerde هم می – **mi** sözöni goşulmasy öten zaman düýp işliginiň öňünden goşulýar.

بازی کردن – bazi kărdān – oýnamak

مفرد

من بازی می کردم – măn bazi mikărdām – men oýnaýardym
تو بازی می کردی – to bazi mikărdi – sen oýnaýardyň
او بازی می کرد – u bazi mikărd – ol oýnaýardy

جمع

ما بازی می کردیم – ma bazi mikărdim – biz oýnaýardyky
شما بازی می کردید – şoma bazi mikărdid – siz oýnaýardyňyz
آنها بازی می کردند – anha bazi mikărdānd – olar oýnaýardylyr

1-nji gönükme. İşlikleri dowamly öten zamanda ýöňkemedede üýtgediň we terjime ediň.

گرفتن، بردن، برداشتن، کار کردن، درآوردن، احترام گذاشتن.

2-nji gönükme. Ýaýyň içindäki işlikleri dowamly öten zamanda degişli ýöňkemedede üýtgediň we terjime ediň.

دیروز مراد پیش شما (رفتن). نیم سال پیش مریم در مدرسه تحصیل (کردن)، امروز او دانشجوی دانشگاه است. در سال گذشته (اعضای) خانواده تو هر روز اینجا جمع (شدن). وقتی من به خانه آمدم خواهرم (بیرون) (رفتن). چند روز پیش صفر را دیدم، او به فروشگاه (رفتن).

3-nji gönükme. İşlikleri pars diline terjime ediň we dowamly öten zamanda ýöňkemedede üýtgediň.

Döwmek, ulanmak, iýmek, dynç almak, maşk etmek, gülmek, ylgamak, bökmek, ýatmak.

4-nji gönükme. Sözlerden sözlem düzüň we terjime ediň.

- 1) بازی می کردم، همسایه، بچه، با، حیاط، پریروز، در، من.
- 2) می خندید، دیدن، کودک، فیلم، از.
- 3) نشان میداد، تابلو، معلم، را.
- 4) صبح، می خوردیم، ما، خانه، در، صبحانه.
- 5) مراد، باهم، و، می خواندند، سلیمان، را، جالب، کتاب.

71-nji sapak

Dowamly öten zaman işliginiň ýokluk galyby

Dowamly öten zaman işliginiň ýokluk galybyny ýasamak üçin sada işlik, ýasama işlik ýa-da goşma işlik bolsun می – mi sözöňi goşulmasynyň öňünden نه – ne sözöňi goşulmasy goşulýar. Bu goşulma gepleşikde ne görnüşinde aýdylýar.

من چیزی نمی گفتم.

Män çizi nemigoftäm. – Men zat diýmeýärdim.

تا ساعت 11 از کتابخانه بر نمی گشتم.

Ta sa'ät-e ýazdäh äz ketabhane bärnemigäştäm.

Sagat 11-e çenli kitaphanadan gaýdyp gelmeýärdim.

آمان والیبال بازی نمی کرد.

Aman waleybal bazi nemikärd. – Aman woleybol oýnamaýardy.

ترسو

من دوازده ساله بودم با مادرم در دهی زندگی می کردم. روزی من به ده همسایه برای دیدن عموی بیمارم می رفتم. راه من از طرف جنگل بود. عصر بود. کم کم مه داشت تمام ده را می گرفت. باد سخت می وزید و شاخهای درختان را می لرزاند. من راه را بخوبی می شناختم و با کمال شجاعت پیش می رفتم. بعد از دو ساعت راه رفتن شب رسید و کم کم همه جا تاریک شد. من دیگر جایی را نمی دیدم. ناگهان صدایی از پشت

بگوئیم رسید. قلب من از ترس می تپید. خیال کردم گرگ است. از ترس به پشت سرم نگاه نمی کردم. من با تمام قوا دویدم. صدا هم مرا تعقیب می کرد. ناگهان بزمین خوردم. در همان موقع صدا نزدیک شد و من از شدت ترس می لرزیدم. در همین لحظه ماه از زیر ابر درآمد و همه جا را روشن کرد. من سرم را برای دیدن حیوان مهیب برگرداندم، گوسفند عمویم را پشت سرم دیدم و از اینکه آنقدر ترسو هستم خجالت کشیدم.

Sözlük

دوازده ساله – dāwazdāh sale

– on iki ýaşly

همسایه – hämsaýe – goňşy

می وزید – miwäzid –

öwüsýärdi

بیمار – bimar – syrkaw,

keselli

جنگل – jängäl – jeňňel

جا – ja – ýer

تاریک شد – tarik şod – ga-

raňkyrady

اینقدر – ingädr – şeýle,

şunuň ýaly

مهیب – mohib – eýmenç,

gorkunç

لحظه – lähze – edil (şol)

wagt

گوسفند – gusfänd – goýun

می تپید – mitäpid –

gürsüldeýärdi

تعقیب می کرد – tä'gib

mikärd – yzarlaýardy

ده – deh – oba

ترسو – tärsu – gorkak

گوش – guş – gulak

قلب – gälb – ýürek

راه – rah – ýol

ترس – tärs – gorky

بخوبی – behubi – oňat,

gowy

با کمال شجاعت – ba kâ-

mal-e şoja'ät – batyrğaýlyk

bilen

برگرداندم – bārgārdandām –

öwrüldim, döndüm

دویدم – dāwidām –

ylgadym

به زمین خوردم – be zāmin

hordām – ýykyldym

نزدیک می شد – nāzdik

mişod – ýakynlaýardy

ابر – äbr – bulut

1-nji gönükme. Sözlükden peýdalanyp, tekstde ulanylan işlikleriň nämälim şekilini tapyň we ilki sada işlikleri, soňra ýasama we goşma işlikleri ýazyň.

Meselem:

Sada işlikler:

دویدم – می دویدم – dāwidān – ylgamak

Ýasama işlikler:

برگرديدن – bārgärdidān – öwrülmek, dönmek

Goşma işlikler:

خیال کردن – hiýal kărdān – hyýal etmek

2-nji gönükme. Soraglary göçürüň we olara parsça jogap ýazyň.

پسر ترسو چند ساله بود؟ او کجا زندگی می کرد؟ او برای چه بده همسایه می رفت؟ او در ده با کی زندگی می کرد؟ راه پسر از کدام طرف بود؟ در آن وقت هوا چطور بود؟ چه وقت هوا تاریک شد؟ وقتی هوا تاریک شد او چه شنید؟ چرا او از صدا ترسید؟ چرا او به پشت سرش نگاه نمی کرد؟ او از ترس چه حالی داشت؟ چه شد که او بزمین خورد؟ چطور شد که او پشت سرش را دید؟ در پشت سر او چه حیوانی بود؟ ترسو چرا از دیدن گوسفند خجالت کشید؟

3-nji gönükme. «ترسو» tekstini 3-nji ýöňkemedede parsça gürrüň beriň.

4-nji gönükme. Teksti okaň we türkmen diline terjime ediň.

صبح هفته پیش من هر روز چه کارهایی می کردم؟ هفته پیش من هر روز صبح ساعت شش و نیم از خواب بیدار می شدم و ده، پانزده دقیقه، بعضی روزها تا نیم ساعت ورزش می کردم. بعد از ورزش صورتم را می تراشیدم و دوش آب سرد می گرفتم. لباس می پوشیدم و به اتاق غذاخوری می آمدم. در اتاق غذاخوری به پدر، و مادرم سلام می دادم و سر سفره می نشستم. بعد با مادرم و پدرم با خواهرانم و برادرانم خدا حافظی می کردم و به دانشگاه می رفتم.

Sözlük

بعضی – bā’zi – kâbir

صورت – surât – 1) ýüz

اتاق غذاخوری – otag-e

gâzahori – nahar otagy

شش و نیم – şeş-o nim –
ýediň ýarynda

خواب – hab – uky, düýş

سرد – sârd – sowuk

دوش – duş – duş

صبحانه – sobhane – ertirlik

هفته پیش – häfte-ýe piş –
geçen hepde

5-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Sen her gün ir sagat 7-de ukudan oýanýardyň we ýarym sagat maşk edýärdiň. Sen irden eliňi we ýüzüňi sabyn bilen ýuwyardyň, dişleriňi arassalaýardyň we desmal bilen süpürünýärdiň. Sen irden nahar otagyna gelýärdiň we ene-ataňa salam berýärdiň, soňra saçak başyna geçip oturýardyň. Ertirlikden soňra eneň-ataň we doganlaryň bilen hoşlaşyp mekdebe gidýärdiň.

72-nji sapak

Dowamly öten zaman işliginiň sorag sekiliniň ýasalýşy

Pars dilinde dowamly öten zaman işligi bilen sorag sözleminiň iki görnüşi bar:

1) Sorag çalyşmalarynyň kömegi bilen:

ديروز شما کجا می رفتید؟ – Diruz şoma koja miräftid? – Düyň siz nirä gidip barýardyňyz?

تو به فروشگاه کی می رفتی؟ – To be foruşgah key miräfti? – Sen dükana haçan gidýärdiň?

Sorag çalyşmasy işligiň öňünden getirilýär.

2) Sorag äheňi bilen:

ديروز شما به مدرسه می رفتید؟ – Diruz şoma be mädräse miräftid? – Düyň siz mekdebe gidip barýardyňyzmy?

– U ba dustāš sohbät mikärd? – او با دوستش صحبت می کرد؟
Ol dosty bilen gepleşýärdimi?

1-nji gönükme. Sorag sözleriniň kömegi bilen işligiň dowamly öten zaman şekilini ulanyp, 5 sany sorag sözlemine düziň.

چه وقتی، کی، چند بار، چه کسی، کجا.

2-nji gönükme. Sözlemleri sorag äheňli sözlemlere üýtgediň.

- 1) وقتی که او به مدرسه می رفت، شما را دید.
- 2) تو با من درس می خواندی.
- 3) مراد و طاهر با هم غذا می خوردند.
- 4) معلم و دانشجویان در اتاق می نشستند.
- 5) پزشک و بیمار در طبقهٔ دوم ساختمان هستند.

حکایت

شخصی طوطی را تربیت کرد و زبان فارسی یادش داد. طوطی در جواب هر سخن می گفت: در این شك نیست. روزی آن مرد طوطی را برای فروش به بازار برد و صد تومان قیمت گذاشت. کسی از طوطی پرسید: مگر صد تومان می ارزی؟ گفت: در این شك نیست. آن شخصی خوشحال شد و طوطی را خرید و به خانهٔ خود برد. در خانه هر «چه به طوطی گفت جواب دیگری نشنید جز همین» در این شك نیست: آخر خریدار خشمگین شد و گفت: خر بودم که ترا خریدم. طوطی گفت: در این شك نیست. خریدار خندید و طوطی را آزاد کرد.

Sözlük

طوطی – tuti – toty

تربیت کردن – tärbíyät kār-dän – terbiýelemek

یاد دادن – ýad dadän – öwretmek

در این – dār in – munda

شك – şäk – şek

خندیدن – händidän – gülmek

بردن – bordän – äkitmek

قيمت گزاشتن – geýmät go-
zaştän – baha kesmek
فروش – foruř – satuw
صد تومان – säd tuman –
ýüz tümen
خوشحال شدن – hořhal
řodän – hořal bolmak,
begenmek
خریدن – häridän – satyn
almak
نشنیدن – näřenidän – eřit-
mezlik

ديگر – digär – bařga
خر – här – eřek
نشنیدن – řenidän – eřitmek
جز – joz – bařga, özge, gaýry
همین – hämin – řu, edil řu
خریدار – häridar – satyn
alan, müřderi, hyrydar
خشمگین شدن – häřmgin
řodän – gaharlanmak
آزاد کردن – azad kãrdän –
azat etmek, bořatmak

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlüğe göçürin we ýatdan öwrenin.

4-nji gönükme. Hekaýadaky işliklerin haýsy zamanda ulanylandygyny düşündirin.

5-nji gönükme. Hekaýany ýatdan gürrün berin.

73-nji sapak

Sözöňüler (dowamy)

(حروف اضافه) – Horuf-e ezafe)

1) برای – **bära-ýe** sözöni türkmen dilindäki **üçin** sözsoňusy-na derek ulanylýar we aýyklar gelýän sözüniň ýa-da söz düzüminiň öňünden gelmek bilen hemişe ezafetli ulanylýar. Meselem:

برای پدر – **bära-ýe** pedäräm – kakam üçin

برای پدر بزرگت – **bära-ýe** pedär bozorgät – ataň üçin

آن مرد طوطی را برای فروش به بازار برد. – An mard tuti ra **bära-ýe** foruř be bazar bord. – Ol adam totyny satmak üçin bazara äkitdi.

برای خرید مداد قرمز و سبز رنگ – **bära-ýe** härid-e medad-e germez wä sabz räng – ýaşyl we gyzyly reňkli galam satyn almak üçin

برای – **bära-ýe** sözöňüsi atlar ýaly yönkemede hem üýtgap bilýär.

جمع

برایمان – bāraýeman – biziň
üçin

برایشان – bāraýeşan – olar
üçin

برایتان – bāraýetan – siziň
üçin

مفرد

برایم – bāraýām – meniň
üçin

برایت – bāraýāt – seniň
üçin

برایش – bāraýaş – onuň
üçin

برای – **bāraýe** sözöňüsi doly şekilde ýöňkemedede üýtgände hem edil atlar ýaly üýtgeýär.

جمع

برای ما – bāraýe ma – biziň
üçin

برای شما – bāraýe şoma –
siziň üçin

برای آنها – bāraýe anha –
olar üçin

مفرد

برای من – bāraýe mән –
meniň üçin

برای تو – bāraýe to – seniň
üçin

برای او – bāraýe u – onuň
üçin

Bellik. Gepleşik dilinde برای sözöňüsine derek, köplenç, واسه wase sözi ulanylýar.

مادرم برای من پیراهن سرخ دوخت. – Madārām bāraýe mән pirahän-e sorh duht» sözlemine derek

مادرم واسه من پیراهن سرخ دوخت. – Madārām wase mән pirahän-e sorh duht» ulanmak mümkin.

Sözlemiň terjimesi: Ejem meniň üçin gyzyly köýnek tikdi.

2) تا – ta sözöňüsi. Bu goşulma many taýdan türkmen dilindäki **tä, çenli** sözöňülerine gabat gelýär. Meselem:

آز بزمئین تا عشق آباد بیست دقیقه راه است. – Äz Bezmeýin ta Eşgabada bist dägige rah äst. – Büzmeýinden Aşgabada çenli ýigrimi minut ýoldur.

ما تا غروب منتظر او بودیم. – Ma ta gorub montäzer-e u budim. – Biz tä gün ýaşyança oňa garaşdyk.

.Morad ta bist mişomaräd wä minewisäd. – Myrat ýigramä çenli sanaýar we ýazýar. – مراد تابيست می شمارد و می نویسد.

3) بر – **bär** sözöňüsi. Ýöneliş düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirýän bu goşulma käte asyl manysynda, käte bolsa **üstünde, ýanynda** sözlerine derek ulanylýar.

.Bär u negärist wä did. – Oňa seretdi we gördi. – بر او نگرېست و دید.
.Çahar ra bär do tägsim käre. – Dördi ikä böldi. – چهار را بر دو تقسیم کرد.

.Bolbol pärid wä bär şahe-ýe derähti neşäst. – Bilbil uçdy we agajyň şahasyna gondy. – بلبل پرید و بر شاخه درختی نشست.

.Şäbha bär gahware-ýe män... – Gijeler meniň sallançagymyň ýanynda... – شبها بر گاهواره من ...

.Ýek härf o do härf bär zäbanäm... – Bir sözi we iki sözi dilime ... – یک حرف و دو حرف برزبانم ...

4. پی – **peý**. Ezafetli okalýan bu sözöňüsi, köplenç, **yz, arka** sözöňülerine derek ulanylýar.

.Gorban peý-e pedäräş räft. – Gurban kakasynyň zzyndan gitdi. – قربان پی پدرش رفت

.Borow peý-e karät. – Öz işiň bilen bol. – برو پی کارت

1-nji gönükme. Goşgyny ýat tutuň we terjimesini öwreniň.

مهر مادر

پستان بدهان گرفتن آموخت	گویند مرا چو زاد مادر
بیدار نشست و خفتن آموخت	شبها برگاهواره من
تا شیوه راه رفتن آموخت	دستم بگرفت و پا به پا برد
الفاظ نهاد و گفتن آموخت	یک حرف و دو حرف برزبانم
بر غنچه گل شکفتن آموخت	لبخند نهاد بر لب من
تا هستم و هست دارمش دوست	پس هستی من ز هستی اوست

(ایرج میرزا)

Sözlük

گویند – guýänd – aýdýarlar, diýýärler

پستان – pestan – emme

بیدار – bidar – oýa

گاہوارہ – gahware – salançak

خفتن – hoftän – ýatmak, uklamak

شیوہ – šiwe – usul

رفتن – räftän – ýöremek, gitmek, barmak

الفاظ – älfaz («läfz»

sözünüň köplügi) – sözler

لبخند – läbhänd – ýylgyryş, ýylgyrma

لبخند نهادن – läbhänd nahadän – ýylgyrtmak

شکفتن – şekoftän – güllemek, gülüň açylmagy

پایا بردن – pa be pa bordän – ýörjen-ýörjen etdirmek

الفاظ نهادن – älfaz nehadän – dil çykarmak, dil açmak

مرا – mära – meni

گرفتن – gereftän – almak, tutmak

آموخت – amuht – öwretti

لب – läb – dodak

بردن – bordän – äkitmek

نهادن – nahadän – goýmak

راه – rah – ýol

حرف – härf – 1) harp, 2) söz

پس – päş – diýmek, gepiň gysgasy

ه غنچه – gonçe – gunça

چوزاد مادر – çuzad madär – eneň seni dünýä inderende

تا شیوہ راه رفتن آموخت – ta šiwe-ýe rah räftän amuht – ýol ýöremegiň usulyny öwretti

دارمش دوست – darämäş dust – ony söýýärim

تا هستم – ta hästäm – men barkam, dirikäm

لفظ – läfz – söz

«Halamak» we «halamazlyk»
işlikleriniň pars dilinde aňladylyşy

Bu hili işlikler aşakdaky ýaly görnüşde ýasalýarlar:

مفرد

من (تو، او) از ... خوشم (خوشت، خوشتش) آمد.

جمع

ما (شما، آنها) از ... خوشمان (خوشتان، خوشتان) آمد.

Meselem:

مفرد

من از فیلم خوشم آمد – män äz film hoşäm amäd – film maňa ýarady

تو از فیلم خوشت آمد – to äz film hoşät amäd – film saňa ýarady

او از فیلم خوشتش آمد – u äz film hoşäş amäd – film oňa ýarady

جمع

ما از فیلم خوشمان آمد – ma äz film hoşëman amäd – film bize ýarady

شما از فیلم خوشتان آمد – şoma äz film hoşëtan amäd – film size ýarady

آنها از فیلم خوشتان آمد – anha äz film hoşëşan amäd – film olara

ýarady

خوشم آمد – hoşäm amäd – **ýarady** işliginiň ýokluk galybyny ýasamak

üçin آمدن – amädän – **gelmek** işliginiň öňünden **نه** – **nä** sözöni goşul-
masy goşulýar.

خوشم نیامد – hoşäm näyamäd – **ýaramady** işliginiň ýöňkemedede üýt-

geýşi:

مفرد

من (تو، او) از ... خوشم (خوشت، خوشتش) نیامد.

جمع

ما (شما، آنها) از ... خوشمان (خوشتان، خوشتان) نیامد.

Meselem:

مفرد

من از فیلم خوشم نیامد – mən əz film hoşəm nəyamäd – film maña ýaramady

تو از فیلم خوشت نیامد – to əz film hoşät nəyamäd – film saña ýaramady

او از فیلم خوشش نیامد – u əz film hoşaş nəyamäd – film oña ýaramady

جمع

ما از فیلم خوشمان نیامد – ma əz film hoşeman nəyamäd – film bize ýaramady

شما از فیلم خوشتان نیامد – şoma əz film hoşetan nəyamäd – film size ýaramady

آنها از فیلم خوششان نیامد – anha əz film hoşeşan nəyamäd – film olara ýaramady

بدم آمد – bädäm amäd – *halamadym, ýigrendim işliginiň ýöňkemedede üýtgeýşi:*

مفرد

من از فیلم بدم آمد – mən əz film bädäm amäd – men filmi halamadym

تو از فیلم بدت آمد – to əz film bädät amäd – sen filmi halamadyň

او از فیلم بدش آمد – u əz film bädäş amäd – ol filmi halamady

جمع

ما از فیلم بدمان آمد – ma əz film bädeman amäd – biz filmi halamadyk

شما از فیلم بدتان آمد – şoma əz film bädetan amäd – siz filmi halamadyňyz

آنها از فیلم بدشان آمد – anha əz film bäddeşan amäd – olar filmi halamadylar

بدم نیامد – bädäm nəyamäd – *ýaraman durmady işliginiň ýöňkemedede üýtgeýşi:*

مفرد

من (تو، او) از ... بدم (بدت، بدش) نیامد.

جمع

ما (شما، آنها) از ... بدمان (بدتان، بدشان) نیامد.

مفرد

من از فیلم بدم نیامد – mən āz film bādām nāyamād – film maña ýaraman durmady

تو از فیلم بدت نیامد – to āz film bādāt nāyamād – film saña ýaraman durmady

او از فیلم بدش نیامد – u āz film bādāš nāyamād – film oña ýaraman durmady

جمع

ما از فیلم بدمام نیامد – ma āz film bādeman nāyamād – film bize ýaraman durmady

شما از فیلم بدتان نیامد – šoma āz film bādetan nāyamād – film size ýaraman durmady

آنها از فیلم بدشان نیامد – anha āz film bādešan nāyamād – film olara ýaraman durmady

1-nji gönükme. söz düzümlerini sözlem içinde getirip, yönkemede üýtgediň, soňra şol sözlemleri dowamly öten zaman şekilinde ýazyň.
بدم نیامد، بدم آمد، خوشم نیامد، خوشم آمد

Meselem:

– Äz rāng-e pirahānāt hoşām amād. – از رنگ پیراهنت خوشم آمد.
(ماضی مطلق) Köýnegiň reňki maña ýarady.

– Äz rāng-e pirahānāt hoşām miýamād. – از رنگ پیراهنت خوشم میامد.
(ماضی استمراری) – Köýnegiň reňki maña ýaraýardy.

2-nji gönükme. Matallary öwreniň.

(1) لباس پوشیده در گرما، عریان شود در سرما.
Lebas puşide dār gārma, orýan şawād dār sārma.

(2) دو خواهر در بدن. مثل سروی در چمن.

نه پا دارند نه دهان. هر يك پنج پسر دارد.

Do hahār dār bādān,
Hār ýek pānj pesār darād.

Mesl-e sārwi dār çāmān,
Nā pa darād nā dāhan.

(3) يك معماء از تو پرسم، ای حكيم پر هنر
 كاندرين صحرا بدیدم يك عجایب جانور
 مور چشم و مار دم و كركس پر و عقرب شكم
 پای او مانند اره، شیر سینه، اسب سر

Ýek moämma äz to porsäm, eý häkim-e por honär
 Kandärin sähra bedidäm ýek äjaýeb janäwär
 Mur çeşm-o, mar dom-o, karkäs pär-o, ägräb şekäm
 Paý-e u manänd-e ärre, şirsine, äsbsär.

Sözlük

گرما – gärma – yssy	سرم – särma – sowuk
عریان – orýan – ýalaňaç	چمن – çämän – çemen
معماء – mo’ämma – tapmaça	حكيم – häkim – dana, akyldar
پر هنر – porhonär – 1) hünärli	كاندرين – kandärin – içinde
عجایب – äjaýeb – ajaýyp, ajap, geň, geň-taň	صحرا – sähra – sähra
جانور – janäwär – janawar, haýwan	مور چشم – murçeşm – garyn- jagözli
مردم – mardom – ýylan guýrukly	كركس پر – karkäspär – guş ýelekli
عقرب شكم – ägräbşekäm – garynly içýan	اره – ärre – ary (agaç kesilýän)
اسب سر – äsbsär – atkelle	شیر سینه – şirsine – ýolbars döşli
	مانند – manänd-e – ýaly, meň- zeş, çalymdaş

3-nji gönükme. Goşgyny ýatdan öwreniň.

طبیعت لعل ساز	لعل تراشید باز
لعل تراشیده را	پهلوی هم چید باز
پهلوی هم چیده را	بنقره پیچید باز
به نقره پیچیده را	بحقه پوشید باز
حقه ی پوشیده را	نام بنامید انار
	(نعیم شیرازی)

Sözlük

لعل – lä’l – lagl (gymmat bahaly daş)

طبیعت – täbi’ät – tebigat

نقره – nogre – kümüş

تراشیده – täraşide – ýonulan, taraşlanan

پهلوی هم – pählu-ýe häm – biri-biriniň gapdalyna

پیچیده – piçide – saralan, oralan

پوشید – puşid – örttdi, ýapdy, geýdi

لعل باز – lä’l saz – lagl ýasaýan

تراشید – täraşid – ýondy, taraşlady

چید – çid – düzdi

چیده – çide – düzülen

پیچید – piçid – sarady, orady

حقه – hogge – hokga, guty

پوشیده – puşide – örtülen, ýapylan

بنامید – benamid – atlandyrdy

75-nji sapak

Öten zaman ortak işligi (Sefät-e mäf’uli – صفت مفعولی)

Pars dilinde öten zaman ortak işligini ýasamak üçin öten zaman düýp işlikleriniň soňundan ه – e goşulmasy goşulýar. Öten zaman ortak işliginiň ýasalşy:

مصدر	اساس فعل	صفت مفعولی	اساس فعل + ه = صفت مفعولی	Türkmençe
تراشیدن	تراشید	تراشیده	ه + تراشید = تراشیده	ýonulan
چیدن	چید	چیده	ه + چید = چیده	düzülen
پیچیدن	پیچید	پیچیده	ه + پیچید = پیچیده	saralan, oralan
پوشیدن	پوشید	پوشیده	ه + پوشید = پوشیده	örtülen, ýapylan
امیده	نامید	نامیده	ه + نامید = نامیده	atlandyrylan

رسیدن	رسید	رسیده	ýetişen
آوردن	آورد	آورده	getiren
شکستن	شکست	شکسته	döwlen
گفتن	گفت	گفته	aýdylan
انداختن	انداخت	انداخته	atylan, oklanan
گزیدن	گزید	گزیده	çakan
رفتن	رفت	رفته	giden

Öten zaman ortak işliginiň ýokluk galybyny ýasamak üçin işligiň öňünden نه – **nä** goşulmasy goşulýar. Meselem:

نگفته – aýtmadyk, نرفته – gitmedik, نخوانده – okamadyk
گز نکرده پاره مکن. – Güz näkärde pare mäkon. Ölçemän kesme.

1-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Tebigat laglary ýondy. Ol ýonulan laglary biri-biriniň gapdaly-na düzdi. Ol biri-biriniň ýanyna düzülen laglary kümüş bilen örtüdi. Kümüş bilen örtülen laglary guta gaplady we ony «enar» diýip atlandyrdy.

2-nji gönükme. Nakyllary we atalar sözlerini öwreniň, olardaky öten zaman ortak işliginiň nämälim şekilini tapyň.

کی رفته را بزاری باز آری.

Key räfte ra be zari baz ari. – Ölen gaýdyp gelmez aglamak bilen.

باد آورده را باد می برد.

Bad awärde ra bad mibäräd. – Ýel getirenini ýel äkider.

خفته را خفته کی کند بیدار.

Hofte ra hofte key konäd bidar. – Uklan uklany haçan oýarar.

کوزه گر از کوزه شکسته آب می خورد.

Küzegär äz kuýze-ýe şekäste ab mihoräd. – Küzegär döwük küzeden suw ißer. (Ädikçiniň ädigi bitmez.)

سخن گفته و تیر انداخته باز نگردد.

Sohän-e gofte wä tir-e endahte baz nägärdäd. – Áýdylan söz we atylan ok yzyna gaýtmaz.

مار گزیده از ریسمان سیاه و سفید می ترسد.

Mar gäzide äz risman-e siyah o sefid mitärsäd. – Ýylan çakan ala ýüpden heder eder.

مثل مرغ پر کنده.

Mesl-e morg-e pär kände. – Ütülen towuk ýaly.

مثل موش آب کشیده.

Mesl-e muş-e ab keşide. – Ezilen syçan ýaly.

مثل سیبى که دو نیم کرده.

Mesl-e sibi ke do nim kärde. – Bir almany iki bölen ýaly.

76-njy sapak

Işligiň öten-häzirkî zaman şekili

(ماضى نقلی – Mazi-ýe nägli)

Pars dilinde işligiň öten-häzirkî zamany (ماضى نقلی – mazi-ýe nägli) hereketiň ýa-da ýagdaýyň ýakyn wagtda bolup geçendigini we onuň täsiriniň ýa-da netijesiniň häzirkî wagt bilen baglanyşyklydygyny aňladýar. Meselem:

.بچه ها از بیرون آمده اند. – Bâççeha äz birun amäde-änd. – Çagalar daşardan geldiler. (Çagalaryň daşardan ýaňy gelendikleri aňladylýar).

Işligiň öten-häzirkî zaman şekiliniň ýasalýşy:

صفت مفعولی + شناسه

ortak işlik + ýöňkeme goşulmasy

Ýöňkeme goşulmalary:

جمع
ام – äm
ای – i
است – äst

مفرد
ایم – im
اید – id
اند – änd

Sada işlikleriň öten-häzirki zamanda ýönkemede üýtgeýşi:

گفتن – goftän – **aytmak, diymek** işligi

مفرد

من گفته ام – män gofte-äm – men aýtdym

تو گفته ای – to gofte-i – sen aýtdyň

او گفته است – u gofte äst – ol aýtdy

جمع

ما گفته ایم – ma gofte-im – biz aýtdyk

شما گفته اید – şoma gofte-id – siz aýtdyňyz

آنها گفته اند – anha gofte-änd – olar aýtdylar

Ýasama işlikleriň öten-häzirki zamanda ýönkemede üýtgeýşi:

برگشتن – bär gäştän – gaýdyp gelmek, dolanmak

جمع

برگشته ام – bär gäšte-äm –
gaýdyp geldim, dolandym

برگشته ای – bär gäšte-i –
gaýdyp geldiň, dolandyň

برگشته است – bär gäšte äst –
gaýdyp geldi, dolandy

مفرد

برگشته ایم – bär gäšte-im –
gaýdyp geldik, dolandyk

برگشته اید – bär gäšte-id –
gaýdyp geldiňiz, dolandyňyz

برگشته اند – bär gäšte-änd –
gaýdyp geldiler, dolandylar

Goşma işlikleriň öten-häzirki zamanda ýönkemede üýtgeýşi:

صحبت کردن – sohbät kârdän – söhbetleşmek, gürleşmek

جمع

صحبت کرده ام – sohbät
kârde-äm – gürleşdim

صحبت کرده ای – sohbät
kârde-i – gürleşdiň

صحبت کرده است – sohbät
kârde äst – gürleşdi

مفرد

صحبت کرده ایم – sohbät
kârde-im – gürleşdik

صحبت کرده اید – sohbät
kârde-id – gürleşdiňiz

صحبت کرده اند – sohbat
kârde-änd – gürleşdiler

Öten-häzirki zaman işliginiň ýokluk galybyny ýasamak üçin öten zaman ortak işliginiň öňünden نه – **nä** sözöňi goşulmasy goşulýar.

Sada işliklerde: من نرفته ام – män näräfte-äm – men gitmedim

Ýasama işliklerde: برنگشته ام – bärnägäšte-äm – dolanmadym

Goşma işliklerde: حرف نزده ام – härf nüzäde-äm – geplemedim

ماضى نقلی – **öten-häzirki zamanda basymyň orny:**

Sada işliklerde basym öten zaman ortak işligini ýasaýan ۵ – e goşulmasynyň üstüne düşýär.

من شما را دیده ام. – män şoma ra dide-äm – men sizi görüpdim

Ýasama işliklerde basym sözöňi goşulmasynyň üstüne düşýär.

من کفشم را از پا در آورده ام. – Män käfşäm ra äz pa dâr awärde-äm.

– Men köwşümi aýagymdan çykardym.

Goşma işliklerde basym isimden bolan bölege düşýär.

من با Dوردی به فارسی حرف زده ام. – Män ba Dordy be farsy härf zäde-äm – Men Durdy bilen parsça gepleşipdim.

1-nji gönükme. Nämälim işlikleri öten-häzirki zamanda ýöňkemedede üýtgediň.

گرفتن، دويدن، خوردن، شتافتن، افتادن، پرسيدن.

2-nji gönükme. İşligiň öten-häzirki zamanyny ulanyp, 5 sany sözlem düzüň.

77-nji sapak

Öten-häzirki zaman işliginiň ýokluk galybynyň ýazuw düzgüni

a) Öten-häzirki zamanda işlik çekimsiz ses bilen gutarýan bolsa, نه – **nä** sözöňi goşulmasy hiç hili ses üýtgeşmesine sezewar bolmaýar.

من نرفته ام – män näräfte-äm

b) Eger işlik **a, o, ä** sesleri bilen başlanýan bolsa, ýoklugy aňladýan نه – **nä** sözöňi goşulmasy bilen işligiň başyndaky **ا** – **älef** harpynyň

arasyndan ýazuwda ى (ـى) harpy goşulýar we ý diýlip okalýar.

a sesi bilen: Meselem: آمدن – amädän – **gelmek** işligi

جمع
من نیامده ام – män näyamä-
de-äm – men gelmedim
تو نیامده ای – to näyamä-
de-i – sen gelmediň
او نیامده است – u näyamäde
äst – ol gelmedi

مفرد
ما نیامده ایم – ma näyamäde-im
– biz gelmedik
شما نیامده اید – şoma näyamä-
de-id – siz gelmediňiz
آنها نیامده اند – anha näyamä-
de-änd – olar gelmediler

o sesi bilen: افتادن – oftadän – **ýykylmak** işligi

مفرد
من نیافتاده ام – män näýo-
ftade-äm – men ýykyлма-
dym
تو نیافتاده ای – to näýofta-
de-i – sen ýykylmadyň
او نیافتاده است – u näýofta-
de äst – ol ýykylmady

جمع
ما نیافتاده ایم – ma näýoftade-im
– biz ýykylmadyk
شما نیافتاده اید – şoma näýofta-
de-id – siz ýykylmadyňyz
آنها نیافتاده اند – anha näýofta-
de-änd – olar ýykylmadylar

Ýokardaky ýagdaýlaryň hemmesinde işligiň başyndaky **ا** – **älef** harpy saklanýar, ýöne üstünde (~) **mädde** belgisi goýulmaýar.

i sesi bilen: ایستادن – istadän – **durmak, saklanmak** işligi

Eger işlik **i** çekimlisi bilen başlanýan bolsa **نه** – **nä** goşulmasy **ne** diýlip aýdylýar we **ا** – **älef** harpyna göni goşulyp ýazylýar.

مفرد
من نایستاده ام – män neista-
de-äm – men durmadym
تو نایستاده ای – to neista-
de-i – sen durmadyň
او نایستاده است – u neistade
äst – ol durmady

جمع
ما نایستاده ایم – ma neista-
de-im – biz durmadyk
شما نایستاده اید – şoma neis-
tade-id – siz durmadyňyz
آنها نایستاده اند – anha neista-
de-änd – olar durmadylar

1-nji gönükme. Ýaý içindäki işlikleri öten-häzirki zaman şekilinde ýazyň.

- 1) من کتاب و دفتر ترا روي ميز (گذاشتن).
- 2) تو درسهای فردا را (حاضر کردن).
- 3) ما امروز برای گردش به کنار دریا (رفتن).
- 4) همه دانشجویان تمرین های خانه را (انجام دادن).
- 5) ساعت پنج بعد از ظهر قطار از مشهد به تبن (رسیدن).
- 6) پدرم از شهر ترکمن آباد امروز (برگشتن).
- 7) ما امروز به زبان فارسی دیکته (نوشتن).
- 8) استادان و دانشجویان پالتوهای خودشان را (درآوردن).
- 9) شما به پرسشهای استاد درست (جواب دادن).

2-nji gönükme. Teksti okaň, terjime ediň we täze sözleri öwreniň.

طریقه کاشتن سبزی

برای کاشتن سبزی ابتداء زمین را کنده زیر و رو می کنند و با شنکش سنگ و ریگ آنرا بیرون می آورند و به چندین کرد تقسیم می کنند و در هر کرد نوعی از سبزی می کارند. برای اینکه سبزی خوب شود و حاصل فراوان دهد زمین را کود می دهند. سبزی را برای استفاده از برگ یا ثمر یا بیخ یا ساق یا گل آن می کارند. اسامی بعضی از سبزیها از این قرار است: شوید، کاهو، ترشی، جعفری، اسفناج، بادنجان، کدو، خیار، چغندر، هویج، ترب و غیره.

Sözlük

طریقه – tärige – usul, ýol

کنده – kände – depip, gazyp

سبزی – sâbzi – gök (iýilýän otlar we gök önümler)

شنکش – şenkeş – dyrmyk

ریگ – rig – 1) çagyl,

2) çäge, 3) gyrmança

تقسیم کردن – tägsim kârdän – bölmek, bölüşdirmek

کاشتن – kaştän – ekmek

سنگ – säng – daş

ابتداء – ebteda – ilki, başda

و غیره – wä geýre – we ş.m.

کود – kud – dökün, ders

بیرون آوردن – birun awârdän

– daşyna çykarmak

برگ – bârg – ýaprak

ثمر – sâmär – miwe

حاصل فراوان – hasel-e
fārawan – bol hasyl
ساق – sag – baldak
شوید – şawid – ukrop
ترشک – torşäk – turşuja,
guzugulak
اسفناج – esfenaj – ysmanak
بادنجان – badānjan – badam-
jan

بیخ – bih – kök
کاهو – kahu – salat
جعفری – jä'färi – petruška
کدو – kädü – kädü
هویج – häwij – käşir
ترب – torb, torob – turp
چغندر – çoğondär – şugundyr
زیر و رو کردن – zir o ru
kärdän – agdarmak

(کردو) کرد – käre (käredu) – 1) pel, 2) joýa, 3) bölekler
برای اینکه سبزی خوب شود – bäreýe inke säbzi hub şawäd – gögün
gowy bolmagy üçin

78-nji sapak

Kömekçi sözler (حروف اضافه – Horuf-e ezafe)

Pars dilinde kömekçi sözler ulanylýarlar.

روی – ru-ýe – üstünde, ýüzünde, üsti, ýüzi	زیر – zir-e – aşagynda, aşagy
پشت – poşt-e – arkasynda, arkasy	توی – tu-ýe – içinde, içi
میان – meýan-e – arasynda, ortasynda, arasy, ortasy	جلو – jelow-e – öňi, öňünde, garşysy

1-nji gönükme. Sözlemleri okaň, terjime ediň we täze sözleri öwreniň.

کجاست؟

کتاب روی میز است. سبد زیر صندلی است. کاغذ پاره توی سبد
است. اسم این دختر گزل است. موی گزل سیاه رنگ است. گزل جلو
صندلی ایستاده است. اسم این پسر مراد است. موی مراد خرمایی
است. مراد پشت صندلی ایستاد. صندلی میان گزل و مراد است.

2-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

کتاب کجاست ؟ سبد کجاست ؟ کاغذ پاره کجاست ؟ اسم این دختر چیست ؟ موی گزل چه رنگ است ؟ گزل کجاست ؟ اسم این پسر چیست مراد کجاست ؟

3-nji gönükme. Teksti terjime ediň.

اینجا چه چیزها هست ؟

اینجا خیلی چیزها هست. وسط اتاق یک میز هست. بالای میز چراغ برگ آویزان است. روی میز دو کتاب، یک دوات و یک قلم هست. زیر میز یک سبد هست. سبد خالی است. طرف راست میز يك گنجه هست. طرف چپ میز دو پنجره هست.

4-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

وسط اتاق چه هست ؟ بالای میز چه آویزان است ؟ روی میز چه هست ؟ زیر میز چه هست ؟ گنجه کدام طرف میز است ؟ پنجره کدام طرف میز است ؟

Sözlük

خیلی – heýli – 1) örän,
2) köp
وسط – wäsät – orta, ortara
آویزان – awizan – asylgy,
asylan
دوات – däwat – syýa gaby,
syýa çüýşesi

چیز – çiz – zat
بالا – bala – ýokary
سبد – säbäd – sebet
خالی – hali – boş
گنجه – gänje – şkof
چراغ برق – çerag-e bärg –
elektrik çyrasy

79-njy sapak

Gepleşik (گفتگو) – Goftegu

- دیروز چه ساعتی از خواب بیدار شدید ؟
- من هر روز معمولاً صبح ساعت شش و نیم از خواب بیدار می شوم.
- صبح ها چه کارهایی می کردی ؟

- صبح ها چند دقیقه ورزش می کردم. دوش آب سرد می.
- صبحانه می خوردم و به دانشگاه می رفتم.
- ساعت چند از خانه خارج شدی؟
- بعد از خوردن صبحانه از خانه خارج شدم.
- سر درس دیر نکردی؟
- نخیر، سر درس دیر نکرده ام، سر وقت رسیده ام.
- زنگ اول چه درسی بود؟
- زنگ اول درس زبان فارسی بود.
- همه دانشجویان سر درس بودند؟
- بلی، همه دانشجویان توی کلاس بودند.
- استاد زبان فارسی شما آقااست یا خانم؟
- استاد زبان فارسی ما خانم است.
- پارسال استاد با شما به فارسی حرف می زد؟
- بلی، استاد پارسال و امسال با ما فارسی حرف می زند.
- شما از دستور زبان فارسی چه خوانده اید؟ کدام زمانها را یاد گرفته اید؟
- ما از دستور زبان فارسی خیلی چیزها را خوانده ایم. از زمانها
- ماضی مطلق، ماضی استمراری و ماضی نقلی را یاد گرفته ای.
- از فعل «نوشتن» ماضی نقلی چطور است؟
- از فعل «نوشتن» ماضی نقلی اینطور است: نوشته ام، نوشته ای، نوشته است، نوشته ایم، نوشته اید، نوشته اند.
- شما به فارسی دیکته نوشته اید؟
- بلی، امروز ما دیکته نوشته ایم.
- در دیکته چند تا اشتباه کرده اید؟
- در دیکته سه تا اشتباه کرده ام، ولی رفیقم هیچ اشتباه نکرده است.
- اشتباهات شما چه بود؟
- اشتباهات من در کلمات "خواندن، خواهش و آثار" بود

Sözlük

خارج شدن – harej şodän –
çykmak

امسال – emsal – şu ýyl

آموختن – amuhtän – öwren-
mek, öwretmek

یاد گرفتن – ýad gereftän –
öwrenmek, ýat tutmak

اشتباه – eştebah – ýalňyş

کلمه – käläme – söz

خواهش – haheş – haýyş

سر وقت – sär-e wägt – öz
wagtynda

آثار – asar – eserler

پارسال – parsal – geçen ýyl

دیکته – dikte – diktant

اشتباهات – eştebahat –
ýalňyşlar

دیر کردن – dir kändän – gijä
galmak

کلمات – käemat – sözler

1-nji gönükme. Gepleşigi iki bolup ýatdan gürrüň beriň.

2-nji gönükme. Gepleşik düzüň we okaň.

80-nji sapak

Hal işlikler we ortak işlikler

(وجه وصفی – Wäjh-e wäsfî)

Pars dilinde öten zaman düýp işlikleriniň soňundan ۵ – e goşul-
masyny goşmak bilen ýasalyan işligiň şekiline **وجه وصفی – wäjh-e
wäsfî** diýilýär. Bu hili işlikler many taýdan türkmen dilinde hem
öten zaman ortak işliklerine hem-de hal işliklerine gabat gelýärler.
Olary diňe sözlem içinde ýa-da degişli sorag bermek arkaly tapawut-
landyrmak mümkin.

Türkmençe

وجه وصفی

مصدر İşligiň

nämälim şekili

görüp, gören

دیده

دیدن

görmek

gidip, giden

رفته

رفتن

gitmek

iýip, iýen

خورده

خوردن

iýmek

ýetip, ýetişen	رسیده	رسیدن	ýetmek
okap, okan	خوانده	خواندن	okamak
ýazyp, ýazan	نوشته	نوشتن	ýazmak
öwrülip, öwürilen	برگشته	برگشتن	gaýtmak, öwürilmek
çykaryp, çykaran	درآورده	درآوردن	çykarmak
terjime edip, terjime eden	ترجمه کرده	ترجمه کردن	terjime etmek
gepläp, geplän	حرف زده	حرف زدن	geplemek
ýykylyp, ýykylyan	زمین خورده	زمین خوردن	ýykylymak

1. Hal işlikleriniň aňladylyşy:

او را دیده صدا کردم. – U ra dide säda kârdäm. – Ony görüp çagyrdym (gygyrdym).

بچه بر روی زانوی مادرش نشست، چشمش را بر روی مادرش دوخته نگاه می کرد.

Bäççe bär ru-ýe zanu-ýe madäräş neşäste, çeşmäş ra bär ru-ýe madäräş duhte negah mikârd. – Çaga ejesiniň dyzynyň üstünde oturyp, ejesiniň ýüzüne gözünü dikip seredýärdi.

Pars dilinde hal işlikleri üýtgediji goşulmalar bilen üýtgemeýän, zaman aňlatmaýan, işliklere baglanyp, olardan aňlanylýan gymyldy-hereketiň hal-ýagdaýyny görkezýän işliklerdir.

2. Ortak işlikleriň aňladylyşy:

Ortak işlikler – sözlemde zaman aňlatmaga ukyply, üýtgediji goşulmalary kabul edýän, işlikler bilen atlaryň aralygyndaky sözlerdir.

مار دیده از ریسمان سیاه و سفید می ترسد. – Mar dide äz risman-e siyah o sefid mitärsäd. – Ýylany gören ala-mula ýüpden gorkýar.

دست شکسته وبال گردن است. – Däst-e şekäste wäbal-e gärdän äst. – Döwlen eliniň agramy boýna düşer.

1-nji gönükme. Nakyllary öwreniň we olardaky ortak işlikleriň haýsy nämälim işliklerden ýasalandygyny görkeziň.

آدميزاد شیرخام خورده است.	جهانديده بسيار گوئد دروغ.
آش نخورده، دهان سوخته.	آردش را بيخته، الكش را آويخته.
خود کرده را تدبير نيست.	نيم خورده شغال را شیر نمي خورد.
استمادر زنت دوست داشته.	گرگ باران ديده.

Sözlük

آدميزاد – dorug – ýalan	جهانديده – jähandide – köpü-gören
آرد – ard – un	شیرخام – şir-e ham – çig süýt
الك – äläk – elek	نخورده – nāhorde – iýmedik, içmedik
بيخته – bihte – elän	دوست داشته است – dust daş-te äst – gowy görüpdir
آويخته – awihte – asan	گرمم است – gärmäm äst – yssylaýaryn, gyzýaryn
شغال – şagal – şagal	سوخته – suhte – ýanan, ýakan
تدبير – tädbir – alaç	گرگ باران ديده – gorg-e baran dide – köpügören, tejribeli
سردم است – särdäm äst – üşeyärin	
خود کرده – hod kârde – öz eliň bilen eden işiň	
مادر زن – madär zän – gaýyn ene	
نيم خورده – nim horde – ýarym iýlen	

81-nji sapak

«Yssylamak» we «üşemek» işlikleriniň pars dilinde aňladylyşy

Pars dilinde yssylaýaryn işligi گرم است – gärmäm äst – **maňa** yssy söz düzümi bilen aňladylyar, üşeyärin işligi bolsa سردم است – särdäm äst – **maňa sowuk** söz düzümi bilen aňladylyar.

Bu işlikler ýöňkemedede aşakdaky ýaly üýtgeýärler:

مفرد

من سردم است – män sârdâm äst – men üşeyärin

تو سردت است – to sârdât äst – sen üşeyärsiň

او سردش است – u sârdâş äst – ol üşeyär

جمع

ما سردمان است – ma sârdeman äst – biz üşeyäris

شما سردتان است – şoma sârdetan äst – siz üşeyärsiňiz

آنها سردشان است – anha sârdeşan äst – olar üşeyärler

مفرد

من گرمم است – män gârmâm äst – men yssylaýaryn

تو گرمت است – to gârmât äst – sen yssylaýarsyň

او گرمش است – u gârmeş äst – ol yssylaýar

جمع

ما گرممان است – ma gârmeman äst – biz yssylaýarys

شما گرمتان است – şoma gârmetan äst – siz yssylaýarsyňyz

آنها گرمشان است – anha gârmeşan äst – olar yssylaýarlar

Men üşemeýärin, Men yssylamaýaryn ýaly sözlemler ýöňkemedede üýtgände است – äst sözüne derek نیست – nist – däl, ýok sözleri ulanylýar. Meselem:

من گرمم نیست – män gârmâm nist – men yssylamaýaryn

Bu hili işlikler öten zamanda ulanylanda است – äst sözünüň yerine بود – bud bölegi ulanylýar.

مفرد

من گرمم بود – män gârmâm bud – men yssyladym

تو گرمت بود – to gârmât bud – sen yssyladyň

او گرمش بود – u gârmâş bud – ol yssylady

جمع

ما گرممان بود – ma gârmeman bud – biz yssyladyk

شما گرمتان بود – şoma gârmetan bud – siz yssyladyňyz

آنها گرمشان بود – anha gârmeşan bud – olar yssyladylar

Bu işligiň ýokluk galybyny ýasamak üçin بودن – **budän** – **bol-mak** işliginiň öňünden نه – **nä** ýokluk aňladýan goşulma artdyrylyp نبودن – **näbudän** işligi ulanylýar.

مفرد

من گرم نبود – män gärmäm näbud – men yssylamadym

تو گرم نبود – to gärmät näbud – sen yssylamadyň

او گرمش نبود – u gärmäş näbud – ol yssylamady

جمع

ما گرممان نبود – ma gärmeman näbud – biz yssylamadyk

شما گرمتان نبود – şoma gärmetan näbud – siz yssylamadyňyz

آنها گرمشان نبود – anha gärmeşan näbud – olar yssylamadylar

1-nji gönükme. گرم نیست – **üşemeyärin** we نیست **maýaryn sözlemlerini birlik we köplük sanda yönkeme-de üýtgediň.**

2-nji gönükme. **Köp nokadyň ýerine degişli goşulmalary goýuň we sözlemleri türkmen diline terjime ediň.**

امروز هوا سرد نیست، ولی من سرد... است. دیروز هم سرد... بود.
در کلاس شما آنها سرد... است. در خانه شما گرم... است. مگر تو
گرم... است که ژاکت را در آورده ای؟ مگر آنها سرد... است که
با پالتو نشسته اند؟ مگر شما سرد... است که ژاکت پوشیده اید؟ در
منزل گرم... بود به این دلیل ساحل دریا رفتیم. او خیلی سرد... است،
از آن سبب پالتو پوشیده است. آیا از فیلم دیروز خیلی خوش... آمد؟
بلی، از فیلم دیروزی من خیلی خوش... آمد. شما از رفتار همکلاستان
...خوش... آمد. نه، من از رفتار همکلاسم هیچ خوش... نیامدم، بد
آمد. آنها هم گفته اند که از رفتار او بد... آمد.

82-nji sapak

Gepleşik (گفتگو) – Goftegu

– شب بخیر، مادر جان.

– شب بخیر، پسرانم.

- مادر جان، چرا ژاکت پوشیده ای، مگر سردت است؟
- آری، پسرم، کمی سردم بود.
- مادرم، پدرم ساعت چند از خانه رفته است.
- پدرت ساعت پنج از خانه رفته است.
- نارگل از دانشگاه آمده است؟
- نه، هنوز نیامده است.
- مادر جان، شام حاضر است؟
- آره، شام حاضر است، نارگل هم آمد.
- بلی، دیدم، پدرم هم آمد.
- کمال، تو درسهایت را حاضر کرده ای؟
- بلی، پدر جان.
- نارگل، تو هم حاضر کرده ای؟
- نه، من که تازه از دانشگاه آمده ام.
- خیلی خوب، بیائید شام بخوریم.
- بعد از صرف شام هر کی با کار خودش مشغول شد. کمال و نارگل درسهایشان را حاضر کرده اند. پدر روزنامه و مجله می خواند. مادر در آشپزخانه چای حاضر می کر.

Sözlük

شب بخیر – şab beheýr –
 Ağşamyňyz haýyrlý bolsun!
 کمی – kämi – az-kem,
 az-owlak, biraz
 نارگل – Nargol – Nargül
 (zenan ady)
 حاضر کردن – hazer kârdân
 – taýynlamak, taýýarlamak

باز هم – baz häm – ýene-de
 ژاکت – jaket – jaket
 هنوز – hänuz – heniz
 روزنامه – ruzname – gazet
 آشپز – aşpâz – aşpez
 مجله – mäjälle – žurnal
 آشپزخانه – aşpâzhane – na-
 harhana

1-nji gönükme. Gepleşiği ýatdan gürrüň beriň.

2-nji gönükme. Ýokardaky gepleşiğe meňzeş, 6-8 sözlemeden ybarat gepleşik düzüň.

Işligiň daş öten zamany (ماضى بعيد – Mazi-ýe ba'id)

Pars dilinde işligiň daş öten zaman şekili öten zamanda belli bir hereketiň ýa-da pursadyň öňünden başga bir bolup geçen hereketi aňladýar. Meselem:

Wägtike – وقتی که پسر وارد اتاق شد، همه بیرون رفته بودند.
pesär wared-e otag şod, hämme birun **räfte budänd**. – Haçan-da oglan otaga girende, hemmeler daşary gidipdiler.

Ta an zäman mehmanan amäde بودند.
budänd. – Ol wagta çenli myhmanlar gelipdiler.

Işligiň daş öten zaman şekiliniň ýasalşy:

Öten zaman ortak işligi + **bud** (bolmak işliginiň öten zaman köki) + ýöňkeme goşulmasy. گفتن – goftän – **aýtmak** işligi bilen ýasalşyna mysal:

گفته + بود + (م، -ی، - ، -یم، -ید، -ند)

Meselem:

men aýdypdym – من گفته بودم	biz aýdypdyk – ما گفته بودیم
sen aýdypdyň – تو گفته بودی	siz aýdypdyňyz – شما گفته بودید
ol aýdypdy – او گفته بود	olar aýdypdylar – آنها گفته بودند

Mysallar:

قبل از تو احمد این حادثه را به من گفته بود.
Senden öň bu hadysany maňa Ahmet aýdypdy.

وقتی من آمدم به خانه، او رفته بود.

Men öýe gelenimde, ol gidipdi (giden ekeni).

حسن به ایستگاه راه آهن با تاکسی سریعاً آمد، اما قطار تا آن موقع رفته بود.

Hasan taksili demir ýol duralgasyna tiz geldi, emma otly eýýäm gidipdi.

تمام مواردی را که شما به من تعریف کردید، من قبلاً شنیده بودم.

Şiziň maňa gürrüň beren meseleleriňiz barada men ozal eşidipdim.

اخباری را که امروز در تلویزیون نشان دادند، من دیروز دیده بودم.

Şu gün telewizorda görkezilen habarlary men düýn görüpdim.

Ýasama we goşma işlikleriň daş öten zaman şekili aşakdaky görnüşde ýasalýar:

بازگشتن – dolanmak	بازگشته بود – dolanyppy
برخواستن – ýeriňden turmak	برخواسته بود – ýerinden tutupdy
ایجاد کردن – döretmek	ایجاد کرده بود – döredipdi
دروغ گفتن – ýalan sözlemek	دروغ گفته بود – ýalan sözläpdi

عکسهایی را که تو برایم آوردی، به من قبلاً دوستم نشان داده بود.

Meniň üçin getiren suratlaryňy ozal dostum maňa görkezipdi.

Bellik. Işligiň bu şekili öten zamanda ýerine ýetirilmedik hereket barada gynanç bildirmek için hem ulanylýar.

کاش قبلاً به من گفته بودید.

Käşgä maňa ozal aýdan bolsadyňyz.

1-nji gönükme. Işlikleri daş öten zaman şekilinde ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

- 1) گرفتن، خوابیدن، دویدن، بریدن، بازی کردن.
- 2) برگشتن، درآوردن، فرورفتن، برداشتن.
- 3) درست کردن، عجله داشتن، جمع شدن، ورزش کردن.

2-nji gönükme. Sözlemleri we teksti türkmen diline terjime ediň.

هنگامیکه مراد پیش دوستش آمد، او کارهای خود را تمام کرده بود این مسئله را تو به من گفته بودی. چون نبات و نارگل لوازمشانرا جمع کرده بودند، آنها به زودی سوار تاکسی شدند. مریبان تا آغاز مسابقه ورزشکاران خود را آماده کرده بودند.

Tekst

گلنار

گلنار و مامان هر روز به پارک می رفتند. مامان برای گلنار بستنی می خرید. یک روز مامان گلنار را به مهد کودک می برد. او، اول از آنجا خوشش نیامد، اما کم کم با بچه ها دوست شد. مامان گلنار را به خانه مردان می برد. مردان پسرخاله گلنار است. او و پسرخاله اش مردان با هم بازی می کنند بعد هم با هم دعوا می کنند. مامان همه این چیزها را در دفتر می نویسد و خوشحال است که گلنار روز به روز بزرگتر می شود.

Sözlük

مامان – maman – eje (gepleşik dilinde)

پسرخاله – pesär hale – daý-zasynyň ogly

بستنی – doňdurma

مهد کودک – mähd-e kudäk – çagalar bagy

مردان – Märdan – Merdan (oglan ady)

3-nji gönükme. Täze sözleri öwreniň we teksti ýatdan gürrüň beriň.

4-nji gönükme. Tekstdе ýazylan işlikleriň haýsy zamanlara degişlidigini aýdyň.

84-nji sapak

Işligiň daş öten zamanynyň ýokluk galyby

Işligiň daş öten zamanynyň ýokluk galyby esasy işligiň öňüne **nä** goşulmasynyň goşulmagy arkaly ýasalýar. Meselem:

Sada işlik:

ندیده بودم – nädide budäm – görmändim

نخورده بودم – nāhorde budäm – iýmändim

Ýasama işlik:

درنیاورده بودم – dārniāaworde budäm – çykarmandym

بر نداشتنه بودم – bärnädašte budäm – götermändim, galdyrmandym
Goşma işlik:

دیر نکرده بودم – dir näkärde budäm – gijä galmandym

بازی نکرده بودم – bazi näkärde budäm – oýnamandym

Daş öten zaman işliginiň sorag şekili

Daş öten zaman işliginiň sorag şekili iki görnüşde düzülýär:

1) Sorag sözleriniň kömegi bilen:

Diruz şoma koja räfte budid? – دیروز شما کجا رفته بودید؟

Düýn siz nirä gidipdiňiz?

To be foruşgah keý räfte budi? – تو به فروشگاه کی رفته بودی؟

Sen dükana haçan gidipdiň?

Sorag sözi işligiň öňünden getirilýär.

2) Sorag äheňi bilen:

Diruz şoma be mädräse räfte budid? – دیروز شما به مدرسه رفته بودید؟

Düýn siz mekdebe gidipdiňizmi?

U ba dustaş sohbät kärde bud? – او با دوستش صحبت کرده بود؟

– Ol dosty bilen gepleşipdimi?

1-nji gönükme. Ýaýyň içindeki işlikleri daş öten zamanda goýuň we türkmen diline terjime.

شما دیروز قبل از پدرتان (آمدن). امروز پدرتان قبل از شما (آمدن).

فروشگاه تا ساعت سه بعد از ظهر (بستن). وقتی همکارم زنگ زد، م

ن تا پل (رسیدن). پارسال این کار را تا پایان ماه مارس (تمام کردن).

Sözlük

عجله داشتن – äjälle daştän

– howlukmak

پل – pol – köpri

تعریف کرديد – tä 'ärif kär-

dän – gürrüň bermek

مربی – moräbbi – tälimçi

مسئله – mä's 'äle – mesele

پزشک جراح – pezeşk-e jär-

rah – hirurg

بعد از ظهر – bäd äz zohr –

günortandan soňra

2-nji gönükme. 1-nji gönükmedäki sözlemleri ýokluk galybynda üýtgediň.

3-nji gönükme. İşligiň daş öten zaman şekilini ulanyp, 5 sany sorag sözlemine düzüň.

85-nji sapak

Sypat we onuň derejeleri (صفت و درجات صفت) – Sefät wä dārājat-e sefät)

Pars dilinde sypat zadyň, predmetleşen düşüňjaniň haýsy bolsa-da bir hususy aýratynlygyny aňladýar.

پسر شجاع – pesär-e şojä – batyr oğlan
نجار ماہر – näjjar-e maher – ökde agaç ussasy
غذای خوشمزہ – gāzaýe hoşmäze – tagamly iýmit (nahar)
خیار نمکی – hiýar-e nāmāki – duzly hyýar
پیراهن قرمز – pirahän-e germez – gyzyl köýnek
آسمان نیلگون – aseman-e nilgun – gök asman
حالت خوب – halät-e hub – gowy ýagdaý
فضای دوستی – fāzaýe dusti – dostlukly ýagdaý
شرایط مناسب – şāraýät-e monaseb – amatly şertler

Bellik. Pars dilinde sypat zady ýa-da jandary sypatlandyrmakdan daşary sözlemde manylary hem aňladyp bilýär:

1) Zadyň ýa-da jandaryň sanyny:

پنج سیب خریدم. – Pänj sib häridäm. – Bäş sany alma satyn aldym.

2) Görkezme çalyşmasyny:

این دانش آموز خوب درس می خواند. – In daneşamuz hub dārs mihanād. – Bu okuwçy gowy okaýar.

3) Sorag çalyşmasy:

چه کتابی می خوانی؟ – Çe ketabi mihani? – Nähili kitap okaýarsyň?

4) Zadyň ýa-da jandaryň näbelliligini:

بعضی دانشجویان درس می خوانند. – Bā äzi daneşjuýan dārs

mihanänd. – Käbir talyplar sapak okaýarlar.

Sypatlaryň üç derejesi bar: sada, deňeşdirme we artyklyk derejeleri.

Sada derejedäki sypat zady häsiýetlendirýär we onuň ýönekeý şekili bar.

دراز – deraz – uzyn

كوتاه – kutah – gysga

سبك – säbok – ýeňil

. این طناب دراز است. – In tånáb deraz äst. – Bu ýüp uzyn.

. این راه کوتاه است. – In rah kutah äst. – Bu ýol gysga.

. کیف سبك است. – Kif säbok äst. – Sumka ýeňil.

Deňeşdirme derejesindäki sypat bir zat özüne meňzeş zat bilen deňeşdirilende onuň sypat ýa-da häsiýet taýdan beýleki zatdan agdyklygyny görkezýär we تر – **tär** goşulmasynyň goşulmagy bilen ýasalýar:

درازتر – deraztär – uzynrak

كوتاهتر – kutahtär – gysgarak

سبكتر – säboktär – ýeňilräk

Deňeşdirilýän zadyň öňünden از – **äz** sözöňüsi ulanylýar.

. این طناب از آن یکی درازتر است. – In tånáb äz an ýeki deraztär äst. – Bu ýüp ondan uzynrak.

. این راه از آن راه کوتاهتر است. – In rah äz an rah kutahtär äst. – Bu ýol ol ýoldan gysgadyr.

. این کیف از کیف تو سبکتر است. – In kif äz kif-e to säboktär äst. – Bu sumka seniňkiden ýeňildir.

Artyklyk derejesindäki sypat bir zadyň özüne meňzeş zatlaryň arasynda has agdyklygyny görkezýär we ترین – **tärin** goşulmasynyň kömegi bilen ýasalýar.

درازترین – deraztärin – iň uzyn

كوتاهترین – kutahtärin – iň gysga

سبكتارين – säboktärin – in ýeňil

.این درازترین طناب است. – In deraztärin tänäb äst. – Bu in uzyn ýüpdür.

.این کوتاهترین راه به روستا است. – In kutahtärin rah be rusta äst. – Bu oba barýan in gysga ýol.

.در میان این کیفها مال تو سبکتارين است. – Där meýan-e in kifha mal-e to säboktärin äst. – Bu sumkalaryň içinde in ýeňili seniňkidir.

1-nji gönükme. Syptalary deňşdirme we artyklyk derejelerinde üýtgediň hem-de türkmen diline terjime ediň.

گرم، سیر، وسیع، عاقل، خوشرو، سنگین، سفید، چربی، چاق، لاغر.

2-nji gönükme. Syptalary deňşdirme we artyklyk derejelerinde üýtgediň hem-de olaryň her birisi bilen sözlem düzüň.

چابک، گرسنه، زیبا، قشنگ.

3-nji gönükme. Reňkleriň görnüşlerini pars dilinde ýazyň, olary deňşdirme we artyklyk derejelerinde üýtgediň hem-de türkmen diline terjime ediň.

4-nji gönükme. Syptalaryň deňşdirme we artyklyk derejelerini ulanyp, 5 sany sözlem düzüň we olary türkmen diline terjime ediň.

86-njy sapak

Aorist (Mozare-e eltezami – مضارع التزامی)

Pars dilinde (aorist) häzirki ýa-da geljek zamanda amala aşyrylmagy zerur ýa-da mümkin bolan gymyldy-hereketi aňladýar we esasan, modal işlikler bilen ulanylýar. Aorist ýany bilen ulanylýan modal işliklere görä, türkmen dilindäki işligiň şert, arzuw, buýruk, hökmanlyk we hyýal şekillerini aňladýar. Modal işlik we esasy işlik ýöňke-medede üýtgeýärler.

Aoristiň ýasalýşy:

به + ریشه فعل + شناسه

be sözöni goşulmasy + işligiň häzirki zaman köki + degişli ýöňkeme goşulmasy

به + نویس + م نوشتن işligi bilen mysal:

بنویسیم – benewisim – ýazaly	بنویسد – benewisid – ýazyň
بنویسم – benewisäm – ýazaýyn	بنویسد – benewisid – ýazsyn
بنویسی – benewisi – ýaz	بنویسد – benewisid – ýazsynlar
بنویسد – benewisäd – ýazsyn	

Aoristiň modal işlikler bilen ulanylyşy we aňladýan manylary:

1) بایستن – **baýestän** modal işligi bilen ulanylýar we gymyldy-hereketiň hökman amala aşyrylmalydygyny aňladýar. Şu modal işlik sözlemde ähli ýöňkemeler üçin, esasan, باید – **baýäd** görnüşinde ulanylýar.

من باید این چای را بخورم. – Män baýäd in çay ra behoräm. – Men şu çayy içmeli.

2) توانستن – **täwanestän** modal işligi bilen ulanylýar we gymyldy-hereketi amala aşyrmak başarnygyny aňladýar.

من می توانم پنجره را باز کنم. – Män mitäwanäm pänjere ra baz konäm. – Men penjiräni açyp bilýärim.

3) شایستن – **şayestän**, ممکن است – **momkän äst** ýa-da احتمال **ehtemal miräwad** modal işlikleri bilen ulanylýar we gymyldy-hereketiň amala aşyrylmagynyň ahmaldygyny aňladýar. Sözlemde شایستن – **şayestän** işligi ähli ýöňkemelerde, esasan, شاید – **şayäd** görnüşinde ulanylýar.

او شاید فردا بیاید. – U şayäd färda beýayäd. – Onuň ertir gelmegi ahmal. Ol ahmal ertir geler.

تو ممکن است این کار را انجام بدهی. – To momkän äst in kar ra änjam bedähi. – Sen mümkin bu işi ýerine ýetirersiň.

احتمال می رود ما امروز این درس را تمام کنیم. – Ehtemal miräwad ma emruz in därs ra tämam konim. – Biz bu dersi şu gün gutaraýmagymyz ahmal. Ahmal, biz bu dersi şu gün tamamlarys.

Bellik. کردن – kârdân – etmek, yerine yetirmek we بودن – budân – **bolmak** işlikleriniñ hâzirki zaman köküniñ öñünden, köplenç, **be** sözöni goşulmasy ulanylmaýar. **کنم** – **konäm**, باشم – **başäm**.

4) خواستن – **hastän** kömekçi işligi bilen ulanylýar we hereketi amala aşyrmak islegini aňladýar.

– آنها می خواهند امسال به دریا بروند. – Anha mihahänd emsal be dârýa beräwänd. – Olar şu ýyl deňze gitmek isleyärler.

5) Pars dilinde işlik aorist şekilinde modal işliksiz gelende türkmen dilindäki buýruk işligini aňladýar:

مفرد	جمع
بنویسم – benewisäm – ýazaýyn	بنویسیم – benewisim – ýazaly
بنویس – benewis – ýaz, ýazsana	بنویسید – benewisid – ýazyň
بنویسد – benewisäd – ýazsyn	بنویسند – benewisänd – ýazsynlar

6) Bir işi amala aşyrmaklyga rugsat soramak üçin ulanylýar.

این نامه را بنویسم؟ – In name ra benewisäm? – Bu haty ýazaýynmy?

آن مقاله ها را بیاورم؟ – An mägaleha ra beýawäräm? – Ol makalalary getireýinmi?

7) Gymyldy-herekete gönükdirýän käbir goşma işlikler bilen ulanylýar. Meselem:

سعی کردن، تلاش کردن، کوشش کردن – çalyşmak, yhlas etmek, dyrjaşmak

قصد داشتن – maksat edinmek

میل داشتن – höwes etmek, isleg bildirmek

دوست داشتن – halamak, gowy görmek

امکان داشتن – mümkinçilikli bolmak

من سعی می کنم پیش شما بروم. – Män säi mikonäm piş-e şoma beräwäm. – Men siziň ýanyňyza barjak bolaryn.

تو تلاش کن تا زودتر بخوابی. – To tälaş kon ta zudtär behäbi. – Sen irräk ýatjak bol.

1-nji gönükme. İşlikleri aorist şekilinde ýöňkemedede üýtgediň.

رفتن، گفتن، پختن، کشیدن، خواندن، دویدن، سپردن.

2-nji gönükme. İşlikleri aorist şekilinde üýtgediň, modal işlikleri ulanyp sözlem düzüň we türkmen diline terjime ediň.

توانستن – خواندن، خواستن – خوردن، بایستن – خوابیدن، شایستن – رسید، احتمال می رود – گرفتن، ممکن است – شتافتن.

Meselem: من می توانم کتاب را زود بخوانم. – Men kitaby çalt okamagy başaryaryn.

87-nji sapak

Ýasama we goşma işliklerden aoristiň ýasalýşy

Ýasama işliklerde aoristiň **be** sözöni goşulmasy aýrylýar. Meselem:

برگشتن – bärğäştän – dolanmak

جمع

مفرد

برگردم – bärğärdäm

برگردیم – bärğärdim

برگردی – bärğärdi

برگردید – bärğärdid

برگردد – bärğärdäd

برگردند – bärğärdänd

Goşma işliklerde **be** sözöni goşulmasy ulanylýar, diňe کردن – **kärdän** işliginden emele gelen goşma işliklerde ulanylmaýar. Meselem:

اجازه گرفتن – ejaze gereftän – rugsat almak

مفرد

جمع

اجازه بگیرم – ejaze begiräm

اجازه بگیریم – ejaze begirim

اجازه بگیري – ejaze begiri

اجازه بگیريد – ejaze begirid

اجازه بگیرد – ejaze begiräd

اجازه بگیرند – ejaze begiränd

Aorist işliginiň ýokluk galybynyň ýasalýşy.

Aorist işliginiň ýokluk galyby **be** sözöni goşulmasynyň ýerine **nä** sözöni goşulmasynyň goşulmagy arkaly ýasalýar. Meselem:

Ýasama işliklerde işligiň sözöňi goşulmasyndan soňra **nä** sözöňi goşulmasy goşulýar. Meselem:

برگردم – bārgärdäm

برنگردم – bārñägärdäm

Goşma işliklerde **be** sözöňi goşulmasynyň ýerine **nä** sözöňi goşulmasy ulanylýar. Meselem:

اجازه نگیرم – ejaze nägiräm

Aorist bilen sorag sözlemiň düzülişi.

Pars dilinde aorist bilen sorag sözlemi iki görnüşde düzülýär.

1) Sorag çalyşmalarynyň kömegi bilen:

امروز شما کجا می خواهید بنشینید؟ – Emruz şoma koja mihahid beşinid? – Şu gün siz nirede oturasyňyz gelyär?

تو به فروشگاه کی می توانی بروی؟ – To be foruşgah key mitäwani beräwi? – Sen dükana haçan gidip bilýärsiň?

Pars dilinde sorag çalyşmasy işligiň öňünden getirilýär.

2) Sorag äheňi bilen:

تو می خواهی صحبت کنی؟ – To mihahi sohbät koni? – Sen gepleşmek isleýärsiňmi? Sen gepleşesiň gelyärmi?

بگیرم – Begiräm? – Alayynmy?

1-nji gönükme. Ýasama işlikleri aorist şekilinde ýöňkemedede üýtgediň.

برداشتن، فرورفتن، درآوردن، برگشتن، فراگرفتن، برچیدن.

2-nji gönükme. Goşma işlikleri aorist şekilinde ýöňkemedede üýtgediň.

بازی کردن، دیر کردن، طول کشیدن، درست بودن، فشار دادن، پر کردن.

3-nji gönükme. İşlikleri aorist şekilinde, ýokluk galybynda ýöňkemedede üýtgediň.

ترکیدن، دروغ گفتن، خندیدن، مالیدن.

4-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

من می خواهم فردا صبح زود از خواب بیدار شوم. تا ساعت 6 تو باید به فروشگاه بروی. او می تواند امروز با شما صحبت کند. ما میل داریم بستنی بخوریم. آنها اینجا بمانند. تو تلاش می کنی تا آخر درس تمرین را انجام بدهی.

5-nji gönükme. İşlikleri pars diline terjime ediň we işligiň aorist şekilini ulanyp, sorag sözlemi düzüň.

Uçmak, ýüzmek, ýuwmak, oturmak, turmak.

6-njy gönükme. Teksti okaň we türkmen diline terjime ediň.

پشت بام

دوستم با پدر و مادرش شبها روی پشت بام می خوابد. حتماً از آنجا آسمان خیلی نزدیک است. من هم دوست دارم با پدرم و مادرم روی پشت بام بخوابم. اما پدرم ”می گوید: ” آنها صاحب خانه هستند این خانه و پشت بام مال آنهاست من میل دارم که پدرم یک خانه بخرد تا ما هم شبها روی پشت بامش! بخوابیم. آن وقت حتماً آسمان به من نزدیک می شود.

بام – bam – üçek

صاحب – saheb – hojaýyn

88-nji sapak

Geljek zaman işligi **(مستقبل – Mostägbäl)**

Pars dilinde işligiň geljek zamany amala aşyryljak hereketi aňladýar we manysy türkmen dilindäki işligiň mälim geljek zamanyna gabat gelýär.

İşligiň geljek zaman şekili خواستن – **hastän** kömekçi işlikden we esasy işlikden ybaratdyr. İşligiň bu şekili **hastän** kömekçi işliginiň häzirki zaman köküniň soňuna ýöňkeme goşulmasyny goşmak arkaly we esasy işligiň öten zaman kökünden ýasalýar. Meselem:

جمع

biz gitjek – ما خواهیم رفت
 siz gitjek – شما خواهید رفت
 olar gitjek – آنها خواهند رفت

مفرد

men gitjek – من خواهم رفت
 sen gitjek – تو خواهی رفت
 ol gitjek – او خواهد رفت

Men ertir gitjek. – من فردا خواهم رفت.

Bu sapak sizde indiki ýylda boljak. – این درس را شما در سال آینده خواهید داشت.

Bu kitaby size indiki hepdede getirjekler. – این کتاب را هفته آینده برای شما خواهند آورد.

Olar birigün bu şäherden gitjekler. – آنها پس فردا از این شهر خواهند رفت.

Geljek zaman işliginiň ýokluk galyby

hastän – خواستن işligiň geljek zaman şekiliniň ýokluk galyby hastän işliginiň önünden **nä** sözöni goşulmasynyň goşulmagy arkaly ýasalýar.

جمع

biz gitjek – ما نخواهیم رفت
 siz gitjek – شما نخواهید رفت
 olar gitjek – آنها نخواهند رفت

مفرد

men gitjek – من نخواهم رفت
 sen gitjek – تو نخواهی رفت
 ol gitjek – او نخواهد رفت

Geljek zaman işliginiň sorag şekiliniň ýasalýşy

Pars dilinde işligiň geljek zamany bilen sorag sözlemi iki görnüşde ýasalýar:

1) Sorag çalyşmalarynyň kömegi bilen:

Şoma in kif ra koja hahid ferestad? – شما این کیف را کجا خواهید فرستاد?
 Siz bu sumkany nirä iberjek?

Sorag çalyşmasy işligiň önünden getirilýär.

2) Sorag äheňi bilen:

؟ شما به روستا خواهید رفت؟ – Şoma be rusta hahid räft? – Siz oba gitjekmi?

1-nji gönükme. Geljek zaman işligini ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

گرفتن، خریدن، گفتن، ایستادن، دیدن، کوبیدن، رسیدن.

2-nji gönükme. İşlikleri geljek zamanda, ýokluk galybynda ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

بستن، چیدن، سپردن، خوابیدن، شستن، پوشیدن، پریدن.

3-nji gönükme. İşlikleri geljek zamanda üýtgediň we sorag sözlemini düzüň.

خواندن، نوشتن، رفتن، آمدن، دادن.

89-njy sapak

Ýasama we goşma işliklerden geljek zaman işliginiň ýasalyşy

Ýasama işliklerden geljek zaman işligini ýasamak üçin işligiň sözöňi goşulmasynyň خواستن – **hastän** işliginiň öňünden getirilýär. Meselem:

بازگشتن – bazgäştän – dolanmak
باز + خواهد + گشت

مفرد

من باز خواهم گشت – män baz hahäm gäšt – men dolanjak
تو باز خواهی گشت – to baz hahi gäšt – sen dolanjak
او باز خواهد گشت – u bäs hahäd gäšt – ol dolanjak

جمع

ما باز خواهیم گشت – ma baz hahim gäšt – biz dolanjak
شما باز خواهید گشت – şoma baz hahid gäšt – siz dolanjak
آنها باز خواهند گشت – anha baz hahänd gäšt – olar dolanjak

Goşma işlikleriň geljek zaman şekilini ýasamak üçin işligiň birinji bölegini خواستن – hastän işliginiň öňünden getirilýär. Meselem:

کار کردن – kar kârdän – işlemek

کار + خواهد + کرد

مفرد

من کار خواهم کرد – män kar hahäm kârd – men işlejek

تو کار خواهی کرد – to kar hahi kârd – sen işlejek

او کار خواهد کرد – u kar hahäd kârd – ol işlejek

جمع

ما کار خواهیم کرد – ma kar hahäm kârd – biz işlejek

شما کار خواهید کرد – şoma kar hahim kârd – siz işlejek

آنها کار خواهند کرد – anha kar hahänd kârd – olar işlejek

1-nji gönükme. Ýasama işlikleri geljek zamanda ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

فراگرفتن، برگشتن، فرورفتن، درآمدن، بازخواستن، درآوردن.

2-nji gönükme. 1-nji ýumuşdaky ýasama işlikleri geljek zamanda, ýokluk galybynda ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

3-nji gönükme. Goşma işlikleri geljek zamanda ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

درس خواندن، درست کردن، انجام دادن، دروغ گفتن، قول دادن.

4-nji gönükme. Goşma işlikleri geljek zaman işliginiň ýokluk galybynda ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

بازی کردن، تأسف کردن، نیاز داشتن، سالم بودن، حمایت کردن.

5-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

پس از چند ساعت به مدرسه خواهم رفت. پسر دا شمارا خواهم دید.
مراد و نبات پس از چند روز به شهر ماری (مرو) خواهند رفت. همسایگان
هفته آینده به منزل خود بر خواهند گشت. پسر لباس گشاد را خواهد پوشید.
دختر چائی را با شیرینی خواهد خورد. برادرم با دوستانش بازی
خواهد کرد.

6-njy gönükme. Işligiň geljek zamanyny ulanyp, 5 sany sözlem düzüň.

7-nji gönükme. Teksti okaň, terjime ediň we täze sözleri öwreniň.

Tekst

سگی پاره گوشت در دهن داشت و از بالای پلی می گذشت. عکس خود را در آب دیده پنداشت که سگ دیگر است و در دهن گوشت دارد. گوشت خود را به آب انداخت که از دهن سگ دیگر گوشت را بگیرد. وی در آب چیزی نیافت، بلکه گوشت خودش را هم به آب گذارده گرسنه رو به خانه اش نهاد.

Sözlük

سگ – säg – it

عکس – äks – surat

گوشت – guşť – et

پنداشتن – pändaştän – güman

رو به خانه نهادن – öýe

etmek

tarap ugramak

Okamak için tekstler

1

ترکمنستان

ترکمنستان کشوری است که در جنوب غربی آسیای مرکزی قرار دارد و از غرب به دریای خزر، از شمال و شرق به ازبکستان، از جنوب به جمهوری اسلامی ایران، از جنوب شرق به افغانستان و از شمال غرب به قزاقستان محدود می باشد. وطن ما ترکمنستان مستقل و بیطرف است. پایتخت کشورمان شهر عشق آباد است. زبان رسمی دولت ترکمنستان زبان ترکمنی است. آب و هوای کشور معتدل است، در فصل بهار هوا تر و ملایم می شود. در تابستان هوا گرم و آفتابی است. در پائیز هوا خنک می شود و گاهی باران می بارد. در زمستان هوا سردتر می شود و گاهی برف می بارد. طبیعت میهن ما پر از درختهای سبز، گلهای رنگارنگ، رودخانه های پرآب و کوههای بلند است. کوه ها، جنگل ها و دشتهای وسیع، غارها و چشمه ها، شب های پرستاره کویر، چهار فصل زیبای سال، باغ های میوه ای و صدها نوع جانوران زنده، از دیدنی های جذاب ترکمنستان می باشند.

Sözlük

جنوب – jänub – günorta

غرب – gärb – günbatar

دریای خزر – däryäye Häzär
– Hazar deñzi

محدود شدن – mähdud budän –
çäklenmek

آب و هوا – ab o häwa – howa,
klimat

ملايم – molaýem – mylaýym

رنگارنگ – rāngarāng – dürli
reñkli

پرستاره – porsetare – köp
ýyldyzly

جانوران – janwäran – jandarlar

شمال – şomal – demirgazyk

شرق – şarg – gündogar

مستقل – mostägäl – garaşsyz

بيطرف – bitäraf – bitarap

تر – tä – ter, täze

خنک – honäk – salkyn

ميهن – mihän – Watan

کوير – käwir – çöl

جذاب – jəzzab – özüne
çekiji

دشت – däšt – çöl, meydan

غار – gar – gowak

2

ایران و آب و هوای آن

ایران، کشوری در جنوب غربی آسیاست که مساحت آن حدوداً به کیلومتر مربع می رسد. این کشور در شمال با کشورهای 1648195 آذربایجان، ارمنستان و ترکمنستان، در مشرق با افغانستان و پاکستان، و در مغرب با ترکیه و عراق همسایه است. جمعیت ایران به حدود هفتاد میلیون نفر می رسد که بیشتر در شمال و مغرب کشور زندگی می کنند. آب و هوا ایران، مانند طبیعت آن، متنوع است و هر فصل سال زیبایی مخصوص خود را دارد. طبیعت ایران در فصل بهار با آغاز سال نو بیدار می شود. بهار نسبتاً کوتاه اما سرسبز و لطیف است. در فصل تابستان، هوا در مشرق و جنوب کشور بسیار گرم می شود. اما در شمال غربی و مغرب ایران هوا خنک می ماند. دریای خزر، کوه های البرز و جنگلهای آن، زیبایی بسیاری به شمال کشور بخشیده اند و دو کویر آن در مرکز و مشرق کشور معروفند.

Sözlük

مشرق – mäşräg – gündogar
لطیف – lätif – mylaýym,
ýakymly
معروف بودن – mä' äruf
budän – meşhur bolmak
غرب – gärb – günbatar

متنوع – motänäwwo'
بخشیدن – bähşidän – bermek
مساحت – ýer, çäk
جمعیت – jäm' iýýät – jem-
gyýet

3

عید نوروز

عید نوروز بزرگترین جشن ملی و باستانی ایرانیان و مجموعه ای از سنت های ایرانی است که از روز اول فروردین، همراه با بیدار شدن طبیعت، آغاز می شود. در موقع تحویل سال، مردم لباس نو می پوشند، سر سفره هفت سین می نشینند و دعا می خوانند. روی این سفره معمولاً قرآن، آینه، آب، نان، ماهی و هفت سین یعنی سبزه، سکه، سماق، سمنو، سنجد، سیب و سیر می گذارند.

از مراسم دیگر نوروز، خانه تکانی، دید و بازدید، کمک به فقرا، آشتی با دیگران و جمع شدن خویشاوندان و دوستان است. در روز سیزده فروردین (سیزده به در) که آخرین روز عید است بیشتر مردم وقت خود را در دشت ها، باغ ها و پارکها می گذرانند.

Sözlük

عید – eýd – baýramçylyk
سنت – sonnät – döp
سفره – sofre – saçak
سکاق – somag – sumah
(ösümlük)
سنجد – sänjed – loh, igde
(ösümlük)

مجموعه – mäjmu-e – toplum,
jem
تحویل – tähwil – geçmeklik,
çalyşma
دعا – do'a – doga-dileg
سمنو – sämänu – semeni
سکه – sekke – teňne

موز

موز گیاهی مانند درختچه که برگهای آن بسیار بزرگ و پهن است و گاهی تا ۲ متر می رسد. گل‌های آن مجتمع و به صورت سنبله است. میوه آن ابتدا سبز و بعد از رسیدن به رنگ زرد تبدیل می شود. موز از چهار هزار سال قبل در هندوستان کشت می شده است. در سال ۱۴۸۲ پرتغالیها موز را در سواحل گینه پیدا کردند و به جزایر قناری بردند و اکنون موز در تمام مناطق گرمسیر دنیا کشت می شود. موز را هنگامی که هنوز سبز است از درخت می چینند و به مناطق مختلف می فرستند و در آنجا به وسیله گرما دادن آنرا می رسانند.

Sözlük

موز – moz – banan

پرتغالی – portogali – portugal

جزایر قنار – jäzaýer-e Gänar – Kanar adalary

تبدیل شدن – täbdil şodän – öwürlmek

گینه – Gine – Gwineýa

مناطق – mänateg – zolaklar

گلابی

گلابی میوه ای است سبز یا زرد رنگ ، آبدار و مخروطی شکل که دارای طعمی خوش و معطر است. گلابی را شاه میوه یا آرمود هم می نامند. گلابی گیاه بومی آسیای غربی و اروپای شرقی مخصوصاً نواحی شمال غربی ایران و کوه های قفقاز می باشد. گلابی بعد از سیب مهم ترین میوه دار دنیا به شمار می آید. گلابی را در زبان عربی سفرجل یا عرموط می گویند.

گونه های مختلف گلابی طعم های گوناگون از ترش تا شیرین دارند. این میوه حاوی ویتامین های مختلف است. گلابی میوه ای آبدار و در زیبایی پوست شما بسیار مؤثر است.

Sözlük

گلابی – golabi – armyt

مخروطی – mähruti – konus şekilli

معطر – moättär – hoşboý,
ýakymly ysly
عرموط – ärmüt – armyt

قفقاز – Gäfgaz – Kawkaz
مؤثر – moässär – täsirli

6

چوپان دروغگو

چوپانی گاه گاه بی سبب فریاد می کرد: "گرگ آمد، گرگ آمد". مردم برای نجات دادن چوپان و گوسفندانش به سوی او می دویدند. اما چوپان می خندید و مردم می فهمیدند که او دروغ گفته است. روزی واقعاً گرگی آمد. چوپان فریاد کرد و کمک خواست. مردم گمان کردند او دوباره دروغ می گوید. هیچ کس به کمک او نرفت. چوپان تنها ماند و گرگ گوسفندانش را خورد.

Sözlük

گرگ – gorg – möjek

چوپان – çupan – çopan

فریاد کردن – färyad kârdän

– gygyrmak

گوسفند – gusfänd – goýun

نجات دادن – nejat dadän –

halas etmek

گمان کردن – goman kârdän

– güman

7

امیر نصر و معلم سختگیر

امیر نصر بن احمد سامانی از پادشاهان خوب سلسله سامانی بود. او در کودکی معلمی داشت که بسیار عالم ولی سختگیر بود. روزی امیر نصر اشتباهی کرد و معلم او را شدیداً با ترکه درخت به زد. امیر نصر ناراحت شد و تصمیم گرفت انتقام بگیرد. چند سال بعد که بر تخت سلطنت نشست او دستور داد معلم سختگیر را با چند ترکه درخت به به خضورش بیاورند.

معلم که موضوع را فهمیده بود یک دانه به درشت، شاداب و معطر خرید. موقعی که به حضور پادشاه رسید امیر نصر یکی از ترکه ها را نشان داد و با عصبانیت گفت: " حالا چه می گویی؟". معلم هم به درشت و شاداب را نشان داد و در جواب گفت: " آن ترکه ها

این گونه میوه های خوب به عمل می آورد". امیر نصر از جواب عاقلانه استاد خوشش آمد و از او با احترام بسیار قدردانی کرد.

Sözlük

sähtgir – berk
tutyan, agras
şädidän – güýçli
şadab – ter
gahar
gädrdani kârdän – minnetdarlyk
bildirmek

entegam kârdän – ar almak
täht – tagt
şadab – ter
dorošt – iri
selsele-ye samani – samanidler neberesi
tärke – çybyk

8

انوشیروان عادل

خسرو انوشیروان، شاهنشاه ساسانی، پادشاه عادل بود و به این دلیل به عادل شهرت داشت. او دوست داشت همه مردم اگر شکایتی دارند بتوانند او را ببینند. به دستورانوشیروان، زنجیری از دروازه کاخ به داخل کاخ کشیدند و به انتهای زنجیر که در اتاق او بود زنگی بستند. هر وقت کسی زنجیر را تکان می داد انوشیروان صدای آن را می شنید. روزی انوشیروان صدای زنگ را شنید. نگاه کرد؛ دید خری خود را به زنجیر می زند. خنده اش گرفت. انوشیروان دستور داد تحقیق کنند. ماموران تحقیق کردند و به او گزارش دادند که این خر در جوانی برای یک روستایی کار می کرده و حال که پیر شده روستایی او را رها کرده است. به دستور انوشیروان، صاحب خر را پیدا کردند و او تعهد داد که از خر تا پایان عمر نگهداری کند.

Sözlük

şohrat – شهرت داشتن
daştän – meşhur bolmak
tähgig kârdän – anyklamak

här – eşek
gozareş – گزارش
maglumat
adel – adalatly

تعهد دادن – tä' ähod dadän
– borçlanmak
نگهداری کردن – negähdari
kärdän – seretmek, idemek

رها کردن – räha kârdän –
boşatmak
تکان دادن – tekan dadän –
gymyldatmak, silkmek

9

دختر همسایه و آتش

یکی از دانشمندان می گوید: روزی در اتاق خود مشغول خواندن کتاب بودم که شنیدم در می زنند. رفتم در را باز کردم. دختر بچه همسایه بود که آتش می خواست.

بخاری را به او نشان دادم و گفتم: "این آتش. چگونه می بری؟ تو که ظرف نداری. کمی صبر کن تا ظرفی بیاورم". دخترک با شرف و ادب گفت: "راضی به زحمت شما نیستم. می دانم چگونه ببرم".

دخترک نزدیک بخاری آمد. اول کمی خاکستر سرد از بخاری بر داشت و بعد کمی آتش روی خاکستر گذاشت. آنگاه رو به من کرد و گفت: "این طور!" و با لبی خندان خدا حافظی کرد و رفت. من از کوتاه فکری خود شرمنده شدم و بر هوش آن دخترک آفرین گفتم.

Sözlük

آتش – atâş – ot

همسایه – hämsaýe – goňşy

شرف – şorof – asylylyk

هوش – huş – akyl

دانشمند – daneşmând –

alym

بخاری – bohari – howur

peç, ojak

خاکستر – hakestär – kü

شرمنده شدن – şärmände

şodän – utanmak

10

ملا نصرالدین و حرف مردم (1)

روزی ملا پسرش را سوار خر کرده بود و خودش پیاده دنبال خرمی رفت. در راه به عده ای رسیدند. یکی از آنها گفت: "عجب دنیایی شده که دیگر هیچ پسری به فکر پدرش نیست. ببینید این پسر خودش سوار

خر شده و. پدر پسرش پیاده دنبالش می رود!"
 پسر ملا که این حرف را شنید از خر پیاده شد. پدرش را سوار کرد
 و خودش پیاده به دنبال او راه افتاد. کمی که رفتند به عده دیگری
 رسیدند. یکی از آنها گفت: "چه آدم بی انصاف است! خودش سوار
 خر شده پسرش پیاده دنبالش می رود. خوب است حد اقل پسرش را هم
 سوار کند تا او خیلی خسته نشود!"

Sözlük

دنبال رفتن – donbal räftän – zyzy bilen gitmek	عده – ädde – topar, birnäçe
عجب – äjâb – geñ, täsin	خسته شدن – häste şodän – ýadamak
حد اقل – hädd-e ägäl – azyndan, in bärkisi	سوار بودن – sewar budän – münmek

11

ملا نصرالدین و حرف مردم (2)

وقتی ملا این حرف را شنید پسرش را هم سوار کرد اما کمی بعد به
 چند نفر جوان رسیدند و یکی از آنها گفت: "چه آدمهای بی انصافی پیدا می
 شوند! توی این هوای گرم هر دو نفر سوار یک خر پیر شده اند!" ملا و
 پسرش وقتی این حرف را شنیدند هر دو پیاده شدند و دنبال خر راه افتادند.
 طولی نکشید که مردی آمد و گفت: "چقدر بی انصاف هستند که یک
 خر خسته و تشنه را با خودتان می برید!" ملا و پسرش که از این حرفها
 خسته شده بودند تصمیم گرفتند آخرین کار را هم که نکرده بودند
 بکنند: خر را دو نفری روی دوششان گذاشتند و به راه ادامه دادند!

Sözlük

طول کشیدن – tul keşidän – dowam etmek	چقدر – çegädr – näçe
تصمیم گرفتن – täsmim gereftän – karara gelmek	تشنه – teşne – teşne, suwsuz
	دوش – duş – egin
	نفر – näfär – adam

12

رعش

بنی آدم اعضای یک پیکرند
 چو عضوی ببرد آورد روزگار
 تو که از مهنت دیگران بی غمی
 (از سعدی شیرازی)

که در آفرینش ز یک گوهرند
 دیگر عضوها را نماند قرار
 نشاید که نامت نهند آدمی

Sözlük

بنی آدم – bāni – adamlar	آفرینش – afārineş – ýaradylan
گوهر – gouhär – göwher	روزگار – ruzgar – durmuş
قرار – gärar – rahatlyk	مهنت – mehnät – kynçylyk

13

انوشیروان و پیرمرد باغبان (1)

روزی خسرو انوشیروان برای شکار از شهر خارج شد. به باغی رسید که پیرمرد دهقانی با پشت خمیده و موهای سفید در آنجا درخت گردو می کاشت. معلوم بود که از عمر پیرمرد مدت زیادی باقی نمانده است. چون درخت گردو دیر میوه می دهد انوشیروان از کار پیرمرد تعجب کرد. به او گفت: "ای پیر! چرا درخت گردو می کاری تو که مدت زیادی زنده نخواهی ماند تا میوه آن را بخوری".

Sözlük

شکار – şekar – aw	خمیده – hämide – eplenen
کاشتن – kaştän – ekmek	باقی ماندن – bagi mandän – galmak
تعجب کردن – tä' äjob kär-dän – geň galmak	

14

انوشیروان و پیرمرد باغبان (2)

پیرمرد در برابر پادشاه تعظیم کرد و جواب داد: "شاهنشاه! دیگران کشتند ما خوردیم. ما می کاریم تا دیگران بخورند". انوشیروان

از جواب عاقلانه پیرمرد خوشش آمد و گفت: "آفرین!" خزانه دار فوراً یک کیسه طلای خالص به پیرمرد دهقان داد. دهقان بار دیگر تعظیم کرد و گفت: "هیچ کس زودتر از من میوه این درخت را نخورد." انوشیروان بیشتر خوشش آمد و گفت: "آفرین آفرین!" و خزانه دار دو کیسه طلای دیگر به جای جایزه داد.

Sözlük

تعظیم کردن
tä' äzim kär-
dän – tagzym etmek

جایزه دادن
jäýeze dadän –
sylag bermek

خزانه دار –
häzane dar –
gaznaçy, hasapçy

15

شعر

بوی جوی مولیان آید همی
ریگ آموی و درشتی های او
آب جیحون از نشاط روی دوست
ای بخارا شاد باش و شاد زی
میر ماه است و بخارا آسمان
میر سرو است و بخارا بوستان

یاد یار مهربان آید همی
زیر پایم پرنیان آید همی
خنگ ما را تا میان آید همی
میر زی تو میهمان آید همی
ماه سوی آسمان آید همی
سرو سوی بوستان آید همی
(از رودکی)

Sözlük

جوی – juý – joýa, derýa
ریگ – rig – çäge, çagyl,
ownuk daş
آمو – amu – Amu (ýeriň ady)
زی – zeý – 1) ýaşa,
2) tarapa, ýanyna
آید همی = می آید
hämi – gelýär

مولیان – mouliýan –
Mowliýan (derýanyň ady)
پرنیان – pärniýan – ýuka
ýüpek mata
درشتی – dorosti – iri, uly
نشاط – neşat – şatlyk
سرو – särw – serwi (agaç)
خنگ – heng – ak at

SÖZLÜK

آ

آب – ab – suw
 آبدان – abdan – suw gaby
 آبرو – äbru – gaş
 آتاق – otag – otag
 آتش گیره – atäşgire – ätişgir
 آتو – otu – ütük
 آثار – asar – 1) eserler,
 2) yzlar
 آجاق – oĵag – oĵak
 آخړ – ajor – kerpiç
 آدم – adäm – adam
 ارتفاع – ertefa’ – beýiklik
 آرد – ard – un
 آرزو – arezu – arzuw
 آسان – asan – ýeňil, aňsat
 استاد – ostad – mugallym
 استكان – estekan – bulgur
 اسفناج – esfenaĵ – ysmanak
 اشاره – eşare – yşarat
 آشیانه – aşýane – höwürtg
 افزایش – äfzaýeş – goşma
 اقبال – egbal – ykbal
 آگر – ägär – eger
 آلبته – älbätte – elbetde
 اما – ämma – emma
 امروز – emruz – şu gün
 آمدن – amädän – gelmek
 امکان – emkan – mümkinçilik
 امير – ämir – emir
 انتظار – entezar – intizar
 اندام – endam – endam
 انگشت – ängöş – barmak
 انگور – ängur – üzüm
 اوت – ut – awgust
 آهن – ahän – demir
 ایرانی – irani – eýranly
 ایمان – iman – iman

با – ba – bilen
 باد – ba ädäb – edepli

آباد – abad – şäher
 ابر – äbr – bulut
 آبی – abi – mawy
 آتش – atäş – ot
 آتم – atom – atom
 اتوبوس – otobus – awtobus
 اثر – äsar – 1) eser, 2) yz, täsir
 اجاق گاز – oĵag-e gaz – gaz oĵagy
 ادب – ädäb – edep
 آرامگاه – aramgah – aramgäh
 ارث – ers – miras
 اردو – ordu – lager
 از – äz – -dan/-den
 است – äst – dyr/-dir habarlyk
 goşulmasy
 استراحت – esterahät – dynç
 استوار – ostowar – berk
 آشپزخانه – aşpähane – naharhana
 آشنیاه – eştebah – ýalňyş
 اصلاح – eslah – düzediş
 آقا – aga – jenap
 اکنون – äknun – indi
 ألبالو – albalu – ülje
 ألفبا – älefba – elipbiý
 امسال – emsal – şu ýyl
 آموزگار – amuzgar – mugallym
 انار – änar – nar
 آنجا – anja – ol ýerde
 انسان – ensan – ynsan
 انگشتر – ängöştar – ýüzük
 او – u – ol
 اهمیت – ähämmiýät – ähmiýet
 أهو – ahu – keýik
 ایشان – işan – olar
 این – in – bu
 ایوان – eýwan – eýwan
 اینجا – inja – bu ýerde
 آینه – aýne – aýna

ب

بابا – baba – kaka (gepleşik dilinde)
 باد – bad – ýel

بار – bar – ýük
 بازار – bazar – bazar
 بازی – bazi – oýun
 باغبان – bagban – bagban
 باک – bak – gorky
 بالغ – baleg – kämillik ýaşyna
 ýeten
 ببر – bābr – bars
 بچگانه – bāççegane – çaga ýaly
 بخاری – bohari – ýyladyjy enjam
 (peç)
 بخش – bāhş – bölüm
 برای – bāraýe – üçin
 بردن – bordān – äkitmek
 برق – bārg – elektrik togy
 برگ – bārg – ýaprak, tagta kagyz
 بزرگ – bozorg – uly
 بشقاب – boşgab – tarelka
 بعضی – bā'zi – kâbir
 بنا – bānna – gurluşykçy
 به – be – sözöni (*gram.*)
 بهار – bāhar – bahar
 بیست – bist – ýigrimi
 بیمارستان – bimarestan – hassahana

پا – pa – aýak
 پارسال – parsal – geçen ýyl
 پاک – pak – päk
 پاییز – paýiz – güýz
 پدر – pedār – kaka
 پر – – pār – ganat
 پرده – pārde – perde
 پرواز – pārwarz – uçuş
 پس – päš – soňra, onda
 پل – pol – köpri

تابستان – tabestan – tomus
 تار – tar – tar
 تاریک – tarik – garaňky

بارانی – barani – çadyr
 بازو – bazu – tirsek
 باغ – bag – bag
 باقی – baqi – galan
 بالا – bala – ýokary
 بانو – banu – hanym
 بچه – bāççe – çaga
 بحث – bāhs – jedel
 بخت – bāht – bagt
 بخشش – bāhşeş – 1) bagyşlaýyş,
 2) sowgat
 بدن – bādān – beden
 برادر – bāradār – dogan
 برخی – bārhi – kâbir
 برف – bārf – gar
 برکت – bārākāt – bereket
 بز – boz – geçi
 بشر – bāşār – adamzat
 بعد – bā'd – soňra
 بلبل – bolbol – bilbil
 بو – bu – ys
 به – beh – gowy
 بیدار – bidar – oýa
 بیمار – bimar – syrkaw
 بین المللی – beýnolmälälli – halkara

پ

پست – pošt – arka
 پنج – pānj – bāş
 پند – pānd – pent, öwüt
 پهلو – pählu – gapdal
 پیراهن – pirahān – köýnek
 پیشانی – pişani – maňlaý
 پنجره – pānjere – penjire
 پنیر – pānir – peýnir
 پیاده – piýade – pyýada
 پیاده رو – piýaderow – ýan ýoda

ت

تأثیر – tā'āsir – täsir
 تاریخ – tarih – 1) taryh, 2) sene
 تأسف – tā'āsof – gynanç

تأسيس – tä'äsis – döretme
 تالار – talar – salon
 تېر – täbär – palta
 تېه – täpe – depe
 تخته پاک کن – tähte pak kon – tag-
 tany süpürÿän esgi
 تحصیل – tähsil – okuw
 تر – tä – ter
 ترکیب – tärkib – düzüm
 تعلیم – tä'lim – taglymat, öwrediş
 تقریباً – tägribän – takmynan
 تلفظ – täläffoz – äydylyş
 تمام – tämam – hemmesi
 تمرین – tämrin – maşk, gönükme
 تو – to – sen
 توضیح – touzih – düşündiriş
 تیز – tiz – ýiti

ثانیہ – saniye – sekunt
 ثروت – serwät – baýlyk

جا – ja – ýer
 جار – jar – jar
 جالب – jaleb – gyzykly
 جعبه – jä'be – guty
 جلو – jelou – öň
 جنجال – jänjal – jenjel
 جنگل – jängäl – jeñnel
 جنوب – jonub – günorta
 جواب – jäwab – jogap
 جوهر – joughär – syýa

چارپایه – çarpaýe – oturgyç
 چای – çay – çay
 چراغ – çerag – çyra
 چطور – çetour – nähili
 چقدر – çegädr – näçe
 چگونه – çegune – nähili
 چنگال – çängal – çarşak (wilka)
 چوپان – çupan – çopan
 چهار – çähar – dört
 چه جور – çe jur – nähili

تأکید – tä'äkid – tassyklama
 تب – täb – temperatura
 تبریز – Täbriz – Töwriz
 تخته سیاه – tähte siyah – tagta
 تخم مرغ – tohm-e morg – towugyň
 ýumurtgasy
 تدریس – tädris – okatma
 ترس – tärs – gorky
 تعطیل – tä'til – dynç wagty
 تفریح – täfrih – göwün açyş
 تگرگ – tägärg – jöwenek
 تلویزیون – telewizýun – telewizor
 تمبر – tämbr – marka
 تن – tän – ten
 توت – tut – tut
 ته – teh – düýp
 تیغ – tig – almaz

ث

ثمر – sämär – miwe

ج

جادو – jädu – jadyly
 جاراحتی –jarahäti – kreslo
 جان – jan – jan
 جگر – jegär – ýürek
 جمع – jäm' – jemi
 جنگ – jäng – uruş
 جنگلیان – jängälban – jeñnelçi
 جو – jou – arpa
 جوراب – jurab – jorap

چ

چاقو – çagu – pyçak
 چرا – çera – näme üçin
 چرخ – çärh – tigr
 چغندر – çogondär – şugundyr
 چکاره – çekare – näme kärli
 چند – çänd – näçe
 چوب – çub – agaç, taýak
 چه – çe – näme
 چه اندازه – çe endaze – nähili
 چه چیز – çe çiz – näme

چه زمان – çe zäman – haçan
چه وقت – çe wägt – haçan

حال – hal – hal-ýagday
حتمًا – hätmän – hökman
حرف – härf – harp
حفظ – hefz – ýatkeşlik
حقوق – hogug – hukuk
حقیقی – hägigi – 1) hakyky,
2) fiziki
حیات – häýat – ýaşaýyş

خار – har – tiken
خاص – has – aýratyn
خاکستری – hakestäri – çal
خان – han – han
خانه – hane – öý
خاور شناسی – hawärsenasi – gün-
dogary öwreniş
خر – här – eşek
خط – hät – hat
خطکش – hätkes – çyzgyç
خنده – hände – gülki
خوابیدن – habidän – ýatmak
خواستگاری – hastegari – sawçylyk
خواندن – handän – okamak
خواهر – hahär – gyz dogan
خوب – hub – gowy
خوراک – horak – ýymit
خوش – hoş – hoş
خون – hun – gan
خیاط – häýýat – tikinçi
خیلی – heýli – örän

داخل – dahel – içinde
داس – das – orak
دانا – dana – dana (bilýän)
دانشجو – daneşju – talyp
دانشمند – daneşmänd – alym
در – dār – gapy
درخت – deräht – agaç
درس – dars – sapak

چه موقع – çe mouge – haçan
چیست – çist – nämedit

ح

حالا – hala – şu wagt
حتی – hätta – hatda
حرکت – häräkät – hereket
حق – häg – hak
حقیقت – hägigät – hakykat
حلوا – hälwa – halwa

حیاط – häýat – howly

خ

خارجی – hareji – 1) daşary ýurtly,
2) daşgy
خاک – hak – ýer
خالی – hali – boş
خانم – hanom – hanym
خانه داری – hanedari – öý hojalygy
خبر – häbär – habar
خشمگین – häşmgın – gaharly
خطر – hätär – howp
خلق – hälg – halk
خواب – hab – uky
خواستار – hastar – islän
خواستن – hastän – islemek
خواننده – hanände – okyjy
خواهش – hahes – haýyş
خود – hod – öz
خوردن – hordän – iýmek
خوشحال – hoşhal – hoşal
خیابان – hiýaban – köçe
خیس – his – öl (çyg)

د

دادن – dadän – bermek
داغ – dag – gyzgyn
دانش آموز – daneşamuz – okuwçy
دانشگاه – daneşgah – institut
دختر – dohtär – gyz
دراز – deraz – uzyn
درد – dard – dert
درست – dorost – dogry

دروغ – dorug – ýalan
 دستمال – dästmal – elýag-lyk
 دفاع – defa – goraýyş
 دقیقه – dägige – minut
 دلیل – дәlil – delil, sebäp
 دماغ – dāmag – burun
 دو – do – iki
 دوتار – dutar – dutar
 دوربین – durbin – dürbi
 دوش – duş – egin
 ده – dāh – on
 دهقان – dehqan – daýhan
 دیر – dir – giç
 دیگر – digär – beýleki
 دیوار – diwar – diwar

ذرت – zorrät – mekgejöwen
 ذکر – zekr – agzama

را – ra – sözsoňy (eýelik düşümdäki sözleri aňladýar)
 رأس – rä’s – kelle (haýwan sanawynda ulanylýar)
 راهرو – rahrou – дәliz, koridor
 رسماً – rāsmān – resmi (hal)
 رشته – reşte – pudak, ugur
 رگ – rāg – ičege
 رنگ – rāng – reňk
 رواج – rāwaj – rowaç
 روز – ruz – gün
 روشن – rouşan – röwşen
 رونق – rounāg – üstünlikli
 رو – ru – ýüz
 ریش – riş – sakgal
 رئیس – rāýis – başlyk

زاغ – zag – garga
 زبان – zāban – dil
 زرد – zārd – sary
 زمان – zāman – zaman

دریا – dārýa – derýa
 دسته – дәste – desse
 دفتر – dāftär – depder
 دکتر – doktor – doktor
 دم – dom – guýruk
 دندان – dāndan – diş
 دوازده – dāwazdāh – on iki
 دور – dur – daş
 دوست – dust – dost
 دولت – doulät – döwlet
 ده – deh – oba
 دی – deý – deý (hijri-şemsi ýyl hasabynyň 10-njy aýy)
 دیگ – dig – gazan
 دین – din – din

ذ

ذره – zārre – ownuk
 ذهن – zehn – ýatkeşlik

ر

راز – raz – syr
 راضی – razi –razy
 راه – rah – ýol
 راننده – ranānde – sürüji
 ربط – räbt – baglanyşyk
 رأى – rāý – ses
 ردیف – rādif – hatar
 رسمی – rāsmi – resmi (syapat)
 رقص – rāgs – tans
 رنج – rānj – kynçylyk
 رو – ru – ýüz
 رود – rud – derýa
 روزنامه – ruzname – gazet
 روغن – rougān – ýag
 روی – ruý – sink

ز

زانو – zanu – dyz
 زر – zār – zer
 زردالو – zārdalu – erik
 زمستان – zemestan – gys

زنبور – zānbur – ary
زنگ – zāng – jañ
زیبا – ziba – owadan

ژاکت – žakät – jaket
ژوئن – žuyān – iyun
ژilet – žilet – yeñsiz gursakça

ساعت – saät – sagat
سبب – sābāb – sebāp
سبز – sābz – ýaşyl
ستاره – setare – ýyldyz
سخت – sāht – kyn
سر – sār – kelle (baş)
سرعت – sor'ät – tizlik
سرما – sārma – sowuklyk
سعادت – seadät – bagt
سفر – sāfār – sapar
سفید – sefid – ak
سلام – sālam – salam
سمت – sāmt – tarap
سنگ – sāng – daş
سه – se – üç
سینی – sini – mejime

شاد – şad – şat
شاعر – şaer – şahyr
شانه – şane – darak
شب – şāb – aqşam
شخص – şāhs – şahs
شربت – şerbät – şerbet
شرق – şārg – gündogar
شريف – şārif – şöhratly
شش – şeş – alty
شعبه – şo'be – bölüm
شعله – şo'le – şöhle
شفا – şefa – şypa
شک – şāk – şek
شکل – şekl – şekil
شمس – şāms – gün
شنبه – şāmbē – şenbe
شهر – şāhr – şāher

زندگی – zendegi – ýaşayyş
زور – zur – zor (güýç)
زیر – zir – aşak

ژ

ژانویه – žanwiye – ýanwar
ژوئیه – žuiye – iyul

س

سال – sal – ýyl
سبد – sābād – sebet
سبزوار – sābzwar – gök
سحر – sāhār – sāher
سد – sād – bent
سرخ – sorh – gyzyl
سر قلم – sārgālām – galam uvy
سسست – sost – gowşak
سفره – sofre – saçak
سکنى – sokna – ýaşayan
سماور – semawār – semawar
سنجد – sānjād – loh, igde (ösümlük)
سوزن – suzān – inñe
سیب – sib – alma

ش

شادی – şadi – şatlyk
شام – şam – aqşamlyk
شاه – şah – şa
شتر – şotor – düye
شخصاً – şāhsān – özi, özbaşdak
شرط – şārt – şert
شروع – şoru' – başy
شريك – şārik – şārik
شترنج – şātrānj – küşt
شعر – şe'r – goşgy
شغال – şāgal – şagal
شفتالو – şeftalu – şetdaly
شکر – şekār – şeker
شمال – şomal – demirgazyk
شنوایی – şenewaýi – eşidiş
شيخ – şeýh – şyh
شيرين – şirin – süýji

شير – şir – 1) ýolbars, 2) süýt,
3) kran
شيرينى – şirini – konditer önümleri

صابر – saber – sabyrly
صبح – sobh – ir
صبر – säbr – sabyr
صحرا – sähra – sähra
صدا – säda – ses
صلح – solh – parahatçylyk
صندلى – sändäli – oturgyç

ضامن – zamen – kepillendiriji
ضخيم – zähim – galyň
ضرب المثل – zärbolmäsäl – nakyl

طاووس – tawus – tawus
طبيعت – täbiät – tebigat
طريقه – täriqe – ýol, usul, ugr
طلب – täläb – talap
طوطى – tuti – toty

ظالم – zalem – zalym
ظلم – zolm – zulum

عاشق – aşeg – aşyk
عادت – adät – adat
عادل – adel – adalatly
عالى – ali – ýokary
عبارت – ebarät – ybarat
عذر – ozr – ötüňç
عرض – ärz – arz
عزيز – äziz – eziz
عشق – eşg – söýgi
عطر – ätr – atyr
علت به چه علت – be çe ellät – näme

sebäpli
علم – elm – ylym
عمر – omr – ömür
عمل – ämäl – emel
عهده – ohde – borç
عيد – eýd – baýramçylyk

شمع – şäm’ – şem

ص

صابون – sabun – sabyrlyk
صبحانه – sobhane – ertirlik
صحبت – sohbät – söhbet
صد – säd – ýüz (san)
صفر – sefr – nol
صميمى – sämimi – ýürekdeş
صورت – surät – ýüz (adamyň ýüzi)

ض

ضبط – zäbt – ýazgy
ضرب – zärb – urgy
ضربه – zärbe – urgy
ضرر – zärär – zeled, zeper

ط

طايفه – taýefe – taýpa
طرف – täräf – tarap
طلا – täla – tylla
طناب – tänab – tanap
طى – teý-e... – ... dowamynda

ظ

ظرف – zärf – gap-gaç
ظهر – zohr – günorta

ع

عالم – alem – alym
عادتاً – adätän – adatça
عادى – addi – adaty
عامل – amel – ýerine ýetiriji
عدد – ädäd – san
عرب – äräb – arap
عرق – äräg – der
عسل – äsäl – bal
عضو – ozw – agza
عقل – ägl – akyl
علف – äläf – ot

عمده – omde – köp bölegi, esasy
عمق – omg – düýp
عموماً – omumän – umuman
عييب – eýb – aýyp
عينك – eýnäk – äýnek

غذا – gäza – iýmit
 غروب – gorub – günbatar
 غلط – gälät – ýalňyş
 غير – geýr – başga
 فارسی – farsı – pars
 (syapat)
 فردا – färda – ertir
 فرهنگ – fährhâng – medeniýet
 فضل – fäzl – parasatlylyk
 فعل – fe’l – işlik
 فنجان – fânjan – çaşka

قادر – gader – ukyply
 قاشق – gaşog – çemçe
 قرص – gors – gerdejik
 قریب – gärib – ýakyn
 قصد – gäsd – maksat
 قصیده – gäsıde – kasyda
 قطب – gotb – polýus
 قلب – gälb – ýürek
 قلمدان – gälämdan – galam
 salynýan guty
 قوطی – gutı – guty
 قهر – gähr – gahar
 قهوه ای – gähwe-ýi – goňur

كاخ – kah – köşk
 كارخانه – karhane – kärhana
 كارگر – kargär – işçi
 كان – kan – dökün
 كیوتر – käbutär – kepderi
 كیبر – käbir – uly
 کتابخانه – ketabhane – kitap-
 hana
 كئیف – käsif – hapa
 كدام – kodam – haýsy
 كره – käre – mesge
 كس – käs – biri
 كشتی – keşti – gämi
 كشور – keşwär – ýurt
 كف پا – käf-e pa – daban
 كفگیر – käfgir – kepgir

غ

غرق – gärg – gark bolmaklyk
 غضب – gäzäb – gazap
 غلیظ – gäliz – goýy
 فارس – fars – pars (at)
 فارغ التحصیل – fareg ottähsil –
 okuwy gutaran
 فرمان – färman – perman
 فصل – fäsl – pasyl
 فضولی – fozuli – bilesigelijilik
 فیل – fil – pil
 فقیری – fägiri – garyplyk

ق

قارچ – garç – kömelek
 قالی – gali – haly
 قرض – gärz – karz
 قشنگ – gäşäng – owadan
 قصر – gäsır – köşk
 قطار – gätar – otly
 قطره – gätre – damja
 قلم – gäläm – galam
 قند – gänd – gant
 قوری – guri – çäýnek
 قهوه – gähwe – kofe
 قیچی – geýçi – gaýçy

ک

کار – kar – iş
 كارد – kard – pyçak
 كاسه – kase – käse
 كبك – käbk – käkilik
 كبود – käbud – gök
 كتاب – ketab – kitap
 كتری – ketri – kitir
 كجا – koja – nirede
 كدو – kädu – kädi
 كژدم – käždom – içyan
 كشاوری – käşawärzi – oba hojalygy
 كشف – käşf – açyş
 كف – käf – kepek, aýa, pol
 كف دست – käf-e däst – eliň aýasy
 كلم – käläm – kelem

کلمه – käläme – söz
کمر – kämär – bil
کمی – kämi – biraz
کوچ – kuç – göçme
کود – kud – dökün
کوشا – kuşa – yhlasly
کویر – käwir – çöl
کی – ki – kim
کیف – kif – sumka

گاؤ – gaw – sygyr
گچ – gäç – hek
گردو – gerdu – tegelek
گرم – gärm – ýylyk
گل – gol – gül
گلو – gälu – bogaz
گنج – gänj – baýlyk
گوشواره – guşware – gulak halka
گوینده – guýände – sözleýji,
gürleýän

لال – lal – lal
لانه – lane – höwürtge
لباس – lebas – geým
لچک – läçäk – ýaglyk
لذت – lezzät – lezzet
لعاب – loab – syrça
لگن – lägän – legen
لیوان – liwan – bulgur, bada

مادر – madär – eje
مار – mar – ýylan
مال – mal – 1) mal, 2) mülk,
3) emläk
ماه – mah – aý
مبلغ – mäbläg – jem
مثقال – mesgal – mysгал
(agyrylyk ölç., ≈ 4,64 gr)
مثل – mesl – ýaly, meñzeş
مثالث – mosälläs – üçburçluk
مچ دست – moç-e däst – eliň goşary,
goşar, bilek
محببت – mohäbbät – söýgi

کلیه – kolýe – ähli
کمک – komäk – kömek
کنار – kenar – gapdal
کوچک – kuçäk – kiçijik
کودک – kudäk – çaga
کوه – kuh – dag
کی – key – haçan
کیست – kist – kimdir
کیلو – kilu – kile

گ

گاز – gaz – gaz
گاہوارہ – gahware – sallançak
گرد – gerd – tozan
گرگ – gorg – möjek
گرما – gärma – ýylylyk
گلزار – golzar – gülzar
گم شدن – ýitmek
گوش – guş – gulak
گوشه – guşe – burç
گاز – gaz – gaz

ل

لاله – lale – läle
لب – läb – dodak
لبخند – läbhänd – ýylgyryş
لحاف – lehaf – ýorgan
لذیذ – läziz – lezzetli
لفظ – läfz – söz
لیلی – leyli – gijeki

م

مادر بزرگ – madärbozorg – ene
ماسست – mast – gatyk
مانند – manänd – ýaly, meñzeş
ماهی – mahi – balyk
متشکرم – motäşäkkeräm – minnetdar
مثل – mäsal – mysal, nusga
مثلاً – mäsalän – mysal üçin
مثنوی – mäsnäwi – mesnewi
محاوره – mohawere – gepleşik,
gürrüň
محبوب – mähub – söygüli,
söyülýän, eziz

محتاج – mohtaj – mätäçlik çekýän,
 garyp
 محفل – mähfel – gurnak, jemgyýet,
 topar, tegelek
 محل – mähäl(l) – ýer, ýerleşdirme
 مخصوص – mähsus – aýratyn,
 özboluşly
 مدد – mädäd – kömek,
 ýardam, hemaýat
 مذاكره – mozakere – gepleşik
 مربوط – märbut – degişli, bagly
 مرد – märd – erkek, erkek adam
 مرض – märež – kesel, dert
 مركز – märkäz – merkez
 مريض – märiz – syrkaw, keselli,
 nähoş
 مژده – možde – hoş habar, şatlyk;
 2) Možde (aýal ady)
 مست – mäst – mes, serhoş
 مسلط – mosällät – agalyk ediji,
 hökümdarlyk edýän
 مشغول – mäşgul – işli, meşgul
 مشك – moşk – müşk
 مصر – mesr – uly şäher, Müsür
 مصلحت – mäslähät – maslahat,
 geňeş
 مطرب – motreb – sazanda; bagşy
 مظلوم – mäzlum – zulum edilen
 معاش – mäaş – ýaşayyş serişdeleri;
 2) durmuş
 معالجه – bejergi, sagaltma
 معاينه – moaýene – barlag,
 gözegçilik
 معدن – mä’dän – magdan ýatagy,
 kän
 معلم – moällem – mugallym
 معمار – mä’mar – binagär
 معنى – mä’ni – many
 مغرب – mägreb – günbatar

محصول – mähsul – önüm, hasyl
 محكم – mohkäm – berk, pugta,
 mäkäm
 محيط – mohit – daşky gurşaw, ýag-
 daý, şert, gurşaw, atmosfera
 مداد – medad – galam
 مذاق – mäzag – tagam
 مرغابی – morg(e)abi – ördek
 مراد – morad – isleg, maksat
 مربی – moräbbi – terbiýeçi, halypa,
 ýolbaşçy
 مردم – märdom – halk, millet,
 adamlar
 مرغ – morg – towuk
 مركب – moräkkäb – düzmeli, goşma
 مریخ – merrih – astr. Mars (planeta)
 مریم – Märyäm – Merýem
 مژه – može – kirpik
 مستقل – mostägel (l) – özbaşdak,
 garaşsyz
 مسواک – meswak – diş çotga
 مشك – mäşk – ýüň, sütük, meşik,
 ýanlyk
 مشکل – moşkel – kyn, agyr
 مصر – moser (r) – tutanýerli,
 çydamly
 مضبوط – mäzbut – 1) konfiskasiýa
 edilen, 2) ýazylan
 مطلب – mätläb – 1) tema,
 2) maksat, niýet
 معارف – mäaref – bilim, magaryf
 معاف – moaf – azat edilen,
 boşadylan
 معاون – moawen – orunbasar
 معتبر – mo’täbär – ynamdar, güýji
 bar
 معروف – mä’ruf – meşhur, belli
 مغناطيس – megnatis – magnit

مقدار – meğdar – mukdar, möçber
 مقياس – meğyas – masştab, ölçeg
 مكتوب – mäktüb – mekdep
 مگر – mägär – eýsem
 ملافه – mälafe – prostyn
 ملك – mäläk – perişde
 ملك – melk – ýer eýeçilik
 ممنون – mämnun – minnetdar
 منات – mänat – manat
 منظره – mänzäre – görmüş, peýzaž
 منع – män’ – gadagan, gadagan
 etme
 مؤثر – moässer – degerli, täsirli
 مور – mur – garynja
 مؤسسه – moässese – kärhana
 مؤلف – moälläf – düzülen, ýazylan
 مهر – mehr – mähir
 می – meý – çakyr, şerap
 میخ – mih – çüý
 میز – miz – stol
 میل – mil – sim, zond
 میهن – mihän – Watan
 میل – meýl – isleg
 میل – mil – milýa (uzynlyk ýol ölç.)
 ميراث – miras – miras

نايينا – nabina – kör
 ناخن – nahon – dyrnak
 ناظم – nazem – ýolbaşçylyk ediji
 نام – nam – at (adam at)
 ناموس – namus – namys, wyždan
 نبات – näbat – ösümlik
 نجار – näjjar – agaç ussasy
 نذر – näzr – wada, kasam
 نشان – neşan – nyşan, bellik,
 alamat
 نعل – nä’l – nal
 نعمت – ne’mät – nygmat,
 naz-nygmat, eşret

معلوم – mä’lum – mälim, düşnükli,
 aýdyň
 معمولاً – mä’mulän – adatça, düzgün
 boýunça
 مغازه – mägaze – dükan
 مغز – mägz – beýni
 مقاله – mägale – makala
 مقصد – mogäddäs – mukaddes
 مكان – mäkan – ýer, mekan
 مكتوب – mäktub – 1) hat, 2) ýazylan
 ملا – molla – molla
 ملاقه – mälage – susak
 ملك – mälek – häkim, hökümdar
 ممنوع – mämnü’ – gadagan,
 gadagan edilen
 من – män – men
 منظر – mänzär – görmüş, keşp, sypat
 منظور – mänzur – niýet, maksat
 منقار – mengar – çüňk (guşuňky)
 مؤدب – moäddäb – terbiýeli, edepli
 موی – muý – saç
 مهربان – mehreban – mähirli,
 mähriban
 مهم – mohem(m) – möhüm, wajyp
 میان – miýan – ara, orta

ن

ناپسند – napäsänd – gelşiksiz
 ناظر – nazer – synçy, gözegçi
 ناگهان – nagähan – birden,
 duýdansyz
 نامدار – namdar – ady belli, meşhur
 نان – nan – çörek
 نثر – näsr – kyssa
 نخ – näh – sapak
 نرخ – nerh – nyrh, baha
 نظامی – nezami – harby
 نعلبکی – nä’lbäki – tabajyk (kiçijik
 tabak)
 نغمه – nägme – mukam, owaz, saz
 نفر – näfär – adam

نفت – näft – nebit
نفع – näf’ – peýda, haýyr, bähbid
نقش – nägş – 1) surat, nagyş,
2) orun, rol
نمره – nomre – nomer, belgi
نوروز – nowruz – nowruz
نه – noh – dokuz
نی – neý – 1) gamyş,
2) tüýdük

وارث – wares – mirasdüşer
واصل – wasel – ýetiji, gazanyjy
واقع – wage’ – ýerleşen,
ýerleşdirilen
ورق – wäräg – list, kagyz
وسیع – wäsi – giň
واعظ – waez – wagyž ediji,
nesihatçy

هاون – hawän – soky, sokujyk
هزار – hezar – müň
هضم – häzm – iýmit siňme,
iýmit siňdiriş
هفته – häfte – hepde
هلال – helal – ýarym aý
همچنان – hämçenan – edil şeýle,
edil şunuň ýaly
همسایه – hämsaýe – goňşy
همیشه – hämişe – hemişe
هوا – häwa – howa
هویج – häwij – käşir

یاد – ýad – ýat, huş
یخ – ýäh – buz
یک – ýek – bir

نقاش – näggaş – suratçy
نم – näm – yzgar, çyg
نو – now – täze
نوع – now’ – görnüş
نهار – nahar, günortan nahary
نیت – niýýät – niýet
نیش – niş – iňne, neşder
نیست – nist – ýok
نیم – nim – ýarym

و

واژه – waže – söz
ورزش – wärzeş – sport
وسط – wäsät – orta, ara
وصلت – wäslät – birikme, birleşme
وفا – wäfa – wepalylyk
وقت – wägt – wagt
وطن – Wätän – Watan

ه

هر – här – her
هزینه – häzine – çykdaýy, harajat
هفت – häft – ýedi
هلاک – hälak – heläkçilik, ölüm
هم – häm – hem
همراه – hämrah – ýoldaş, hemra
همکلاس – hämkelas – synpdaş
هندی – hendi – hindi
هواپیما – häwapeýma – uçar
هوش – huş – aň, huş
هوس – häwäs – höwes, yhlas

ی

یعنی – ýä’ni – ýagny
یکسان – ýeksan – birmeňzeş, deň
یار – ýar – dost

Peýdalanylan edebiýatlar

1. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Garaşsyzlyga guwanmak, Watany, halky söýmek bagtdyr. Aşgabat, 2007.
2. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Döwlet adam üçindir. Aşgabat, 2008.
3. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Älem içre at gezer. Aşgabat, 2011.
4. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Döwlet guşy. Aşgabat, 2013.
5. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Bilim – bagtyýarlyk, ruhbelentlik, rowaçlyk. Aşgabat, 2014.
6. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Gadamy batly bedew. Aşgabat, 2016.
7. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Mertler Watany beýgeldýär. Aşgabat, 2017.
8. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Sport dostluga, saglyga we gозellige tarap ýoldur. Aşgabat, 2017.
9. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Türkmenistan – Beýik Ýüpek ýolunyň ýüregi. Aşgabat, 2018.
10. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Enä tagzym – mukaddeslige tagzym. Aşgabat, 2018.
11. Jürdekow T. Ata arzuwyny amala aşyran Agtyk. Aşgabat, 2010.
12. Häzirki zaman türkmen dili. Morfologiýa. Aşgabat, 2015.
13. Häzirki zaman türkmen dili. Sintaksis. Aşgabat, 2002.
14. Türkmençe-rusça sözlük. M., 1968.
15. Uly rusça-türkmençe sözlük. M., 1986.
16. Türkmen diliniň düşündirişli sözlügi. Aşgabat, 2016.
17. Gapbarow O. Pars dili. Aşgabat, 2010.
18. Myradow O. Parsça-türkmençe sözlük. Aşgabat. 2014.
19. Halilow L. Fors tili. Daşkent, 1992.
20. Грамматика туркменского языка. Фонетика и морфология. Ашхабад, 1970.
21. Овчинникова И.К., Маммед-задэ А.К. Учебник персидского языка. М., 1966.
22. Рубинчик Ю.А. Персидско-русский словарь. 2 тома. М., 1983.
23. Восканян Г.А. Русско-персидский словарь. М., 2005.
24. Бонк Н.А., Лукьянова Н.А., Памухина Л.Г. Учебник английского языка. 2 части. М., 2000.
25. Гуламхусейнзадэ Г. Ирановедение. Культурный центр ИРИ в Ашхабаде. 2003.

26. احمد صفر مقدم. زبان فارسی. جلد چهارم. تهران، ۱۳۹۰.
27. ۱۳۹۰، نارەت. موس دلج. ىسراف نابز. مقدم رافص دمحا.
28. ۱۳۷۵، نارەت. ىسراف نابز روتسد. بت عىرش داوج دمحم.
29. ۱۳۷۳، نارەت. ىسراف نابز روتسد. ىرلناخ لتان زىورپ.
30. ۱۳۷۸، نارەت. ىسراف نابز خىرات. ىرقاب ىرهم.
31. ۱۳۶۸، نارەت. دلج جنپ. ىسراف نابز شزوم. درمٹ هللادى.

MAZMUNY

Sözbaşy	7
Giriş.....	9

I BÖLÜM

1-nji sapak. Çekimli sesler.....	13
2-nji sapak. Çekimsiz sesler.....	15
3-nji sapak. Çekimsiz sesleriň häsiýetlendirilişi.....	16

II BÖLÜM

4-nji sapak. Pars diliniň elipbiýi	20
5-nji sapak. ا – älef we ب – be harplary	22
6-njy sapak. Gysga çekimlileriň aňladylyşy	24
7-nji sapak. ر – re, ت – te, د – dal, ز – ze harplary	25
8-nji sapak. ن – nun we م – mim harplary	27
9-njy sapak. س – sin we پ – pe harplary	29
10-njy sapak. ش – şin we ل – lam harplary	30
11-nji sapak. ج – jim we و – waw harplary	32
12-nji sapak. ك – käf we گ – gaf harplary	34
13-nji sapak. ی – ýa we ف – fe harplary	36
14-nji sapak. ق – gaf we ه – ha harplary.....	38
15-nji sapak. خ – he we ذ – zal harplary	41
16-njy sapak. چ – çe we ژ – že harplary.....	43
17-nji sapak. ح – he we ص – sad harplary	45
18-nji sapak. ط – ta we غ – geýn harplary.....	48
19-njy sapak. ض – zad we ث – se harplary.....	51
20-nji sapak. ظ – za harpy	53
21–22-nji sapaklar. ع – eýn harpy.....	54
23-nji sapak. Goşmaça ýazuw belgileri. ّ – täşdid belgisi	59

24-nji sapak. Şemsi we kamary harplary (حروف شمسی و قمری – Horuf-e şämsi wä gämäri)	61
--	----

III BÖLÜM

25-nji sapak. Äst habarlyk goşulmasy (فعل ربطی است – Feel-e räbti-ýe äst)	64
26-njy sapak.....	68
27-nji sapak. Görkezme çalyşmalary (ضمایر اشاره) – Zämaýer-e eşare)	69
28-nji sapak. Sorag sözlemi	71
29-njy sapak. Sorag çalyşmalarynyň many taýdan bölünişleri.....	74
30-njy sapak. At çalyşmalary (ضمایر شخصی – zämaýer-e şähsi ýa-da شخصی های جانشین – janeşinha-ýe şähsi)	76
31-nji sapak. Habarlyk kategoriýasy.....	78
32-nji sapak. Sanlar (اعداد – Ä`dad) Mukdar sanlar (اعداد مقدری – Ä`dade-e megdari)	83
33-nji sapak. Tertip sanlar (اعداد ترتیبی – Ä`dad-e tärtibi)	87
34-nji sapak. Ezafet (اضافه – ezafe ýa-da اضافت – ezafet)	89
35-nji sapak. Ezafetiň gurluşy (ترکیب اضافه – Tärkib-e ezafet)	93
36-njy sapak. Ezafet zynjyry (زنجیر اضافه – Zänjir-e ezafe).....	94
37-nji sapak. Ezafet birleşmelerinde (و – wä baglaýjysynyň ulanylyşy).....	97
38-nji sapak. «Bar» manysynda ulanylýan داشتن – daştän işliginiň ulanylyşy barada gysgaça maglumat.....	99
39-njy sapak. Birikdirme ýoly bilen emele gelen söz düzümleri (ترکیب مجانب – Tärkib-e mojaneb).....	102
40-njy sapak. Değişlilik ýa-da eýeligiň aňladylyşy.....	105
41-nji sapak. Atlar (اسامی – Äsami)	107
42-nji sapak. Atlaryň düşümlerde üýtgeýşi.....	109
43-nji sapak. Değişlilik çalyşmalary (ضمایر ملکی پیوسته – Zämaýer-e melki-ýe peýwäste)	112
44-nji sapak. Değişlilik goşulmalarynyň ýazuw düzgüni	113
45-nji sapak. İşligiň nämälim şekili (مصدر – mäsdär).....	117
46-njy sapak. İşlikleriň görnüşleri (انواع افعال – Änwa-e äf`al)	119
47-nji sapak. Goşma işlikler (افعال مرکب – Äf`al-e moräkkäb).....	121
48-nji sapak. Kesilen ýa-da gysga mäsdär (مصدر مرخم – mäsdär-e morähhäm)	125

49-njy sapak. Işlik kökünü almagyň kadalary (قواعد ساختن ریشه فعل – Gäwa’äd-e sahtän-e rişe-ýe fe’l)	126
50-nji sapak. Çäkli işlikler (افعال قیاسی – Ef’al-e giýasi).....	131
51-nji sapak. Nädogry işlikler (افعال سماعی – Ef’al-e sämai).....	133
52-nji sapak. Işligiň häzirki-geljek zamany (مضارع اخباری – Mozare-e ähbari).....	135
53-nji sapak. Ýasama we goşma işliklerden häzirki-geljek zaman işliginiň ýasalyşy.....	138
54-nji sapak. Işligiň buýruk şekili (وجه امری – Wäjh-e ämri).....	139
55-nji sapak. Işligiň buýruk şekiliniň okalyşy we ýazuw kadalary ...	140
56-njy sapak. Ýasama we goşma işliklerden buýruk işlikleriniň ýasalyşy	143
57-nji sapak. داشتن (-ly bolmak) we بودن (bolmak) işlikleriniň buýruk şekilleri	144
58-nji sapak. Sagat	148
59-njy sapak. Hepdäniň günleri we aý atlary.....	149
60-njy sapak. Öten zaman düýp işligi (اساس فعل – esas-e fe’l).....	150
61-nji sapak. Näbelli birlik aňladýan ی – i goşulmasy (پیای وحدت – ýa-ýe wähdät ýa-da یای نکره – ýa-ýe näkäre).....	156
62-nji sapak. Näbelli birlik aňladýan ی – i goşulmasynyň ýazuw düzgüni.....	158
63-nji sapak. Nämälim çalyşmalary (میهمات – mobhämät).....	161
64-nji sapak. Gaýdym çalyşmalary (ضمایر مشترک – Zämaýer-e moştäräk)	166
65-nji sapak. «پیش – piş, پهلو – pählu, نزد – näzd» sözöňüleri	170
66-njy sapak. مال – mal-e we از آن – äz an-e sözleri bilen degişliligiň aňladylyşy.....	174
67-nji sapak. Atlaryň san goşulmasy (اسامی جمع – Esami-ýe jäm’).....	176
68-nji sapak. Arap köplük san goşulmalary	180
69-njy sapak. Döwük köplük san (جمع مکسر یا شکسته – Jäm’ e mokässär ýa şekäste).....	181
70-nji sapak. Işligiň dowamly öten zamany (ماضی استمراری – Mazi-ýe estemrari)	182
71-nji sapak. Dowamly öten zaman işliginiň ýokluk galyby.....	185
72-nji sapak. Dowamly öten zaman işliginiň sorag şekiliniň ýasalyşy	188

73-nji sapak. Söžöňüler (dowamy) (حروف اضافہ – Horuf-e ezafe)	190
74-nji sapak. «Halamak» we «halamazlyk» işlikleriniň pars dilinde aňladylyşy	194
75-nji sapak. Öten zaman ortak işligi (سفت مفعولى – Sefät-e mäf’uli)	198
76-njy sapak. İşligiň öten-häzirki zaman şekili (ماضى نقلی – Mazi-ýe nägli).....	200
77-nji sapak. Öten-häzirki zaman işliginiň ýokluk galybynyň ýazuw düzgüni.....	202
78-nji sapak. Kömekçi sözler (حروف اضافہ – Horuf-e ezafe)	205
79-njy sapak. Gepleşik (گفتگو – Goftegu).....	206
80-nji sapak. Hal işlikler we ortak işlikler (وجه وصفی – Wäjh-e wäsi)	208
81-nji sapak. «Yssylamak» we «üşemek» işlikleriniň pars dilinde aňladylyşy	210
82-nji sapak. Gepleşik (گفتگو – Goftegu)	212
83-nji sapak. İşligiň daş öten zamany (ماضى بعيد – Mazi-ýe ba’id)	214
84-nji sapak. İşligiň daş öten zamanynyň ýokluk galyby	216
85-nji sapak. Sypat we onuň derejeleri (سفت و درجات سفت – Sefät wä dārājat-e sefät)	218
86-njy sapak. Aorist (مضارع التزامی – Mozare-e eltezami)	220
87-nji sapak. Ýasama we goşma işliklerden aoristiň ýasalyşy	223
88-nji sapak. Geljek zaman işligi (مستقبل – Mostägbäl)	225
89-njy sapak. Ýasama we goşma işliklerden geljek zaman işliginiň ýasalyşy	227
Sözlük	239
Peýdalanylan edebiýatlar	251

Ata Saryýew, Maral Batyrowa

PARS DILI

Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby

Redaktor	<i>G. Joraýewa</i>
Surat redaktory	<i>O. Çerkezowa</i>
Teh. redaktor	<i>O. Nurýagdyýewa</i>
Kompýuter bezegi	<i>G. Orazowa</i>
Neşir üçin jogapkär	<i>J. Gökleňow</i>

Çap etmäge rugsat edildi 29.08.2019. Ölçeği 60x90 $\frac{1}{16}$.
Şertli çap listi 16,0. Şertli-reňkli ottiski 34,38.
Hasap-neşir listi 20,06. Çap listi 16,0. Sany 500. Sargyt № 3473.

Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
744000, Aşgabat, Garaşsyzlyk şaýoly, 100.

Türkmen döwlet neşirýat gullugynyň Metbugat merkezi.
744015, Aşgabat, 2127-nji (G. Gulyýew) köçe, 51/1.